

LEGENDY PŘEMYSLOVSKÝCH ČECH¹

Beatus Cyrillus (překlad z latiny)

Prolog o svaté Ludmile (překlad ze staroslověnštiny)

První staroslověnská legenda o sv. Václavu (překlad ze staroslověnštiny)

II. staroslověnská legenda o svatém Václavu

Knihy rodu a utrpení knížete Václava

Gumpold, biskup Mantovský: Život Václava, knížete českého (překlad z latiny)

Crescente fide christiana (překlad z latiny)

Kristiánova legenda

Mnich Břevnovský: Život a umučení svatého Václava a svaté Ludmily, báby jeho
(překlad z latiny)

Oportet nos fratres

Umučení svatého Václava (překlad z latiny)

Fuit in provincia Boemorum (překlad z latiny)

Vavřincova legenda

Laurentius Montecassinský: Utrpení svatého Václava (překlad z latiny)

Bruno z Querfurtu: Nascitur purpureus flos (překlad z latiny)

Knihy o utrpení mučedníka Vojtěcha (podle zpracování v kronice Anonyma Galla, překlad z latiny)

Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka (překlad z latiny)

Život svatého Prokopa (překlad z latiny)

Legenda o pěti bratřích (zpracování v Kosmově kronice, překlad z latiny)

¹ Převzato z: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*, přeložil a uspořádal O. Králík, Praha 1969.

BEATUS CYRILLUS

Blahoslavený Cyril, národností Řek od dětství vzdělaný jak v latinském, tak v řeckém písmu, ozdobený ctnostmi, pečoval všude, kamkoli přišel, o setbu semen z proroků a z evangelíí.

Později přišel do Říma, byl dobrotivě přijat od papeže a potom byl spolu se svatým Metodějem poslán do země Bulharské. Přišel tam snažil se ze všech sil, aby božskými krměmi osvěžoval srdce všech. Přitom „podmaňoval tělo své a v službu podroboval, aby snad jiným káže, sám nebyl nešlechtný“ (1 Kor. 9, 27).

Když však blahoslavený Cyril s přispěním boží milosti obrátil Bulhary na víru, zaměřil spásonosné kroky do země Moravské, do země plné husté mlhy bludu. Podívoval se zemi rozlehlé a utěšené, která překypovala úrodou plodin. Podívoval se rovněž obyvatelům, kteří vynikali tělesným vzhledem a byli počestní vážností mravů, mužům velkoduchým, výborným bojovníkům, vhodným k vojenské službě královské a důstojně utvářeným pro pozemský život všelikou obratností v svém podnikání. Poněvadž však podle slov žalmistových (Ž. 31, 9) „jako kůň a jako mezek, kteříž rozumu nemají“, byli sevřeni ohlávku a uzdou satanovou, podváděli zákon boží, byli poskvrněni smilstvy, loupežemi, křivými přísahami, podvody i vraždami a jako divocí psi, kteří se navzájem koušou, ve zhoubné zuřivosti pobíjeli jedni druhé.

Vida tedy muž evangelia, jak oni jsou v svých skutcích vrcholně zlí, starostlivě za ně pracoval kázáními, bděním, slzami i modlitbami, aby lidi tak schopné nepohltil hltavým chřtánem nenasytný ďábel. Každodenně s blahoslaveným Metodějem procházel městy, městečky i vesnicemi a tak dlouho vléval slova života v uši nevěřících, až získal křesťanské víře samého krále s veškerým množstvím jeho lidu.

„Toť jsou dvě olivy a dva svícnové“ (Zjev. 11, 4), od nichž byl svrchu řečený král poučen o cestě boží a vyrván z tlamy šelmy oheň sršící, takže ze slitování božího nikoli bojem, nýbrž vírou vešel do brány trvalé bezpečnosti s nejskvělejším lidem moravským. A proto se z tohoto lidu stal „národ svatý, lid dobytý, aby v něm byly zvěstovány ctnosti toho, kterýž je povolal ze tmy v předivné světlo své“ (1 Petr. 2, 9).

Když se však velmi vzmáhala mezi lidem pověst blahoslaveného biskupa, začal se obávat, že se těší přílišné přízni v hovorech lidu, a s velikou ostražitostí se rozhodl být znám více jenom Bohu nežli světu. Proto se vrátil do Říma, tam oblékl roucho mnišské a po mnohých

trýznivých zápasech (chvalitebně naplniv počet dní, třpytě se leskem zásluh a odevzdávaje pozemskou schránu zemi šťastně zesnul v Pánu.

Nežli si však blahoslavený Cyril umínil odejít ze svého působiště, zanechal tam po sobě svatého Metoděje, muže proslulého slavnými zásluhami, a jemu v zájmu věčného jasu, jako svědomitý učitel svému milému žákovi, s oddanou láskou odevzdal úkol pastýřské péče. I stal se blahoslavený Metoděj arcibiskupem Moravským a svítilnou nebeskou. Zanícen duchovní láskou, učil stádo, svěřené své péči, chodit po cestě spásy i milosti a každého napomínal, aby se vzdaloval od poskvrněného náboženství pohanského.

Vida pak šalebný klamač duší, ďábel, jak je mu odnímán lid, dotud vždy přenechaný jemu k službám, a jak se přiklání k pravému Kristu Ježíšovi, oděv se zbraněmi mrzkostí vydráždil nenávistníky boží k tak věrolomné zlomyslnosti, že bouřlivácký Svatopluk, tvůrce a strůjce lsti, se svými stoupenci a pomocníky klamu začal kněze Páně krutě pronásledovat a obviňovat, že jeho sladce plynoucí učení je liché a že rozsévá bludy.

Tu Kristův vzácně pevný hlasatel, obrněn zákony božskými, v hlubokém přemítání odvažoval, kterak jedny, kteří zbožně věřili, zanítily jas světla, a po druhých, kteří bezbožně odpírali, se rozlila hnusná mrákota, a kterak stoupenci dobra směřují k slávě, proradníci však jsou vlečeni k trestu. I chtěje se vyhnout tvrdošijnosti těch druhých a odmítaje jakýkoli styk s nimi, řekl sám sobě, opřen o příklad Davidův (Ž. 25, 4-6): „Od této chvíle nebudu sedati se zlovolníky v radě a nesetrvám se zlotřilci, ale přivinu se k nevinným a obstoupím oltář Boha svého.“ Protož jak na samotného nestoudného knížete Svatopluka, tak na jeho nohsledy a všechnu jeho tělesnou stráž vyřkl plamenný odsudek vyobcování. Učiniv tak vrátil se ve jméno Kristově do Říma, odkud byl přišel.

PROLOG O SVATÉ LUDMILE

V den 16. září svatá Ludmila mučednice, babičky svatého Václava

Blahoslavená Ludmila byla ze země srbské, knížete srbského dcera. Provdána byla za českého knížete jménem Bořivoj. Tehdy ještě ne všichni byli pokřtěni. Když však byli pospolu, osvítily se jim oči srdce, i byli pokřtěni ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého, a vystavěli chrámy a shromáždili kněze. Měli spolu tři syny a dceru. Bořivoj však v šestatřiceti letech

odešel z tohoto života. Tu blahoslavená Ludmila všechnu svou péči věnovala Bohu a všechno své jmění rozdala na almužny chudým. Syn pak její Vratislav převzal otcovský trůn a vládl třiatřicet let, načež zesnul v Pánu. Vládu po něm přejal vnuk Ludmilin Václav. Tehdy matka Václavova zle zanevřela na svou tchyni a všelijak se jí snažila zahubit. Ludmila o tom věděla, a proto odešla na jiný hrad zvaný Tetín. Snacha její se však domluvila s dvěma bojary a poslala je na Tetín, aby zavraždili její tchyni Ludmilu. Když tam ti vrahové přišli, seskupili kol sebe množství zlosynů sobě podobných, a když nastal večer, se zbraněmi obstoupili dvůr, rozbili dveře a vešli do domu. Pak chopili Ludmilu, vhodili jí provaz na hrdlo a zardousili ji. A tak skončila svůj život v den sobotní v první hodinu noční. Dožila se jednašedesáti let, a ježto si ji Bůh oblíbil, přijala korunu mučednickou. Bůh zajisté ukázal od ní divy a zázraky na místě, kde byla pohřbena. Nebylo to v kostele, ale pode zdí hradní, a tam se noc co noc zjevovaly hořící svíce. I nějaký slepec prozřel, když se dotkl prsti tam, kde Ludmila ležela. A od té doby děly se tam mnohé zázraky. Když o nich uslyšel vnuk její Václav, pospíšil si a přenesl svou babičku do slavného města Prahy a uložil její ostatky v kostele svatého Jiří, kde se i nyní dějí mnohé divy a zázraky.

PRVNÍ STAROSLOVĚNSKÁ LEGENDA O SV. VÁCLAVU

Hle, nyní se naplnilo prorocké slovo, které řekl sám náš Pán Ježíš Kristus: Přihodí se zajisté v posledních dnech, a ty, jak se domníváme, jsou právě nyní, povstane bratr proti bratru svému a syn proti otci svému, a člověku budou jeho domácí nepřáteli. Neboť lidé budou k sobě nemilosrdní, ale Bůh odplatí jim podle skutků jejich.

1. Byl jeden kníže v Čechách jménem Vratislav a jeho žena se zvala Drahomíra. I narodil se jim prvorozený syn a na křtu dali mu jméno Václav. Když povyroستl a bylo třeba mu udělit postřiziny, otec jeho Vratislav pozval k nim jednoho biskupa s jeho notářem i s jeho duchovenstvem. V chrámě svaté Marie byla proň odzpívána mše, a potom biskup vzal hocha a postavil jej na rohu stupně před oltářem a požehnal jej slovy: „Pane Ježíši Kriste, požehnej tohoto hochu, jakos požehnal všechny své spravedlivé.“ A tak s požehnáním byl postřižen. Proto se domníváme, že hoch požehnáním tohoto biskupa a jeho zbožnými modlitbami počal růst chráněn milostí boží. Jeho bába Ludmila dala jej vyučit v knihách slovanských pod vedením kněze, a on si dobře

osvojit jejich smysl. Vratislav pak jej poslal do Budče, tam se hoch počal učit knihám latinským a osvojil si je dobře.

2. Když otec jeho Vratislav zemřel, dosadili Češi na dědičný trůn jeho syna, knížete Václava. Jeho bratr Boleslav vyrůstal pod ním, neboť oba byli ještě malí. Ale matka jejich Drahomíra zajistila zemi a spravovala lid, dokud Václav nedospěl, a když dospěl, sám se jal spravovat svůj lid. Měl čtyři sestry, ty provdali a vybavili do různých knížectví. Milostí boží vskutku kníže Václav nejen se dobře naučil knihám, ale i ve víře byl dokonalý. Všem nuzným prokazoval dobrodiní, nahé odíval, lačné krmil, pocestné přijímal podle slov evangelia, vdovám nedával ukřivdit, všechny lidi chudé i bohaté miloval, přísluhoval služebníkům božím, kostely zlatem zdobil. Ježto věřil celým srdcem v Boha, konal za svého života všechny dobré skutky, jaké jen mohl.
3. I zpychli mužové čeští, vždyť kníže jejich byl ještě mlád, a ďábel vnukl jim do srdce dřív, jako do srdce Jidášovi, zrádci Páně, aby povstali proti svému pánu Václavovi jako Židé proti Kristu. Neboť je psáno, že každý, kdo povstává proti svému pánu, podoben je Jidáši. Ti tedy namluvili Boleslavovi: Bratr Václav tě chce zabít a dohodl se o tom se svou matkou a se svými muži. Ti zlí psi i Václava předtím navedli, aby vyhnal svou matku bez viny. Ale Václav byl si vědom, co je to bázeň boží, a ulekl se slova, jež dí: Cti otce svého i matku svou a milovat budeš bližního svého jako sebe samého. Aby splnil všelikou spravedlnost boží, přivedl svou matku nazpět a velmi se kál a s pláčem pravil: „Pane Bože, nepokládej mi to za hřích.“ A připomínal si též slovo proroka Davida, jenž řekl: Hříchů mé mladosti a mých nevědomostí nevzpomínej, Pane. Kál se tedy a ctil svou matku, ona pak se radovala z jeho víry a z dobroty, kterou konal. Neboť nejenže chudým a ubohým a pocestným a mnohým jiným prokazoval dobrodiní, jakož jsme shora řekli, nýbrž vykupoval i ty, kteří byli prodáni do otroctví. Na všech hradech vystavěl kostely velmi krásně a v nich se postaral velkolepě o služebníky boží z mnohých národů, kteří tam konali bohoslužby dnem i nocí podle ustanovení božího a jeho služebníka Václava. A jak mu Bůh vložil do srdce, vystavěl kostel svatého Víta.
4. Boleslavovi však, bratru jeho, který byl proti němu naveden, zasel ďábel zlobu do srdce, aby jej zabil, a tak nebyla spasena jeho duše na věky. Když se přiblížil den svatého Jimrama, jemuž byl svatý Václav zbožně oddán a veselival se v ten den, ti zlí psi pozvali Boleslava a konali s ním ďábelskou poradu o jeho bratru Václavovi, jako

kdysi Židé o našem Pánu Ježíši Kristu. Kdykoli se někde slavilo posvěcení chrámu, jezdíval Václav do všech chrámů. I vešel do hradu Boleslavova v neděli na svátek Kosmy a Damiana. Když vyslech mši, chystal se vrátit domů do Prahy. Ale Boleslav jej zadržel s podlým úmyslem a řekl mu: „Proč odcházíš, bratře? Vždyť máme i zdravý nápoj.“ On tedy neodřekl bratru, ale vsedl na kůň a zahájil hru se svou družinou na hradě Boleslavově. A tu se domnívám, že mu pověděli: „Bratr Boleslav tě chce zabít.“ Ale on tomu neuvěřil a poručil to Bohu. Když nastala noc, shromáždili se ti zlí psi na dvorci jednoho z vrahů Hněvsy, zavolali Boleslava a s ním se usnesli na onom d'ábelském záměru proti jeho bratru. Neboť jako se kdysi Židé shromáždili a kuli pikle proti Kristu, tak se tito zlí psi sešli a radili, jak by svého pána knížete Václava zavraždili. I řekli: „Až půjde na jitřní, tehdy si naň počíháme.“

5. Časně zrána zvonili na jitřní. Jakmile Václav uslyšel zvon, řekl: „Díky tobě, Pane, že ses mi dal dočkat tohoto jitra.“ I vstal a šel na jitřní. Hned v bráně jej dostihl Boleslav. Václav se naň ohlédl a řekl: „Bratře, včeras nám dobře posloužil.“ K uchu Boleslava se naklonil d'ábel a zkazil jeho srdce, že mu odpověděl: „Nyní ti chci lépe posloužit.“ Po těch slovech udeřil jej mečem po hlavě. Václav se obrátil k němu a řekl: „Co ti to popadlo, bratře?“ A po těch slovech jej uchopil a srazil na zem. Tu přispěchal jakýsi Tuža a ťal Václava do ruky. Ten poraněn na ruce pustil bratra a běžel do chrámu. Tu dva d'ábli řečení Tira a Česta ubili jej v bráně chrámové. Hněvsa pak přiskočil a probodl mu bok mečem. Václav ihned vypustil svou duši se slovy: „V ruce tvé, Pane, poroučím ducha svého.“ V tom hradě zabili i jakéhosi Mstinu, urozeného muže Václavova, ostatní pak hnali do Prahy, některé povraždili a jiní se rozprchli po zemi. I nemluvňátka kvůli němu povraždili. Mnohé ženy provdali za jiné muže, služebníky boží vyhnali a kdejakou d'ábelskost napáchali. Tira pak řekl Boleslavovi: „Pojďme a zabijeme též i vaši matku, tak najednou oželiš bratra i matku.“ Boleslav však řekl: „Nemá, kam by se poděla, dokud nebudeme hotovi s jinými.“ A odešli a nechali Václava rozsekaného a neuklizeného.
6. Tu jeden kněz Krastěj vzal a položil jej před chrámem a přikryl jej plachtou. Jakmile uslyšela matka, že její syn byl zavražděn, přišla a hledala jej. A když ho spatřila, s pláčem padla na jeho srdce a posbírala všechny údy jeho těla, neodvážila se však je odnést k sobě domů, ale umyla je a oblékla v příbytku kněžově, a pak je zanesla a položila do chrámu. A poněvadž se bála, že bude zavražděna, utekla do Charvat, takže

Boleslav ji tu už nezastihl. I povolal jednoho kněze jménem Pavla, aby vykonal modlitbu nad tělem Václavovým. Pohřbili potom úctyhodné tělo Václava, dobrého a spravedlivého ctitele božího a milovníka Kristova, duše pak jeho odešla k Bohu, jemuž sloužil s nábožností a bázní. Krev jeho však po tři dny nechtěla vsáknout do země. Až třetí den, jak všichni viděli, krev jeho se ztratila a vzešla v chrámě nad ním, takže se všichni divili. Doufáme však v Boha, že se na přímluvy zbožného a dobrého muže Václava ukáže ještě větší zázrak. Neboť jeho utrpení se vpravdě vyrovnalo utrpení Kristovu a svatých mučedníků. Vždyť i o něm konali poradu jako Židé o Kristu, rozsekali ho stejně jako Petra a nemluvnátka kvůli němu povraždili jako i kvůli Kristu. Byl pak zabit kníže Václav 28. dne měsíce září. Bůh udělil pokoj jeho duši na místě věčného odopčinutí se všemi spravedlivými, i s těmi, kteří kvůli němu byli pobiti, ač byli nevinni.

7. Bůh však nezanechal své vyvolené na posměch nevěřících, ale shlédl na ně svým milosrdenstvím a obrátil jejich kamenná srdce na pokání a doznání hříchů. Tak i Boleslav se rozpomenul, jak veliký hřích spáchal, modlil se k Bohu a všem jeho svatým a přenesl tělo svého bratra, spravedlivého mučedníka Václava, do Prahy a řekl: „Zhřešil jsem a svého hříchu jsem si povědom.“ Uložili jej v kostele svatého Víta po pravé straně oltáře dvanácti apoštolů, kde sám řekl při stavbě chrámu. Bylo pak přeneseno tělo knížete Václava, milovníka Kristova, 4. den měsíce března. Ať Bůh umístí jeho duši v lůně Abrahamově, Izákově a Jakubově, kde odpočívají všichni spravedliví a čekají na vzkříšení svých těl v Kristu Ježíši, Pánu našem, jemuž sláva na věky.

Amen

II. STAROSLOVĚNSKÁ LEGENDA O SVATÉM VÁCLAVU

Kniha rodu a utrpení knížete Václava

V 28. den měsíce září.

Počíná se předmluva o svatém Václavu, mučedníku Kristově.

Požehnej, otče.

Přerozmanité obory vědeckých studií budívají zajisté v každém ze smrtelníků zájem o rozdílné dovednosti. Jimi tento výkvět inteligence jak silou své niterné obrazivosti, tak vrozeným smyslem, nebo též s námahou, rád zkoumá věci kdekoli dostupné a dotváří je podle lidské touhy ku potěše života. Ten zajisté, kdo je rozvážné myslí, zřekne se světských hříček a zatouží po vyšších metách. Jiný zas prahne žíznivě po věcech prchavých a s prahnutím ducha si žádá nejvyšších poct. Toho mladistvý věk mnohdy proti mravům svádí k přestupkům, onoho zas přezralá letitost studeného stáří nutí k mravům přísným a spasitelným. Tomu smělá mysl zjednává v umění válečném pochvalu a čest, jiného pak umělecká výroba rozličných věcí vytrhuje z netečnosti a mučivě napíná přirozený důvtip jeho ducha. Někteří, pohroužení do hluboké knižní spekulace, oddávají se svým literárním zálibám s podivuhodným půvabem řeči a snaží se hojnými výpočty a přesnými pokusy vyzpytovat, jaký řád a jaké neměnné zákony určují pohyb hvězd, která a jaká míra zmenšuje pomocí geometrických vzorců objem velikosti zemské jakoby nějakým tajemným kouzlem až tak, že jej možno změřit, aneb na čí rozkaz se vše, co má kvantitu a hustotu, hýbe v souladu, nebo jakými pravidly harmonie ladí se přirozený popěvek, neb jaké je schéma úsudků, jimiž se proplétá hluboká disputace řečníků a jejichž předmětem je pravda a klam a jejich nepostižitelné změtení. Jiní konečně, podníceni studiem básní, věnují svou pozornost hříčkám poezie, a tak chtějí druh druhu zjemnit a zušlechtit. Zvěst pravdy však v divuplných skutcích světců božích, ač byla dobrotivostí nebeskou lidským zrakům tolikrát ukázána, neostýchají se, zamilováni do svých bajek, zahrnovat pohrdavou a zhoubnou nevšímavostí. Není divu, jestliže věci vznešené a dávající podnět k úvahám filosofickým odvedly takovéto mudrce od prostinkého skládání, když mnozí z nich příliš horlivě ulpěli na spisech pohanských a nejenže jim dali přednost před tím z posvátných dějů, co by byli měli ku poctě boží hlásat a šířit mezi potomstvem písemnými záznamy, nýbrž oni vše to, co je božské a zbožné myslí se jeví prostinkým a bez těžkopádné složitosti přelíbezným, zholo odhodili jako bezcennou tretku.

Když se tedy věci tak mají, jak mnozí myslí, a ostrovtip skvělých krasořečníků si hledí věci vznešených, třebaže jsme příliš vzdáleni od této veliké a učené povídkovosti mudrců, nechť přece tato krátká úvodní poznámka, byť sebe chybněji pověděná, předchází řídkost následujícího sepsání, uloženého naší neumělosti svatým rozkazem vítězného císaře a světovládcy Oty II., které hned dále bude líčit jméno nezapomenutelného muže a vzácnou paměť jeho skutku. A čím je slabší vinou špatného spisovatele, tím větší jeho ozdobou jest vznešená důstojnost světce, jenž oprávněnost látky označil posvátnou autoritou svých skutků.

Počíná se kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava

1. Když po prvním vymezení nauky pro všechny věřící zhoubné kacířství již se končilo, živý lesk učení ozářil božsky svým planoucím jasem celý okrsek zemský, černě zachmuřený temnotami bludů. Jak známo, zachovaly se nám dostatečné zprávy o prvním mstu víry v církvi za dřívějšího mohutného rozkvětu usilovných bohovědných studií o spasitelných textech, neboť bylo to popsáno v knihách a dosti určitě zaznamenáno pro věřící potomstvo. Ale třebaže některé pohanské kmeny po dlouhé a zmatené zacházce byly svatým osvětlením po oklikách uvedeny na řádnou a správnou cestu, přece posud ještě neměly účast na daru této milosti úhrnem všechny národy světa, ač jsou k tomu předurčeny. Řízením nebeské velebnosti však, jakoby se znenáhla začínaly porážky ďáblovy, milost ta pokročila dosti šťastně v krajích. A z těchto krajů jeden, osídlený obyvateli slovanskými, chystám se vyličít v prostinkém svém spisku. Naši pozornost zaujala krajina severní nad jiné drsná a ve víře lhostejná. Země ta darem Ducha svatého sama zatoužila, třebaže v pozdním, přece požehnaném obrácení, podrobit se zákonu křesťanského vyznání.
2. Od samých zajisté obyvatel země bývá kraj ten zván Boemia. V něm již za panování blahé paměti Jindřicha, slavného krále franského a římského, jeden muž toho kmene, vznešený rodem a silou převyšující své soukmenovce, jménem Spytihněv, syn Bořivojův, pověřený správou knížectví pod svrchovaností královou, byl dotčen sladkou touhou po Božím zákonu a nemálo dychtil po tom, aby se znovuzrodil tajemstvím posvátného pramene. I očistil se křtem svatým a novou horlivostí zanícen zbudoval dva chrámy na čestnou paměť Boha a jeho blahoslavené Rodičky, jakož i svatého knížete apoštolů Petra. V nich se potom děly přispěním pomoci boží každoročně nesčíslné zázraky.

3. Zatím dni jeho života proslaveného příkladem krásných činů byly podle zákona lidské přirozenosti spočteny. Na knížecí trůn nastoupil jeho bratr věkem mladší Vratislav, zvolený všemi lidmi. Ten následoval svého bratra, uvěřil pravdě Boží, a když přijal křesťanské náboženství, vystavěl chrám blaženému mučedníku Jiřimu. Ale i on po několika letech života odcházel z tohoto světa přirozenou smrtí člověka. Ještě zaživa si však vybral za svého nástupce Václava, ze synů vskutku rodem staršího, dítě Bohem milované a po nebesích toužící a ze všech zrozenců od lidí nejvš obdivované a hojně chválené.
4. A když tento hoch ku podivu sličný a roztomilý svou krásou dospěl v kvetoucího jinocha, ještě za života otcova zatoužil po knižním vzdělání, opětovnými prosbami přemohl srdce, rozum i mysl otcovu a byl od něho poslán na hrad zvaný Budeč ke knězi jménem Učený a byt jemu svěřen, aby jej vycvičil ve vědách. Jeho duch byl od Boha nadán rychlou chápavostí, proto si vbrzku studiem osvojil knihy žalmů a vše ostatní a pevně to podržel v své paměti. Když potom jeho otec, jak bylo již řečeno, odešel z tohoto světa, mladík ten, svými skutky podobný starcům, byl zvolen pod zářnou mocí nejjasnějšího krále Oty za pochvalného souhlasu všeho lidu, přes velký svůj odpor, následníkem otcova vévodství a důstojně posazen na knížecí stolec.
5. Když mladičkový kníže převzal pozemské právo, není se co divit, jak těžkými rozpory mučivých pochyb byla jeho dobrota skličována duševně, neboť si byl umínil v své zbožné mysli, že bude hledět především k věcem nebeským. Vždyť přece, ačkoli byl správcem veřejné moci, od prvých let dětských s láskou se věnoval službě Boží. Obával se, že bude musit pykat za hříchy svěřeného lidu, kdyby jich nestíhal, jak náleží, podle zemského zákona. Tyto rozpaky si však rozřešil po nedlouhých úvahách a přidržel se správné cesty, takže ani neopomíjel svých světských povinností ani se příště nelekal, že snad něco zanedbá ze svých snah nebeských. A potom zřídil pro lid správné zákonodárství jak pro chudé tak pro bohaté, a sedě na knížecím stolci pořádal vše svým pokynem. V rozsuzování býval obezřelý, hotov slitovat se nad každým. Obviněné z nepatrných přečinů vysvobozoval od záhuby bez odměny a nesouhlasil s užíváním všelijakých muk pohanských na soudech. V své domácnosti býval prostý, dbalý čistoty mravů. Mocným neskrbilil přípověďmi statků a pamatoval na to, aby sliby ty plnil. Příchozím a ubohým a cizincům podával větší a hojně důkazy lásky, sirotkům byl otcem, ovdovělým přispíval ze svého majetku a vyhnance těšival a projevoval jim vždy ku podivu svou otcovskou přízeň. Tichý v celém svém počínání a pamětihodný milovník trpělivosti vedl si ve všech nahodilých protivenstvích opatrně,

rozdával štědře své jmění na potřeby plačící chudiny, pokorný, tichý, vlídný v svém chování, na sebe mnohdy velmi přísný, k jiným vždy shovívavý, štědrostí, milosrdenstvím, vyučováním nevědomých, utvrzováním vyučených zářil všem jako příklad věčného života.

6. Těmito skvoucími zdobami ctností byl denní styk blahoslaveného jinocha zkrášlen, a péči o tuto slitovnost oblíbil si do té míry, že když zasedal se svými velmoži a soudci na soudech a některý z uvězněných zločinců odsouzený na smrt, byl před něj předveden, tu nemohl-li ho dobrotivý kníže nijak obhájit ani osvobodit od smrti, sám si vzal nějakou záminku a vyběhl ven, aby nebyl vinen prolitím krve ani neslyšel konec popravy. Neboť měl takovou úmluvu se svým milým panošem: Uslyšíš-li, že moji zemané chtějí někoho odsoudit k smrti, vyvolej mě od nich za nějakou záminkou ven, abych nebyl účasten v té krvi. Bylť pamětliv onoho slova evangelia, jež řekl Pán: Nesud'te, abyste nebyli souzeni, a neodsuzujte, abyste nebyli odsouzeni (Luk. 6, 37).
7. Tento boží příkaz si náš jinoch svrchovaně oblíbil, a ježto chápal, že jeho zanedbání by bylo pro každého smrtelníka na pováženou, ušetřil milosrdně řečené viníky odsouzené k utracení, a tím že je osvobozoval, snažil se je napravit. Všechna vězení na všech hradech rozbořil a všechny šibenice po celé zemi na mnoha místech kázal pokácet a sám to zahájil. Když o jeho blahodárném počínání uslyšeli mnozí kněží a služebníci boží v jiných zemích, spěchali k jeho dobrosrdečnosti a On sám je přijímal s radostnými projevy lásky, neboť nikdy nespouštěl ze zřetele zachovávání božské lásky, a zdržoval je s uctivou laskavostí, starostlivě a vlídně, aby u něho zůstali. Jejich hojným a posvátným výkladem čistá jeho mysl byla božsky vzdělávána a poučována, takže si osvojila podivuhodnou znalost písem jak latinských tak i řeckých. Neboť co za studií dřív viděl u svých učitelů, to sám horlivě uskutečňoval. A poněvadž míval soustrast s každou bolestí lidskou. když někdo onemocněl, navštěvoval jej se slitovnou pomocí, nebožtíkům pak od sousedů nepovšimnutým sám se postaral o pohřeb. Než i kmenům, které posavad žily po starém způsobu pohanském, podával dobré učení nové víry. A když viděl blažený ten jinoch, jak ve své nevědomosti chodívají do modlářských svatyň a cizím neznámým bohům žertvy obětují, záhy se vystříhal docházky a účasti na těchto bezbožných kvasech obětních, třebaže byl často zván, neboť si přál nade vše víc stát se účastníkem nebeské hostiny nežli se poskrvnit d'ábelskou ohavností těchto žertev. Nicméně rmoutil se nemálo nad těmito nevolníky zlého bludu a často přemítal o slovech Písma, jak prikazuje slovo apoštolovo: Jeden

druhého břemena neste (Gal. 6, 2). Jiné lidi poněkud náchylnější k pravé cestě, vedoucí k nejvyššímu dobru, napomínal sladkým hlasem a přiváděl je nazpět tím, že jim sliboval dary nebeské milosti, aby se zřekli pohanských model, jimiž se dali oklamat, a přiklonili se s vírou k pravdivému příslibení božského úmyslu. Jiné zas méně přístupné tomuto spasitelnému učení, srdce zatvrzelejšího a rozumu netečnějšího k pochopení pravdy, podle slov apoštolových, ať vhod' či nevhod' učil a přesvědčoval (2 Tim. 4, 2), a tak obojím způsobem jim naznačoval odměnu a snažil se ze všech sil, aby, kohokoli mohl, jak dobrovolným tak nuceným pozváním přivedl na večeři Hospodinovu oplývající veškerou hojností k účasti na radosti věčné.

8. V době velikého postu svatý ten jinoch, přestože jako panovník byl poután veřejnou správou, rok co rok prožíval jednotlivé dny ve věru úžasných postech o hladu a modlitbě, za ustavičného konání modliteb vzlétajících za štědrého podělování chudých. V noci pak se oddával nejjasnějšímu bdění a nepomýšlel ani na slabé zdřímnutí. Sotvaže zavládlo noční ticho, odvrhl postel v své skvoucí ložnici o s knížkou v ruce vycházel z paláce, bez vědomí stráže a provázen jedině svým panošem, putoval bos a pěší od hradu k hradu přes příkré vrcholky hor a propastné doliny a hluboké strže, po stezkách kamenných útesů a srázných ledových balvanech, a za pění žalmů o jiných modliteb navštěvoval jednotlivé kostely. Vpravdě snášel až takovou trýzeň tělesnou, že kapky krve řinoucí se z rozdrásaných útlých jeho pat značily jeho stopy. Domů se pak vracel potají na své lože. Světec sám skrýval, co se v něm dělo vnitřním poznáním, a když zasedal na trůnu, odíval se nádherou knížecího roucha, ale pod panovnický háv oblékal na své přečisté tělo roucho žíněné. Když nastal čas žní, vstal uprostřed noci zcela pokradmu a se svým shora již vzpomenutým panošem bos a pěší se ubíral na své pole a vlastníma rukama požíval pšenici a vázal ji do snopů a sám je vkládal na ramena svá i svého panoše a skryl je v tajném koutku svého domu. A tam je vytřel a na žernově semlel a svatýma svýma rukama čistě je prosel, a pak je pokropil vodou ve jménu svaté Trojice, a samojediny toliko se svým jemu sloužícím panošem smísil v nádobě mouku s vodou, kterou nosil ve vědru ze studně, požehnal ji vzýváním svaté Trojice a zamísil prací svých rukou. A když z nich napekl hostií, posílal je do kostelů k obětování při mších Pánu našemu Ježíši Kristu.

V čase pak podzimním zavolal svého nejvěrnějšího sluhu, zmíněného již panoše a společníka a sám s ním zcela potají přelézal ploty vinic, a když naplnil dva koše svými hrozny, vložil si je na ramena a vrátil se domů se svým panošem. Vlastníma rukama je

pak vytlačil, a když je dobře připravil pro službu boží, aniž kdo jiný co o tom věděl kromě jediného již často zmíněného onoho panoše, slil víno do nádoby a tajně je uložil. Až shledal, že je zralé, posílal je klerikům a kněžím zároveň s hostiemi, které sám pékával pro chrámovou bohoslužbu, a sám je všem stejně rozdíl. Ó, jak nerozvížitelná jsou pouta neposkvrněné víry kol přečisté hrudi. Ó, jaká chvalitebná poslušnost nejoddanějšího následovníka. Ó, úžasná pokoro knížete, jež se nestydí vzít na sebe z vnuknutí božské lásky povinnosti služebníků. Neboť když patřil v závratné kontemplaci na nebeská tajemství, jež choval v srdci, s takovou úslužností uctíval a miloval vznešenou a spasitelnou oběť těla a krve Páně, že pro kult této nebeské hostiny, očišťující nákazu vin, nejen bojoval stálostí víry, nýbrž tím, že vzal na sebe jako prostý sluha vnější práci s přípravou nejčistšího pramene a svou milostnou štědrostí sám se vpravdě stal účastným kněžského úřadu.

9. Nelze též zatajit jeho prorocké vidění o knězi Pavlovi a o jeho domu, které po svém probuzení sám takto všem vykládal: Když jsem ležel na posteli a odpočíval, má milá družino a čeledi, zachvátilo mě strašlivé vidění. Spatřil jsem totiž dvorec kněze Pavla se všemi budovami a příbytky lidskými odshora dolů úplně zpustošený. Sklíčen tímto viděním zmítal jsem se a trápil duševní trýzní obav o věřící lid Boží. Ale vyložím toto vidění vševědoucímu a milosrdnému Tvůrci a věřím, že s jeho pomocí rozřeším, co je pravdivého na tomto vidění. Zboření domu, které jsem viděl, znamená totiž blaženou smrt mé báby a ctihodné paní Ludmily, a zpustošený dům Pavlův věští vyhnání kleriků a kněží ze země a zahrání jejich majetku. Viděl jsem zajisté, kterak má matka, pohanka jak rodem tak věru i ohavností svých skutků, jež si ani nezaslouží, aby byla jmenována, přátelí se s jinými svými zlými rádci neznabohy a s nimi pomýšlí na záhubu své tchyně.
10. A tato jeho slova jasnější nad slunce se vyplnila. Neboť zlá jeho matka, zvaná pohříchu Drahomírou, dohodla se s těmi bezbožníky a řekla: Co učiníme v té věci, jelikož ten, který má být knížetem, je zkažen od kněží a od mé tchyně a je jako mnich? Zahubím tuto a ony vyženu ze země. V tu chvíli poslala své rádce a zardousila svou tchyni Ludmilu. Potom nastalo po celé zemi české veliké pronásledování kleriků a kněží a ničení chrámů. A po ulicích postavila stráže a řekla: Kdekoli spatříte, že nějaký kněz jde k mému synovi, nešetřete jeho života a na místě jej skolte. Po celé zemi zřídila modlářské svatyně a všechen kraj k nim obrátila, přinášela jim oběti a nutila k nim svého syna. Sám svatý hošík byl ještě dítětem a nemohl se protivit své matce. Chodil sice do

pohanských svatyň, ale nikdy nepotřisnil své duše skvrnami modlářství. Světec byl zajisté nebeskou zbrojí ochráněn a utvrzen, a když se velmoži ubírali do pohanských svatyň, tu jako by svoloval, ale vnitřním úmyslem v srdci odpíral souhlas jejich skutkům. Vystříhal se všech lidí, nepatrných i mocných, jak se patřilo. Milost boží zajisté spočívala na něm a byl milován všemi (Luk. 2, 40). V řečech svých byl pravdivý, na soudě spravedlivý, na sněmech moudrý, v dobrotivosti proslulý, ve všech dobrých obyčejích velmi horlivý, často poklekal k modlitbám božských hodinek, napsané malé knížky míval opatrně a tajně schovány u sebe pod šatem. A když unikl světským starostem, dvanáctkrát nebo i víckrát se oddával tajným modlitbám v skrytu své ložnice a pročetl je v noci i ve dne až do konce. A tak velebil Krista čistým úmyslem.

11. Takto šťastně uplynula léta světcova jinošství. Když kníže sám dospěl k síle mužného rozumu, odmítal ponenáhlu od sebe rázně pošetilé rady svých dvořanů a hrozil se nemálo jejich poblouzení a neznalosti pravého Boha. Jednoho dne svolal všechny své zemany a přátele do paláce a jal se k nim káravě mluvit takto: Ó, družino věrná, nikoli však v Kristu. Když jsem byl dán od svých rodičů, abych se učil Písmu, našel jsem v něm toto naučení Pavlovo, kde praví: Když jsem byl dítětem, mluvil jsem jako dítě, ale když jsem se stal mužem, odložil jsem, co bylo dětské (I. Kor. 13, 11). Ve světle tohoto výroku nyní opravdu sám na sebe pohlížím, a jako jsem byl podle těch slov dříve hůř na tom, toužím s vroucností srdce po tom, abych dospěl k mužnosti. Byl jsem však ještě jako pachole zvolen vámi za knížete po smrti otcově jakožto rodem starší z bratří a vstoupil jsem na knížecí trůn, spravoval a řídil jsem všecek stát za přispění božího. Upevnil jsem mocně vlast proti nepřítelům a chci naplnit slovo řečené prorokem Davidem: Nad starce stal jsem se rozumnějším, neboť rozkazů tvých vyhledávám (Ž. 118, 100). Vy však jste neteční srdcem k chápání nejvyšší pravdy a zůstáváte vírou odlišní ode mne. Posavad jsem až tuze trpěl oblíbené vaše zvrácené názory, ale dále toho trpět nechci, neb jsem podle slov Písma pryč od sebe odvrhl mládí, a ježto jsem se stal mužem, odstráním, co je dětského v mých skutcích a nebudu více poslouchat vaší nepravosti. Posílen milosrdenstvím Nejvyššího chci plnit příkazy Páně. Proto ať již umlkne repot vašich piklů proti mně, ať přestanou mezi vámi kruté záměry zlých na veřejných shromážděních. Láska k míru ať vzplane v mém panství venku i doma. Ať se žádné záležitosti na soudu křivě nesoudí. Mužové, skutečných otcovražd, jimiž jste se až doposud poskvřovali, ať se toho již nikdo budoucně neodvází. Nezaleknete-li se ustanovení tohoto zákona z bázně před

nejvyšším králem, náš hněv proti přestupníku, roznícený horlivostí boží, dá stít hlavu každému, kdo bude shledán vinným v té věci. Když domluvil, svou matku, která byla v čele tohoto odboje, vyhnal pryč od sebe ze země, Velmožové zemští a spiklenci i rádcové po skončení knížecí řeči vrátili se ustrašení do svých domovů a zkrušení odložili na nějaký čas své pyšné záměry. Již tehdy bylo přízní boží pod jeho rukama potlačeno několik vzpour v pohanských krajích a oživil radostný vzrůst katolického náboženství. Když pak chrámy zřízené ke konání služeb božích a krátce před tím odporem nevěřících polozbořené byly znovu pevně vybudovány, byli s milostivou štědrostí nazpět povoláni kněží, zapuzení ze země a ze svých statků, a ti všichni zbohatli na svém jmění, ježto jim byly nejen ihned vráceny jejich statky, nýbrž ještě byly rozhojněny množstvím darů tohoto svatého muže. A tak veškerá církev v těch končinách plesala a radovala se pod takovýmto knížetem.

Na zvěst o této štědrosti svatého knížete sbíhali se mnozí z Bavor a Frank a Saska, a též z jiných zemí přicházeli a přinášeli jemu ostatky a rozličné knihy, a on je platil zlatem svým a stříbrem a drahocennými rouchy a krzny. A tak upevnil víru křesťanskou po celé zemi.

12. Tehdy bratr jeho Boleslav, věkem mladší, protivný pro zvrácenost svého ducha a výstřednost svých činů, ponoukán ďábelským návodem a zlobným hněvem krutě zaujat proti muži božím, dychtiv zmocnit se království bratrskou rukou, chtěl s bezbožnými ďábelskými muži zahubit jej násilnou smrtí. Ale božskou prozřetelností dověděl se světec již tehdy o chystaném úkladu proti sobě, který mu byl pravdivě ukázán.

V témž čase ten bohumilý muž učinil slib a rozhodl se v svém srdci, že vystaví chrám Bohu a vítěznému jeho vojínu Vítovi. I vypravil posly k řezenskému biskupu s tímto vzkazem: Otec můj zbudoval chrám svatému Jiří a já chci s tvým svolením vystavět chrám Kristovu mučedníku svatému Vítu. Když to uslyšel biskup Tuto, pozvedl své ruce k nebi k Bohu, vzdával díky Kristu a řekl: Jděte o vyříd'te blaženému synu Václavovi: Jak ses rozhodl, tak již stojí tvůj chrám vystavěn před Bohem na nebesích.

13. Když Václav uslyšel tento vzkaz biskupův, opatřil dělníky a sám začal na ramennou nosit vápno a svými rukama položil základ i dokončil. Pozval pak řečeného biskupa, a ten vysvětil chrám na jméno svatého Víta. Tu se pak stávaly mnohé zázraky a divy až do dnešního dne a ďáblu mnohé škody. Světec sám chtěl odevzdat své knížectví svému bratru a jít do Říma k svatému apoštolu Petrovi a tam se odříci tohoto světa, ale

pro tento chrám, poněvadž ještě nebyl úplně dokončen, to odkládal. A jako ten, kdo seče seno za velikého vedra, touží po vodě, tak toužil i tento světec po mučednictví a prolítí krve, nikoli však z rukou svého bratra. Ale řízením Boha, štědrého odplatitele a dárce odměn věřícím, dostalo se mu této odměny, po které toužil v cizích krajích, přiměřeně v jeho dědičné zemi. Ani nemůžeme zamlčet ten jeho čin, divný lidem smrtelným a andělům božím radostný a úžasný těm, kdo se bojí Boha, a nikdy mezi lidmi neslýchaný, který hrud' světcova tvrdší než kámen nosila v srdci. Byl totiž kdysi od svého bratra a svých zemanů pro zrození synů přinucen obcovat s ženou a zplodil s ní syna jménem Zbraslav. I řekl k ní: Hle, mnoho jsme se již Bohu provinili a nepravost jsme učinili, již toho zanechme my dva mezi sebou, když jsme přijali plod podle přirozenosti lidské, ty měj mě za bratra a já tebe za sestru. A ona na tuto věc přistoupila a zavázala se k tomu před samým Bohem. Jednou však zhřešila s milým jeho služebníkem a světec sám to viděl. Tu jí řekl: Proč jsi selhala před Bohem? Bylo ti možné se vdát nebo nevdát, ale nyní se neopovažte nikomu o tom zmínit, ať je to kdokoli, dokud já si to nerozmyslím. A učinil velikou hostinu, a aniž kdo věděl, co zamýšlí, provdal ji za téhož služebníka, a tím ji učinil jeho sestrou.

14. Mladší pak bratr jeho, již dříve uvedený Boleslav, když zvěděl, že nechce jít do Říma, počal potají proti němu zamýšlet mnoho zlého a strojit mu mnohé úklady. Radil se proti svatému muži se svými zlými rádci a konal v jejich domech porady. Všechny tyto jejich pikle nijak nezůstaly světci utajeny, ale on mlčky patřil, jak ta věc skončí. Jindy zas svolal jeho bratr své rádce a řekl: Uvažujte, jak jej zahubíme. Oni mu odpověděli takto: Nikterak jej nemůžeš zahubit, dokud se zdržuješ v jeho panství, ale popros, abys směl domů na hrad Boleslavův, pak ho pozvi k sobě, a tam jej můžeš zahubit.

Tu on si vyprosil dovolení u bratra i se svými rádci, připravil tam velikou a slavnou hostinu, jak říkal, na paměť svatých Kosmy a Damiána a poslal posly k svému bratru se vzkazem: Bratře, veselí veliké jsem připravil na paměť svatých. Nuže prosím Tvé Veličenstvo, abys neodřekl a přišel k nám. Světec pak odpověděl jeho poslu: Veselí bratrovo je veselí boží, a já na jeho přání se přichystám. Žádné tyto jejich nástrahy a pikle nezůstaly světci tajné, ale věděl vše. A ihned se ozbrojil i se svou družinou, vsedl na kůň a počal cválat a prohánět se před nimi po svém dvoře, a řekl k nim: Zdaž bych já neuměl s vámi Čechy na komoni nalézt protivníky naše? Ale já nechci. A když to řekl, odjel k bratrovi.

Jeho bratr vyšel mu vstříc s velikou pokorou se všemi úřady a hodnostáři. Touto jeho mírností třebaš lživou byl bohumilý Václav velmi potěšen. Radostně se políbili a zavěšení do sebe vešli do domu s veselím a zasedli k obědu. Když se po dlouhé době někteří napili, nemohla se utajit tajná lest těch, kdo pomýšleli na zabití svatého muže. Zlosynové ti, s meči ukrytými pod šatem, třikrát povstali a opět třikrát jakoby něčím zmoženi, klesli na sedadla, a alespoň pokud se týče síly a odvahy, docela změkli, protože ještě nepřišla hodina jeho utrpení určená Bohem, a nechali jej bez úrazu. Jejich úmysl byl mu dobře znám, ale nelekal se nebezpečí, posílen ochranou boží. Nebyl nikterak stísněn, a ačkoli kterýsi sluha jeho bratra mu pošeptal do ucha, aby se měl na pozoru, že se strojí proti němu, aby jej zabili, nedal přece tím znepokojit, ale prosil laskavě bratra i ostatní stolující, jakoby místo hostitele, aby se veselili. A potom když málo poseděl, vstal od stolu, nalil pohár vína a pronesl tichou zdravici tím, že promluvil sladce ke všem těmito slovy: Zdraví vás uzdravení všech Kristus. Číši, kterou já držím v ruce, musí jeden každý z vás vypít ve jménu svatého archanděla. Nazítří k jeho svátku připadá nám půst jako připomínka. A tak duchovní láskou uctěme jeho vznešenost, aby nás v hodině, kdy naše duše odejde z tohoto světa, ráčil přijmout v pokoji do věčného ráje. Amen. A hned po těch slovech vesele vypil a každého zvlášť s touž láskou pobídl, aby číši vypil, a laskavě jej políbil. Aniž se chvěl strachy, odešel spát na své lože.

15. A tu noc konal horlivě modlitby a rozdílal almužny. Věděl, že mu hrozí smrt a byl hotov ji dobrovolně vytrpět pro Krista. Bratr pak jeho řekl k svým: Nemůžeme ho nijak zahubit, jelikož jeho družina je s ním střízlivá. Ale známe takový jeho obyčej, že jakmile uslyší hlas kostelního zvonu, sám skočí z lože a běží do chrámu a na nikoho nečeká. Nuže, řekněme knězi, aby časně zazvonil. A tak se i stalo. Když svatý muž uslyšel znamení zvonu, nelenil pro spánek, ale jak míval ve zvyku, skočil z lože a běžel do chrámu. A když tam vešel, s tichým nasloucháním vnímal noční pění i chvály jítřní, potom po mnohých modlitbách unaven vyšel z chrámu odpočinout si doma. Za prvního svitu zoře bratr svatého muže, na potupnou paměť psaný Boleslav, skrývající se na tajném místě na způsob vlka, jenž chce pokradmu napadnout jehně a rozsápat, s některými svými zbojníky zuřivě vyrazil a mečem opásán postavil se mu uprostřed cesty na odpor. Světec však jej pozdravil mírným a laskavým hlasem takto: Zdráv buď, milený bratře. Veliké díky vzdáváme tvé lásce, žes nám včera tím veselím důstojně a štědrě posloužil. Na takovouto lahodnou řeč ten šílenec neodpověděl, ale

tasil rychle meč, a co mohl nejsilněji udeřil světce po temeni hlavy se slovy: Dnes ti vystrojím lepší kvas. Ale meč odskočil, aniž se ukázala známka rány. I udeřil podruhé, ale nic mu nemohl ublížit. Když se chystal potřetí udeřit, vypadl meč z ruky tohoto poděšeného sluhy ďáblova. Svatý Václav uchopil meč ten za jílec, zamával jím nad hlavou zločinného bratra již odzbrojeného a řekl: Vidíš-li, bratře můj, že tvá zhoubná ukrutnost by se mohla proti tobě obrátit? Neb co mi brání, abych neprolil bratrovu krev? Ale nechci, bratře, aby tvá krev na posledním soudu nebyla z mých rukou požadována. Vezmi meč a sobě zatracení, Co se má stát, neodkládej na dlouho a volej ty, kteří tě k tomu navedli, ale sám se neprohřešuj bratrovou krví. Bezbožný bratr přijal nazpět meč, jako by se bál, že bude přemožen a křikem volal na pomoc své druhy takto: Ó, spiklenci, kteří jste mě k tomu navedli, což mi nepomůžete? Sám se tvářil, jako by byl přinucen se bránit, když byl dřív napaden útokem bratrovým. A jeho druhové, přivoláni velikým křikem, hned se sběhli, a jako by nevěděli o zločinu, ptají se po příčině hluku, cítí, jak to v knížeti vše vztekem. A když on původce zločinu počtvrté udeřil v svatou hlavu a konečně ji protřal, všichni vpadli se zbraněmi a probodali údy světceovy meči a kopími, jako vlci jej roztrhali a povalili jej sotva živého na zemi. Opět a opět houšť padaly údery a rány, a tak prolili nevinnou krev, tělo pak prosté hříchů jako od psů bylo rozsápáno. Avšak jeho přesvatá duše, vyproštěná mukami ran z žaláře tělesné schránky, nesená u vítězoslávě a s jásotem rukama andělskýma, aby s radostí patřila na tvář nejvyššího slitovníka sedícího na trůně mezi slavnými sbory mučedníků po věky, vešla čtvrtého dne před kalendami říjnovými do věčné radosti nebeského království.

16. Nečetní věřící, kteří tu byli, uzavřeli pak svaté tělo důstojně do rakve, vykonali nad ním podle předpisů všechny smuteční obřady a pohřbili je před chrámem poblíž místa jeho vítězného zápasu. Potom převzal vládu velmi nespravedlivý kníže Boleslav, který se krutě rozlítal na družinu věrných a nedlouho po zavraždění světce poslal do Prahy a vyhubil všechny jeho přátele a kněze, služebníky jeho zjímá a všechny je pobil a děti jejich vmetal do řeky. Po skončeném slavném utrpení statečného vojína božího někteří služebníci, jak jím bylo poručeno, umývali vodou krev, kterou bylo v samé chvíli umučení skropeno bednění stěn chrámových, a úplně ji setřeli. Ale když sem přišli druhý den, viděli, že krev o nic méně než dřív lpí na stěně a na témž místě je rozšířena. Sami byli nemálo tím viděním ustrašeni. Opět přinesli vodu a velmi důkladně krev smyli a setřeli. Když na třetí den přišli tam zjistit, zda ještě tomu je tak, viděli, že stěna je neméně skropena,

než ji už viděli víc než třikrát. Tu velmi nad tím žasli a potom již upustili od toho pracného umývání. Stěna pak sama do dnešního dne se honosí čestným znamením krůpějí této krve.

Jak nám často vyprávěly osoby hodnověrné, po vítězném boji vytrvalého bojovníka Kristova všichni ti, kdo prolili jeho krev, byli postiženi hněvem Nejvyššího, a buď byli uchvázeni d'ábelskou mocí i potom se již na tomto světě neobjevili, nebo jiní změnili svůj lidský obyčej a místo řeči štěkali jako psi a cvakotem zubu napodobovali psí kousání, nebo bídne seschli na těle, a tak svůj život bídne skončili. A jiní konečně přišli o svůj sluch a o řeč, a nenávidění všemi svými bližními život svůj zle skončili. Než i sám jeho bratr, jak vyprávějí mnozí starci, býval často přepadán běsy a musel být držen rukama svých dvořanů a svých sluhů, a když se vzpamatoval, říkával: To jste vy mi způsobili, že jsem vás poslechl a dotkl se jeho zlaté hlavy, teď se to na mně ukazuje. Ale oni všichni, jak jsme slyšeli, dřív než jejich kníže svůj život zle skončili.

17. Jeho ctné tělo odpočívalo tam, kde byl zabit. Po uplynutí tří let bylo některým z věřících zjeveno v noci ve snách, že by se mělo tělo světcovo na rozkaz boží přenést odtamtud do chrámu svatého Víta mučedníka, který Václav sám vystavěl, a tam slavnějším pohřbem pochovat. Když procitli ze spánku, uvěřili sice vidění, ale báli se krutosti knížete a mlčeli. Když se však toto vidění zjevovalo opět a opět a přehrozně je děsilo, nemohli to utajit a pověděli knížeti, co jim bylo zjeveno. A on jako by se probral z těžkého snu, poděšen nikoli strachem božím, ale ze studu před lidmi kázal kněžím, aby šli v noci a přenesli tělo světcovo tak, aby nikdo z lidí o tom nevěděl. I přišli za modliteb k svatému místu, naložili ctné tělo mučedníkovu v rakvi na vůz a vraceli se cestou, kterou přišli. Chtěli ještě za noci vyplnit rozkaz knížete. Když však dospěli k jedné malé říčce zvané Rokytnice, tu říčka ta mocí boží tak se rozvodnila, že i most pobořila a dřeva odnesla. I stáli naproti a pátrali vůkol, kde by našli dřevo k sestrojení voru, ale nenalezli. I uvažovali, co by měli činit. Zatímco byli zabráni tímto přemýšlením a touto starostí, zasáhla pojednou síla boží, a když popatřili, viděli zázrak, že koně s vozem stojí na druhé straně, aniž byli jedinou kapkou vody skropeni. Zvěst podivuhodná, podobná tomu, co se stalo apoštolu Petrovi: Petr chodil po moři z rozkazu božího, tělo světcovo bylo však v okamžiku přeneseno. Zdaž moc boží je nepřenesla? Tímto zázrakem byli sami poněkud udiveni, ale přepluli říčku na koních za svatým tělem a brzy dorazili na místo určené a vešli do chrámu s chvalozpěvem Bohu, sice potají v noci, jak poručil jeho bratr, ale moc boží je ozářila, takže všichni lidé je viděli a oslavovali Boha.

Potom uzamkli pevné dveře. Po vykonání vroucích modliteb otevřeli svatou rakev, rozžali svíce a patřili. A hle, objevilo se tělo s masem ještě neporušeným. Všechny dřívější rány byly na něm zaceleny kromě jediné rány od meče bratrova, z níž bylo ještě vidět vytékat teplou krev. Ó, chvalná zásluho muže božího a vpravdě podivuhodné oslavení, že blažený Václav si zasloužil totéž, co si zasloužil kdysi prorok Jonáš: ten ačkoli byl pohlcen velrybou, po třech dnech zdráv na souš byl vyvržen. Tak na rozkaz boží i jeho tělo po třech letech vydala země, a což je ještě podivnější, nikoli shnilé ani rozpadlé, nýbrž se zacelenými jizvami. Drahocenné tělo světcovo bylo pak zase uzavřeno a za doprovodu věřících a kněží s chvalozpěvy a písněmi uloženo na jižní straně pod samým přístupem k oltáři, aby bylo svatou vzpomínkou uctíváno. A poněvadž se tam často zaskvívá boží všemohoucnost a zásluhami tohoto velikého světce se tu velmi často projevují jeho nesčíslná znamení a zázraky, scházejí se tu všichni věřící, nevěřící však pocít'ují strach a děs. Doba tohoto přenesení připadá na čtvrtou indikci, čtvrtého dne měsíce března, a slavívá se každoročně tak jako jeho úmrtí.

18. Zdá se spravedlivým, aby v průběhu našeho vypravování byla pečlivě zpracována připomínka divů, které milosrdenství boží potom činilo a dosavad činí, a tím po zásluze zjevuje celému okrsku zemskému světcovu slávu. Nějací mužové, zatčení a na soudu obžalovaní, byli v poutech přivedeni do paláce a na rozkaz knížete uvrženi do žaláře, kde byli pod stráží krutě ukováni na rukou a na nohou. Uprostřed noci bděli z nezbytí, neboť je mučila těsná pouta a okovy. Hořkými srdcervoucími vzdechy všichni v modlitbě úpěli: Bože, svrchovaný těšiteli zarmoucených, podivuhodný tvůrce nebes i země, vzhlédni na nás odsouzence k smrti a přimluvami milovaného svého mučedníka Václava, který pokud žil na tomto světě, býval milostivým ochráncem bídnych, rač nás ubohé vyvést z tohoto hrozícího odsouzení. Když vykonali tuto modlitbu, polovina žaláře, v níž stráž stála a bděla, se zatměla a pochodně strážců uvnitř pohasly, druhá pak polovina, kde leželi vězňové, zaplála jako by nejzářivějším jasem slunce. A hle, pojednou zazněl vězňům v uších hlas z nebe: Vstaňte a vyjděte odsud. Oni tedy, ustrnulí jak strachem tak radostí, mlčky pohnuli údy. Tu rázem se zlomily a spadly železné okovy, ruce a nohy se jim uvolnily a oni otevřenými dveřmi žaláře vesele vyběhli, osvobozeni na pokyn Boží, a zvěstovali lidem chválu Krista a jeho přesvatého mučedníka Václava.

19. Mezi nimi byl jeden pohan, ještě neočištěný milostí křtu, a ten když poznal, že byl taktéž přimlívou svatého Václava zbaven smrti, obrátil se na víru katolickou a očistil

se spasitelnou lázní křtu a s veškerou láskou se utvrdil ve víře v Boha, a svého jednorozeného syna, kterého miloval jako vlastní život, přislíbil dát na kněžství, aby sloužil Bohu v chrámě blaženého mučedníka. A když to řádně splnil, sám uvěřil v Boha a sloužil mu a po mnoha letech zesnul v Pánu.

20. Po tomto zázraku následuje jiný nemenší zázrak o jednom jinochu z jeho panoše. Ten byl ze všech jeho služebníků nejspolehlivější při tajných skutcích a světec sám ho za svého života velmi miloval. Náš spis se o něm také již dříve zmiňuje. Ten když pozbyl svého milovaného pána, zarmoucen často den co den nařikal s pláčem a zvěstoval všem mnohé jeho dobré skutky, jichž mnohých sám byl svědkem. Toho kníže náhlým hněvem rozpálený kázal oběsit. Jak svědčí výpovědi pravdivých osob, po uplynutí dvou let byl viděn tento oběšenec, jak mu rostou vlasy a nehty nejinak než jako lidem živým a zdravým a jak se skvějí jeho tělesné šediny. A orel sedící nad ním, poslaný od Boha, hlídal jeho tělo a byl viděn po všechny dni, dokud tam visel, aby ho ptáci nenačali. Též i suchý strom, na němž byl pověšen, se rozpučel a vypustil větve.
21. Potom kdosi byl krutým soudcem jat, uvržen do žaláře a odsouzen k tomu, aby následujícího dne byl popraven. Byl velmi silně svázán pouty. Tu on opravdu hořce plakal a vzýval vroucími modlitbami světce božího Václava o pomoc: Svatý boží mučedníku, je-li tomu tak, jak se vypráví, že můžeš uprosit nejvyššího Boha, pros za mne umírajícího, abych byl tvými přímluvami vysvobozen a abych já bídný byl tak dlouho živ, dokud mi nebudou odpuštěny mé těžké hříchy. Sotvaže skončil modlitbu, ihned se milostí boží násilně zlomily okovy a on bez vědomí stráží byl vyveden z žaláře. Ale venku stáli někteří pohané a těmi byl opět jat a velmi pevně spoután. Když však začal k nim říkat svou dřívější modlitbu, zkrotla srdce pohanská. I rozvázali jej a pustili. A tak podruhé osvobozen chodil po všech zemích a nadšenými slovy zvěstoval chválu Bohu a blaženému mučedníku Václavu.
22. Vypráví se, že v témž hradě, kde odpočívá tělo světce, přebývala jedna žena, která pozbyla zrak a měla od svého narození zkřivené ruce. Ta vešla v slavnostní den světcův do chrámu svatého Víta mučedníka, a přivedena před hrob svatého Václava, kam toužila přijít, tak dlouho prosila prostřena na zemi a setrvala v pláči na modlitbách až byla uzdravena svatým mužem, a jak všichni viděli, prozřela očima a se zdravýma rukama se vrátila domů.
23. Potom byl někdo jat pro jakési svěřené cizí peníze a byl pro to velmi krutě dlouho držěn v poutech, až by se z dluhu vyplatil. Věřitelé sami však odešli do města vyřídit si ostatní své obchody a nechali ho svázaného ležet pod stráží na cestě u kostela. On v

úzkosti své tísně pozdvihl ruce proti dveřím chrámovým a modlil se takto: Ó tichý vévodo, svatý mučedníku, jako tvá svatost již mnohé svou přímlovou u velikého Boha vysvobodila z rukou bezbožníků, tak prosím i já bídný, abys na mne spoutaného nezapomínal, ale vyprostil mě svým slitováním. A milosrdenství boží rychle přispěchalo. Na prosbu blaženého mučedníka rozpadly se okovy jako by přeseknuty železným nástrojem, a on vběhl do chrámu božího a vzdával díky Bohu a jeho svatým. A tak svobodný se navrátil.

24. V zemi Franků byl nějaký muž mrzákem od samého dětství. Pro přirozenou vadu nemohl chodit, ale plazením se vláčel po zemi. Jednu noc se vyděsil ze spánku. Okřídlený muž totiž divuplné krásy stanul u jeho lože, vzbudil mrzáka a zjevil mu způsob uzdravení. Řekl mu: Jak jen můžeš, ó nebožáku, vstaň a jdi do českého města zvaného Praha, i kdybys musel všechno jmění dát za nosítka, na kterých tě tam přenesou, a až tam přijdeš, vejdi do chrámu svatého mučedníka Víta, kde odpočívá tělo svatého mučedníka Václava, a tam vykonej modlitbu, a tvá chůze bude uzdravena. On však když procitl ze sna, nedbal na to, co mu bylo ve snách přikázáno. Domníval se, že to je nějaké mámení a docela se vzdal uložené cesty. Druhou noc, když zas odpočíval na svém loži, opět spatřil stejně skvoucího starce, jak stojí u lože a takto mu činí výčitky: Ó milovaný chudáku, probud' se ze sna a uznej pravdivost předpovědi tohoto vidění, že tvé tělo bude ti nešťastnému uzdraveno. Proč odložils cestu k svému uzdravení ukázanou ti nedávno mým pokynem I probuzen touto přísnou důtkou již nepochyboval, že je to pravda, a odpověděl: Bez průtahu se tam vydám, dobrotivý a ctihodný

starče.

Když nastalo jitro, připravil si vůz, dal kupcům ubírajícím se touž cestou, odměnu a brzy byl dovezen na místo, a jak mu bylo hned poprvé nařízeno, byl vnesen do chrámu svatého mučedníka Víta. Ulehl před oltářem na zemi, a na modlitbách prosil Boha a svaté. Ještě netrval dlouho na modlitbách, když silou božské pomoci a zázračnými přímlovami blaženého Václava mu počaly žíly na nohou dřív seschlé jako by lámány praskat a natáhly se, a paty jeho se zpevnily. I vstal milostí Boží zdráv. Nikým nepodpírán vrátil se do svého domova a po veškeré zemi franské chválil Boha a zvěštoval svatost svatého Václava.

A mnohá jiná znamení, jež Bůh činí podle svého milosrdenství, stávají se u toho svatého mučedníka.

Jemu sláva a moc se Synem i Duchem svatým nyní i vždycky i na věky věků. Amen.

GUMPOLD, BISKUP MANTOVSKÝ: ŽIVOT VÁCLAVA, KNÍŽETE ČESKÉHO

Předmluva

Rozmanité druhy vědeckého snažení vyvolávají zajisté u každého smrtelníka rozličné duševní úsilí, kterým naše pokolení, rozumem nejvíce vynikající, dovede - silou vnitřní obraznosti, i přirozeným pudem, i vlastním přičiněním - věci jakkoli smyslům podléhající rozeznat intelektem a přetvořit je podle přání lidského k lahodnému užívání. Jeden totiž, jsa duchem rozvážný, pohrdá požitkem z věcí pomíjejících a upíná mysl k věcem vyšším, druhý naopak touží po vysokých počtech, prahna palčivou žízni po věcech prchavých; jiného mladistvý věk svádí velmi často k věcem nedovoleným, dalšího zase zralá pokročilost vystřízlivělého stáří uzpůsobuje k mravům přísným a prospěšným; a ještě protiklad: jednomu smělý důmysl v umění válečném zjednáva vytouženou čest a slávu, druhého umělecký forte] při rozmanitých dílech vytrhuje ze zahálky a nutí k uplatnění vrozené duševní bystrosti. Někteří pak, jsouce ponořeni do hlubin vědeckého uvažování nebo oddávající se v ušlechtilé snaze studiu podivuhodných krás vyjadřování, neúnavně usilují s vědeckou úzkostlivostí opětovným přezkoumáním zjistiti, jakým řádem je upravován pohyb i nezměnitelná nehybnost hvězd; která nebo jaká míra geometrickými vzorci jakýmsi takřka tajemným poměrem - postihuje objem zemské velikosti v jistém pochopitelném vyměření; nebo jak se dá číselně vyjádřit celý souhrn kvantit a celistvosti; anebo jakým poměrem akordů se řídí přirozený zpěv; či jakým odrazem myšlenek vzrůstá tak hluboká disputační schopnost lidí výmluvných, jaký je poměr pravdy a klamu, jak složitě se v jejich projevech mísí. Jiní zase jsouce inspirováni studiem básní a stále se zabývající poezie hříčkami, obracejí své hluboké nadání na žvatlavost lyriků. Avšak majíce zalíbení v bajkách, neostýchají se v záhubné netečnosti nechat bez povšimnutí pravdivou zvěst o pamětihodných skutcích Božích světců, ačkoli tolikrát zrakům smrtelníků nebeskou milostí ukázána. A není divu, jestliže věci ohromné a k hlubokomyslným úvahám ponoukající odvádějí takovéto mudrce od prostého spisování.

Proto většina jich, lpějíc s přílišnou horoucností na spisech pohanských, netoliko ponechává stranou to, co by z posvátných dějin k chvále Boží mělo být vybráno a písmem uvedeno ve známost potomků, nýbrž dokonce jako věc neužitečnou zavrhnou i to, což je Božské o zbožné

mysli se prostě a beze všech obtíží a rozpaku jeví nejlahodnějším. Když tedy zájmy jednotlivců podle běžného mínění jsou určovány takovou zákonitostí, když důvtip subtilních rétorů si všímá jen věcí povznesených nad všednost, kdežto my jsme příliš vzdáleni očí tak veliké a tak učené výřečnosti filosofu, přece tato kratičká úvaha, třebaže chybně formulovaná, jenže uložená naší primitivní neumělosti posvátným příkazem nejvíteznějšího císaře, vznešeného Oty Druhého, mající připravit hned vzápětí výklad o rodu slavného muže a poznámky o jeho pamětihodných skutcích, tato úvaha budiž předeslána neslýchanosti následujícího sepsání. Oč jeho cena je zmenšena vinou autorovy nedostatečnosti, o to je zvýšena vznešenou důstojností světce, jenž posvátnou velebností skutků svých podnět a látku nám podává.

1. Když tedy pro svátost nerozdílné Trojice dávným a případným odporem katolíků byly olámany trnité odnože nakažlivého kacířství, z milosti Boží třpyt živoucí pravdy osvítil jasným rozzářením svět černou mráкотou bludů zatemněný. Příčiněním dřívějších teologů, kteří se plněji skvějí proniknutím spasitelných textů, zachovaly se, jak víme, zprávy zapsané v knihách a věrně zaznamenané pro věřící potomstvo, o vzrůstání spásné víry a o počátcích upevnění církevní organizace: přece nestaly se všechny národy světa, byť k tomu byly předurčeny, zároveň účastnými daru této milosti, i když některé kmeny po dlouhých a bludných zacházkách a oklikách byly uvedeny na přímou a pravou stezku: řízením nebeské velebností, jako by potření d'ábla bylo dokonáváno poznenáhlu, víra se šířila do krajů postupně. Jeden pak z těchto krajů, osídlený obyvateli slovanskými, hodlám vylíčiti v tomto prostinkém sepsání. Naší pozornosti se nabízí krajina severní, nad ostatní drsnější a ve víře opožděnější, kterou sama milost Ducha svatého ráčila získati pro křesťanské vyznání obrácením sice pozdním, ale požehnaným.
2. Od samých zajisté obyvatelů země bylo dáno tomu kraji jméno Čechy (Boemia). V něm již za panování blahé paměti přeslavného krále Jindřicha jeden muž toho kmene, rodem vznešenější a mocí nad své spoluobčany značně vynikající, jménem Svytlah, vedl správu knížectví pod svrchovaností královou a jsa zasažen sladkou touhou po službě Bohu a dychtěl nemálo po tom, aby se obrodil tajemstvím svatého pramene, očistil se křtem svatým a zahořev novou vroucností, vystavěl chrámy Boží k uctívání nejblahoslavenější Rodičky Boží Marie a svatého knížete apoštolů, v nichž potom každého roku nesčíslné zázraky se zaskvěly příčiněním pomoci Boží.

3. Když se zatím přirozeným během skonaly dny jeho života, v němž chvályhodně dal příklad šlechtných skutků, nastoupil na knížecí trůn, byv obecným souhlasem vyvolen, jeho věkem mladší bratr Vratislav, který rovnaje se bratru zbožností, vystavěl, uvěřiv pravdě křesťanské, basiliku blaženému mučedníku Jiřímu, vítěznému bojovníku Božímu, a zasvětil ji bohoslužbě. Když i on po delším prodlení času sešel přirozenou smrtí, zůstavil po sobě ratolest, již smrtelníci s hlubokým údivem musili potom chválami velebit, totiž Bohu milého Václava, věkem i činy staršího ze synů - a pro věci nebeské mnohem zanícenějšího než on sám.
4. Jakmile tento hoch nápadné sličnosti a roztomilé povahy dospěl jarého věku jinošského, ještě za života otcova přál si býti vzdělán znalosti písma, a když byl častým žadoněním obměkčil srdce otcovo, byl dán s jeho dovolením na hrad Budeč, aby se tu přiučil umění číst, jelikož pak jeho rozum byl od Boha nadán rychlou chápavostí, naučil se po krátkém studiu důkladně knize žalmů i četným jiným knihám Písma a vše si vštípil hluboce v paměť. Když pak otec, jak už bylo řečeno, nastoupil cestu všeho tělesného, jinoch sám, čin svými připomínající příklady starců, byl vyvolen pod zářivou mocí nejjasnějšího krále Oty - s příznivým souhlasem lidu, ač se sám tomu velmi bránil - za nástupce otcovy vévodské hodnosti a vyzdvižen na stolec knížecí důstojnosti.
5. Není se co diviti, že dobrota mladičkého knížete, když se chopil práva v zemi, byla zevnitř sevřena těžkými a rozličnými nesnáze, poněvadž maje ze všeho nejvíce zření k věcem nebeským, rozhodl se v zbožném srdci, že ačkoli je povinen pečovati o obecné dobro, nezpronevěří se přece přesladké poslušnosti k Bohu, k níž se hned od mladých let zavázal, i kdyby měl pohrdnouti pozemským důstojenstvím. Obával se však, že by musil pykati za viny svěřeného lidu. Kdyby neužíval zákona přiměřeného občanské oblasti, leč nelámaje si dlouho hlavu těmito pochybami, velmi bystře zvolil pravou cestu tak, že ani neopomíjel toho, co měl konati v rámci svých světských povinností, ani se pro příště nemusil strachovati, že něco zanedbá pro bažení po věcech nebeských; sídle zkrátka v přívětivém a velmi skromném paláci, snažil se knížecím pokynem mírniti ustanovení zákonů k obecnému prospěchu občanů i družiny. V rozsuzování byl obezřelý a hotov nad každým se smilovati, dával se snadno uprositi k prominutí trestu za nehodné viny provinilců a při soudním řízení mu byl cizí všeliký způsob trestání: v soukromém styku byl prostý, vynikal čistotou mravů, neváhal s přísliby statku velmožům a stejně dbal i toho, aby byly plněny; před vznešenými však často dával přednost venkovské sprostosti chudých obyvatel a je si

oblíboval; osiřelým nahrazoval rodiče a hmotnou oporu a vždy se skvěl podivuhodným leskem laskavosti jakožto utěšitel a otcovský ochránce vyhnanců z vlasti. Ve všem počínání byl skromný a neobyčejný milovník trpělivosti, ve všech protivenstvích osudu byl opatrný a rozvážný, velmi štědře rozdílil jmění na potřeby plačící chudiny, vlídně konal skutky dobročinnosti a pokory, a jsa k sobě zpravidla přísnější a k jiným všude shovívavější, štědrostí, útrpností, poučováním nevědomých a utvrzováním poučených zářil všem jako příklad na věky.

6. Těmito tedy skvoucími drahokamy ctností bylo ozdobeno obcování přeblaženého jinocha; k tomu tak velice si oblíbil konání nábožnosti, že kdykoli pro obecné potřeby mezi řádnými lavicemi soudců a lidu bylo ustanoveno vypovídání dotazů a nálezů - a on věhlasněji jakékoli věci na soudě předvídal - leckterý provinilec jeho výrokem byl co nevinný propuštěn, i když byl přistižen, ač vyneseno nad ním ortel smrti, třebaž zasloužený, a s tímto rozsudkem od tribunálu předveden před tvář knížete. Když však milosrdný kníže shledal, že ani se nedá změnit neoblomný zákon, ani soudci nějak uprositi, aby v tom ulevili, vida, že provinilec nemůže být vyrván hroznému zákonu, a chtěje se sám z toho vyvléci a hlavně zabrániti, aby zrak zasvěcený nebi nebyl poskvrněn krvavou exekucí, pod jakoukoli přijatelnou záminkou se vzdaloval ze soudního shromáždění, neboť zdravě bystrý jeho rozum se řídil spásným výrokem evangelia: Nesuďte a nebudete souzeni, neodsuzujte a nebudete odsouzeni (Luk. 6, 37).
7. Toto přikázání mladík Bohem naplněný si převelmi oblíbil a uvědomuje si, že neříditi se jím bylo by pro každého smrtelníka nebezpečné, dobrotivě šetřil zmíněných provinilců, kteří měli být na hrdle potrestáni. Aby pak ohavné památky mučidel nadále se nevzmáhaly, všechny šibenice, postavené na mnohých místech jeho království k věšení lidí, dal nadobro strhati a nedopustil, aby za jeho času byly zase obnoveny. S rozvíjením své nanejvýš blahodárné činnosti den ode dne víc a více na odliv zvyšoval beztak již vrchovatou míru své chvalitebné dobroty; přijímal k sobě kněze přicházející ze všech končin světa, ve všelikých potřebách jim byl laskavě nápomocen a zachováváje božskou lásku k bližnímu, kterou nikdy nespouštěl z očí, s nábožnou přichylností je milerád míval okolo sebe a pečlivě i dobrotivě s nimi jednal; jeho pak čistá mysl, jsouc jejich častými nábožnými výklady nebesky vycvičena a hojným učením vzdělána, dospěla k neobyčejnému pochopení písem svatých. Cokoli snahy učitelů v něm načrtly a naznačily, to on sám ctnostnými skutky naplňoval; poněvadž měl soustrast se všemi, kdož byli v tísní, navštěvoval s laskavým těšením ty, kteří

chřadli slabostí, i ty zas, kdo uvázli v osidlech neúprosné smrti a jimž málo zbožní spoluobčané se nepostarali o pohřeb, pochovával s náležitými obřady. Avšak kmeny, jež po zákonu a podle starobylých obyčejů byly postaveny pod jeho knížecí moc, byly nestálé a kolísavé v čerstvě přijaté víře. Když tedy jinoch božských vloh pozoroval, kterak i sami velmožové častěji do roka se scházejí v zlořečených svatyních a u oltářů pohanských běsů, aby tu přinášeli oběti cizím bohům, ačkoli byl často zván k účasti na ohavných hodokvasech, při nichž byla předkládána obětovaná zvířata, přece nejen odmítal nedovolené hostiny - vždyť nadevše prahnul po hodech u nebeského stolu - nýbrž co nejdůsledněji se vyhýbal i všednímu styku s hodovníky pošpiněnými ďábelskou nečistotou. Přesto měl starost o ty, kdo byli zachvácení záhubným bludem, připomínaje si častěji Písmo, jež slovy apoštolovými přikazuje: Jeden druhého břemena noste (Col. 6, 2). Ty, kteří byli nějakým způsobem povolnější k tomu, aby se dali na pravou cestu nejvyššího dobra, neustával slovy sladkého přemlouvání a sliby neocenitelných darů nebeské odměny co nejvytrvaleji nabádati, aby pohrdli podobami model, kterými byli ošáleni, a myslí i srdcem se s vírou naklonili k podstatě božskosti pravé a neměnné, která se nemůže zvětšovat ani zmenšovat a věčně trvá. Ty však, kteří byli méně přístupní tomuto spásonosnému učení, jsouce srdcem zatvrzelejší nebo rozumu tupějšího k poznání pravdy, podle napomenutí apoštolova včas poučoval i bezohledně káral (II. Tim. 4, 2), naznačuje odměnu v obojím způsobu a seč byl dychtivě spěchal shromáždit všechny, kdo se jen dal, ať dobrovolnou, ať vynucenou přihláškou, k hostině nebeského Hospodáře, oplývající dostatkem všeliké hojnosti a poskytující po zahánění hladu radosti věčného nasycení.

8. Nuže jak se skvěl přísným dodržováním postů a podivuhodným rozdáváním almužny, pravidelně přidružoval, dáváje tím velmi prospěšný příklad, k skromnému způsobu života tuto znamenitou vlastnost, že totiž zrakem svaté mysli hlouběji proniknuv zjevení slova Božího a věda, že Bůh cení si více osvědčení poslušnosti než konání oběti, hleděl co nejvíce zušlechtiti své zbožné a úchvatné mravy. Ačkoli svatý náš jinoch jako vládce velmi často byl zaneprázdněn světskými záležitostmi, přece v čas každoročně se opakujícího a podle předpisů přísně dodržovaného postu trávil jednotlivé dny co nejctihodněji v neúnavném konání modliteb, pronášených za štědrého podělování chudých. Za nocí pak oddávaje se nezkalenému bdění, ani nepomyslí na lahodný spánek, nýbrž jakmile se sneslo noční ticho, pohrdnuv poduškami skvostné ložnice tajně vstával z lůžka, potichu budil mladičkého komorníka, uchopil knížku od častého braní do ruky již zvětšelo, vyšel nepozorován

strážemi z paláce, potom provázen toliko svým panošem procházel bosýma nohama příkré vrchy horské i záludné srázy údolní, chodil mezi hrady po cestách a stezkách kamenitých nebo náledím nebezpečných, přičemž za stálého odříkávání žalmů a jiných modliteb navštěvoval kostel po kostelu. A tak veliké snášel trýznění těla, že krev řinoucí se z jeho rozdrásaných útlých chodidel tu a tam označovala jeho šlépěje. Vrátiv se však domů zastíral, co se uvnitř v jeho mysli dělo, a zasedaje na trůn oblékal se v nádherná roucha knížecí, jenže vespod jeho přečisté tělo bylo rozdíráno drsnou látkou žíněnou. Také když nadešla vedra žňová, za bezpečného ticha nočního sám na políčku požínal srpem hrsti pšenice, vázal a těžký snop nakládal na svá ramena, potom skryl v odlehlém koutě domu; tam mlátil, protřásal zrní svatýma rukama pečlivě na řešetu, až je dočista zbavil polní příměsi, načež je drtil mezi kameny; tuto mouku zadělal, pokropiv ji vodou, kterou vlastnoručně - za asistence pouze chlapcovy - vědrem navážil a vzýváním pravé Trojice požehnal, z nekvašeného těsta sám se jal bez cizí pomoci péci hostie, které rukama kněží měly být obětovány při mši. Rozvažuje však u sebe, že dosud neučinil dosti pro oběť mše svaté, a nacházeje zalíbení v hořkosladké poslušnosti, které, jak věděl, Bůh dává přednost před oběťmi, když s postupem roku nadešlo vinobraní, zavolav potají svého již jmenovaného a nadmíru věrného služebníka, přeskakoval v noci plot vinice; a naplniv košíky zavěšené oběma na zádech, až se prohýbali, vracel se s chvalitebným lupem do komůrky v odlehlém křídle paláce, jemu nad jiné drahé. Potom zajistiv dveře příbytečku ze všech stran obezřelým zastrčením závor, roztíral paličkou hrozny v nádobě přiměřené této malé sklizni hroznů, a vylisovav šťávu mladého moštu. Přes lněný sáček pečlivým mačkáním svých svatých rukou procedil čirý mok; a naliv víno s vědomím toliko panošovým do dvojuchého džbánu a dobře uloživ, rozdílil je k podivuhodnému přijímání svátostí mezi kněze své země spolu s oplátkami, jež v péci o vznešenost mše svaté sám upekl. Ó nerozvatelné pouto neporušitelné víry kolem hrudi zcela nevinné! Ó nejhornivější následovníku chvalitebné poslušnosti! Ó podivuhodná pokoro knížete, nestydící se podstoupiti pro lásku k Bohu služebníkům! Rozjímaje o hlubokých nebeských tajemstvích, jež v srdci mu utkvěla, velebnou a spasitelnou oběť těla a krve Páně s takovou vroucností ctil a miloval, že pro oslavení nebeské oběti, nákazu viny smývající, nejen stálostí víry bojoval, nýbrž i hrubou prací po způsobu venkovského otroka a zbožnou štedrostí vůči kněžím činně se podílel na mystériu nejčistějšího pramene spásy.

9. Nemáme za prospěšné, aby laskavé pozornosti milovníků pravdy bylo zatajeno, co jsme ze spolehlivého vyprávění některých lidí zvěděli, že mladík poučený již nebeským vnuknutím předvídal v četných příhodách lidských s bezpečnou předtuchou věci budoucí a často je, aniž zamlčoval hrůzný doprovod událostí, svým důvěrníkům předem vyjevoval. Slavnou zmínku o tomto pamětihodném daru pro tolik rozhlášených zázraků spisovatelova nejponíženější oddanost nemůže potlačit; vždyť Božím řízením v jasném vidění ukázal se maně za nočního ticha zraku svatého a Duchem Božím naplněného Václava dům jistého kněze Pavla, který byl obklopen půvabnými a širokými ochozy budov, jak je zbaven všech krásných zdí a zcela nevhodný k lidskému obývání. A tu sám zapudiv tíži tělesného spánku a probudiv se k bdělému rozjímání, oznámil rozvážnou řečí některým, co byl viděl, a hned nato vykládal prorockými ústy, co pravdivého by řečené zjevení do budoucna ohlašovalo. Obrátil se k svolaným těmito slovy:
10. Když jsem ležel na lůžku, drazí přátelé i vy domácí služebníci, za ticha nočního mne vyburcovalo vážné a tajemné vidění, neboť viděl jsem dvorec kněze Pavla, zbavený veškeré krásy budov a lidmi zcela opuštěný. Nad tímto viděním jsem sklíčen zármutkem a zkormoucen vnitřní úzkostí a starostí o věrné Boží. Přece však, ježto nesmírná láska Všemohoucího přivádí mne k naději, že - jak je slíbeno - všecko je možno věřícímu (Mar. 9, 22), chystám se, aby věc byla neklamně vysvětlena, podáním jasného řešení odhaliti pravý smysl tohoto snu, který nastávajícími událostmi bude dokonale ověřen.
11. Neboť zboření domů, které jsem spatřil, věští šťastnou smrt mně báby Ludmily, svaté a ctihodné paní. Ta totiž jako oběť šíleného spiknutí mé matky, jak rodem, tak i hanebností skutků pohanky. Zosnovaného s několika pomahači k zločinu stejně odhodlanými, v době nepříliš vzdálené podstoupí pro vyznávání křesťanského jména a víry kruté těla umučení zbraněmi bezbožníků, kteří k ní tajně vpadnou. Rozlehlý pak dvůr, lidem, jak vidění svědčí, opuštěný, ohlašuje žalostné vyhnání kněžstva ze země a nezaslouženou ztrátu všeho jmění - na výsměch naší ochraně, neboť zajisté moje rodička zlořečené paměti, zavile nenávidíc živoucí víru, kterou já ze všech sil vyznávati, ctíti, ze srdce následovati a milovati neustávám a nejinak i v budoucnu vždy milovati budu, zamýšlí tyto kněze rozličných stupňů, poněvadž se hlásí k stejnému smýšlení jako já, statků pozemských zbavití a ze země ukrutně vyhnati.
12. A v tomto dohadu jeho duch bystře předvídavý a znalý pravdy se nijak nemýlil, nýbrž všechny body jeho prorockého výkladu, jak o zavraždění řečené paní, tak o krutém

vypuzení kněžstva, které v širém okruhu přilehlých krajin ochotně se podrobovalo jeho panství či spíše jeho velkomyslné štědrosti, v neporušitelném sledu nedlouho potom se do písmene, jak známo, vyplnily. Takovouto příznačnou předvídavostí z milosti Ducha svatého, která vyzářovala z nitra vyvoleného mladíka, závistiví příbuzní byli velmi poplašení a působíce neustále na tohoto vytrvalého ctitele Kristova pokoutními domlouvami prostřednictvím dvořanů, kteří byli zasvěceni blíže do jeho záměrů, pokoušeli se jej odvrátiti ve jménu veřejných potřeb, o něž se měl starati, alespoň poněkud od předsevzetí, jímž se rozhodl zbožně usilovati o dosažení věcí nebeských. Ten pak citě se silný pod ochranou nebeské zbroje, takovému našeptávání svých druhů propůjčoval před předáky království čas od času svůj svatý sluch, jako by souhlasil, avšak všemi myšlenkami uvnitř srdce rozhodně odpíral souhlas, který by byl stvrzen činy; neboť třebaže se tvářil, jako by podléhal lidskému strachu, a chrámy Boží v čas veřejných shromáždění o něco řídkěji nežli obvykle navštěvoval, přece projevoval, co v hloubi srdce miluje, podivuhodnou důsledností skutků; proto i soubor modliteb a božských hodin, který měl zapsán v malé knížce a pečlivě u sebe skrýval, pravidelně buď v noci nebo ve dne, odloživ na tu chvíli péči o světské věci, dvanáctkrát i více přeříkal až do konce, velebě Krista s čistým úmyslem, třebaže někdy nemohl si dopřát jiného místa k modlitbě nežli tichou odloučenost své ložnice nebo jen samého lůžka.

13. Když mezitím uplynul onen šťastný věk jinošských let, kníže náš dosáhl průbojnosti mužné odvahy; ponenáhlu nesmlouvavě odmítaje liché rady svých dvořanů a zoškliviv si nemálo jejich nevědomost, která sešla z pravé cesty, svolal jednoho dne do paláce shromáždění bojovníků a druhů a oslovil je tímto vyčítavým projevem: Ó přátelé a drazí - kéž bych mohl říci v Kristu! Když jsem byl před drahným časem péčí rodičů dán na učení a z Písma jsem dychtivě čerpal vzdělání, naučil jsem se mezi jinými výroky učitelů, co napsal apoštol, jenž dí: Když jsem byl maličký, mluvil jsem jako maličký, měl jsem rozum jako maličký, uvažoval jsem jako maličký; když však učiněn jsem mužem, vyprázdnil jsem, co bylo maličkého (I. Kor. 13, 11). Nuže podle tohoto výroku pohlížím nyní i já na sebe: vždyť hned od dětství vroucně toužím, já nepatrný tvor, poznati Stvořitele všech věcí a oddati se jeho službě, avšak stav se jako chlapec vašim rozhodnutím, ježto jsem z bratří věkem starší, jeho nástupcem v knížectví, spravoval jsem stát otěžemi mírných zákonů pod záštitou Boží a podle svých sil jsem chránil vlast proti spoustě nepřátel; vy však, poněvadž jste v srdcích svých liknaví k přemýšlení o nejvyšší pravdě a ve víře zůstáváte ode mne odlišní, byli jste ke mně

nanejvýš nespravedliví svými radami, lahodícími vaší zvrácenosti, avšak příliš se rozcházejícími s přímou cestou, a já až dosud jsem to dosti trpěl; napříště však, neohroží-li nic mé žití a vládu, chci býti zbaven a prost takového omezování, a když jsem se z jinocha stal mužem, vyprázdním, jak je psáno, co je maličkého; a neposlouchaje již vaší ničemnosti chci, jsa posilován nebeskou milostí, vrhnouti se do konání skutků podle přikázání Páně. Pročež ať zmizí spiklenecké vaše šuškáni proti mně, ať na veřejných shromážděních ustanou zuřivé úřady mezi vámi! Ať vzplane po celé zemi doma i navenek láska k míru! žádná náboženství prospěšná činnost nebudiž zvrácenými výroky soudců odsuzována! Necht' se již nikdo neodváží zločinných vražd, jimiž se často poskvřňujete! Neustanete-li ze strachu před nejvyšším králem takto porušovati zákon, náš hněv rozpálený proti bezbožníkům horoucí láskou k Bohu dá setnouti hlavu každému, kdo se v té věci proviní! Když proslovil vznešené příkazy, účastníci nešlechtného spiknutí v strachu se rozešli do svých domovů, a pocitivše ráznou sílu svatého vévody, odložili z donucení zpupnou nadutost svých srdcí a přestali strojit, byť jen na krátký čas, obvyklé úklady proti muži podivuhodné svatosti. Hned tehdy osvětlením Božím zeslábl - ne bez přičinění knížete - pohanský odpor, naopak nadešel utěšený růst katolického náboženství: neboť chrámy zasvěcené službě Boží, jež krátce předtím nedbalostí nevěřících propadaly zkáze, důkladnou opravou byly obnoveny, kněží, kteří byli zbaveni vlasti i statků, byli s dobrotivou štědrostí povoláni zpět a hned se stali opět bohatými, jelikož byl jim jejich majetek nejen vrácen, nýbrž i rozmnožen hojnými dary. Veškerá církev v těch končinách radovala se vzkvétajíc pod takovým knížetem.

14. Když se pak jasněji po světě rozzářila krása jeho ctností, o zájmy státu pod vládou vévody z nebes chráněného bylo tím bedlivěji postaráno. Avšak to, co si dříve pro lásku nebeskou umínil vykonati, ani v nejmenším nezanedbávala ostražitá bdělost knížete, Neboť třebaže často býval z obou stran obklopen obvyklým povykem dvorské družiny, přece tento vytrvalý prosebník za sebe a nevěřící lid, nejochotnější příznivce chudých, dobrotivý těšitel hořem sklíčených a slitovný pomocník nenadálým neštěstím postižených tím hlouběji se oddával rozjímání a setrval v něm, nedávaje se vytrhovat ničím světským.
15. Ježto však hanebné úklady nejhroznějšího nepřitele, aby zanícení pro takovýto život bylo, bude-li to vůbec možné, odvěkou lstí zmařeno, nedaly na sebe dlouho čekati, bratr jeho Boleslav, věkem mladší a pro zvrácenost srdce i ráz svých činů hodný prokletí, poháněn vnuknutím ďábelským a krutě proti bojovníku Božímu vyzbrojen

zuřivou zlobou, zatoužil rukou bratrskou uchvátiti vládu a snažil se se stejně zločinnými a bezohlednými pomocníky zosnovati co nejučinnější plány úkladné vraždy. Avšak božským předurčením věc, která krátce nato se přece jen měla stát, byla tehdy, jak jisto a patrně jest, ještě odložena. Bez velkého prodlení muž Bohu milý zavázal se spásným slibem a předsevzetím, že vystaví, dá-li Bůh, s důstojným uměním stavitelským chrám, jejž zasvětil ke cti Krista a jeho vítězného bojovníka, blahoslaveného mučedníka Víta. A bez meškání odhodlaně přikročil k dílu a horlivě zaujat úmyslem vypravil do královského sídla Řezna posly, žádaje snažnou prosbou biskupa Tutona, muže naprosto bezúhonného, aby to dílo Bohu zasvěcené se uskutečnilo s jeho svolením a souhlasem.

16. Když biskup dal k žádosti blahoslaveného vévody povolení a propustil laskavě posly, shromáždil Václav naléhavým rozkazem řemeslníky: práce jde od ruky, nedočkavě vyhlížené dílo se zaskví, stavba kostela vyvedena až do poslední ozdoby, uvnitř pak je zkrášlen podivuhodným leskem drahých kovů. Řečený biskup pozván vysvětil kostel ke cti svatého Víta mučedníka a až dosud skvějí se tu přehojné zázraky, které činí božská moc na znamení smrtelníkům. Ježto však tím ještě nebylo až do dna ukojeno srdce žíznicí po spravedlnosti Boží, Václav, muž neocenitelných zásluh a vyvolenec Boží, zamýšlel složit žezlo světského důstojenství, které, jak věděl, je křehké a vystaveno nehodám, a správu knížectví dobrovolně odevzdati do rukou bratrových; a rovněž žízni vnitřního žáru dychtil navštívit v Římě prahy apoštolů, aby se tam modlil, odřící se pod svatou záštitou papeže věcí světských a obléci roucho mnišské a v takovém obcování dožítí se konce pozemského života. Avšak prozřetelnost nejštedřejšího odměnovatele, který oslavuje ty, kteří jsou ho hodni, odměnami odpovídajícími zásluhám, ráčila vyhraditi pro tohoto společníka nebešťanu těžší boje, aby po slavných v nich vítězstvích došel i slavnějších odměn.
17. Když šílená touha bratra Boleslava domoci se jakýmkoli způsobem vlády sváděla k nejrůznějším úkladům a úkladům proti Božimu světcu, zamýšlená cesta do Říma byla zmařena a v odlehlých koutech příbytků potají se každým dnem vzrůstalo spiknutí bezbožného lidu a bylo víc a více podpalováno nenávistí řečeného bratra, k čemuž sám ďábel poskytoval troud. Avšak zuřivost těch, kdož se spikli, aby tajně zavraždili přesvatého muže, nebyla nikterak s to uspišiti blažený den jeho mučednických vavřínů, posunout jej před čas, jejž Bůh předurčil. Jeho bratr však, jsa velmi nedočkavý, aby již pykal za zločin na něm spáchaný, usoudil, že nemá smysl pokračovati v dosavadních vražedných úskocích, nýbrž chytře vymyslel a zvolil jeden

nad jiné vhodný k tomu, aby ohavný zločin byl urychlen. Neboť zatímco všichni měli úkladně ukryty zbraně v záhybech šatů, on děláje, že hledá smír, předstíral bratrovi do očí jakoby opravdovou lásku, ale ve skutečnosti ji ukazoval proto, aby si zjednal příležitost, jak mu ublížit.

18. Za jásavého úsvitu jistého svátečního dne neblahý ten přítel stí dal co nejpečlivěji vyzdobiti vlastní dům množstvím všemožných okras, jaké kdy míval ten národ; uložil služebníkům, aby připravili hostinu bohatší než obvykle; pozval přátele pod záminkou radováněk; a přišel s prosbou do paláce samého knížete, požádal jej, aby se on první mezi všemi ráčil zúčastniti bratrových hodů. Bohu milý Václav měl velkou radost z jeho vlídného pozvání, třebaže neupřímného a oba bratři zavěsivše se do sebe vstoupili do domu k veselým hodům, Zasedlí k hostině, A když za hodnou chvíli někteří ze zvlčilých hodovníků byli vínem opojeni, lest dlouho osnovaná nemohla se již utajiti, nýbrž všechny do jednoho je naráz hnala k zabití svatého muže. Tak ti zločinci s meči ukrytými v šatech třikráte povstali a třikráte opět, jako by nějak zmalátněli, klesli zpátky na sedadla, a jsouce zbaveni síly i rozhodnosti - zřejmě dosud ještě nepřišla hodina jeho utrpení Bohem usouzená - pustili jej z léčky bez nejmenšího ublížení. On sám věda dobře o té věci, nebál se nebezpečí, neboť byl si jist Boží ochranou; a ačkoli byl varován kterýmsi ostražitým sluhou, který mu pošeptal do ucha, co proti němu zamýšlejí, přece se tím nedal znepokojiti a laskavě, jako by mu příslušel úkol hostitele, pobízel bratra a ostatní soustolovníky, aby se veselili. Po malé chvíli, když byla odnesena jídla, povstal, a naplniv pohár vínem, všechny sladce oslovil a pronesl toto pokojné pozdravení: Necht' vás spasí spása všech Kristus! Z poháru, jež držím v ruce, ať žádný z nás se nezdráhá píti na lásku svatého Michaela archanděla. Ctíce láskou tou dle možnosti jeho duchovní majestát, modleme se z hloubi srdce, aby - ať v kteroukoli hodinu zákon přírody dovede nás na konec života - on ráčil se státi našich duší ochotným zastáncem a laskavým průvodcem do rajských slastí. A hned po těch slovech radostné vypil a se sladkým políbením podával každému zvlášť pohár k vypití na touž lásku, A pak beze strachu a bez úrazu, protože z Božího příkazu umučení bylo odloženo, vrátil se po tak důstojném hodování domu.
19. Následující pak noc probděl, oddávaje se s největší horlivostí modlitbám a konání almužen, u vědomí hrozící smrti, kterou byl ochoten pro Krista vytrpěti. Když po kuropění nadešla doba ranních hodin, sotvaže zazněl zvon, vyskočil čile, jak již bylo jeho zvykem, z lužka, rychle pospíchal do kostela, s náležitou vroucností vyslechl noční zpěvy a jitřní chvály a po mnohém modlení domů se odebral, aby zemdlené údy

spánkem poněkud osvěžil. Za ranních červánků Boleslav, jehož jméno budiž zde zaznamenáno pro kletou paměť, rodný bratr svatého muže, původce zvrhlosti, nezapomínaje, co všechno už předtím proti nevinné oběti nastražil, z doupěte, v němž se skryl, jako vlk, když zezadu napadá beránka, aby jej kradmo roztrhal, sám s několika nohsledy, kteří se k tomu zločinu dobře hodili, zběsile vyrazil, a jsa opásán mečem, postavil se uprostřed cesty proti prostnému muži. Světec jej pozdravil s vlídnou srdečností těmito slovy: Bud' zdrav, milý bratře! Nekonečné díky bud'těž od nás vzdány tvé lásce, že jsi včera důstojné hody vystrojil a nám dobře a dosti příjemné posloužil. Na tak sladké oslovení onen zlosyn ani neodpověděl, rychle tasil meč, udeřil, co nejvíce měl síly, světce do temene hlavy, řka: Lepší ti dnes hody připravím! Když pak se meč odrazil a neukázala se ani stopa poranění, opakoval ránu. Ježto ani ta o nic více neublížila, chtěl udeřiti potřetí, ale hned jak se rozpřáhl k ráně, meč z ruky poděšeného bojovníka vypadl. Svatý Václav jej uchopil za jílec a mávaje jím v ruce nad zločinnou hlavou náhle bezbranného bratra pravil: Vidiš-li, ó nešťastníku! Tvá záhubná ukrutnost by se mohla obrátit proti tobě. Hle, co mi brání, abych se nestal vražedníkem, který prolil krev bratrovu? Avšak nechci, aby na posledním soudě byla požadována tvá krev, ó bratře, na mně, pro mou ruku. Vezmi meč, dokonej vraždu, neodkládej dlouho, co se má státi! Chopiv se znovu meče bezbožný bratr hlasitě křičel, jako by se obával, že bude poražen, volal na pomoc společníky a před stíral, jako by byl napřed zraněn výpadem bratrovým a donucen k sebeobraně. Společníci přivoláni velkým křikem hned se sběhli o jako by o zločinu nevěděli, vyptávali se po příčině povyku a poznali nepřičetný vztek svého pána. Když onen původce zločinu čtvrtou ranou svatou hlavu naštěpl, všichni naráz se vyřítili se zbraněmi o u závod probodávají jeho údy kopími a meči. Poraněné tělo skácelo se polomrtvé k zemi. Opět a opět dopadal příval zuřivých úderu, nevinná krev se řinula a tělo prosté hříchů bylo na kusy jako oj psů rozsápáno. Nejsvětější duše, jsouc vyproštěna mukami po tolika ranách z vězení tělesné schránky, vstoupila dne 28. září u vítězoslávě nesena rukama andělskýma, mezi věčně se radující sbory nebeského království, aby tu radostně hleděla v tvář nejvyššího odplatitele a zasedla navěky mezi slavné řady mučedníků.

20. Nemnozí věřící, kteří tam byli, uzavřeli svaté tělo s úctou do rakve, a když kněží vykonali pohřební obřady, pochovali je zvenčí kostela, který byl blízko místa zápasu. Když potom nastoupil na trůn nadmíru zvrhlý vévoda Boleslav, jeho ukrutnost řádila proti hloučkům věřících. Nedlouho po zavraždění svatého muže odsoudil náhlým

rozsudkem k smrti kněze, přátele a všechny, kdo s ním byli důvěrněji spjatí, dokud byl naživu.

21. Po vznešeném umučení přestatečného bojovníka Božího někteří služebníci podle rozkazu smývali vodou krev, která právě v hodině mučednické smrti se v krupějích objevila na stěnách kostela, a docela ji setřeli. Ale když příštího dne tam přišli, spatřili, že krev nejinak než poprvé na témž místě lpí a dělá na stěně skvrny. Nemálo poděšení tímto úkazem přinesli opět vodu a krev se snažili ještě pozorněji smýti. Když se nazítří vrátili, aby zjistili, zda se i tentokrát marně namáhali, seznali, že stěna neméně je zbarvena krví, ačkoli byla třikrát umyta. Velmi se tomu podivujíce upustili od další námahy s umýváním a stěna ta se až dodnes skví barvou kapek krve jako posvátným znamením, jak jsme z vypravování pravdomluvných svědků opětovně zvěděli.
22. Po triumfu neohroženého bojovníka Kristova všichni, kdož prolili jeho nevinnou krev, zasažení nebeským hněvem nebo uchvácení d'ábelskou mocí, neobjevili se už potom mezi lidmi, nebo změnivše svou přirozenost místo mluvení štěkali jako psi a skřípáním zubů vyluzovali zvuky zvířecího hryzání, anebo chřadli a na těle sesýchali, popřípadě aspoň nadobro pozbyli sluchu. A tak skonali život jim samým protivný.
23. Když tam ctihodné tělo odpočívalo po tři léta, zjevilo se v noci některým věřícím, že by mělo býtí vnuknutím Božím odtud přeneseno do chrámu svatého Víta mučedníka, ježž sám byl vystavěl, a v něm důstojnějším způsobem pohřbeno. Procitnuvše ze spánku uvěřili vidění, a třebaže se obávali ukrutnosti knížete, přece za půlnočního ticha se strachem otevřeli hrob, vzácné rukojmí těla mučedníkovy položili, aniž otevřeli rakev, na vůz, pečlivě uvázali a dali se cestou, kudy se tam chodí. Přišli k potoku, který pro přílišnou hloubku zvířata táhnoucí vůz nemohla přebrodit a přejít, přičemž na žádném břehu nebylo loďky ani přívozu. Zastavili se a rozhlíželi vůkol. Most kdysi tu stojící se vzedmutými vlnami sesul, dřev k jeho opravě nenalézali. Co počítí? Když je svírala taková úzkost, pozvedli najednou oči a hle, podivuhodnou mocí Boží vůz stál na druhém břehu a na žádném místě se ho nedotkla vlhkost vody. Tímto zázrakem sami poněkud zmateni na koních přebrodivli potok a sledující vůz, obtížený svatým břemenem, rychle už dorazili k určenému místu. Vstoupili chválíce Boha, s rakví do chrámu, uzavřeli pečlivě dveře a pomodlivše se otevřeli rakev: a hle, tělo bylo do poslední tkáně neporušeno, všechny rány zaceleny, takže jen stopy jizev byly patrné, s výjimkou rány zasazené mečem bratrovým, která byla otevřená a z níž bylo vidět prýštiti krev. Zavřeli opět rakev, pochovali - u přítomnosti zástupu věřících a za jásavého zpěvu kněží - drahé tělo před samým oltářem, aby slavnou památkou

bylo oslavováno. A tam častěji skvoucí všemohoucností Boží pro zásluhy tak velikého muže rozzařují se nesčíslná znamení zázraků, takže věřící se ocitají v blahém vytržení a nevěřící propadají zděšení. Poznává se pak čas tohoto přenesení den 4. března, aby jej lidé slavili. Zdá se příhodným, aby do našeho vyprávění byla vložena pečlivá zmínka o zázracích, které láska Boží pro slávu zásluh jeho po světě se skvoucí ráčila potom učiniti.

24. Nějací lidé, pro svůj zločin polapení, přišli v poutech do paláce a na rozkaz knížete byli uvrženi do žaláře a pod přísnou stráž spoutáni ještě pevnějšími okovy na ruku i nohou. Ti pak bdíce o půlnoci, jak jinak nebylo možné, neboť byli až běda trápeni těsností pout, hořce lkajíce bili se v prsa; když stráž na chvíli zdřímala, všichni najednou s pláčem vyrazili ze sebe tato slova modlitby: Ó Bože, nejvyšší těšiteli lkajících, podivuhodný stvořiteli nebe i země, shlédni na nás, kteří jsme propadli hrdelnímu právu, a na přímluvu svého milého bojovníka Václava, který živ jsa na světě vždy pro jméno tvé byl laskavým ochráncem nebohých, rač nás přebohé vysvoboditi z hrozcího nám utracení! Když se takto pomodlili, polovina žaláře, v níž stráže hlídaly, náhle se celá jakoby hustým mrakem zatemnila a uvnitř zhasly hořící svítilny strážných, ostatní část, v níž leželi vězňové, jakoby nejjasnějším sluncem se rozjasnila. A hle, nenadálý hlas, vycházející, jak právem můžeme věřiti, z nebe, zahřměl vězňům v uši a přikazoval, aby povstali. Ti tedy ohromeni jak strachem, tak radostí mlčky pohnuli údy a hned pouta rozlomena na kusy spadla, ruce a nohy se jim uvolnily a dveřmi, jež jim Bůh byl otevřel, radostně vyběhli z vězení. Jsouce tak pokynutím Božím vyproštěni, velebili mezi lidem chválami Krista a jeho svatého mučedníka Václava a bez ustání, plni víry a úžasu, rozhlašovali nesmírné divy jeho zázraků.
25. Mezi nimi byl jistý pohan, milostí křtu ještě neočištěný, který hned jak poznal, že pro zásluhy blahoslaveného Václava byl vysvobozen od smrti, zbožně se obrátil k pravému poznání katolické víry, očistil se spásitelnou koupelí křtu, a když jeho víra byla upevněna a láska k Bohu utvrzena, slíbil, že jediného syna, ježž jako vlastní život miloval, dá na stav kněžský, aby sloužil Bohu při kostele blahoslaveného mučedníka. Když to brzy potom splnil, sám věře a slouže Bohu dožil se hodně dlouhého věku.
26. Po tomto zázraku následoval jiný nemenší. Svatý muž za svého pozemského života velmi miloval jakéhosi mladičkého komorníka, nad ostatní sluhy věrnějšího a způsobilejšího pro jeho tajné skutky - i naše sepsání se o něm výše zmínilo. Ten připraven o nejmilejšího pána po všechny dny smutně hořekoval, jakož i šířil mezi

lidem jeho chválu, podáváje mnohé příklady jeho činů, jichž byl sám svědkem. Když se o tom dověděl zběsilý kníže, poručil, rozlítiv se náhle prudkým hněvem, aby byl ihned oběšením utracen. A tu zajisté, jak pravdivé výroky řádných lidí dosvědčují, po dvou letech byl viděn tento oběšenec, jak mu v zářivé gloriole vlasy rostou a šedivějí, nejinak než jak tomu bývá u živých a zdravých hlav lidských.

27. Mezitím jakýsi člověk, který podle přísného výroku soudce propadl hrdlem, byl podobně pod stráží uvržen do žaláře, aby příštího dne byl popraven; sňali mu dřívější pouta a spoutali jej mnohem pevněji. Také on hořce plakaje vzýval Božího světce Václava nejvroucnějšími prosbami, aby mu pomohl, řka: Svatý Boží mučedníku, můžeš-li od nejvyššího Boha tolik toho dosáhnouti, jak lidé říkají, přimluv se za, mne k smrti odsouzeného, abych já bídný byl vysvobozen pro tvé zásluhy a mohl o něco déle žít na tomto světě k odčinění spáchaných zločinů. A hned, jak se pomodlil, rozlomily se s hřmotem okovy a on vyproštěn byl Boží milostí z vězení, aniž to strážě zpozorovaly. Avšak znovu jat pohanskými loupežníky, kteří stáli venku, byl pevně spoután. Zatímco jej v poutech dále odváželi aby za něj dostali co největší výkupné, opakoval dřívější modlitbu o ihned obměkčena jsou srdce pohanů a dobrovolně jej rozvázali a propustili. A tak znovu vysvobozen chodil po všech zemích, aby rozhlašoval a chválami velebil Boha i blahoslaveného vévodu.
28. Vypráví se, že v témž městě, kde odpočívá svaté tělo, pobývala nějaká žena zraku zbavená, která navíc od narození byla stížena zkroucením a znetvořením rukou, takže jich k žádnému z přirozených lidských úkonů nemohla užívat. Ona tedy, když opět nastal výroční den sváteční, vešla Jo chrámu svatého Víta, a jak si přála, byla dovedena před hrob blahoslaveného Václava. Tam padla na zemi a tak dlouho plačíc setrvala na modlitbách, až před očima všech pro zásluhy svatého muže byla osvícena darem zraku a navracením zdravých rukou se vzkřísila k činnému životu.
29. Později byl také jat jistý člověk od těch, jimž dlužil něco peněz, půjčených mu pod zárukou, a dlouho byl týrán sevřením pout, aby splatil dluh. Avšak vězňatelé se musili pro jiné naléhavé záležitosti vydat někam do města, proto ho nechali zatím spoutaného ležeti pod stráží venku mezi veřejnou cestou a kostelem. On svírán úzkostí pozvedl ruce k dveřím chrámovým a takto se modlil: Ó přemilostivý vévodo a přesvatý mučedníku, poněvadž tvá svatost přimluvami u velikého Boha vyprostila již mnohé lidi z rukou bezbožníků, prosím já nešťastný, abys nezapomněl na mne spoutaného, nýbrž abys mne se svou obvyklou láskou odsud ráčil vysvoboditi. Na prosby blahoslaveného mučedníka velmi rychle účinnou Boží milostí rozpadla se pouta,

jakoby rozřata ocelovým ostřím, a on vstoupil do chrámu Páně, aby vzdal díky. Vykonav modlitby k Bohu a svatým mučedníkům, vrátil se svoboděn domů.

30. V zemi Franků žil jakýsi muž, který od samého dětství nemohl chodit a pro přirozenou vadu pohyboval se nikoli chůzí, nýbrž plazením a svíjením se po zemi. Ten se jedné noci vytřeštil viděním ve spánku, neboť muž podivuhodné krásy, oděný v bílém rouchu, stanul u lůžka, probudil chromého a poučil ho o cestě k uzdravení, řka: Jak jen budeš moci, ó ubohý, zvedni se a odeber se do Prahy, města českého, i kdybys měl celé své jmění dáti za povoz, na němž pojeděš. Až tam dorazíš, vstup do chrámu svatého Víta mučedníka, v němž odpočívá tělo svatého Václava mučedníka, a až se tam pomodlíš, beze vší pochyby zdravé chůze nabudeš. On procitnuv ze spaní nedbal příkazu, domnívaje se, že byl ošálen snem, a zcela odsunul uloženou mu cestu. Když však příští noci nebožák ležel na posteli, spatřil pána vznešené jasnosti opět stát při lůžku; ten ho káral touto řečí: Milé ubožátko, probud' se ze sna a uznej, že toto dáni ti dáva pravdivou předpověd ! Proč, nešťastníku, tak zanedbáváš péči o ochromené tělo? A proč jsi odložil cestu za svým uzdravením, již jsem ti nedávno vyznačil svým zjevením? Chromý přiveden tmtó drsným pokáráním k rozumu, uvěřil sluchu a nepochyboval už o pravdě. Odpověděl: Vydám se na cestu bez prodlení, laskavý a ctihodný pane! Když nastalo ráno, co nejrychleji byl připraven povoz; dal kupcům, kteří se ubírali touž cestou, slušnou odměnu o kvapně za jejich doprovodu dorazil na určené místo, Podle dřívějšího napomenutí muže, který se mu zjevil ve snu, dal se od jiných donésti - sám nebyl mocen chůze - do chrámu svatého Víta mučedníka, kde odpočívá blahoslavené tělo. Vrhł se na zem před oltářem o modlil se vroucně k Bohu a svatým. Přispění Boží pomoci nedalo na sebe dlouho čekati, nýbrž pro zásluhy svatého Václava mučedníka šlachy nohou až do té doby stažené jakoby s prasknutím se natáhly a paty i chodidla dostaly pevnost. Povstal milostí Boží uzdraven, a vzdav povinné díky vyšel nikým nejsa podpírán, neboť znovu nabył pevný a statný krok, raduje se a velebě široko daleko zázraky Boží vrátil se do vlasti.

CRESCENTE FIDE CHRISTIANA

Za onoho času šíření víry křesťanské vnuknutím a pobádáním božím vévoda Český Spytihněv zároveň s vojskem a vším lidem svrhnuv ohavu modloslužby pokřtěn jest. Týž vystavěl chrám svaté boží rodičky Marie a jiný k počtě svatého Petra, knížete apoštolů, v nichž s milostí boží přemnohé zázraky se děly.

Když zmíněný ctihodný muž vykročil z tohoto života, všichni národové jeho shromáždivše se vyvolili bratra jeho mladšího jménem Vratislava za vévodu a knížete na místě jeho. Týž také při náboženství křesťanském pilně setrval a založil chrám ve jménu svatého Jiří mučeníka biskupa. Starší syn jeho svatý Václav vnuknutím božím od prvního mládí vždy dychtiv byl učiti se vědám, a chtěje otec vyhověti přání srdce jeho poslal jej do města jménem Budče, aby tam se učil žaltáři u jakého kněze jménem Učen. Tu svatý Václav chápavým duchem rád se počal učiti, prospívaje co den více a více.

Později pak sešel otec jeho z tohoto světa. I shromáždil se všecken lid země oné, vyvolil svatého Václava za vévodu na místě otcově a posadil jej na stolec jeho. Tu nadřečený vznešený jinoch zůstávaje v hodnosti knížecí nezapřel vychování svého. Bylť věrný a moudrý, pravdy milovný v řeči a spravedlivý v soudech. A když soudcové jeho někoho odsouditi chtěli k smrti, vycházival on bera si záminku ihned ven, pamětliv jsa toho, co čteme v evangeliu: „nesud'te a nebudete souzeni“. Boudal také vězení a šibenice všechny podtínal. Sirotkům byl milosrdný, naříkajícím a vdovám otcem, raněným útěchou; krmě hladové, napájeje žíznivé, odívaje šaty vlastními nahé, navštěvuje nemocné, pochovávaje mrtvé, hosty a cizince jako vlastní příbuzné rád přijímal; kněžím a žákům uctivě posluhoval, bloudícím cestu pravdy ukazoval. Mimo to také pokoru, trpělivost, mírnost, zvláště pak laskavost osvědčoval; násilně a lstivě nikomu ničeho neodnímal, vojsko pak své nejen zbraněmi, nýbrž i dobrými šaty odíval. Toto a podobné od svého jinošství, účinný život církevní duševně napodobě, zachovával; také v čase postním po strmých stezkách od města k městu do kostelů pěšky bos chodil, tak že dokonce v šlépějích jeho krev se ukazovala. Hrubou košili spod nose, svrchu oděn šaty královskými nepřestával díky vzdávati jedinému bohu. Pročež ve žně za noci vstávaje chodil kradmo na pole, pšenici požínal a na ramenou svých domů nosil, mlátil, mlel a mouku čistil; a podobně přibrav jediného sluhu za bouřlivé noci s vědrem k vodě chodil, kterouž nabíraje mluvil: „ve jménu otce i syna i ducha svatého“; z vody této domů přinášené a ze zmíněné mouky pekl oplatky. Podobně spěchával za ticha nočního do vinice své s věrným sluhou; tam natrhavše hroznů snesli na hromadu a donášeli do světničky své

tajně; pak víno lisovali a nalévali do džbánu. A to činil za tím účelem, aby kněží toho užívati mohli při oběti spásy pánu přinášené.

Než také toto, čeho jsme se z vypravování hodnověrných lidí dověděli, mlčením pominouti vidí se nám neslušno, že již tenkrát vnuknutím božím prorokoval věci budoucí; než z mnohých jiných jeho věšteb jednu zaznamenávám. Vystoupiv totiž jednoho dne do hořejší části paláce řekl jistému žáku shlédna s okna: „tento dům staršího Pavla kněze připadá mi jako opuštěný.“ Zatím matka jeho sama, kteráž nevěřila v boha, s nejukrutnějšími muži se radila; i řekli: „co učiníme, jelikož ten, který měl býti knížetem, od kněží jest pokažen a vede život mnišský?“ I vyslala ze záští muže ku tchyni své svaté stařeně zvané Ludmile, aby ji zavraždili; kteří také učinili, jak jim bylo rozkázáno. Také její duše mučednictvím ozdobena z těla vyšedší odebrala se k pánu. Než i mnohé kněze se žáky oloupili a vyhnali ze země. I naplněno jest nedávné proroctví jeho. A od toho dne hrozili svatému Václavu, žádajíce, aby zmoudřel a od pravé víry se odvrátil; i střežili jej. On sám pak neustále v skrytu pod šatem nosíval malou knížku, a kdekoli slušného místa nalézal, pilně z ní se modlíval a vzdychaje přehořce želel zaslepenosti srdcí jejich. Když pak tito všichni jmenovaní zlomyslníci chodili obětovat modlám beránky a selata, aby z ohavných těchto obětí pojedli: on sám vyhledávaje záminky odloučil se od nich, a nikdy poskvrněn nebyl při hodech jejich. Ani také nápoje, který jim připravovali, nikdy neokusil.

Došed pak věku mužského povolal všechny muže k sobě i matku, a vytýkaje jim nevěru jejich a zatvrzelost srdce řekl: „proč jste mi bránili učiti se zákonu pána boha mého a sloužiti jemu? A byl-li jsem posud v moci vaší, od dneška nebudu poslouchati vás a budu sloužiti bohu.“ I povolal zpět z vyhnanství kněze a žáky s veselím velkým, otevřeny jsou chrámy a zaradovalo se náboženství křesťanské, ďábel pak utrpěl újmu převelkou. Toho času mnoho kněží ze země Bavorské a ze Švábské uslyševše pověst o něm v zástupech valilo se k němu s ostatky svatých a s knihami. Těmto všem uděloval štědře zlata a stříbra, krzen a majetku, ba i rád šatstva, jak kdo čeho potřeboval. Také všichni učitelé tito divili se učenosti jeho; neboť mohl napodobiti žalmistu, jenž s nadšením zvolal: „nade všechny učitele své porozuměl jsem, neboť důkazy tvé jsou myšlením mým.“

V duši jeho jasnost vzácné perle se skvěla, a uděliti mu ráčil pán tak velké milosti, že také z bojů co vítěz vyšel. U vzezření byl velebný, tělesně pak neposkvrněný, tak že co mládenec umřítí horoucně si přál. Vlídne mluvíval k vojínům, ty však, o kterých věděl, že jsou surovci a že se toulají bez příčiny, neb že v krčmám popíjejí a od pravé víry odpadávají, ihned k stolicí

přivázati a přísně mrskati dal. Ve dne ani v noci modliti se nepřestával, proti odvěkému pak nepříteli štít víry vždy měl pohotově a neviditelný meč ducha svatého, který jest slovo boží. Bylť bez odporu pravý ctitel boží, a mnohé podle příkázání apoštola domlouváním, důtklivým prošením, vytýkáním k hodům otce vyzýval, a vysvobodiv z moci ďábelské a uveda do lůna svatě matky církve stále krmil pokrmem božským.

Tu ale bratr jeho mladší a horší, jmenem Boleslav, podveden ďábelskou lstí proti svatému muži se zlosyny ohavně se uradil, aby jej zabili. On sám však věděl o tom, než jako člověk za vedra denního seno sekoucí žízni po vodě, tak asi toužil dojíti mučednictví, však nikoli rukou bratra svého, poněvadž miloval jej a věděl, že pro to by neušel věčnému peklu.

Toho času uzavřel vystavěti chrám hospodinu; i dal se otázati skrze posly nábožného biskupa Řezenského, jménem Tutona, řka: „otec můj vystavěl chrám pánu bohu, také já s povolením tvým přejú si založiti chrám ku poctě svatého Víta, mučedníka Kristova.“ Biskup pak Tuto rozpjál ruce vzdávaje pánu a jásaje řekl: „již chrám tvůj stojí před pánem bohem nejozdobněji vystavený.“ Když vypravovali jemu poslové, jak jim byl přikázal biskup, zaradoval se velmi a svolav všecken lid s pomocí boží sám základy položil chrámu svatého Víta.

Toho času chtěl jíti do Říma, aby jej papež oděl oděvem mnišským, a z lásky k bohu vzdáti se chtěl důstojenství knížecího a odevzdati je bratru svému; ale nemohl, poněvadž svrchu jmenovaný chrám ještě nebyl dostaven. Tu bratr jeho nahoře zmíněný, jak se zlosyny uzavřel, poslal posla lstivě jej pozvat do domu svého jakoby k hostině, než spíše k zavraždění jej pozval; on sám pak o tom věděl. A když přišel čas, aby šel, pozdravil všechny přátele své a vydal se na cestu; a ještě onoho dne hodoval s ukrutnými nepřáteli těmito. Tu jistý člověk nachýliv se k uchu jeho řekl šeptmo: „uteč, pane můj, jak rychle můžeš, poněvadž tito chtějí tě zavraždit.“ On ale nechtěl, nýbrž vrátil se mezi hodovníky, a přijímaje číši bez bázně přede všemi zvýšeným hlasem promluvil: „ve jménu svatého Michaela archanděla vypijme číši tuto modlíce se, aby uvedl nyní duše naše k pokoji radování věčného. Amen.“

V noci pak oné před jítrem následujícího dne, jakož pravidelně činíval, šel do chrámu k modlitbě ranní. I potkav bratra řekl k němu: „včera velmi jsi nám posloužil; přijmi mnoho díků od pána.“ Onen ale dobyv meče z pochvy udeřiv muže svatého do hlavy odpověděl: „a takto dnes chci ti posloužit.“ I vyteklo sotva trochu krve, poněvadž síly pozbyl (Boleslav) strachem hrozným; i mohl svatý Václav lehkou překonati jej, poněvadž meč vyrval z ruky jeho; ale nechtěl sama sebe poskvřniti. Onen ale křičel řka: „aj, kde jste, pomozte mi!“ Tu oni

všichni zlosynové přišedše ze skrýší s meči a oštěpy ranami mnohonásobnými zavraždili jej. I odešla duše jeho na onom místě vysvobozena ze žaláře tohoto života mučednictvím ozdobena k pánu dne 28. září.

I vložili mrtvolu jeho rychle do hrobu a nevinnou krev jeho, jíž postříkána byla země a stěny, vodou smyli. Když ale druhého dne ráno vstali, uzřeli na témže místě vylitou krev, i smyli ji opět. Když však vstali třetího dne, opět uzřeli vylitou krev na zmíněném místě, kterouž po třetí vodou smyli. I odebrali se rychle do města Prahy a všechny přívržence jeho zavraždili je kněžstvo jeho pronásledovali, jakož psáno jest: „udeřím pastýře a rozprchnou se ovce.“ Však vrahové oni, kteří jej zabili, od zlých duchů pronásledování jsouce utekli a neobjevili se více; i umřeli jedni štěkající jako psi a skřípající zuby, druzí chřadli a hluší zůstali až do smrti.

Když bylo tělo jeho po tři léta v témž místě pochováno leželo, zdálo se některým ve snu, aby přenesli jej do chrámu, který sám byl vystavěl. I vstavše o půl noci vyzdvihli tělo jeho ze hrobu a položili jej na vůz. I přišli s ním k potoku, který rozvodněn byl a pobřežní louky zatápněl, a nemohli přejíti. I vyšli truchliví hledat dříví, aby udělali most; když se ale navrátili, uzřeli za potokem státi vůz se svatým tělem nesmočený. Což máme medle o tom souditi, než že síla všemohoucího boha přenesla jej? Vozkové pak vidouce zázrak ten divili se velmi. Přišedše pak se svatým tělem k zmíněnému chrámu a rozžavše teprv tuto světlo s podivením uzřeli je neporušené a všechny rány jeho zhojené. Pouze jedna rána byla krvavá, kterouž totiž z počátku bratr jeho mu zasadil. Přenešení jeho slaví se 4. března.

Přišedši pak věřících zástupové za prozpěvování nábožných písní uložili jej do rakve a pochovali vedle oltáře, kdež s pomocí páně a prostředkováním jeho mnohé divy se dějí až po dnešní den. O těchto musíme ovšem něco pověděti. Drahně času uplynulo potom, když jednou velmi mnoho vězňů v kládě sténalo každý železné pouto maje okolo krku; ti pak všichni v úzkostech svých pána všemohoucího prosili řkouce: „pane bože, pro zásluhy a k přimluvě svatého Václava pomozíš nám.“ V následující pak noci zaslechli jakoby zvonění, a světlo ozářilo vězení: i roztáhla se kláda jako oblouk, tak že nohy své z ní mohli vytáhnouti. Tu všichni jednohlasně zvolali řkouce: „pane bože, smiluj se nad námi.“ Ihned ukázala se moc Kristova, neboť řetězy rozlámány spadly s krků všech na zemi. Propuštění byvše z vězení, kudy šli, vypravovali o velkých skutečích páně, jež vlastníma očima byli spatřili. Uzřev zázrak ten jistý pohan, který v témž vězení se nalezal, zaslíbil se pánu řka: „pomůže-li mně pán skrze zásluhy svatého Václava, uvěřím v Krista a oddám syna svého službě jeho.“ I spadla s něho ihned všechna železná pouta. Když pak opět a opět těsněji spoutali jej a opět

jako prvé s něho okovy spadly, propuštěn jest. I vyučiv se svaté víře dal se pokřtiti a po dlouhá leta byl živ. Jiného pak týmž způsobem osvobozeného a znova uvězněného, když podobně všechna pouta rozlámána s něho spadla, nedadouce mu víry vzali a prodali vzdáleným pohanům. Tito pak, když skrze zásluhy svatého Václava na cestě častěji za sebou řetězy s rukou a okovy s šíje jeho spadly, ačkoli byli pohané, vidouce divy boží propustili jej. Později ještě jiného dal kníže zavřítí do vězení, který vzdychaje stále pána vzýval řka: „pane bože, pro zásluhy svatého Václava pomozíš mi.“ Probudiv pad se ze sna stál mimo žalář na ulici bez okovů na nohou a rukou a bez řetězu na krku; i navrátil se k správci a vypravoval, kterak zázračně pomocí boží z vězení se dostal. Také jeho propustili. V témž městě byla jistá chudička žena slepa a na ruce chroma. Ta všedši do chrámu a pokleknuvši před hrobem svatého Václava tak dlouho se modlila, až zraku nabyla a rukama volně pohybovala. Jednoho pak člověka svázali věřitelé a posadili náhodou vedle téhož chrámu; ten rozpjal svázané ruce k dolejším dveřím chrámu řka: „bože, pomozíš mi skrze přimluvu svatého Václava.“ Ihned volny jsou ruce jeho; i propustili jej. Byl jeden chromý člověk v zemi Francké, jemuž ve snách zjevil se muž v bílých šatech napomínaje jej řka: „vstaň a jdi do města Prahy do chrámu svatého Víta, kde odpočívá tělo svatého Václava; i obdržíš tam zdraví opět.“ Když pak člověk tento se tvářil, jakoby nerozuměl, opět ve snách týž muž těmitěž šaty oděn, který se mu prvé byl zjevil, přistoupil k němu a řekl: „proč nevyplnil jsi přikázání mého a nepřišel jsi tam, kde dojdeš uzdravení svého?“ On pak řekl: „půjdu, pane“; a vstav přišel kulhaje ke kupcům a zaplatil jim. Oni pak naložili jej na vůz a přijeli s ním až ke zmíněnému chrámu. Když tu modle se u přítomnosti lidu na kolena sklesl, milosrdenstvím božím narovnány jsou nohy jeho. I vstav díky vzdával bohu a svatému Václavu, skrze jehož zásluhy pán bůh pomoci mu ráčil.

Prosíme tě, svatý Václave, jakož pán skrze nejsvětější přimluvu tvou nedávno velmi mnohé lidi z vězení a okovů vysvobodil, abys tak též i nyní pro nesčíslné nepravosti naše laskavým byl prostředníkem u tvého milostivého otce, aby nás tento skrze laskavou přimluvu tvou v tomto životě chrániti a neustále ve své svaté službě utvrzovati ráčil, nás přede všemi úklady nepřátel vidomých a nevidomých mocně opatroval, nemocí chránil, z hrozících nebezpečností vysvobodil, světských prostopášností, útrap a starostí milostivě zbavil, duševními ctnostmi obdařil a nedal nám ze života tohoto vykročiti prvé, než by hříchy naše minulé, přítomné a budoucí odpustil, aby úklady zlých duchů od nás odvrátil, aby nás neuvodil v pokušení, nýbrž aby nám dal pokojný život, abychom žijíce oslavovali pána otce všemohoucího, a až přijde pán Ježíš Kristus na konci věku soudit, odděliv nás od beranů

postavil nás mezi ovce na pravici a zaslechnouti dal nám přežádoucná slova, jež k spravedlivým svým přijde promluvit: „pod’te, blahoslavení otce mého, vejděte do království od počátku věků vám připraveného.“ Čehož účastny učiniti račiž nás Ježíš Kristus, syn boha živého, jenž s otcem a duchem svatým žije a kraluje na věky věkův. Amen.

KRISTIÁNOVA LEGENDA

Mnich Břevnovský: Život a umučení svatého Václava a svaté Ludmily, báby jeho

Předmluva

Pánu a třikrát blaženému svaté pražské církve Boží druhému biskupu Vojtěchovi bratr nejponížnější a ze všech mnichů ani názvu posledního nezasluhující, křesťan pouze podle jména, přeje v Kristu Ježíši hodnost zdaru a štěstí podle přání.

Shledávaje, že utrpení blaženého Václava i báby jeho blažené paměti Ludmily, kteřížto jako nové hvězdy světlem svých ctností září své české vlasti i všemu národu, v rozporných skladbách a nikoli úplně bylo vyloženo, uznal jsem za vhodné požádati vaši svatost, rodem z téže krve pocházející, abych z vašeho rozkazu i povolení směl je poopravit, nebo chybí-li něco, vyptati se pozůstalých ještě z doby té kmetů nebo kterýchkoli lidí nábožných, kteří skutky jejich buď na své oči byli viděli nebo z doslechu od jiných se o nich dověděli, a tu doplniti. A vzal jsem si to také na péči nikoli z nějaké vypínavosti, poněvadž věru nadobro jsem nezkušený v řeči a všeliké uhlazenosti výrazové neznalý; a kdybych i toho všeho sdostatek měl, přece tíha hříchů by odrazovala zásluhy tak velikých světců hlásati. Než jakkoli nezpůsobnost naše i nedostatečnost preveliká jest a vzdělání naše, přirovná-li se k vzdělání znalců, vzděláním býti přestává, nevzdávaje se přes nesmírnost svých vin naděje na odpuštění, pokusím se s důvěrou v pomoc těchto svatých písmem zaznamenati, jak se věci mají.

Ale nejdříve nutno říci, že kdyby ostatky takových a tak vynikajících svatých a důstojných svědků Kristových, divy znamenitých zázraků se skvějící, uloženy byly v končinách Lotharovců nebo Karlovců a jiných národů křesťanských, dávno by děje tyto písmem abych tak řekl zlatým byli vymalovali, zpěvem responsorií a antifon a povzbuzujícími kázáními

ozdobili a přemnoho klášterů vystavěli, ačkoli sami plesati mohou, že chovají ctihodné zástavy jim podobných mučedníků, vyznavačů, panen a ostatních svatých.

Než my toho všeho pohřešující a tyto, abych tak vyznal, po Bohu jediné majíce, skoro nedůstojně se k nim chováme a moc jejich co den nehodní vidouce, jakoby nevěřícími zůstáváme a jim sloužiti nechceme. Tolik aspoň budiž o naší nedbalosti řečeno.

Nyní vás prosím, slovutný biskupe a potomku nejdražší, když jste mně nehodnému toto dílo na sebe vzítí kázal, abyste mi prosbami u společného našeho ochránce pomáhal, aby ten, jenž zásluhami svými uvedl vás v hodnost biskupskou, až vám někdy u Krista Pána korunu slávy za zisk z ovcí svěřených vytěžený zjedná, nám aspoň odpuštění hříchů vyžádati ráčil. Též snažně prosíme, aby vaší skvělou moudrostí vše to, co pošetilost naše nemoudře prořekla, bylo vymazáno a učeností vaší okrášleno. Také svojí autoritou račte tuto práci potvrditi, aby aspoň po vaší diecézi směla být opisována a čtena.

Toto tedy zkrátka předeslavše, vzchopme se a vypravujme ty skutky, jednak zásluhami blaženého mučedníka, jednak vašimi modlitbami jsouce podpírání, s pomocí pána našeho a spasitele Ježíše Krista.

1. Morava, země slovanská, přijala víru Kristovu, jak podle staré zvěsti věříme a víme, za dávných dob, za časů prý Augustina, učitele velebného; Bulgrové však čili Bulharové došli prý té milosti mnohem dříve. Když pak Bulhaři uvěřili, jistý Cyril, rodem Řek, jak v latinském, tak v řeckém písemnictví zběhlý, vydal se ve jménu svaté Trojice a nerozdílné Jednoty kázat víru Pána našeho Ježíše Krista též řečenému národu na Moravě přebývajícimu. A přispěním milosti Boží získal je Kristu, také písmo čili znaky nové vynalezl a Starý i Nový zákon a ještě jiné knihy z řecké nebo latinské řeči na jazyk slovanský přeložil. Kromě toho stanovil, aby mše a ostatní kanonické hodinky ve chrámě obecným jazykem se zpívaly, jak se až podnes namnoze děje v krajinách slovanských, zejména v Bulharsku, a mnoho tím duší Kristu Pánu se získává.

A když jednou jmenovaný Cyril za pobožností připutoval do Říma, byl od papeže a ostatních mudrců a správců církve kárán, proč se proti řádům kanonickým opovážil zaváděti při slavnosti mešní zpěv jazykem slovanským. Odpovídal jim pokorně, a když jich nikterak nemohl upokojiti, chopil se žaltáře, četl veřejně přede všemi verš

žalmistův, v kterémž se praví: Všelický duch chval Hospodina (Žalm 150, 6). A poukazuje na tento verš dí: Má-li Hospodina chváliti všeliký duch, proč mně, otcové vyvolení, bráníte zpívati mši slovansky a jiné texty ze znění latinského nebo řeckého v jejich řeč převáděti? Kdybych byl mohl nějak prospěti národu tomu latinou nebo řečtinou - jako národům jiným - nikterak bych se toho nebyl odvažoval. Ale pozoruje, že lid ten je tvrdé šíje a nadobro zabeđený a neznalý cest Božích. Na tuto jedinou myšlenku, Bohem všemohoucím v srdce mi vnuknutou, jsem připadl, kterou též přemnoho jsem mu jich získal. Protož Proto promiňte mi, otcové a páni, praví i blažený Pavel apoštol, učitel národů, v listě ke Korintským: Jazyky mluvíti nebraňte (I. Kor. 14, 39). Tu oni slyšíce to a dívíce se víře muže tak statečného, autoritou svou ustanovují a potvrzují, aby se řečí tou v oněch krajinách mše a ostatní hodinky kanonické zpívaly.

Sám pak blažený Cyril zůstal tam a přijav roucho mnišské život dokonal, zanechávaje oněm krajinám bratra svého, jménem Metoděj, muže horlivého a ozdobeného všelikou svatostí. Ten mnoho snopků do stodoly Krista Pána sklidiv, byl od samého knížete, který tehdy v končinách těch panoval a jako vznešený císař celé zemi vládl, ustanoven nejvyšším biskupem, maje pod sebou sedm téže svatosti biskupu. Ale poněvadž nepřítel pokolení lidského neustává od samého počátku světa, jakmile člověk byl oku sil trpkosti zapovězeného ovoce, až dosavad také rozsévati símě sváru mezi pokoru a pýchu, mezi nulování a nenávisť a mezi ostatní vůně ctností a zápach neřestí a lituje, že lid jemu vždy v otroctví poddaný se mu vymaňuje a pravému králi Kristu Pánu že jest získáván proto všemi zbraněmi nešlechtnosti se oděje, nové a nevědomé společníky k tak zrádnému válčení získává a jedovatá semena různic mezi samy předáky a náčelníky metá, pýchy a lakomství ohnivé střely strojí do té míry, že Svatopluk, synovec knížete čili krále nábožného, kterýž byl všecko křesťanství či náboženství dobrotivě v zemi uvedl a spravoval, na vlastního ujec svého úkladně se vrhl, z království ho vypudil, o zrak oloupil a jedem zbaviti ho života se pokoušel. Ale on, ač zhoubného nápoje se napil, Boží milostí byl ochráněn, že nic zlého neutrpěl.

Potom Svatopluk panství v lidu si přivlastnil, pýchou a zpupností jsa podněcován, se svými stoupenci a družinou jako med plynoucím kázáním biskupa Metoděje přímo pohrdl, přeposvátné výstrahy jeho ne zúplna přijal, nýbrž údy své, totiž národ a lid dílem Kristu, dílem d'áblu v službu dával. Proto od jmenovaného biskupa blahé paměti

byla na zemi jeho se všemi obyvateli uvalena klatba a rozličnými pohromami na pozemcích a plodinách zkrušena až dodneška pyká. Byla dána v plen a zajetí a v lup a spuštění a v úšklebky všelikému tělu chodícímu po ní, poněvadž není společenství světlu s tmou, ani smíru Krista s Belialem. A co vidíme na nich, jako by se dotýkalo i nás, kteří týmiž kroky pokoušíme se kráčet, neboť kdo dům sousedův vidí v plamenech, bedliv má býti o svůj.

2. Leč Slované čeští, pod samým arkturem sídlící, oddáni byli modloslužbě a jako bezuzdný kuň bez zákona., bez knížete nebo vládce, bez města toliko v širém prostoru přebývali, jako nerozumná zvířata sem tam se potulující. Posléze ranou morovou jsouce sužováni na jakousi hadačku se podle pověsti obrátili o nadějnou radu a proročnou odpověď. Dostavše ji založili hrad a dali mu jméno Praha. Potom našli velmi prozíravého a rozvážného muže, kterýž on vzděláváním polí se zabýval, jménem Přemysl, podle výroku hadaččina knížetem čili správcem si ho ustanovili, davše mu za manželku onu hadačku pannu. A tak z pohromy a všech ran morových posléze vytrženi, napříště po onom jmenovaném knížeti z jeho potomku sobě vladaře čili vévody v čelo stavěli, sloužíce modlám démonů a pohanským obřadům obětním se nezkrotně oddávající, až konečně panství říše té se dostalo jednomu z rodu těch knížat, jménem Bořivoji.

Ten skvěje se nejkrásnější podobou a květem nejlepšího mládí, jednou za jistou věcí svou a lidu sobě svěřeného přijel ke knížeti svému čili králi Svatoplukovi na Moravu a byl od něho laskavě uvítán a na hostinu zároveň s ostatními pozván. Leč nikterak mu nebylo dopřáno místa k sezení mezi křesťany, ale před stolem na podlahu mu kázáno se posadit. Tohoto příkoří zželelo se biskupu Metodějovi i řekl prý mu: Ach, že ty takový a tak mocný muž nestydíš se býti odstrčen od sedadel knížecích, ačkoli požíváš sám též důstojnosti knížecí, nýbrž raději pro ohavnou modloslužbu přeješ si s pasáky sviní na zemi ležeti! Tu dí onen: V jaké vydávám se nebezpečství takovou věcí, nebo co dobrého mi přinese náboženství křesťanské? - Odřekneš-li se, praví biskup Metoděj, model a démonů v nich přebývajících, staneš se pánem pánů svých a všichni nepřátelé budou podrobeni panství tvému a potomstvo tvé denně bude se množiti jako řeka převeliká, v níž se stékají vody rozličných potůčků. - Takto-li tomu jest, pravil Bořivoj, nač váhati s pokřtěním? - Netřeba váhati, pravil biskup, toliko hotov buď z celého srdce věřiti v Boha Otce všemohoucího a jeho jednorozeného, Pána našeho

Ježíše Krista, a v Ducha Utěšitele, posvětitelce všech věrných, nejen pro světské statky, ale též abys získal spasení duši své a dobyl u slavné palmy věčnosti a podílel se na nevýslovné radosti v společnosti svatých. Tímto a takovým povzbuzováním duch mladého muže roznícen prahl touhou po milosti křtu, a aby se neprodlévalo, s všelikou svou družinou na zem k nohám biskupovým padli a ještě snažněji prosili. Nač se šířiti? Druhého dne vévodu a třicet bojovníků, kteří přišli s nim, u víře poučil a když podle obyčeje slavný púst vykonali, svatosvatým pramenem křestním je obrodil. A když ho u víře Kristově plně vzdělal a mnoha dary podaroval, propustil ho do vlasti a přidal mu kněze ctného života, jménem Kaicha. Navrátivše se domů, usadili onoho kněze na hradě, jemuž jméno Hradec, založili kostel ke cti blaženého Klimenta, papeže a mučedníka, mnoho škody satanovi dělajícíce a lid Kristu Pánu získávajícíce.

To vida zrádný onen had, chopil se svých vlastních zbraní, k starým bodům se vrátil. Všechnen národ český k zběsilosti proti knížeti rozlítíl, že od mravů otcovských odstupuje a nového a neslýchaného křesťanského zákona svatosti se chápe. Povstávají proti němu v jednom duchu a v témž nepřátelském smýšlení a jej ze země vypuditi usilují, ba i života ho zbaviti se pokoušejí. To poznav kníže, ustranil se od nich a znovu ke králi Svatopluku a k biskupu Metodějovi na Moravu se odebral, a od nich s velkou slávou a jak se slušelo byv přijat, nějaký čas tam prodlel a dokonaleji se v učení Kristově obeznámil. Ale lid onen v nešlechtnosti své setrváváje, vypravil posly k jakémusi vévodovi Strojnírovi (jeho jméno znamená spravuj pokoj), který uprchnuv od národa svého u Němců byl ve vyhnanství, domů jej uvedli a sobě za knížete dosadili. Leč poněvadž pravda nikterak se neklame, jež praví v evangeliu: Všeliké štípení, kteréhož neštípil Otec můj nebeský, vykořeněno bude (Mat. 15, 13), jejím přispěním zmařen byl rychle úmysl zlých. Neboť tento od nich vyvolený vévoda, ačkoli z nich rodem pocházel, dlouhým vyhnanstvím v cizině zapomněl svou mateřskou řeč, pročež ho voliči jeho zavrhli a sami obviňovali především sebe, že takového sobě zvolili, jehož hlasu ani řeči nejsou s to rozuměti a v jehož uši, neznalé jejich jazyka, nemůže proniknouti volání jejich. A poněvadž prozřetelným řízením Božím kníže Bořivoj při odchodu země tam zůstavil přemnoho přátel, pracovalo se jejich radou k tomu, aby duch lidu běsnícího proti dobrotivému vládci byl ukrocen a naopak popuzen proti zrádnému vetřelci, až by ten byl veškerým úsilím utracen. Ale ježto velká část zrádců přála tyranovi, domluvili se z obou stran, že vykročíce ze sídelního hradu, z Prahy totiž, na sněmovním polí budou se raditi, co by bylo činiti.

Ale zrádná část zrádců mrzce se zachovala a zbraně a krunýře si tajně na to pole vzali a proti straně šlechtných na tajném znamení k řezi se smluvili, totiž nebudou-li s nimi souhlasiti stoupenci knížete Bořivoje, aby každý z nich hlasitě provolal tajné heslo řka: Proměňme, proměňme se! - a aby tak již oděni jsouce v krunýře a přílby, jež si skrytě přinesli, všechny svode odpůrce oštěpy povraždily. Tato zvrhlá rada jejich však nezůstala utajena straně Bořivojově, pročež i oni vycházejíce na sněmovní pole, aby se dohodli o knížeti, oblékli si pod kabátce krunýře. A když straně Strojmirově nelíbilo se doporučení strany Bořivojovy, jeden z nich vysokým hlasem vykřikl: Hej, našinci, proměňme se! Tento hlas zaslechnuvše a poznavše stoupenci Bořivojovi, kteří byli též přišli v brněních pod kabátci, zvolají: Dobře, dobře jsi řekl, aj, nyní v pestrých barvách se ukážeš proměněn! A tak probodnuvše jej, všechny jeho druhy na útěk zahnali a nepravého knížete z vlasti vypudili. Potom na Moravu pospíšivše, bývalého vévodu sobě přivedli a na jeho místo dosadili. A poněvadž týž vévoda na Moravě prodlévaje zavázal se slibem Bohu všemohoucímu, uvede-li ho Pán se ctí do vlasti, že vystaví chrám ke cti blahoslavené Rodičky Boží a ustavičné Panny Marie, navrátil se nemeškal a snažil se na samém hradě pražském splniti svůj slib. Jest prvním zakladatelem míst svatých, shromážditelem kleriků a vzdělavatelem náboženství, byť tak skrovně rozšířeného, jako tehdy bylo.

3. Bořivoj měl též manželku jménem Ludmila, dceru Slavibora, knížete ze země slovanské, jež za starodávna slula Pšov, nyní od dnešních lidí podle hradu nedávno vystavěného Mělnickem sluje. Tato, jakož rovna mu byla v bludu pohanském, obětující modlám, tak i v náboženství křesťanském ho napodobila, ba předčila svého muže v ctnostech a stala se vpravdě služebnicí Kristovou. Dala pak tomuto knížeti tři syny a tolikéž dcer, a jak mu byl blažený Metoděj ústy prorockými předpověděl, co den moci nabýval se vším lidem svým a říše jeho vzrůstala. A dokonav běh času svého, pln dnů a dobroty na věčnost se odebral, naplniv života svého třicet pět let. Po něm ujal se vlády prvorozený syn jeho Sptyhněv, všemi ctnostmi a přímo pověstí svatosti neobyčejně se skvějící. Byl následovníkem otcovým, zakládal chrámy Boží, shromažďoval kněze a kleriky a dokonalý byl ve víře Kristově. Dokonav čtyřicet let svého života, opustil tento svět a vznesl se k hvězdám. Po smrti ujal se otěží vlády bratr jeho Vratislav, jenž podal manželku jménem Drahomiř ze země Slovanů pohanských, řečené Stodor, ženu, kterouž přirovnati jest k oné Jezabeli jež v zlobě své utracovala proroky, nebo k Evě, manželce prvního člověka, která Kaina i Abela

porodila. Povila Drahomiř témuž knížeti dva syny, jednoho jménem Václav, druhého Boleslav. Ale o tom až na svém místě.

Nábožná tedy paní Ludmila ovdověvši a ještě staršího syna ztrativši, v domě svém setrvala a pamětlivá dřívější své nevědomosti a bludu, den ze dne oplakávala minulé nepravosti. A jako kdysi byla vydávala údy své v službu nečistoty a nepravosti k hřešení, tak nyní vydávala je v službu spravedlnosti k posvěcení, říkajíc slovo apoštolovo: Jaký užitek jsem měla tehdy z toho, zač nyní se stydím? (Řím. 6. 21.) Svědčí o tom chudí, jimž hodně v jejich nedostatku pomáhala a o jichž potřeby jako matka se stanula, hladové živíc žíznivé obcerstvivjíc, pocestné a nuzné odívajíc. Svědčí o tom klerikové, o kteréž s nábožnou myslí jako o své syny pečovala. A byť všichni tito mlčeli svědčí o tom stánky Kristovy, jimž rozmanitého zboží zlatého a stříbrného darovala - ne jako někteří z lupu nebo statku chudých, ale ze jmění sobě od Boha uděleného. Byla zbožná a mírná ve všem a všelikých plodů dobroty plná. V almužnách byla štedrá, v bdění neúnavná, v modlitbě nábožná, v lásce dokonalá, pokoře neznající míry, v péči o sluhy Boží tak čilá, že kterým za světla denního nestačila vyhověti, v noci skrytě rukama své čeledi s horlivostí posílala, čeho potřebovali, naplňujíc slovo evangelia, jímž se přikazuje skutky lásky konati tak, aby nevěděla levice naše, co dělá pravice. Než kdybychom chtěli všechny projevy jejích ctností vylíčiti, spíše světlo denní by nám došlo nežli psací blána. A věru dveře domu jejího ve dne v noci každému mimojdoucímu byly otevřeny, že s blaženým Jobem mohla zvolati: Dveře mé pocestnému otevřeny byly (Job 31, 32), okem byl jsem slepému a nohou chromému (Job 29, 15). Byla matkou sirotků, vdov těšitelkou, zajatých nebo uvězněných neúnavnou navštěvovatelkou a ve všech dobrých skutecích dokonalá.

Když tedy jmenovaný vévoda Vratislav, jak jsme se zmínili, ujal se po svém zemřelému bratru vlády, upevnil říši, vystavěl basiliku ke cti blaženého Jiřího mučedníka, ale smrtí byv zastížen, jejího dlouho želaného vysvěcení se nedočkal. Svého syna Václava, hocha vroucí mysli, dal na hrad jménem Budeč, kdež byl a jest koste], zasvěcený od předchůdce jeho a bratra Svytihněva ke cti knížete apoštolů blaženého Petra, aby tam v zákoně Božím a v Písmu byl vyučován. Hošík bystrého vtípu, Duchem svatým jsa osvěcován, hluboko si vštěpoval v paměť všecko, co slyšel od učitele, a když zatím otec jeho se odebral z tohoto světa - ve věku asi třiceti tří let -

povolán jest na sídelní hrad pražský a na stolec otcovský ode všeho lidu povýšen. Ale poněvadž ještě neodrostl zcela věku chlapeckému nebo jinošskému, všichni velmoži dohodnuvše se na moudrém záměru svěřili nezkušeného vévodu s bratrem jeho Boleslavem Ludmile blažené paměti, služebnici Kristově, na vychování, až by milostí Boží vyspěli věkem i silou.

Vidouc ta však matka těchto hochů, jež jako vdova osobovala si žezlo po svém manželu, ďáblem se dala popuditi a všelikýma záštím své jedovaté duše vzplanula proti služebnici Boží Ludmile. A zlými dohady šířána, domnívajíc se, že tím, když všecek národ svěřil vychování jinochů její tchýni, zbavována jest vlády i statků a naopak Ludmila že všecko panství uchvátí, vešla v nejzvrhlejší poradu s muži Belialovými a vši mocí hledí ji zahubiti. Ctihodná však a nábožná služebnice Kristova Ludmila poznavši to, chápala se proti ostnům zpupnosti zbraní pokory a trpělivosti a po poslech vzkázala svojí snaše: Ani stín nějaké žádostivosti po tvé vládě nezachvátí srdce mé, nic takového se tam nezahnízdilo a nejméně si přeji tobě nějak poroučeti. Vezmi si dítky své a po své vůli si s nimi vládni. Mě však popřej svobody sloužiti Kristu všemohoucímu, na kterémkoli si přeješ místě. Než jak už to vždycky bývá, že čím více pokora pro Boha se skloní, tím více pýcha a zpupnost se ďáblovým popichováním vypíná, nejvlídnější a nejdobrotivější prosbou svaté vévodkyně Ludmily snacha její pohrdla, a nejen přijmouti, ale ani vyslechnouti ji nechtěla. To vidouc služebnice Kristova tu na paměti majíc slovo apoštolské: Neodpírejte zlému, ale dejte místo hněvu (Řím. 12, 19) a slovo evangelia: Budou-li vás stíhati v místě jednom, utečte do jiného (Mat. 10, 23), z hradu hlavního přestěhovala se se svými na hrad jménem Tetín - tím více perlami ctností se ozdobujice, čím jistěji věděla, že brzy pronásledovateli bude dostižena a paliv mučednické sobě zaslouží. Na modlitbách přenábožně trvala, bděním tu posty neustále se trýznila a almužny štědrou rukou poskytovala.

Blažený pak Václav, ač útlého byl ještě věku, u matky přebýváje též duchem prorockým se v oněch dnech proslavil a všecko, co nastane, poznal, neboť mu to zjevil Kristus Pán v jasném vidění. Jednou za ticha nočního ukázal se zrakům svatého a Boha plného Václava dumu jistého kněze Pavla (jenž k často zmíněné paní blažené paměti Ludmile oddaně lnul a jehož přátelství bylo od ní nejoddaněji spláceno, půvabnými a rozsáhlými ochozy obehnaný, zbaven jsa všech krásných zdí a přebývání

lidskému zcela odcizený. Když ze sebe stříšl tíhu tělesného spánku a k rozjímání duchovnímu už bdělý se probral, oznámil moudrou řečí některým, co byl viděl, a hned nato prorockými ústy vykládal, co pravdivého by řečené zjevení do budoucna ohlašovalo. Těmito slovy k svolaným promluvil: Když jsem pozdě ulehl, drazí přátelé i vy domácí služebníci, v tichu nočním mne vyrušilo vážné a tajemné vidění. Uzřel jsem dvůr kněze Pavla veškeré krásy budov zbavený a od lidí nadobro opuštěný. Z vidění toho jímá mne zármutek a svírá mne vnitřní tíseň, neboť mám starost o věrné Boží. Ale poněvadž nesmírná dobrotivost Všemohoucího přivádí mne k naději, že - jak je přislíbeno - všecko je možno věřícímu (Mar. 9, 22), chystám se, aby věc byla neklamně vysvětlena, podáním jasného řešení odhaliti pravý smysl tohoto snu, který nastávajícími událostmi bude dokonale ověřen.

Neboť zboření domů, které jsem spatřil, věští šťastnou smrt mé báby Ludmily, svaté a ctihodné paní. Ta totiž jako oběť šíleného spiknutí mojí matky, jak rodem, tak i hanebností skutků pohanky, zosnovaného s několika pomahači k zločinu stejně odhodlanými, zanedlouho podstoupí za vyznávání křesťanského jména a víry kruté těla umučení zbraněmi bezbožníků, kteří k ní tajně vpadnou. Rozlehlé pak prostranství v domě, jak vidění svědčí, lidem opuštěné, ohlašuje žalostné vyhnání kněžstva ze země a nezaslouženou ztrátu všeho jmění - na výsměch naší ochraně. Neboť zajisté mode rodička zlořečené paměti, zavile nenávidíc živoucí víru, kterou já seč jsem vyznávati, ctíti, ze srdce následovati a milovati neustávám tu nejinak i v budoucnu vždy milovati budu, zamýšlí tyto kněze rozličných stupňů, poněvadž se hlásí k stejnému smýšlení jako já, statků pozemských zbaviti tu ze země ukrutně vyhnati.

V tomto dohadu duch jeho bystře předvídavý tu pravdy znalý se nikterak nemýlil, nýbrž všechny body jeho prorockého výkladu, jak o zavraždění řečené paní, tak o krutém vypuzení kněžstva, které v širokém okruhu přilehlých krajín ochotně se podrobovalo jeho panství či spíše jeho velkomyslné štědrosti, v neporušitelném sledu nedlouho potom se do písmene, jak známo, vyplnily.

4. Neboť když se služebnice Kristova Ludmila, jak jsme pověděli dříve, ustranila z očí zrádců, na tom hradě, kam se uchýlila, je od nepřátel znovu pronásledována. Řečená vévodkyně totiž nějaké své velmože, syny nepravosti, jménem Tunnu a Gommona, poslala se silnou tlupou na Tetín, aby její tchyni zahubili. Služebnice Kristova však, předem vědoma budoucích věcí, povolala k sobě zmíněného již kněze svého Pavla tu

požádala ho, aby sloužil mši svatou. A zpověď svou před obličejem zpytatele srdcí předobrotivě vylévající znala již dobrodiní Nejvyššího, jichž se jí dostane, všecka se zbraněmi víry obrnila tu na modlitbách klečíc k Bohu prosby ronila, aby jejího ducha, kteréhož sám byl stvořil, v pokoji přijmouti ráčil. Když mše svatá byla dosloužena, přijímáním těla tu krve Páně se posilivši, žalmy s nezlomnou myslí jala se pěti. Na večer pak jmenovaní již usurpátoři vtrhli do jejího domu, vyrazili veřeje, ostatní druhy, ozbrojené kopími tu štíty, postavili venku tu jen hlavní vrahové Tunna a Gommon - s několika málo jinými, - vyrazili dveře, s divokým povykem se vříteli do komnaty, v muž odpočívala služebnice Boží. Blažená Ludmila pokorným hlasem jim dí: Jaká to náhlá zběsilost vámi lomcuje? Nestydíte se tu ani si nevzpomínáte, kterak jsem já vás jako svoje syny pěstovala a zlatem tu stříbrem tu skvostným šatem obdarovávala? Ale máte-li proti mně nějakou křivdu, které bych se byla dopustila, povězte, prosím. Leč ti zuřivci, neoblomnější než kámen, nepopřávajíce jí sluchu tu neostýchajíce se své ruce na ni vložiti, z lůžka ji vytáhli tu na zem hodili. I řekla jim: Maličko mne nechte pomodliti se. Když jí to dovolili, rozepjala ruce tu modlila se k Pánu. Poté pravila: Přišli-li jste mne zahubit, prosím, abyste mi s'ali hlavu mečem. Podle vzoru mučedníků toužila totiž prolítím krve vydati svědectví Kristu tu žádala si s nimi navždy přijmouti palmu mučednickou, kterouž také že si zasloužila, nepochybujeme, poněvadž podle svědectví Písma svatého: Spravedlivý jakoukoli smrtí byl by zastížen, duše jeho v občerstvení bude (Kn. Moudr. 4, 7). Ukrutní tedy kati nedbajíce jejích proseb tu slov, provaz na hrdlo ji hodili, zardoušením ji zbavili života pozemského, aby na věky živa byla s tím, kterého vždycky byla milovala, s Ježíšem Kristem Pánem naším. Vytrpěla pak mučednictví šťastná tu Bohu oddaná služebnice Kristova Ludmila sedmého dne v sobotu, 15. září o první vigilií noční.

Tehdy všichni její klerikové tu všecka čeládka obojího pohlaví, když pastýř byl zabit, rozprchli se na všechny strany tu porůznu se skrývali ve skrýších, aby život pozemský si zachovali. Když potom přeukrutní katani odešli, sběhli se s velikým strachem tu bédováním k obřadu pohřebnímu tu všecko, co k jejímu pohřbu náležitým se vidělo, nejuctivěji vykonavše, přesvaté ostatky její svěřili zemi. Krvelační pak vrahové pobravše, co se dalo uloupiti, vraceli se k svojí paní, radostnou zprávu jí přinášejíce o zavraždění nevinné. Domnívali se, že na věky jsou obohaceni tu na věky živi budou, ač příšerné tu neuhasitelné muky ohně pekelného brzy je čekaly. Ona pak zrádná zrádců paní uchwátivši všecek tchyně své majetek s jmenovanými usurpátory jala se

vládnouti, obdařujíc je tu příbuzné tu čeled' jejich nejlepším zbožím zlatým tu stříbrným i šatstvem vzácným nesmírné ceny. Vládli pak v celé zemi české jako velkomožní vévodové, ale nikoli z Boha.

Když tak nádherně žili tu nesmírně se radovali tu veselili, znenadání spravedlivý trest pomsty Boží dolehl na bezbožníky, kteří se nelekali tak ukrutný zločin spáchatí tu nejhanebnější ruce své na nejslavnější služebnici Boží bez příčiny vztáhnouti. Neboť popouzení otcem svým, knížetem rozbrojů d'áblem, jali se pohrdati všemi současníky tu vrstevníky svými. Z toho vznikla roztržka a nenávist převeliká mezi řečenými velmoži Tunnou a Gommonem a paní jejich, až všecko myšlení a mluvení paní točilo se ve dne v noci kolem toho, jak je zahubiti. To když pozoroval zmíněný násilník Tunna, přepaden hrozným strachem, prchl se vším příbuzenstvem z té země tu všemi nenáviděn jako poběhlík tu vyhnanec sem tam se potuloval tu nikdo z pokolení jeho už neměl přístupu do domova svého. Gommon pak, když s bratrem svým hledal útekem úkryt, byl chycen tu na hrdle potrestán tu tak života nynějšího i budoucího i s bratrem pozbyl. A paní jejich vidouc, že prchají, všecek vztek svého jedovatého srdce vylila na potomky jejich tu všechny od nejstaršího do nejmladšího jedním a týmž dnem a or telem utratila. To také bylo prvním znamením svatosti blažené Ludmily, že z vrahů jejich žádný řízením božské prozřetelnosti nezůstal naživu. Jiní svode příbytky opustivše tu na různá místa se rozprchnuvše, ode všech nenávidění tu Boží pomstou stížení duše své vydechli, dítky jejich bezbožnou smrtí byly ze světa zprovozeny tu přemnoho jich bylo mečem postínáno. Tak naplnilo se slovo Páně, které čteme v evangeliu: Všichni, kdož meče se chápou, mečem zahynou (Mat. 26, 52).

V týchž pak dnech u hrobu přeblažené tu často zmíněné ctihodné paní tu mučednice Ludmily přeslavné zázraky jejích ctností působením Boží milosti vyšly najevo. Z její hrobky taková podivná tu přelíbezná vůně vycházela, že všech vzácných koření a květů vůně převyšovala; nemálo lidí také postřehlo třikrát či čtyřikrát svíce tu svítilny božským světlem v tichu tmavé noci planoucí, což vše nezůstalo utajeno vládkyni, totiž vražednici její. Dověděvši se o tom velikou bázni byla sevřena tu nevěděla si rady, co počíti. Posléze znovu podala jedovatý úmysl tu poslala své sluhy na Tetín, kdež ctihodné tělo leželo pochováno, poručila, aby nad hrobem blažené Ludmily vystavěli dům na způsob kostela, tu určila mu titul ke cti blaženého Michaela archanděla, aby - ukáže-li se tam ještě nějaké znamení - nikoli zásluhám blažené

mučednice, nýbrž svatých, jichž ostatky by tatu byly uloženy, se přičítalo. Když to bylo vykonáno, všechny vstupující do té basiliky taková hrůza pojímala, že nejinak než s největší úctou osmělovali se tam vstupovati, tu skvělé tu znamenité zázraky se pak na tom místě děly.

5. Zatímco se toto dělo, blažený Václav, z vůle Kristovy kdysi zvolený za knížete, vyrostl z let chlapeckých a květem přepůvabného jinošství zářil. Vše, co mu od učitele Písma bylo pověděno, hluboko v paměti choval a snažil se skutkem naplniti vše, co sluchem byl přijal. Proto matka jeho zpronevěřila s některými syny Belialovými, kteří s ní souhlasili, záviděli mu jeho činy a přesvaté snahy, radili se vespolek a řekli: Ach, co sobě počneme tu kam se obrátíme? Kníže náš, jež jsme na trůn povýšili, dal se převrátiti od kněží a skoro mnichem se stal, proto sráznou tu navyklou cestou neřestí našich kráčeti nás nenechává. A činí-li toto nyní ve věku chlapeckém nebo jinošském, což teprve asi činiti bude, až dospěje v muže nebo starce? Od toho dne tedy jali se naň velmi dotírati, vyhrožovali mu a jiných přemnoho příkoří mu činili.

Ale to všecko muž Bohu milý s duchem neoblomným snášel, zbraněmi víry to odrážejí a štítem trpělivosti se obrňuje. A bezbožníci i na kleriky tu některé řeholníky, jichž učení bylo mu potravou, útočili ustavičnými úklady, pomýšleli je utratiti tu hrozbami náramnými je děsili, takže nikdo z nich se nemohl k němu dostat, Než on toho všeho jsa vědom, s muži sobě věrnými skrytě zadní dvířka si prorazil tu po západu slunce tajně některého klerika k sobě povolával, tu když svítalo, učitele nebo kněze sobě milého tajně zase propouštěl. A knížečku svou skrytou pod šatem nosil, tu kdekoli nalezl pokodné místečko, pilně v ní čítal tu s vnitřním úpěním převelmi želel zatvrzelosti srdce lidu svého a slepoty i nevěry jeho. Posléze posilněn od Boha tu statečností se opásav, povolal matku svou tu všechny velmože, tu jak slušné bylo, obořil se na ně, jakož svědčí Kniha moudrosti: Slova moudrých jako bodce a jako vbité hřeby (Kaz. 12, 11). Ale blažený Václav pravil: Proč, synové zločinců a símě prolhané a mužové nešlechtní, bránili jste mi, abych se naučil zákonu Pána našeho Ježíše Krista a poslouchal jeho přikázání? Protiví-li se vám Kristu sloužiti, proč aspoň jiných nenecháte? Byl-li jsem pak já až dosavad pod vaší péčí a mocí, od nynějška ji odmítám a Bohu všemohoucímu z upřímného srdce chci sloužiti.

Pro tuto věc tu všeliké jiné vznikla později převeliká roztržka mezi velmoži, kteří se drželi po boku nábožného vévody, a ostatními, kteří se přimkli k nešlechtné straně

bezbožné paní. I rozdělili se rádcové a velmoži země a trní svárů mezi nimi se rozbujelo až k prolévání krve. Než strana spravedlivých, byť nepatrná, přemohla přece, jako se děje vždycky, mocnou stranu nešlechtných. Neboť stále připomínaný vévoda Václav, pečující o to, aby zjednáán byl pokoj, z vnuknutí Ducha svatého podal v srdci úmysl, matku svou, kteráž byla příčinou všeliké nepravosti, vypuditi z vlasti, aby vyhnáním jejím a všech jejích přívrženců, mužů bezbožných, vzájemné zuřivé rozbroje byly utišeny a pokoj církve Kristovy se vmohl, by jednoho a téhož pána všichni majíce pravému učení Kristovu co nejdokonaleji se naučili - a až by spraveno bylo vše, co se zdálo potřebné k pokoji v říši, zapuzeni a vyhnáni byli synové sváru a zjednáán mír, aby matku znovu se ctí domů povolal. A to všecko s pomocí Boha stvořitele vskutku vykonal, neboť matku z říše s největší hanbou vypudil, čímž všemohoucí Bůh zaslouženým trestem jí oplácel za prolití krve nevinné blažené Ludmily, kterou bez příčiny byla utratila. Ale poněvadž byl pln cudné bázně, která trvá věk věků, pamětlivý jsa přikázání Božích, jimiž se nám poroučí ctíti otce a matku, znovu po čase ji uvedl do vlasti; panování bývalého však zůstala zbavena až do smrti. Ale kterak se to vše stalo, poněvadž daleko by to zavedlo, zcela pominouce, v začatém vyprávění dále postupme. (Potom mnoho protivenství a strastí zažila, též se dočkala zavraždění jednoho syna rukou mladšího svého zrozence.)

Vzpomenul si pak na bábu svou, jaké svatosti byla v tomto životě a jak veliké zásluhy a slávu získala u všemohoucího, blažený Václav přívalem slz zkropen podal s kněžími a některými nábožnými muži přesvatý záměr i poslal je na jmenovaný hrad Tetín, poručil jim, aby třebas jen kosti nebo prach zetlelého těla důstojně přenesli a k němu dopravili. Sám však vnuknutím Ducha svatého byl ujištěn a několika důvěrným přátelům se s tím svěřil, že působením Boží milosti jmenovaní poslové uzří tam nějaká znamení. Mužové, kteří byli posláni, vykonávajíce rozkazy pána svého, vstoupili do basiliky, odkopali zemi a objevivše hrobku shledali, že deska, kterou ctihodné ostatky byly přikryty, zčásti zpráchnivěla. I báli se ji vyzdvihnout:

Jestliže dřevo je práchnivé, tak mínili, oč spíše zetlelo to, co pod ním skryto. A chtěli s největší opatrností hrobku zase uzavřítí. Úmyslu jejich však vzepřel se jeden z nich, kněz Pavel, o němž jsme se výše také zmínili, kterýžto vždy s ní, dokud na zemi prodlévala, přátelstvím spojen byl a vždy ji ve všem svými službami podporoval,

pravě: Nikterak nestane se, jak pravíte, ale najdu-li třeba jen prach těla ztrouchnivělého, ten podle rozkazu knížete vezmu s sebou.

Ostatní davše mu za pravdu svorně desku uvolňovali. Když ji zdvihali, přelomila se a onen Pavel s hlinou padl na ležící tělo. Rychle vstal a hlinu spěšně odhrabal, tu s druhu svými našel tělo svaté, všeho porušení uchráněné, jenže obličej její byl pokryt prachem, jenž se naň sesypal při zlomení víka, když je zdvihali, jak jsem už poznamenal. Nesmírnou z toho radostí vzplanuvše, neskonalé díky všemohoucímu vzdávali, přesvaté její ostatky ze země vyzdvihli, do vzácných pláten, jak se slušelo, zavinuli, před oltář položili, nezměrné chvály a díky Boží milosti vzdávali.

A když všechny obřady řádně vykonali, na nosítka ji položili, jež dvěma koňům na hřbet uvázali a tak téže noci až k hlavnímu městu, ku Praze totiž, vytrvale spěchají. Nalezeno pak bylo tělo šťastné a Bohu oddané služebnice Ludmily dne 19. října ve středu o hodině dvanácté. A do Prahy přinesli je třetího dne v pátek 21. téhož měsíce ohromným veselím, přičemž všichni plesali a Krista chválili.

Neboť ti, kteří ji přiváželi, prve než do hradu ji vnesli, poslali ke knížeti heroldy dobré noviny. Ti přišedše slyšeli, že k spánku své údy složil, i vzbudili ho s veselím a tu radostnou novinu mu oznámili, že milostí Boha všemohoucího tělo slavné paní, báby jeho, neporušené našli. On ihned vstal a s velikou čilostí spěchal do chrámu, Kristu Pánu nesmírné díky vzdávaje. Když pak slunce zemi ozářilo a leskem svým zaplašilo tmu, svolav kněžstvo a zástup věřících, s obrovským průvodem chvátal v ústrety. I potkali se s těmi věrnými nosiči, přivážejícími často vzpomínané ostatky svaté Ludmily.

Kněží a jáhnové radostně je vložili na svá ramena a dobrořečily Bohu žalmy a chválami, vnesli je do hradu, a do chrámu vešedše, před oltářem na dláždění je postavili a hlučným jásotem plesali. Zatím všeobecná zvědavost věřících i nevěřících pátrala, co se stalo, sbíhali se a hrnuli ke dveřím chrámovým. Kníže tedy poradiv se s kněžími, přede vším lidem dal tělo její odhaliti, aby všichni uvěřili, že ji Kristus Pán neporušenou zachoval. Vidouce to všichni zázraky Kristovy neúnavně hlásali a nikdo nemohl pravdě odpírati, poněvadž všem byla patrná neporušenost těla a pevnost vlasů. A její obličej se skvěl jako by byla živá, nadto roucha takovou krásou a neporušeností

zářila, jako by právě toho dne byla utkána. Na to všichni patřice hlučně volali a plesali a prohlašovali, že je na výsost hodna všeliké pocty a chvalořečení.

A vykopavše zemi a upravivše hrob, chystali se ji v té basilice Pochovati. Ale náhle vykopaný hrob zaplavil se vodou; z čehož mnozí usuzovali, že se to místo služebnici Kristově nezamlouvá. Znovu tedy výkop zasypali a rakev se svatou zástavou postavili na něj, pomoci od Boha se dožadující. Potom domů šťastni spěchali.

Zanedlouho potom řečený kníže vypravil poselstvo do Řezna a tázal se na radit biskupa toho města, jménem Tutona, poněvadž Čechové tehdy náleželi clo jeho diecéze, co by měl s oním tělem učiniti. Biskup prozkoumav předpisy zákona Božího podle dané sobě od Boha moudrosti, toto mu vzkázal: aby tělo, které vzalo původ od zárodku prvního člověka, jemuž řečeno bylo: Země jsi tu v zemi půjdeš, prach jsi tu v prach se obrátíš (Gen. 3. 19), pohřbili do té doby, až by se zjevila sláva Kristova.

Tu převelikou horlivostí Boží zapálen prosil kníže pokorně biskupa toho, aby k němu sám ráčil přijíti tu tělo pochoval tu basiliku, jíž se dosud biskupského posvěcení nedostalo, posvětil. On však se omlouval, že přijíti nemůže pro slabost stáří, i poslal svého spolubiskupa s družinou několika kleriků, aby chrám ten posvětil. Biskup ten přišel, nejdříve kostel Pánu posvětil, potom za šest dní pohřbil řečené tělo na témž místě, kde voda byla vystoupila. A divná to věc tu jako důkaz dosvědčující zásluhy služebnice Kristovy, že když kněží chtěli ji pohřbíti na místě neposvěceném, voda se ukázala, ale když přišel spolubiskup tu basiliku posvětil, nadobro se ztratila. Bylo slušné, když v blaženém obcování na tomto světě blaženě živa byla, aby s požeňáním ještě větším byla pochována, majíc se svatými usednouti po pravici Kristově. Když to bylo řádně vykonáno, spolu-biskup po zásluze byl od knížete odměněn tu vrátil se domů.

Když pak nadešel výroční den přenesení jejích posvátných ostatků, Kristus Pán k slávě svého jména tu aby ukázal zásluhy služebnice své, ráčil vykonati znamenitý zázrak. Neboť když se shromáždilo kněžstvo, jakož jest obyčejem křesťanského náboženství slaviti památku takových osob, tu když po modlitbách společně zasedli, aby se tělesně posilnili, jakýsi hošík tělesnou vadou stížený, zkřivený tu nemohoucí vzhlednouti vzhůru, dovoláváje se n vrat basiliky, v níž veliké té paní tělo odpočívá, moci Kristovy tu zásluh této světice, najednou se napřímil tu bývalé síly opět nabyt. To vidouce

přemnozí všemohoucímu Kristu chvály pěli, že skrze svoji služebníci velebnost svoji zjeviti ráčil, jemuž sláva na věky věku. Amen.

6. Když tedy blažený kníže Václav s pomocí Kristovou spořádal tu upevnil svoji říši, ani můj duch, jazyk, řeč, ani papír by nestačily vystihnout, jak se osvědčoval před Kristem tu jakou nádobou vyvolenou se ukázal, tu také proto, že břemenem hříchu jsem obtěžkán, nemohu vylíčiti, jakých škod vojín Kristův, Pánu svému slouže, d'áblu nadělal tu co snopků do stodoly Kristovy jakožto věrný sluha jeho sklidil. Ale abych přece z mnohého něco málo pověděl, Václav od dětství se neuchyluje od kázně Páně, pravdomluvný byl v řeči, spravedlivý na soudu, věrný ve všem, co mu svěřeno, míru lidské dobroty překonáváje. Neboť když nějaký provinilce octl se před sborem soudců tu soudcové se za jeho přítomnosti chystali nad ním vyřknout ortel smrti, vycházel pod nějakou záminkou ven a skrýval se, kam mohl, pamětliv hrozby Kristovy v evangeliu: Nesud'te tu nebudete souzeni, neodsuzujte tu nebudete odsouzeni (Luk. 6, 37). Žaláře a šibenice za starodávna postavené a až do jeho doby stojící bořil, sirotků, vdov, chudých, lkajících a raněných neúnavným byl utěšovatelem, hladové nasycoval, žíznivé občerstvoval, nahé odíval, nemocné navštěvoval, mrtvé pochovával, cizince a pocestné jako své nejbližší příbuzné přijímal, kněze a kleriky a mnichy jako Pána ctil, bloudícím cestu pravdy otvíral, pokoru, trpělivost, tichost, lásku, která všecko převyšuje, zachovával, násilím tu lstí nikomu nic neodňal, vojsko své netoliko nejlepšími zbraněmi, ale i oděvem opatroval. Těmito a takovými ctnostmi již od útlého mládí znamenitě kvetl a kříž Kristův na své údy klada, pamětliv byl příkázání Božího, jímž se praví: Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne (Mat. 17, 24). Chodíval v době postní - ještě zimní - ledovitou a sráznou stezkou bos od hradu k hradu chrámy Kristovy pěšky navštěvuje, takže bývalo vidět, jak jeho šlépěje jsou krví zvlhlé. Kromě toho pro uchování cudné čistoty, k níž se zaslíbil, chodil v předrsné košili žíněné, která z úcty k němu až podnes chová tu vypadá jako nová, tu jsa ustavičně vespod jako mnich oděvem vlněným oděn, navrchu však zahalen v nejkrásnější roucho knížecí, skvěl se před Bohem i před lidmi. Na posílení údů skrovně potravy požíval, tu vytrvale bděl, díky neskonale Bohu samému vzdávati neustával. A přihodilo-li se mu někdy, když jako kníže mezi takovými zvířaty hodoval, že pozdním večerem nad obyčej hojněji se napil, ze spánku časně ráno se vytrhl a rychle spěchal do chrámu, a jakmile nějakého kněze nebo klerika tam zastihl, z roucha, v které byl oděn, ať bylo sebelepší, se svlékl tu dal nimi je. A padaje

mu k nohám snažně prosil, aby se zaň co nejusilovněji u Krista Pána přimlouval, by mu milostivě prominul hřích, jehož se včerejší noci dopustil.

V službách Božích tak byl horlivý, že denně obětní chléb vlastníma rukama připravený Pánu přinášel. Neboť v čas žní v tichu tmavé noci na své pole vycházel tu s nejvěrnějším sluhou svým, o kterémž později budu vyprávět zvláštní zázrak, znamenitě dokazující zásluhy jich obou, pšenici žal a na svých ramenech domů nosil, na ručním mlýnku mlel, sám zároveň jsa pekařem i knížetem mouku prosíval, pro vodu chodil a v noci ji vážil, říkáje: Ve jménu Otce, i Syna, i Ducha svatého; a také domů ji donášel, s onou jemnou moukou ji mísil a hostie dělal. Též na vinici pospíchával, hrozny trhal a vlastníma rukama vymačkával, víno do džbánu naléval a k svaté oběti uchovával. A poněvadž pověrečné obřady pohanské nebyly ještě z kořene vymýceny a přemnoho mužů chvátávalo obětovat ohavné žertvy démonům, a jídlem a nápojem z nich se poskvrňovali, on nikdy s nimi nedržel spolku, nýbrž vždy se jim vyhnul, vymysliv si nějakou záminku. Žaláře pobořil, šibenice a mučidla, jež až do té doby sloužily k popravování lidí, ve svém milosrdenství do základů strhal a chrámy pohanské se zemí srovnal.

Když se o tom dověděli křesťané, jako včely do úlu se k němu hrnuli, kněží, jáhnové a přečetní sluhové Boží z Bavor, Šváb a jiných zemi, s ostatky svatých a hodnými knihami. Tyto všecky s velikou ctí přijímal a radostně vítal, jak se slušelo, a bohatě zlata nebo stříbra hodnost, krzen, otroků i oděvů mnoho rozdával a všem, jak potřebí bylo, sloužil.

Všichni ti učitelé se divili jeho moudrosti, takže zřejmě mohl prohlašovati se žalmistou: Nade všecky učitele své jsem porozuměl, neboť přikázání tvá jsou rozjímáním mým (Žalm 118, 99); v jeho mysli drahocenná perla zářila nezkaleným jasem. Také mu Pán ráčil uděliti milost své nepřeborné laskavosti, že v přemnoha bitvách byl vítězem.

Vznešený v tváři, v cudnosti maje zalíbení, ačkoli tato ctnost je řídká i u ženatých, život pozemský touže ukončiti mučednictvím, přívětivě vždy rozmlouval s tichými, avšak na neurvalce, tuláky, na lidi oddané obžerství a pijanství i ty, kteří se uchýlovali od pravé víry a přímé cesty, božským rozhorlením býval popuzen. Jestliže je nemohl jinak postihnouti, aspoň pod záminkou společného stolování je k sobě pozval a

ohromnými důtkami je zbil, vždycky proti starému nepříteli chápaje se štítu víry a kopím Ducha svatého, jež je slovo Boží, neústupně porážel povětrné mocnosti tohoto světa.

Byl pravým ctitelem Kristovým bez nejmenší úhony, mnohé podle apoštolských příkazů přesvědčoval, zapřisahal a káral neúnavně, všechny k večeři pravého Hospodáře zval a z chřtánu d'áblova vyrvané do lůna svaté matky církve uváděl, božskou potravou ustavičně je posiluje. Když potom, jak milost Boží v srdce mu vnukla, chrám Páně ke cti blaženého Víta mučedníka pomýšlel založiti, poselstvo vypravil do Řezna k biskupovi, k jehož diecézi, jak jsme již dříve poznamenali, Čechy tehdy náležely, aby mu biskup podle kanonických předpisů dovolil vystavěti basiliku, řka: Otec můj vystavěl kdysi kostel Páně ke cti blaženého Jiřího, já pak s vaším povolením toužím založiti týmž způsobem chrám ke cti blaženého mučedníka Kristova Víta. To uslyšev ctihodný biskup, s díků činěním rozepjal ruce ke Kristu Pánu a děl: Synu mému přešťastnému Václavovi tento vzkaz, až se vrátíte, vyříd'te: Kostel tvůj již před Pánem stojí, překrásně vystavěn. Když to kníže uslyšel, zaradoval se v srdci, základy kostela brzy položil a zdi výborně postavil.

A nemaje na tom dosti, i k prahům blažených apoštolů Petra a Pavla do Říma chtěl putovati, aby tehdejšího papeže požádal, by jej oblékl v roucho mnišské a na klerika ostříhal. Potom z lásky k Bohu knížectví chtěl se vzdáti, bratru svému, příliš, běda, oddanému věcem světským, je zůstaviti a sám v pokojném ústraní něco málo oveček Kristu Pánu přimnožiti. A to by byl i skutkem vykonal, kdyby řečená stavba basiliky mu v tom nebyla zabránila. Leč nepřítel pokolení lidského, jenž od samého počátku doráží na stáda věřících oveček, nemoha nezdolného služebníka Kristova nikterak překonati, k starým zbraním se obrací a víru křesťanskou vyvrátiti usiluje. Jeho mladšího bratra totiž, kterého již v předchozím výkladu ke Kainu jsme přirovnali a kterému, jak jsme se později zmínili, všech světských okázalostí se zříkaje, všecko hodlal odevzdati, svedl mnohými domluvami zlých lidí, kteří litovali, že byli nuceni špatných zvyků zanechati a věcí nedovolených že nesměli páchat, a proti jeho přesvatému bratru zbraněmi vražedné nenávisti jej ponoukal. Leč on všeho vnuknutím Ducha svatého předem jsa vědom, nejinak než jelen žíznící po tocích vodních přál sobě dojíti palmy mučednické slávy, avšak přece nikterak z ruky bratra svého, neboť jeho věčné záhuby se obával a v Krista vždy měl důvěru.

7. Dělo se pak toto za časů Jindřicha, krále saského, jenž si u nich první z milosti Kristovy korunu na hlavu posadil a s nímž byl tento blažený muž spjat ustavičným přátelstvím. Abychom tedy v začatém pokračovali: Boleslav maje dům čili dvůr vlastní v hradě jeho jménem nazvaném, ze všech stran již probodán šípy ďáblými a chtivostí panování rozpálen, když nadcházela slavnost blažených mučedníků Kosmy a Damiána, jež se světí dva dni před svátkem blaženého archanděla Michaela, vzav si za záminku, že tam ke cti těchto svatých posvěcen jest kostel, bratra svého blaženého lstivě jako na hostinu zve, ale spíše, jak se vpravdě ukázalo, na zavraždění. Jemu sice bylo to vše dobře známo, ale přece zachovávaje ducha neohroženého, políbil na rozloučenou všechny příbuzné a přátele a vydal se na cestu, zbraněmi víry obrněn.

Když tam přišel, všecko sobě dvojmo připraveno našel, hostinu totiž s velkým přepychem tu skrytě ozbrojených nepřátel silnou tlupu. I šel do kostela tu řádně obcoval mši svatě, a Bohu a svatým Kosmovi tu Damiánovi, jejichž výročí slavnost se konala, se poručiv, do domu hodovního vesele vkročil. A když už srdce zlovolných hodovníků, napuštěná dávno žlučí vraždy, krměmi tu nápoji se rozehřívala, jali se poněmáhle skrytou zbraň vytahovati. Meče totiž pod rouchy majíce opásány a za zády je skrývajíce a pořád, jak by udeřili, přemýšlejíce, třikrát vstali tu třikrát zase usedli, poněvadž všemohoucí Bůh Otec nedal jim to provésti, neboť si snad přál posvětití příští den, na který žádný svátek nepřipadal. Světec tedy vida je rozběsněny, zůstával sice bez bázně, ale pospíchal od stolu co nejdříve se zdvihnouti. A když poodešel maličko ze síně hodovní, jeden z přátel jeho přistoupí k němu řka: Hle, mám pro tebe tajně uchystaného koně; sedni naň co nejdříve a hleď, pane můj, od nich ujetí, neboť smrt ti hrozí. On však nic na jeho slova nedal, vrátil se do místnosti hodovní, tu vzav číši a pije přede všemi na úmysl prosebný, zvolal hlasem povýšeným: Ve jménu blaženého archanděla Michaela pijme tento kalich, prosíce tu snažně žádajíce, aby duše naše ráčil uvéstí nyní v pokoj věčné radosti. A když všichni, kteří mu byli věrní, odpověděli: Amen, on vyprázdnil číši políbil všecky a do svých hostinských místností se odebral. A když dlouho před tváří Boží na modlitbách a žalmech trval, převzácným svým údům dopřáváje odpočinku posléze unaven usnul.

Nadešla i doba slaviti vigilie, jimž blažený muž jako vždycky nábožně obcoval. Tolik zajisté byla svatá duše oddána náboženství křesťanskému a tak dbala církevních ustanovení, že (což nazýváme známkou mnichů nejdokonalejších) celou historii

Starého zákona dával o těch vigiliích od svých kleriků v předepsané době předčítati. Ale i v největší svátky, to jest v soboty před Božími hody velikonočním a svatodušním, kdy se ve svaté církvi Boží slavívá všeobecný křest, aby ničeho z toho, co Božího jest, nebylo opominuto, nenalezly-li se v čas křestních zkoušek děti, posílal na trh a všechny mladé otroky, co tam kupci přivedli na prodej, z lásky k samému Bohu sobě kupoval, a tak blahoslavený duch o dílo Boží jsa pečliv, nikdy nestrpěl, aby něco obyčeji Božimu chybělo.

Čteš to, milostivý biskupe, a podivuješ se, kterak to, což, jak víš, stěží dokázali mužové církve s milostí nejvyššího Boha, velmi svědomitě vykonal muž stavu laického, a to kníže a vladař národa, který i nad jiné národy za divoký svou přirozenou povahou bývá pokládán. Prosím, ó otče nejblaženější, abys čerpaje z vrozeného tobě zdroje moudrosti se mnou to, co jsem napsal a ještě napíše, zvelebil do důstojné podoby, neboť, jak jsi byl poručil, kromě toho, čeho z tvých úst jsem se doslechl nebo co pravdivého jsme se oba od osob plných víry a svatosti dověděli, něčeho jiného perem se dotknouti nadobro se vystříhám. Ale postupme dále v začatém.

Blažený mučedník, jenž měl býti brzy pro vytrvalost v díle vyznamenán korunou slávy, odebral se, jak jsme pravili, do chrámu matky církve, aby Bohu vzdal jitřní chválu. Tou pak milostí od Boha muž nehynoucí paměti vzkvétal, že nikdo nepochyboval, že on před úsvitem půjde k bráně svatosti, aby tam modlitby vykonal. A na tu hodinu čekal druhý Kain, maje ji vhodnou ke spáchání vraždy. Vidím vpravdě, cokoli kdy stránky Písem svatých byly naznačily, že se naplniti má, to že až do písmenky se naplní. A toto praví jedna stránka, narážejíc na ty, kteří činí zlo: Každý, kdo zle činí, nenávidí světla (Jan 3, 20). Ještě totiž před příchodem noci bratr svatého mučedníka, ba ne již bratr, ale zvrhlý vrah, byl poručil kněžím chrámu svatých Kosmy a Damiána, až bude přicházeti, aby mu nikterak nedali do kostela vkročiti, by snad od svých věrných zbrojnošů nebo komorníků, kteří ještě na ložích byli, nebo od lidí, kteří by se sběhli, nebyl vysvobozen - a aby nenastala potřeba zločinným prolitím krve zhanobiti a poskvřiti chrám. Co toto piši, aj, přichází mi na mysl hříšný sbor Židů, kteří sice se báli vkročiti do pretoria Pilátova, ale Pána usmrtiti se nebáli. Tak i tento vlastního bratra neblahý vražedník bojí se poskvřiti krví zdi chrámové, a rukou svých od bratrovraždy nezadržuje. Svým slovem, ó nejkrutější ze všech nepřátel, sebe odsuzuješ a probodáváš, když krví, kterou proléváš, místa svatá potřísniti se hrozíš.

Leč stalo se, jak jsi přikázal! Neboť když vzácný mučedník před jitřními chválami pospíchal do chrámu, aby dříve, než lid se sběhne, Bohu Otci v komůrce přesvatého srdce svého co nejskrytěji se pomodlil, zatím úklady od bratra se strojí a meč se brousí, aby připravena byla žertva pro Krista. Ale nač bych dvojnásob bolu v srdce, dvojnásob slz v oči vléval, nutě se ze široka vyprávěti smrt spravedlivého, skonání nevinného? Mívá veliká bolest zajisté přemnoho slov, ale nesmím příliš odkládati příběh svatého mučednictví pro ty, kteří dychtí jej zvědět.

Vstává blažený Václav, který se měl brzy státi žertvou Kristovou a do chrámu podle svatého obyčeje svého spěchati dychtí, kdež by mohl, než se sejde lid tu nastane ruch, co nejskrytěji se oddati delší modlitbě; a jako dobrý pastýř se stádem společné chvály jitřní poslouchati nebo zpívati si žádaje, brzy lapen jest v osidla nástrah. Neboť kněz toho chrámu, jeden z těch, od kterýchž vyšla nepravost z Babylónu, jakmile zahlédl přicházejícího muže Božího, podle příkazu zlosynu zavřel dveře chrámové. Pozdvihli se i připravení úkladníci, bratr totiž tu všichni jeho ozbrojenci. A vida bratra vojín Bohem vyvolený pozdravuje ho, tu kol krku ho objímaje tu líbaje, děkuje mu řka: Zdráv buď povždy, bratře můj, tu statky tohoto života i budoucího oplývej; přijmi tebe Kristus k věčné své hostině, jako jsi ty včera mne tu mode všecky v takové hodnosti pohostil. Na to on s pyšným duchem tu s pohledem posupným, tase meč, který mu visel skryt pod pláštěm, odpověděl: Včera ovšem, jak chvíle toho žádala, nyní však bratr bratru takto poslouží. A rozmáchnuv se mečem ťal ho jím do hlavy; leč poněvadž moc Páně ho chránila, sotva krev se ukázala. Hrůzou nad neslýchaností svého činu byl bídák tak ochromen, že i když podruhé ťal, k svému údivu nic nezmohl, co by bylo hodno muže silného. Holý jeho meč blažený Václav rukou zachytiv praví: Jak špatně si počínáš, když mne zraňuješ! Když však viděl, že od svého úmyslu neupouští, posléze ho, jak někteří praví, chytil tu k nohám svým porazil řka: Hle, člověče vlastním rozhodnutím zahubený, vidíš, kterak tebe bych mohl vlastní rukou jako nejmenší zvířátko rozdrtit, ale daleko budiž, aby pravice služebníka Božího poskvnila se krví bratrovou. A meč, který mu vytrhl, vrátil bratru, tu na ruce již od něho krvácej, do chrámu rychle pospíchal. Onen zlořečený však mocným hlasem křičel tu hnal se za ním volaje: Společníci moji, společníci, kde jste? Prašpatně pomáháte pánu svému tu ničemně ho necháváte na holičkách, ačkoli je vystaven takové úzkosti! Tu se vyřítla celá tlupa zlosynů ze skrýši, do nichž se byli rozprchli, s mnoha meči tu kopími, tu těžkými ranami ho probodavše, odpravili ho u dveří

chrámových. Tehdy také svatá duše, vysvobozena na tom zápasišti z vězení tohoto života, vavřínem krve ozdobena vítězně se odebrala k Pánu, dne 28. září, zatímco se nebe radovalo tu země kvílela, léta vtělení Páně devítistého dvacátého devátého.

Jeho bezduché tělo matka, kterou nedávno pro hříchy její byl vyhnal a potom znovu v pokoji z lásky Kristovy do vlasti povolal, s některými věrnými sebrali, a toliko do hrobu je položivše, zemí je zasypali, ne jak se slušelo lidu mučedníka, ale jak bývá pohřbíván kterýkoli smrtelník, nemající cti ani blaženosti. Ale onen blažený bojovník z trýzně a potupy povstal k hodnější slávě, a čím opovržlivěji mluvě synové d'áblovi tu údobě jeho s mučedníkem vzácným zacházeli, tím dražším představuje se Pánu svému a spoluobčanům nebeským. Stává se druhem andělů, společníkem apoštola, spoludědicem mučedníků, účasten jest pokoje vyznavačů a neporušenosti panenské a dostává se mu věnce věčně se zelenajícího a půvabu krásy nehynoucí. A tak pohrdnuv vznešeností vévodství pozemského, v němž byl předtím statečně vládl, v království nebeské jako pravý vévoda a mučedník vešel. Ale my, jsouce v slohu suchopární tu neuměli, ponechejme toto moudřejším tu obraťme se k prostému vyprávění zázraků jeho.

8. Krev blaženého mučedníka, od bezbožníků bezbožně prolitá, jež se rozstříkla po zemi tu po zdech, byla pečlivě vodou smývána tu utírána. Ale na druhý den ti, kteří ji předešlého dne smyli, vrátivše se shledali zdi i zemi krví nasáklé, jako by se jich vodou ani nebyli dotkli. I spěchají znovu krev utírat. A to i do třetice učinivše, zase odcházeli vidouce, že nic nepořídili. Ale též vrahové svatého mučedníka ani po smrti nechtějíce šetřiti toho, jehož až k smrti byli pronásledovali, divoce se ženou na hrad pražský tu všecky přátele jeho, kteří jsouce dobří k dobrému, jak věříme, přilnuli, rozličnou a ukrutnou smrtí zahubili a dítky jejich za živa v hloubi řeky Vltavy utopili. A poněvadž podíl s ním přijali v utrpení, věříme, že účastni se stali i slávy. A ačkoli my nehodní jejich počtu ani jmen pro množství jejich neznáme, přece věříme, že Buk je vpravdě zná tu že jsou mezi vyvolenými. Byl shromáždil muž svatý ještě za svého života nemálo kleriků tu služebníků Božích tu ty pronásledovatelé svatého mučedníka tak stíhali, že stěží který z nich zůstal ve vlasti, abychom v tom vpravdě poznali splnění toho, co, jak víme, o Pánu zvlášť bylo předpověděno: Bijte pastýře tu rozprchnou se ovce stáda (Zach. 13, 7).

Než aj, když přicházím k vypravování o tom, jak veliký hněv tu pomsta Páně vzplály proti nepřátelům, jest mi hlásati moc tu divy Boží, který vždy jako nejspravedlivější mstitel se zjevuje, aby jakožto věrný ručitel vyplnil, co byl kdysi připověděl: Má jest pomsta, pravil, a já odplatím (I. Řím. 12, 19). Neboť ti, kteří s ukrutnou myslí proti svatému Božimu povstali, nebo kteří aspoň souhlasem se hrozného toho zločinu stali účastni, zčásti od zlých duchů štváni po místech pustých se rozprehli a zaslouženou smrtí potrestáni již se neukázali, zčásti zchřadlí a neplodní zůstali až do smrti. Někteří tak z nich ceníce zuby štěkali jako psi a skřípějíce zuby pomřeli a všecek jejich rod, abych tak řekl, byl z kořene vyhlazen. A zbyli-li nějací, vlastníma rukama dobývají si živobytí.

Tělo blaženého mučedníka odpočívalo pohřbeno po tři léta v chrámě svatých Kosmy a Damiána. Později však zjeveno bylo některým služebníkům Božím, aby toho služebníka Božího z místa, kde byl pochován, přenesli do basiliky svatého Víta mučedníka, kterou v metropoli Pražské z vůle Boží od základu vystavěl a okrasami chrámovými znamenitě vyzdobil a ve které prý jednou, když se stavěla, procházeje se pronesl tento verš žalmistův: Toto odpočinutí mé na věky věků (Žalm 131, 14).

A to k chvále a slávě svého jména a na rozhlášení zásluh blaženého muže milostivý Pán ráčil způsobiti, aby se nad slunce jasněji ukázalo všem národům, že Bůh všemohoucí národu českému, již nějaký čas na víru obrácenému, velikého svou dobrotou přichystal patrona, jakož dosvědčuje Písmo, že v každém národě, kdož se ho bojí a koná spravedlnost, příjemný jest jemu (Skutk. 10, 35) - a že kde se rozhojnil hřích, ještě více se rozhojnila i milost (Řím. 5, 20).

Oznámeno to bylo onomu bratrovrahu, a poněvadž se kryl pláštěm křesťanské služby, nemoha odolati zázraku Božimu, jat byl přece, ač pozdě, úžasem. I poslal tam a poručil tělo svaté přenést v noci, s tou podmínkou, nebudou-li svaté údy dopraveny na místo nového uložení do svítání, všichni, kterým to bylo svěřeno, bez nejmenší pochyby že budou mečem utraceni. I přišli v noci, vzali přesvaté tělo, a naloživše je na vůz, jeli, až přijeli k potůčku, jenž slove Rokytnice. A ejhle, voda byla tak vystoupla, že i přes břehy se valíc všechny lučiny zaplavila tu těm, kteří svaté tělo přivázeli, nezbývala naděje kromě smrti. Ale když v takové tísní byli, přišlo jim na mysl, aby prosili samého blaženého Václava, by se nad nimi smiloval; neboť již předtím mučedník přemnoha zjeveními ráčil nabádati, aby byl přenesen. I říkali: Ó blažený

mučedníku, protože s nábožnou myslí dbali jsme tvého příkazu, nyní všichni jsme v nebezpečí, že vražedným mečem budeme odpraveni. Ale zároveň pracují, aby jakýs takýs most postavili. Co toto dělají, vzhlednou a uzří náhle sebe i vůz s tělem vzácného mučedníka na tom břehu řeky, kam směřovali.

To vidouce sluhově svatého mučedníka mohutným hlasem a celým srdcem velebí Boha i světce svého, kterýž služebníky svoje z takové nesnáze tak mocnou silou vysvobodil. Takto se zázrakem ukázala dobrotivost Páně, takto zásluha jeho služebníka, takto sláva Boží a takto mučedníková byla byla dosvědčena, když i tělo jeho důstojným přenesením bylo i nosiči takovým divem byli vysvobozeni.

Pospíchající pak dále k řece Vltavě a most pobořený nalézající, jali se bédovati. Nadto počali i síly ztráceti, nemohouce nikterak ho pozdvihnouti. I utekli se znovu k modlitbám, aby jim známou svojí dobrotou přispěl, by nepozbyli života časného, neboť právě nastávalo jitřní kuropění, knížetem za lhůtu určené. Brzy viděli, že jsou vyslyšeni, berou jej na ramena, a jako by žádné břemeno ani nenesli, přes zlámaný most se s radostí bez nesnází dostali. I přišli tedy beze vší překážky nebo zdržení na místo, které sobě světec byl kdysi připravil. A rozžehnuvše světlo, aby viděli, zřeli tělo jeho neporušeno a všechny rány zhojeny, kromě té jediné, kterou mu do hlavy zasadil bratr jeho přeukrutný. Ta totiž, ač byla také zhojena, od ostatních se přece lišila, jako by byla potažena nějakou bílou mázdrou. Ale když ji omyli, ukázalo se, že se podobá ostatním.

V té chvíli byl prý mezi ostatními lidmi, kteří se starali o pohřbení jeho, nějaký klerik ctnostného života, který se světcem, dokud žil na tomto světě, byl spjat nejvěrnějším přátelstvím. Ten dotýkaje se úd po údu těla přesvatého, proudem slz maje zality oči, vložil ruku světcovu v ruku svoji, tu zlehka ohmatávaje nehty, ucítil, že jeden se viklá. I mluví klerik k druhům: Běda nám, hříšníkům, neboť viděti, že toto přesvaté tělo je velmi blízké rozkladu. Hle, již nehty povolují. Ostatní však obořivše se naň praví: Proč, bratře, tak mluvíš, což tvůj bystrý rozum neprohlédl, že pro oddanost, s jakou jsi ho miloval, chce ti poskytnouti částku svého těla? Tu on bije se pěstí v prstu: Právě, praví, právě; domnívám se sám, že tak tomu bude. A uchopiv znovu ruku přesvatou, dotkl se znovu nehtu: leč shledal, že tak pevně tkví v prstě, jako by ani známka viklání se na něm nebyla ukázala.

Také ucho jeho, kteréž bylo mečem nadobro uťato a od sestry jeho podle pokynu ve zjevení bylo nalezeno, našli přirostlé na své místo a úplně zhojené. Byla pak ona ctná paní, sestra blaženého mučedníka, jménem Přibyslava, již od kolébky zvyklá Kristu Pánu sloužiti podle přikázání evangelia bez úhony. Když ji Pán byl zprostil jha manželského, všeska se oddala službě Boží, prahnouc a žízníc po tom, aby v posvátný závod byla zahalena, tu dnem i nocí bez ustání na modlitbách, bdění a postech trvajíc. K ní ve vidění přistoupil blažený Václav a pravil: Pronásledovatelé uťali mi ucho a dosud leží mezi stromem, který stojí u kostela, tu zdí toho chrámu od chvíle, co bylo uťato. Tímto zjevením ctná paní vytrhla se ze spánku, vyhledala to místo u kostela, našla tam jako vzácný poklad přesvaté ucho jeho. S úctou tu radostí velikou jej zdvihnuvši tu Bohu všemohoucímu děkujíc, šla k hrobce bratra tu pána svého a mučedníka, s několika nejvěrnějšími ji u veliké uctivosti otevřela, ucho tam vložila a pečlivě ji zavřela. A po přenesení jeho ctihodných ostatků tak neporušené tu k tělu přirostlé je našli, jak jsme prve pověděli, jako by meč se ho nikdy nebyl ani dotkl.

Shromáždivše se tedy, co se jich jen mohlo sejíti, kněží i lid, s hymnami tu zpěvem uložili svaté tělo v rakev tu pochovali v basilice svatého Víta mučedníka, kdež z milosti Páně pro zásluhy svatého mučedníka Václava dějí se mnohé tu přímo nescíslné zázraky k chvále a slávě jména Krista Pána našeho. Slaví pak se přenesení jeho 4. března. Tak dopřál pán náš Ježíš Kristus, jenž s Otcem tu Duchem svatým živ jest tu kraluje na věky věků.

9. Nyní s pomocí Boží o nových zázracích povím těm, kteří o novém mučedníku chtějí upřímně věděti. Když slavný zápasník Boží byl umučen tu dobyl triumfu, když zašla hvězda, jež po veškeré zemi svými zásluhami zářila, tu když všichni ti, kteří oddaně k němu lnuli nebo které k službě Kristově byl shromáždil, jak jsem pravil, dílem od bezbožníků mečem byli utraceni, dílem rukama zlořečených v řece pohřbeni tu ostatní po všem světě se rozprchli, jeden bojovník jeho, jménem Podiven, kterýž, jak jsme pravili, býval účastníkem tu druhem jeho ve všem, co mučedník dříve konával, a o kterémž jsme slíbili pověděti, co nám známo, tedy tento průvodce poté, co pán jeho z tohoto života se odebral ke Kristu, do Němec se utekl a tam dlouho ve vyhnanství prodléval. Později domnívaje se, že pokoj ve vlasti jest obnoven, vrátil se a po nějaký čas doma zůstával, pořád se skrýváje. Pověděl bych, s jakou vroucí láskou, s jakou

bezúhonnou věrností pána svého za jeho života miloval, kdyby sama věc, o které hodlám psáti, sdostatek to neukazovala.

Ten jednoho dne pociťuje trpčeji než kdy jindy bolest, kterou měl v srdci od té doby, co pána svého pozbyl, vzal meč a kvapně běžel k domu jistého muže, o kterémž věděl, že byl hlavou smluvené vraždy a spiknutí proti svatému Václavovi a že jeho rukou především byl blažený tento zavražděn. A když tam přišel, zastal ho, jak odpočívá v teplé lázni, jež v lidové řeči nazývá se jizba (stuha). On vida ho přicházet, pozdravil ho podle způsobu lidového: Zdráv buď, příteli, zdráv buď. Tento však, maje srdce žalem vyhořené, dal v odpověď: O moje zdraví se postará Bůh, ale ty již všeho zdraví a spásy zbaven, proto v hříchu svém umřeš a na věky zhyneš. A obořiv se naň zabil ho. Doufaje, že útekem se zachrání, spěšně vyběhl. Ale když zašel do lesa a pohyboval se již s pocitem bezpečí, donesla se zpráva o smrti bojovníka a skutku jeho samozvaného soudce onomu bratrovrahu. I dal rychle zbrojnoši svými obstoupiti les, a tam jej brzy polapivše, na oprátce ho oběsili.

Maje vyprávěti o čemsi velikém, přiznávám se, že pro neobyčejnost celé věci jsem se rozmýšlel, zda bych neměl raději mlčeti, Ale poněvadž se to neustále rozhláší ústy přemnohých, kteří nad slunce jasněji o tom vědí, zdá se mi nedůstojné, abych o tom pomlčel. Visel tam tři léta; ani pták, ani šelma, ba ani obvyklé tlení a hniloba lidského masa se nezmocnily těla jeho, nýbrž jako na živém nehty a vousy rostly a vlasy jeho zešedivěly až do nejbělejší bělosti. Posléze onen bratrovrah přemožen byl hanbou, poněvadž zázrak Páně po všech národech se rozhlásoval, proto dal jej na témž místě zahrabati do země. Ale ani tak nebylo možno zahladiti skutky Boží, ba aby ještě zřejměji zjeveny byly zásluhy jeho služebníka všemu kmeni přechozí kolemdoucí vídali v noci na jeho hrobě světlo nebeské hořeti. A to tak dlouho se dělo, až ze všech stran lidé se scházejíce obětní dary přináseti počali tu na hrob pohřbeného na důkaz zbožné úcty je kladli a záchranu života svého Bohu a tomu zabitému poroučeli. Za dlouhý čas tělo muže toho z místa bylo vyzdvíženo a přeneseno ve zbožném průvodě kleriků tu nábožných mužů i žen a uloženo na hřbitově chrámu svatého Víta tak, že svatý Václav v chrámě a vojín onen venku ležící pouhou zdí jsou od sebe odděleni.

A tuto slávu získala mu jeho upřímná věrnost, s jakou pánu svému za života jeho věrně sloužil. Neboť byv správcem nade všemi, kteří přebývali v domě svatého Václava, všecky téměř domácí lidi až k posledním kuchařům tak vyučil, že skoro

nikoho nebylo na knížecím dvoře, aby neuměl hymny žalmistů zpívati a opisovati, nebo aby neznal něco, co náleží k církevním obřadům. Všecky jako své syny miloval, ode všech jako otec byl ctěn. Bylo-li mu kdy uloženo rozdělití almužnou deset peněz, sám z věrnosti k pánu přidal pět. Když pak se přikázalo třicet nebo ještě více chudých podělití potravou, on dal ještě patnácti. Proto i od Boha podle příslibení jeho zasloužil si uslyšeti slovo evangelia: Služebníku dobrý a věrný, nad malým byl jsi věrný, ustanovím tě nad mnohým (Mat. 25. 21), a s pánem svým tělesným zasloužil si vejíti v radost Krista všemohoucího, bez konce trvající.

A bylo v noci vídati světla hořící v basilice, kde oba svatí odpočívají, a často přemnozí tam slýchali hlasy andělů žalmy pějících.

10. Ačkoli svatý a časté vzpomínky hodný ochránce náš ctný Václav všem o pomoc prosícím ji ve své laskavosti a dobrotivosti udílí, přece obzvláště zajatcům a vězňům pomáhati neustává. A právě v tom ukázal se první jeho znamenitý zázrak milosrdenství po přenesení jeho ctihodného těla. Neboť když přemnoho provinilců spoutaných železnými okovy v žaláři pod přísnou stráží bylo drženo podle obyčeje země a kromě smrti žádný z nich neměl nijaké naděje, neboť k mnohonásobnému trestu byl odsouzen, kteréši noci z vnuknutí Božího, jak věříme, přišlo jim těmi úzkostmi sklíčeným na mysl, aby blaženého Václava prosili, by se nad nimi smiloval. Pane Bože, řkou, pro zásluhy a na prosby pána našeho Václava, tvého přesvatého svědka, račiž nám v takové tísní sevřeným, svojí odedávna známou mocí přispěti. Druhou noc, když všichni na světě v tichém odpočinku si hověli a jen ti ubožáci nevěděli, co jest odpočinek, Boží moc, která ztrápeným milostivě přispívati ráčí, i jim přispěla. A nejdříve jako by zvuk nějakého zvonečku jim v uších zazněl, potom světlo podivné všem v žaláři zazářilo. A náhle dřevo, jímž nohy jejich byly sevřeny, jako luk se prohnulo a brzy všichni vytáhli nohy své z klády. Vidouce pak, že moc Páně pro zásluhy svatého Václava jim přispívá, vzpamatovali se oživením naděje na záchranu tu nepřetržitě volali: Bože, Pána Ježíše Krista otče, přispěj nám služebníkům tvým v tebe důvěřujícím pro zásluhy a na přímluvu svatého Václava, jenž z lásky k jménu tvému od bezbožníků byl zavražděn. A brzy přispěla síla Kristova a řetěz každému z nich spadl z krku na zemi. A propuštění byvše ze žaláře, chodili po kraji a vyprávěli o tom velkém zázraku Božím, jež na své oči viděli.

Když tento zázrak pro velikost a slávu svou všude se rozhlásil, přihodilo se, že jeden pohan ve vězení držený se dověděl, jak svatý Václav nejvíce pečuje o vysvobození těch, kteří v žaláři bývají spoutáni. To slyše, tu poněvadž svírán byl nesmírnou nesnází, učinil zaslíbení řka: Vytrhne-li mne Bůh svatého Václava a Bůh křesťanů svou dobrotou z této bídy tu navrátí-li mne v dřívější důstojnost, uvěřím v Krista syna Božího a přijmu křest spásy tu z celého srdce náboženství křesťanskému a skutkům lásky jeho se oddám a syna svého témuž mučedníku u věčnou službu zavážu. Sotva ta slova dopověděl, nastojte, všechny železné okovy s něho spadly. Jali ho podruhé a potřetí a totéž příkoří mu učinili a v okovy ho uvrhli, ale jako ponejprv okovy i pouta s něho spadly. Páni jeho z úcty k opěťovanému zázraku z vděčnosti k Bohu dovolili, aby svobodně odešel. Byv propuštěn ihned se dal ve svaté víře vyučiti a pokřtiti a syna, jehož byl zaslíbil, mučedníku daroval, jsa potom ještě mnoho let živ.

Ale i jiný provinilec též tak byl podle rozkazu do žaláře uvržen, svatého Václava voláním a hodným úpěním vzýval, aby se nad ním smiloval, tu jako z předchozího, tak i tomuto všecka pouta s rukou s nohou spadla. Než nevěřící jej jali, a přijavše od cizinců peníze, k dalekým národům jej prodali, myslíce, že blažený mučedník nemůže uslyšeti prosby lidí velmi vzdálených, a nevědouce, že Bůh jest pánem veškeré země tu že Hospodinova jest země tu plnost její. Když ho odváděli, pro zásluhy blaženého Václava náhle spadly okovy s rukou jeho a železný řetěz s krku jeho. A ti, kteří ho koupili, ačkoli byli pohané, vidouce takové zázraky Boží propustili ho na svobodu.

Zanedlouho dal kníže do žaláře uvrhnout kohosi jiného. A když ten pořád vzdychaje prosil Pána řka: Pane Bože, pro zásluhy blaženého Václava pomoz mi, jedné noci se přihodilo, že v samých úzkostech usnul. A jak se stává lidem sklíčeným, náhle se vytrhl ze spaní. A vidí se, jak stojí venku za městem uprostřed cesty, a ani pout nebylo na nohou jeho ani řetězu na krku ani okovů na rukou. I vrátil se k úředníku a vyprávěl mu, kterak mocí Boží zázračně byl vysvobozen. Správce uznal velikost Boží a působení blaženého mučedníka v tomto zázraku, daroval obžalovanému svobodu.

A chci vám, kteří z lásky k slavnému tomu muži posloucháte, ještě o novém mučedníku staré zázraky vyprávěti. V městě Praze byla žena slepá a na celém těle ochromená, jež přišedši do chrámu svatého Víta, padla tam na zemi před hrobem svatého Václava a tak dlouho plna víry se modlila, až si zasloužila nabýti zraku i uzdravení celého těla.

Jindy se přihodilo, že kdosi od věřitelů byl jat a v železná pouta sevřen, poněvadž neměl čím zaplatiti lichvářům. A náhodou ti, kteří jej byli svázali, posadili jej pod chrámem, v němž se chová tělo blaženého Václava. On v takové jsa úzkosti, ruce železem obtížené k nebi napřahoval a oči k chrámu obracel, takto se modle: Bože, přispěj mi pro zásluhy a na přimluvu svatého Václava. A zatímco toto říkal, rázem rozvázány byly jeho ruce. I propustili jej.

V zemi franské byl muž na nohy chromý, jemuž ve snách se zjevil muž v bílé roucho oděný a povzbuzoval ho říka: Vstaň a jdi do města Prahy do chrámu svatého Víta; tam odpočívá tělo blaženého Václava mučedníka a tam nabudeš zdraví. A když on nedbal, znova přistoupil k němu v témž rouše muž, jenž se byl prve zjevil, tu pravil mu: Proč jsi nevykonal mého příkazu a nešel jsi, kde bys byl zase nabyt chůze? Tu on jako u vytržení myslí procitnuv, ochotně pravil: Půjdu, pane. A vstav o holi šel ke kupcům, kteří se tam chystali jeti, a zaplativ jim, dokázal, že s pomocí jejich dostal se až k jmenovanému místu. A přišed do kostela obou svatých, přede vším lidem vrhl se na dlažbu a dlouhou modlitbou Pána s pláčem prosil, aby se nad ním pro zásluhy svatého Václava smiloval. A jakmile vstal od modlitby, milosrdenstvím Božím upevněna jsou kolena jeho. I děkoval Bohu a blaženému Václavovi, pro jehož zásluhy ráčil jej Pán uzdraviti.

Když pověst a sláva těchto a takových zázraků o blaženém mučedníku všude se roznesla, přicházelo na některé pokušení, aby vzali ostatky blaženého těla a sobě podrželi i svým příbuzným rozdávali. Někteří sice z dobré vůle a z dobrého záměru se o to přičiňovali, aby jméno mučedníka po všech krajích bylo rozhlášeno, ale když někteří se zlým úmyslem nebo ze ziskuchtivosti se o to pokoušeli, vzápětí stihla je pomsta. Tehdy sestra jeho Přibyslava, pokud oko lidské může posouditi, pod posvátným závojem přesvatě žijící, do takového činu se zapletla, majíc za společníka v podniku kněze téhož chrámu Štěpána. Ale u chrámu přebýval jakýsi poustevník, jehož jako zvlášť svatého se drželi a na jehož špatnou radu se toho dopustili. Abychom to zkrátka pověděli, v smluvenou noc přišli a jej vzavše s sebou učinili ho účastníkem nešťastného činu: vykopavše velebné tělo, začali se svou nešlechetností. Neboť syn onoho kněze dosti neuctivě nahmatal čelist světcovu a vytáhl ji. Tu zavinuli do roušky a ostatní tělo zase zemí zasypali. Z vyňatého ostatku dílem sobě podle libosti něco nechali, dílem svým přátelům rozdali. Ale vzápětí na všechny znenadání přikvačila

pomsta Boží. Poněvadž však, jak jest známo, se to stalo v nedávné době a přemnohým je to povědomé, uznal jsem za zbytečné vkládati to do tohoto dílka. Jen to zapíšu, že náhlou a nenadálou smrtí zaskočení z tohoto světa odešli.

Povím o jednom zázraku, který Kristus, Bůh všemohoucí, v nedávném čase skrze svého bojovníka ráčil ukázati. Když v žaláři mnoho rozličných lidí, z nich někteří za skutečná provinění, jiní však z nařčení žalobníků, bylo drženo a předlouho tam střeženo, vylévali prosby k Pánu tu pro zásluhy svatého Václava dostalo se jim propuštění na svobodu. Leč někteří nevěřící tvrdili, že nebyli osvobozeni mocí Boží nebo svatých, nýbrž že žalárník uplacen zbavil je okovů a že i mnohé jiné často zprošťuje trestu. I bylo rozkázáno, aby soudem Božím byl zkoušen. Když tedy shromáždili se zástupcové rozličného lidu, bylo železo vloženo do ohně a do běla rozžhaveno a žalárník přiveden a uloženo mu, aby je nesl v holé ruce až k místu vyznačenému v poli. On nijak se nerozmýšleje, ale v zásluhy svatého skládaje důvěru, železo řeřavé z ohně vzal tu daleko za určené místo nesl, a kdyby ho jiní nebyli zdržovali, snad třikrát tak daleko by je donesl. Tím všecka pochybnost z veškerých srdcí byla zapuzena tu chválili tu oslavovali Boha, že jedině svým milosrdenstvím a na přímluvu svatého mučedníka svého Václava vězně ze žaláře vyprostil.

Kdybych tak pokoušel se perem zachytiti všecky zázraky blaženého mučedníka, kteráž Bůh ráčil skrze něj ukázati, spíše světla denního by se mi nedostávalo než stránek knihy. Neboť všemohoucí Hospodin k chvále jména svého na přímluvu bojovníka a mučedníka svého Václava jedny ze žaláře vyvádí, jiné z pohrom nebo rozličných nemocí vytrhuje a vysvobozuje ze soužení a nesnází všelijakých tu od nepřátel viditelných i neviditelných.

Přídavek

Též těm, kteří v bitvě zápasí, Bůh nezřídka na prosby tohoto světce zázraky a slavnými skutky přispívá, všem Václava se dovolávajícím pomáhá, jakož i jemu ne jednou ani dvakrát, dokud panoval, živými tu jasnými znameními byl pomohl.

Neboť hrad jeden, jménem Kouřim, maje mnoho lidu, vyvyšoval se a se svým knížetem strojil vzpouru proti tomuto svatému. Ale když z obou stran dosti krve bylo prolito, zalíbila se všem ta rada, aby vévodové sami dva spolu bodovali, a který zvítězí, ten aby vládl. Když knížata

vyšla, aby se utkala, kouřimskému Bůh nebeský ukázal nebeské vidění, svatého totiž Václava, jak na jeho čele se skví obraz kříže svatého. Spatřiv to daleko odhodil zbraň a padl mu k nohám a prohlašoval, že nikdo nemůže přemoci toho, komu Bůh takovými znameními na pomoc spěje. A když toto vyznával, svatý vévoda pozdvihl ho k políbení míru a jej na hradě jeho v bývalou moc pohodně utvrdil, dáváje mu správu hradu, dokud bude živ. Vpravdě kříž byl uzřel, poněvadž Krista následoval a přešťastně dospěl království, v kterémžto Kristus s Otcem i Duchem svatým kraluje na věky věků.

O P O R T E T N O S F R A T R E S

(Umučení svatého Václava)

Sluší se, bratří přemilí, abychom život a umučení svatého Václava, mučedníka Kristova, věrně rozjímalí a rozjímané v paměť si bedlivě vštěpovali a jeho chvalitebné zásluhy důstojně uctívající Krista nepřetržitě oslavovali, bychom tak na jeho přímluvu v bránu říše nebeské vejítí zasloužili. Právě totiž slavně světíme narozeniny blaženého otce našeho Václava a po zásluze velebně slavíme Krále nebeského za jeho vítězství, jímž přemohl svět, abychom to, čeho svými zásluhami dosíci nemůžeme, jeho pomocí obdrželi, vždy v Kristu se radujícíe.

Pod přeslavnou říší římskou známa jest země jménem Čechy, osídlená obyvateli slovanskými, čilými to a bojovnými muži, a v nynější době z milosti Boží základem náboženství křesťanského dokonale upevněná. Obyvatelé té země totiž až do časů římského císaře Jindřicha žili bez zákona, neznali Krále nebeského, jako rozumu nemající, a nedbajíce, že jsou dílem tak velikého tvůrce, hluchým a němým modlám sloužili, od pravdy daleko bloudíce.

V té době kmenové si zvolili za knížete urozeného a vznešeného muže, jemuž jméno bylo Spytihněv a za souhlasu nebo z rozkazu císaře římského Jindřicha vévodou jej sobě ustanovili. Jakmile však slavný ten muž Spytihněv dospěl moci vévodské a říši si dobře podrobil, ihned z předurčení Božího jal se horlivě pěstovati bohoslužbu křesťanského náboženství, zákon Boží zbožně zachovávat, ctitelů model však nenáviděti a všecky v jednoho pravého Boha věřící jako vlastní dítky milovati. Brzy tajemstvím svatého křtu byv obrozen o u víře svaté Trojice moudře vzdělán, přemnoho chrámů modlářských pobořil. Králi králů a jeho svatým četné kostely a kaple s největší uctivostí vystavěl, aby v nich kněží a řeholní bratří smírné oběti a prosby Hospodinu Bohu obětovali a jej za nevědomost jeho a

všeho národa ustavičnými modlitbami vzývali. Když pak tento chvályhodný vévoda umřel a v pokoji byl pochován, zvolen byl na knížectví prostřednictvím císaře římského výše zmíněného Jindřicha mladší jeho bratr jménem Vratislav, poněvadž u všech těch, kdo dleli při dvoře, byl pro svou zbožnost oblíben a v přízni.

Mladý ten muž dobrých vloh, jakkoli byl věkem za svým bratrem Spytihněvem, přece buď se mu rovnal nebo jej předčil důstojností všeliké ctnosti. Cokoliv totiž bratr jeho za svého života byl na stavbách kostelu a v ostatních službách Bohu zbožně počal a pro náhlý svůj skon nedokončené zanechával, to všecko tento sluha Boží Vratislav s nejvroucnější oddaností dokonával. A aby po něm nezůstalo nic nedokonaného, co by mohl k chvále Boží podniknouti, vystavěl na hradě, jenž Praha sluje, úctyhodnou basiliku přeblaženému mučedníku Jiřímu a ustanovil tam duchovní, kteří by ve dne v noci věrně Bohu sloužili, vyměřiv jim ze svých statků výživu a oděv a ostatní, co je nezbytné k uspokojení přirozených potřeb. A tak muž Boží Vratislav, pevnou kotvou vždy se přidržuje víry svaté Trojice, posléze ducha v pokoji nebi odevzdal.

Již se však obraťme, rozmilí bratři, k životu a umučení blaženého otce našeho Václava, abychom svými odbočkami váš sluch a mysl zbytečně nezatěžovali a nemátli.

Když tedy muž blahé paměti Vratislav z káznice těla se vyprostil a korunou nesmrtelnosti na věky byl oděn, dva syny po sobě zanechal, kteří od rodičů byli obdrželi jména jeden Václav, druhý Boleslav. Václav řízením prozřetelnosti předcházal bratra svého zrozením. Než co díme? Netoliko předcházal bratra zrozením, ale velmi ho předstihoval a převyšoval všeliké dobroty skvoucím oděním. O Boleslavovi nyní vidí se mi pomlčeti, poněvadž vhodněji na jiném místě nám bude o něm promluvíti.

Václav tedy, hošík na výsost něžný a vlohami obdařený, jakmile dorostl kvetoucího věku jinošského a dosáhl chvalitebného stupně rozumového chápání, ještě za života otcova zanícen touhou po literním vzdělání, jal se převelice prahnouti a na otce nejsnažnějšími prosbami opět a opět naléhati, aby mu co nejdříve poskytl knih a učitelů plodné hojnosti, by tak se vymanil z dětské a světské nemoudrosti. Ctný otec vyhověti chtěje oprávněné žádosti toužícího synka a Bohu díky vzdávaje, že v tak útlém věku tak hluboko vštípený má základ víry, poslal ho na vzdělání na hrad jménem Budeč, bez jakéhokoli průtahu svěřuje ho přemoudrým toho města mužům v pravé lásce Kristově. Pacholík Bohu milý, Ducha svatého milostí brzičko osvícený, mezi všemi vrstevníky a spolužáky svými se zaskvěl jako světlo božskou moudrostí

velebně ozářený. Nejdříve se dychtivě ponořil do tajemných hlubin žalmů, které bedlivě znovu a znovu pročítal, a umínil si tuto knihu Davidovu nazpaměť ve skrýši srdce uchovávat, aby mu doprovod žalmů nikdy nechyběl, kdykoli Hospodinu chválu by chtěl zapěti.

V těchto i ostatních ctnostech působením Božím nade všechny jinochy svého věku se jevil vyšším, avšak on sám častěji se v sebe obraceje, viděl se vůči všem nižším, raději chtěje v Bohu se chlubit pravou ponížeností, nežli u lidí se vypínati buď pro pomíjivou světskou zámožnost nebo pro chvilkovou svého rodu vznešenost. Vždy totiž mu v paměti zněl hlas samotné pravdy, jež učí vystupovati po stupních pokory: Čím větší jsi, tím více ve všem se ponižuj (Sir. 3, 20). Kromě toho dokonale napodobil onoho maličkého, o němž se čtou v evangeliu slova Páně: Kdokoli se poníží jako toto pachole, ten větší jest v království nebeském (Mat. 18, 5).

Zatím otec jeho, jak již jsme řekli, splatil dluh Adamův a vstoupil na cestu všelikého těla. Proto všichni urození a velmožové říšští jej zvolili, aby byl nástupcem otce svého v knížectví, jednohlasně volajíce a tvrdíce, že mu právem přísluší vévodství, poněvadž všem své vlasti občanům jest milý a příjemný a ve zbožnosti a dobrotě nikým nepředstižený. Nejvyšší pak vládce římské říše, Ota I., syn císaře Jindřicha, vyslechnuv volbu tolika knížat, s ochotnou vůlí ustanovil blaženého jinocha Václava ve vládě vévodské a nejsnaznější domluvou ho napomenul, aby otci svému Vratislavovi podobným byl, chrabrým rytířem královského rytířstva a dobrým vévodou po všechny dni života svého setrval, zvrhlé pak modloslužby vždy se vzdaloval. Leč jinoch převzácné pokory houževnatě se vzpíral státi se nástupcem svého otce, pravě, že jest tak nemoudrý, ubohý a ve všech svých činech zaostalý proti ostatním knížatům královým a tak opovržený, že se k hodnosti panovnické docela nehodí. Tak a podobně pře jasný jinoch odporoval, avšak lid tím důrazněji trval na své první volbě. Nakonec Bohu milý jinoch Boží prozřetelností byv zdolán, nálezem královým, jak jsme prve řekli, ustanoven byl k nejvyšší moci vévodské.

Jakmile však dosedl na slavný trůn svého otce a horlivě následuje příkladu otcovy statečnosti vlády říše se ujal, nesmíme zamlčeti, ale spíše povinni jsme několika slovy vyložit, jak těžce byl svírán jeho duch pro přijaté vladařství pozemské. Velmi nevhodným a nezákonným se mu jevilo, aby měl dva pány a aby oběma směl k libosti jejich sloužiti, neboť často přemítal o ustanoveních Evangelia, jež jsou od Pána Boha všem věřícím uložena: Nikdo nemůže dvěma pánům sloužiti (Mat. 6, 24). Zdálo se vévodovi převznešenému Václavovi velmi protichůdné a nemožné, poslouchati příkazů o ustanovení světských a přece současně moci samému Pánu

Bohu sloužití. Proto tísněn ze všech stran těžkými nástrahami při zachovávání spravedlnosti mnohokrát pro tak veliké nebezpečí upadal ve veliký zármutek. Bátl' se, kdyby královské rozkazy a nálezy bral na lehkou váhu, kdyby svěřenou sobě říši po způsobu otce svého státnickým jednáním i zbraněmi nebránil, kdyby polopohanskému lidu svému cestu pravdy kázeňskými opatřeními neukazoval, že by tak Krále nebeského velmi urážel, poněvadž v čemkoli pochybí žáci, z toho přechasto přísný počet bývá vymáhán na učitelích. Když o těch věcech bedlivě a opětovně přemýšlel, posléze se v duchu utěšil, uslyšev utěšující hlas Páně v evangeliu: Dávejte, co jest císařovo, císaři, a co jest Božího, Bohu (Mat. 25, 21). Takto byl k otcovské vládě v Kristu povzbuzen a utvrzen a s kvetoucí láskou a zápalem pro spravedlnost jal se chvalitebně vládnouti.

Výborný sluha Kristův a vůdce lidu Václav všelikou důstojností vynikal, jsa krásné postavy, úctyhodného vzezření, spanilého obličejce, veselého srdce, opatrné rozvahy, líbezné mluvy, spořádaných mravů a ve všelikém díle Božím čilý. Jakmile pak po útlejším dětství dospěl kvetoucího věku jinošského, ihned překročil chápavost a znalost všech starců i mužů a jazyk jeho mezi knížaty mluvil moudrost (I. Kor. 2, 7). Nebylo mu podobného v poznávání a nalézání zákonů a ve spravedlivém rozsuzování. Kdykoli se konala v paláci veřejná rozprava nebo sněm, všecky mudrce a říšské rádce překonal dobrou a spravedlivou rozvahou, vždy potřel rozsudek lakotných a z chřtánů nedočkavců vydral statky a majetek chudých občanů a krajanů. Nikdy tento sluha Boží neodsoudil žádného provinilce a zločince k smrti nebo vyhnanství, ale všecky soudy konal spravedlivě i milosrdně a vždycky jat soucitem přiváděl viníky a zlosyny k pravému pokání a tak shovívavostí je vysvobozoval od trestů pozemských i plamenů věčných. Jestliže pak velmoži a ostatní občané některého smělce a lháře na soud pohnali a přede vším lidem oprávněným udáním obžalovali a jestliže on, přemilostivý vévoda, žádným spravedlivým důvodem nemohl tomu ubožáku pomoci, nýbrž viděl, že soudcové a jiní říšští velmožové na přísném potrestání jednomyslně trvají, chtějíce takového provinilce pro zachování zákona neúprosně odsouditi, on ihned se srdcem bolestně raněným a se slzami v očích povstával z trůnu a nějakou výmluvu si nalézaje, vycházel ze soudní síně, aby toho hříchu neviděl ani neslyšel, jak totiž člověka toho ničí, nechtějíce poslechnouti jeho rad a proseb. Dobře tedy po celý svůj život v paměti choval ono slovo Páně, jež si ve škole pravé filosofie byl vštípil: Nesud'te, abyste nebyli souzeni; neboť jakým soudem budete souditi, budete i vy souzeni (Mat. 7, 2). Abych pak mravy a život slavného vévody krátce vystihl, nebylo nad něj nikoho ochotnějšího k odpouštění.

Sirotci a vdovy měli v něm přeněžného těšitele a všichni nuzní nejštedřejšího podporovatele. Laskavý a mírný byl ve všelikém činu, neboť byl takřka uhněten z lásky a trpělivosti. Aby pak hrozných druhů mučení, v jeho době obvyklých, nepřibývalo, nýbrž raději ubývalo, rozkázal, aby po celé jeho říši všechny šibenice, na věšení zločinců postavené, byly docela strhány a za jeho života nikdy nebyly znovu stavěny, Bylť tento sluha Boží tolik žalostivý, slitovný a soucitný, že pro Boha s ubožáky a viníky raději by byl největší trýzně trpěl, než tak kruté jejich popravy viděl.

Když tyto a podobné věci častěji se děly a den ze dne dobrodiní slavného jinocha se množila, sbíhali se z různých končin k muži Božímu přečetní klerikové velmi moudří, neboť ve všech národech se vyprávělo o jeho ctnostech. On je laskavě a radostně přijímal a choval a láskou i péčí největší zahrnoval, těše se z horlivosti takových mužů. Klerikové ti se často scházeli a o katolické víře Bohu vítané a milé otázky spolu projednávali, avšak sluha Boží nade všechny ostatní hlouběji vnikl do Písem, solí moudrosti prosycených, a nikdy se neohlížel po marnostech a klamných pošetilostech.

Jestliže pak některého z chudých občanů nebo příchozích kleriků neodvratná smrt uchvátila, on tak dlouho se zbožně věnoval žalostné té službě, až s pláčem a zármutkem tělo v zemi uložil a modlitbami a almužnami duši zesnulého Bohu poručil. Tehdy ještě kmenové a rodové po mnoha krajích jeho říše zachovávali starý bludný obřad, sklánějíce hlavy před zloduchy a ne před Bohem a cizím bohům oběti a žertvy zločinné přinášejíce, leč přeblažený vojín Boží Václav netoliko pohrdal modlami, výtvoří lidských rukou, a vyhýbal se styku s takovou nákazou, nýbrž v soukromí se uchyluje bil se v prsa o za ty přestupníky k Bohu jedinému, jenž v nebesích jest, se modlil a volal: Národu provinilému, lidu plnému hříchů milostiv buď, Hospodine Bože, a nepokládej jim toho za hřích, neboť nevědí, co činí (Skut. ap. 7, 59).

A když se mnozí velmoži a předáci toho národa přece neustávali oddávati ohavným obětem ďáblovým a vystrojující bohaté hostiny muže Božího naléhavými prosbami žádali, aby se jejich slavností zúčastnil, on nikdy jejich vůli nevyhověl, nýbrž víc a více si služby Boží hleděl a mužně jim odporuje odpovídal: Bratří, lépe jest vcházeti do domu smutku nežli do domu hodovního, a lepší jsou zeliny lásky v Pánu nežli tučné tele s nenávisí (Přísl. 15, 17).

Pročež dlužno nám přísně se stříci obětí ďábelské modloslužby a nechytati se liché pomoci zlých duchů hadačství a věštění, nýbrž celým srdcem milovati nebeský stůl těla a krve

Páně a po něm toužiti, abychom si zasloužili státi se domovem a příbytkem toho, jenž za nás zemřev d'ábla i jeho pekelný stan zahubil.

Svatý vévoda vždy čelil oněm modlářům hrozbami i laskavostmi a všemi trpkými i sladkými příklady a naukami křesťanského náboženství, vzpomínaje svrchovaného Hospodáře, jenž v evangeliu prikazuje: Přinut' vjíti, ať se naplní dům můj! (Luk. 14, 24) a slova apoštolova: Usvědčuj, pros, kárej, naléhej ať vhod či nevhod (2. Tim. 4, 2); a tak mnohé od bludu odvracel a svými spoluúčastníky u nebeského stolu činil.

Při těchto výborných a podivuhodných činech, jimiž upevňoval katolickou víru, nesmíme pominouti ani jiných skvělých projevů jeho ctností. O svatvečerech a postech přesvatý jinoch velmi mořil své tělo pro jméno Páně a též jiné věřící, kteří se pokrmů a nápojů zdržovali, láskou nelíčenou miloval a za jejich vytrvalost prosby k Pánu Bohu neustále vysílal. O nařízených postech nikdy nejedl dříve, než mešní slavností a hojnými almužnami přípravu pro nastávající svátek bedlivě splnil, a pak teprve tělo své, službou Boží značně unavené, trochu posiloval. V době čtyřicetidenního postu všelikému tomu odřikání ještě usilovněji se oddával a desátek své tělesnosti řádně Pánu spláceje, mužně potíral všeliké své chyby a nezřízené záliby. Ačkoli totiž jako vládce velmi byl zaneprázdněn záležitostmi světskými, přece neméně měl na zřeteli království věčné a vždy ve svých činech ony věci vratké a pomíjivé měl za vedlejší, s veškerou toužebností pozoruje a miluje ty věci, které potrvají a které s Kristem na věky zůstanou.

Avšak služebník Boží, aby se nejevil služebníkem a otrokem očí, raději skrytě než zjevně důstojně prokazoval služby Králi nebeskému, zmužile a moudře spěchaje touto cestou příkazů Božích: At neví levice tvá, co činí pravice tvá (Mat. 6, 3). Když totiž slunce zapadlo, večernice zasvitla a tmavá noc celou zemi svým stínem pokryla a všecko pokolení lidské klidnému spánku se oddalo, služebník Boží vstával z královského lože, pohrdaje ukojením, jež skýtá libý spánek, vzbudil jediného toliko sluhu komorníka, zvláštního svého důvěrníka, vzal mlčky do rukou svazeček modliteb a tak vycházel z paláce, bez vědomí stráží a ostatních svých rytířů a velmožů, kteří spali. Venku pak se zouval ze střevíců a pln jsa všelikých dobrých úmyslů, ubíral se bos na sousední hrady a chrámy Páně jednotlivě navštěvoval a nebezpečnými cestami po horách i dolinách tak dlouho za hříchy kajícně putoval, až si trním o hložím útlé nohy tolik poranil, že všechny jeho šlépěje byly růžovými kapkami krve znamenány. A když konečně na této pouti vykonal Bohu svou mystickou oběť žalmů o ostatních modliteb, před východem slunce se vracel do paláce se srdcem veselým a opět se

odíval do vzácných knížecích rouch, pod nimiž však tělo jeho kryla pokorná a prostá žiněná košile, jež svou drsností se krutě do masa zařezávala. Co tomu díte, bratři? Tak hrdinný život tento vojín Kristův ve výroční svatopostní době zbožně vedl, takové moření těla pro lásku Boží podstupoval, avšak zmíněným již zastíráním jeho zbožnost a pokora zůstávala lidem utajena.

Leč ani toho nesmím vaší bratrské lásce skrýti, jakou pílí, čistotu a pokoru jevil přešlechtný zápasník Boží vůči tělu a krvi Páně. V čas žní za nočního ticha sestupoval samotný se svým sluhou na pšeničné pole, nabral snopků, kolik unesl, a naloživ si je na ramena pokorně a zbožně se vracel, a nestyděl se konati dílo služebné a třeba nezvyklou prací značně unaven břímě své nesl do paláce. A dříve než si po cestě oddechl nebo tělo své odpočinkem osvěžil, vcházel do vnitřní jizby domu, složil tam pšenici, kterou byl s všelikou pílí a bázni Boží přinesl, a zrní tam svými svatými rukama tiše a skrytě vymnul a všemi způsoby, jak jen se dalo čistiti, vyčistil. Poté zbožný a svatě obcující jiných vybral kameny k tak užitečnému dílu dobře se hodící a mezi nimi pšenici jemňoučce rozemlel, obávaje se, aby nebyla poskvrněna a nedůstojně připravena, kdyby na všedním mlýnku byla mleta. A když byl semleté přečistě zprosival a nejjemnější mouku připravil, sám se ubíral se svým vědercem ke své studni, navázil vody, vzýváje jméno svaté Trojice ji požehnal a mouku jí z kropil a tak bezúhonné obětiny pekl k oběti svaté a božské. A když tuto službu pro Boha ochotně byl vykonal, ještě sluha Boží nemyslel, že dosti již učinil pro slavný obřad mše, leda by učinil všecko, co mu známo bylo jakožto potřebné k těmto božským tajemstvím. Proto když nastával čas vinobraní, vycházel, jakmile se snesla noc, z paláce, mrštným skokem se přesmykl přes ohradu viniční, aniž o tom kdo z lidí věděl kromě jeho sluhy, který tehdy vždy jakožto milý a opravdový důvěrník s ním chodil. Oba nesli na vinici koše, nasbírali vrchovatě čistých a uzrálých hroznů a zase tak, jak byli přišli, se vraceli tajně do paláce. Tam vstoupili do odlehle komůrky, o níž jsme se prve zmínili, a sluha Boží nejdříve vzdal Králi věků čest a díky za svůj nerušený návrat a rovněž za ten beztravný lup' jež přistojiti mínil k božské oběti a na odpuštění hříchů. Potom bedlivě zavřel dveře oné komůrky, zůstal tam sám s oním sluhou, člověkem to naprosté věrnosti; rychle vzal džber vinařský, vysypal tam hrozny a moutvicí je sám dohře rozmačkal a pak vylil do lněného mníšku, jenž jemně, dovedně a čistě byv utkán dobře se hodil k této potřebě. A nechal sluha Boží ten mok mestu v jasných praménkách z míšku crčeti, dokud se mu zdálo to víno dosti čisté a vhodné k službě Boží. Pak je vylil do čistě utkaných džbánů a tajně choval, aniž komu z lidí to oznámil; věděl o tom jen onen zmíněný služebník, jenž mu byl důvěrným společníkem ve všelikém díle služby Boží. A vyzkoumav

vhodná místa a doby, všechny kleriky své říše jednotlivě k sobě pozval v nejrůznější lásce, a to víno jim rozdával ku slavení mši se zmíněnými obětinami, které sám svými svatými rukama k službám Božím pekl.

Ó jaké zbožnosti všem milé a chvalitebné byl tento převznešený jinoch, jak nevýslovné víry a svatosti, jakým žádoucím pěstitelem křesťanského náboženství a všeliké pokory milovníkem neporovnatelným! On nikdy se neostýchal konati nebo podstupovati pracné služby otroků pro lásku Boží, poněvadž před ostatními ctnostmi snažil se nejvíce vystupovati po stupních pokory. Nebylo ani divu, obíraly-li se ruce jeho často pracemi služebními, když nohy jeho po všechny dni a noci cestami pokory poslušně kráčely.

Zatím mu již Pán udělil tak velikou milost, že budoucí věci jako přítomné poznával a pln jsa Ducha svatého, často mnohé věci prorocky předpovídal. My ovšem, předraží bratři, četná jeho proroctví zůstáváme jiným, kteří jsou nás moudřejší, jen jedno chceme sluchu vašemu několika slovy vyjeviti, neboť není naším úkolem všechno ostatní shrnouti v našem spisku.

Byl v tom kraji kněz jménem Pavel, jenž netoliko jménem, ale i počínáním byl muž úctyhodný a ode všech vyznavačů křesťanského náboženství velmi milovaný. Ten měl kolem svého domu překrásný dvůr, jenž se rozkládal vedle paláce. Na tom dvoře se často scházeli nábožní klerikové v bratrské shodě, neboť nenalézali vhodnějšího místa k svým schůzkám. Jedné noci však přesvatý vévoda leže na loži viděl o tom nádvoří tento sen: viděl, jak dům Pavlův s ostatními budovami jeho se zřítíl a celé nádvoří téměř do základu bylo zbořeno. Procitnuv ze sna, svolal své nejdůvěrnější přátele, vyprávěl jim sen, jež byl viděl, a výklad jeho prorockými slovy takto podal: „Spatřené zrušení staveb a dvoru bez pochyby znamená veliké soužení křesťanů této říše. Nejdříve vzplane veliké pronásledování našeho kněžstva a vzápětí nastane žalostná zkáza katolické víry. Stane se, že matka otce mého, bába moje Ludmila, bude od bezbožníků a nevěrců utracena a na věky od Krista, šťastným mučednictvím vyznamenána. Původkyní toho zločinu bude neblahá matka má a ona krev nevinná na strašném soudu bude od ní vymáhána. Již ta hříšnice jest odsouzena před tváří Krále nebeského, vymazána z knihy živých, poněvadž vždy nenáviděla víru a vzdělanost křesťanskou; zatímco blažená Ludmila, babička moje, již se raduje, již od andělů před Pána Boha jest uvedena; již na věky v nebesích je korunována, již vítězně přemohla tento svět, vyznávajíc, že chce zemřít pro Krista.“ Tak tedy sluha Boží prorokoval, tak budoucí zla zvěstoval a tak je později skutečný průběh věcí potvrdit.

Za nedlouhý čas nastalo pronásledování křesťanů a bezbožná matka jeho byla hlavou v radě bezbožníků. Jako pohanka velmi milovala pohany a u veliké nenávisti měla křesťany. Proto dala radu, aby tchyně její, blažená Ludmila, co nejdříve byla tajně zardoušena o tak aby úctyhodné řady křesťanů byly snáze zničeny. Pravitel: „Ona tchyně má Ludmila pohrdá obřady našich bohů, ctí jediného Krále nebeského, živí a podporuje řady kleriků a milovníci jest nenáviděného náboženství křesťanského. Pročež nebude-li podle mé rady co nejdříve utracena, najisto naše obřady budou zničeny, neboť můj syn Václav její radou je klamán a celá říše takovým jejím učením jest podvracena.“ Rychle poslala pochopy, aby blaženou Ludmilu buď zaškrtili nebo jakkoli budou moci zabili. Zločinní katani ihned uposlechli rozkazů, vybrali si čas vhodný k zločinu, blaženou Ludmilu nic netušící přepadli, a jak jim bylo poručeno, tajně ji zardousili. Nač více řečí? Tímto způsobem svatá Ludmila šťastně skonala, před Krále nebeského vstoupila a mučednicí se stavši za sloužila si říši věčného světla, aby se naplnilo proroctví blaženého Václava.

Když pak velekřesťanský bojovník Boží od ctnosti k ctnosti utěšeně rostl a pověst o jeho ctnosti a zbožnosti po celé říši římské se rozhlašovala, tehdy jeho nešlechtní příbuzní a ostatní předáci slovanští, kteří mu jeho dobré činy záviděli a od služby Boží by jej byli rádi odvrátili, vešli proti němu v mrzký úmysl a pravili: „Jaký to rozum, že nejvíce miluješ chudé a neurozené a pohrdáš mocnými a urozenými? My jsme tě vyvolili za knížete a vůdce a strážce veškerého zákona našeho a skrze nás jsi se stal slovutným u císaře římského, nuže kterak můžeme strpěti, abys námi pohrdal? Již celá říše a všechny obřady našeho kmene se podvracejí, poněvadž ty podporuješ jen stav kněžský a sbory chudšasů. Lépe by se bylo slušelo, abys byl rázným a stal statečným vůdcem vojínu nežli mdlým posluchačem učitelů Písma, hloupým následovníkem kleriků, bezbranným milovníkem poutníků a poníženým sluhou ostatních nuzáků. Co ti prospěje navštěvování kostelů, ničí-li se tím zcela náš obřad o naše blaho? Komu svěříš zatím péči o zachovávání zákonů, když ty učíš důstojně slaviti jen církevní tajemství? Kdykoli se koná náš veřejný sněm v paláci nebo v radní síni, ty buď sám nebo s ostatními kleriky vždy prodléváš kolem oltářů v kostele a větší radostí jest pro tebe, přinesl-li jsi tam prvý obětiny k slavnosti mešní, než kdyby ses mezi námi při vykládání zákonů nejučenějším soudcem ukázal.“

Přepevný však sluha Boží podobnými žalobami často nespravedlivě jsa obviňován a ze záští proti křesťanství jinými různými pohanami těžce sužován, přece svým protivníkům nikdy nic nepřátelského neodpovídal, nýbrž utrpěné křivdy trpělivě a pokorně snášel o za všechny ve

svém toliko nitru Bohu díky vzdával. To však jej převelice rmoutilo a přebolestně zraňovalo, že věrný zástup kleriků tolika příkořími spolu s ním byl soužen, že mnozí z nich získaných statků byli zbaveni a ze závisti ke křesťanskému náboženství i z vlasti své vypuzeni a dlouhá léta v tíživém vyhnanství nevinně strádali musili.

Tehdy ještě totiž vévoda přebлаžený Václav v létech mladických Bohu sloužil a zločinným starcům a soudcům říše své se vzpírati nemohl. Obával se, že kdyby jejich bohaprázdným rozhodnutím a rozsudkům v něčem odporoval, vzniklo by proti duchovním a ostatním křesťanům ještě krutější a horší pronásledování, než už bylo. Když však duch jeho tím velmi byl sklíčen a neměl jiné naděje nebo útěchy leč jedině v Bohu, jal se časem k bohaprázdným domluvám občanů jaksi chvalitebně a přívětivě se stavěti a zbožnou přetvářkou navenek se podle jejich rad řídit, avšak v nitru ještě dále se od nich odvraceti. A to jen proto činil, aby vzdorovitá srdce tohoto zločinného národa byla uchlácholena a aby skrovničké jiskérky křesťanského náboženství, které jakžtakž ještě pozůstaly, nebyly zcela udušeny. Ale proto jiných svatého obcování o nic méně nebyl neustále dbalý služby Boží, leč že řidčeji než dříve navštěvoval veřejná shromáždění chrámová.

Boží ten služebník po všecky dni a noci vytrvale k Bohu se modlil, duchovním přinášel obětiny, chudým štědré almužny rozdíl, sirotky a vdovy oddaně těšil. a co k službě Boží kvůli polopohanským občanům veřejně vykonati se neodvážil, to všecko tajně plnil ve vytoužených chvílích noční samoty. Byloť od pohanských občanů stanoveno a dohodnuto a zločinným spiknutím potvrzeno, aby každý duchovní nebo jiný křesťan, který by byl se sluhou Božím někde přistižen, ihned buď byl sťat nebo jinou nejkřutější smrtí bez odvolání ztrestán. Avšak blažený Václav si dal udělati tajná dvířka, kterými by klerikové vcházeli a vycházeli a také jiní křesťané by mohli po západu slunce vstupovati a všichni zase při východu slunce tajně se vytráceti. Také knížečku, v níž měl napsány božské modlitby, kterou vždy buď v rukou nebo v záňadří nosil, v tichu nočním vždy dvanáctkrát nebo i víckrát pročítal a k tomu žalmy a hymny k Boží chvále prozpěvoval. Ale kvůli závistivým očím to činil buď ve svém tajném pokojíku nebo i v ložnici.

Zatím uplynul věk jinošských let a sluha Boží, v němž se mocně rozvily všecky dobré vlohy, věkem i moudrostí vstoupil v počet mužů dokonalých. Měl-li v mládí ještě nějaké záliby chlapecké, to vše, jakmile dospěl v muže, si zošklivil. Všecko, co Božího bylo, upřímně miloval a dokonalým usebráním myslí se toho zmocňoval o ducha svého od konání ctnostných skutků nikdy neuchyloval. Zatím se jal ponenáhlu špatné rady svých příbuzných a

občanů mužně odmítati a zcela pohrdati zběsilými hrozbami i lstivými lichotkami, nespravedlivým soudcům spravedlivými nálezy moudře čeliti a všem ubožákům žalostně utlačovaným na soudě vždy jako statečný ochránce pomáhati.

V té době jednoho dne se konal sněm předáků a vojínů jeho v paláci, a když rokovali o zákonu, vzniklo proti muži Božímu veliké reptání. Všecka jeho rozhodnutí zpozdile zavrhovali a spravedlivým jeho rozsudkům nespravedlivě se stavěli na odpor. Nejvíce však pocházelo to reptání a brojení ze strany oněch neřestných občanů, kteří již dávno ze záští ke křesťanství proti svatému Božímu byli osnovali ozbrojené spiknutí. Muž Páně poněkud popuzen odpověděl jim takto: „Ó lidé nevěřící a šílení, ó nepřátelé křesťanství, co proti Bohu i proti mně marným reptáním brojíte? Všechno vaše usuzování jest jen projevem zloby a zvrhlosti. Ve vás vládne všeliká nepravost o nespravedlnost a zmizelo veškeré právo a spravedlnost. Vždy obracíte proti svým bližním ortel nejkrutější, ale nikdy nechcete viděti vlastní zločiny a zkaženost. Jste ctiteli nečistých model o bohaprázdnými pronásledovateli všech téměř křesťanů. Kromě toho kdykoli jsem já chtěl něco podniknouti ke službě Boží, vy pokaždé pravý opak jste chtěli. Co mám k tomu říci? Jak dlouho vaše všecka příkoří runě činěná mám trpěti? Jak dlouho se mám pro vaše nepravosti o zločiny soužiti? Od dětství až do nynějška jsem naši říši a vlast ze všech sil proti nepřátelům chránil, vašich rozkazů jsem vždy poslouchal, všecka vaše ustanovení, byť proti své vůli, zachovával a nevládl jsem jako kníže a vévoda, nýbrž jako bych vašim sluhou byl o vojínem, vašemu velení jsem se podřizoval. Jaké dlouhé řeči? Vy plní zloby vždy jste mi dobré zlým spláceli, mou čest i říši jste jen ničili a hubili, totiž duchovní, poutníky, vdovy a sirotky a všechny ctitele Boha buď jste zděděných statků zbavovali a vyhnanstvím trestali nebo jste jim krutou smrt přisoudili. Démonům a ne Bohu jste slavnosti a svátky ustanovili, oběti a celopaly bohum cizím obětovali a všecko, co k pravému Bohu směřuje, jste potlačili. Nadto i mně jste hrozbami i lichotkami bránili slaviti svatá tajemství, kleriky a hosty milovati, sirotkům a vdovám ulevovati, chudé a nemocné navštěvovati. Tehdy jsem byl hošík a nemohl a nechtěl jsem vám odporovati, nýbrž to všecko pro jméno Páně trpělivě a pokorně jsem snášel. Poněvadž však jsem již chlapeckou nemoudrost překročil a mužné síly a zralého věku dospěl, netoliko se nyní zhostím skutků dětských, jichž jsem se druhdy přidržoval, ale napříště s pomocí Boží odmítám následovati vaše pohanské obřady, patře na slova apoštolská, jež jsou k našemu naučení v epištolách Pavlových takto napsána: Když jsem byl maličký, smýšlel jsem jako maličký, když však jsem dospěl v muže, vyprázdnil jsem, co bylo maličkého (I. Kor. 13, 11). Vy pak budoucně odložte své hanebné brojení proti mně, reptání, utrhaní a protiprávní spiklenectví. Ať již ustanou mezi

vámi křivé přísahy, krveprolévání, otcovraždy a podobné zločiny, které se svrchovanému Bohu velmi protiví. Mírumilovnost v naší říši navenek i doma vždycky ať kvete, aby říše naše hněvem Božím i s námi nebyla vyvrácena a nezahynula. Pánu Bohu vždycky v bázni služte, příkazů a zákonů jeho vytrvale a věrně poslouchejte, abyste zasloužili obdržeti odplatu života věčného. Bude-li pak někým z vás toto zachovávání zákona Božího násilně porušeno, ten soudem a návodem mým ihned bude buď popraven nebo doživotním vyhnanstvím ztrestán nebo jinými rozličnými pokutami a mukami žalostně utracen.

Když přebлаžený muž domluvil takovou řeč a zločinné spiklence dobře pokáral těmi slovy a těmi výstrahami, oni s bázní o třesením vyšli z paláce a s převelikým zármutkem domů se vrátili, netoliko že na svatém vévodovi takovou výmluvnost a moudrost ponejprve seznali, ale že tak netušenou odvalu a sílu ducha vůči sobě pozorovali. Strach z tak velkého vévody je dohnal, že odložili hrdou povýšenost a obvyklé úklady mu strojiti na nějaký čas ustali.

A brzy již barbarští kmenové od něho byli kroceni, všude náboženství katolické zapouštělo kořeny, chrámy Boží službě zasvěcené se obnovovaly, duchovní z vyhnanství zpět povolávání a dřívějšími statky, jichž byli zbaveni, obdařování a všecko, co předtím od nevěřících bylo zpusťeno, tehdy úplněji a dokonaleji bylo znovu budováno. A tak v celé zemi české nebylo místa obydlého, kde by pod tak dobrým knížetem se nevypínal kvetoucí chrám.

V té době bratr jeho Boleslav, o němž jsme se o něco dříve zmínili, d'ábelskou zběsilostí popuzen, lstivě a kradmo se hotovil se svými pochopy k utracení svého bratra, přebлаženého Václava. Bylť Boleslav zarputilý pohan a všech Božích ctitelů nepřítel přeukrutný. Bratra svého blaženého Václava nenáviděl, protože byl horlivý křesťan a křesťanského náboženství milovník vytrvalý. Proto chtěl bratrovu vládu vyvrátiti a sám ji uchvátiti a nešťít se ani bratrovraždou ruce své poskvřniti. Za tím účelem si připravoval za pomocníky proti světcí Božímu muže nejzvrhlejší. Na všech pěšinách a ulicích skrze služebníky všeho bludu strojil úklady a sám jsa strůjcem zločinu na jeho obvyklých cestách do chrámů přesvatému muži léčky napínal. Nic se tomu zvrhlému muži nejevilo milejším a sladším, než aby jeho nevinný bratr byl utracen a jeho vlastníma rukama zahynul. Mrzké jeho přání však zpočátku málo zmohlo, poněvadž ještě Bůh svého služebníka od těch úkladů všude chránil. Kvůli posilnění křesťanství nedopustil Bůh, aby jeho vojín spěchal k mučednictví, a proto ještě byla oddálena bratrovražda, k níž teprve později mělo (dojiti).

Zatím Božím řízením přezbožný vévoda Václav se zavázal slibem a veškerou vroucností srdce a úsilím ducha jej zpečetil, že ke cti přesvatého mučedníka Víta vystaví basiliku, přispěje-li mu Bůh na pomoc v jeho úmyslu. Svolal legáty a důstojně je vypraviv poslal je k Tutonovi, veleknězi města Řezna, aby mu od něho vymohli souhlas k vykonání zbožného úmyslu. Úctyhodný biskup dobrotivě přijav posly a jejich poselství vlídně a moudře vyslechnuv, ihned s rukama k nebi rozpjatýma děkoval všemohoucímu Pánu, jenž tak ušlechtilý úmysl k povznesení křesťanství vzbuditi ráčil ve svém svatém služebníku. Poté propustil legáty se ctí do vlasti a netoliko přivolil k vyplnění spravedlivých Proseb přeušlechtilého vévody, ale i modlitby své k dokonání tak významného díla vždy pohotové přislíbil.

Přeslavný vévoda Václav uslyšev to, rychle dal svolati nejlepší mistry, znalé stavby z kamene i ze dřeva, kteří by ten dům modlitby ušlechtili a dovedně zbudovali. Na ten rozkaz nejvyššího vládce o závod přicházeli všichni stavitelé čeští, vypočetli na šíř i dél rozměry chrámu Páně, položili základy a z tesaných kvádrů jali se stavěti. O závod, jak jsme pravili, se chápali díla, s napětím sil pracovali a tak brzy byl úplně dostavěn ten dům modlitby, jež sluha Boží svatému mučedníku Vítovi založil z lásky k náboženství křesťanskému a mocí Božího řízení. Potom pozval nejzkušenější stříbrníky a zlatníky a chrám ten, jak se dnes zrakům našim jeví, zlatem o stříbrem krásně ozdobil a přioděl. A když budovu chrámovou dokonale opatřil, pozval k sobě řečeného Tutona, biskupa řezenského, a basiliku ke cti Krále nebeského a svatého Víta mučedníka dal zasvětit a věnovati a ze svých pozemků, seč byl, se vši zbožností ji obdařil.

Proto zřejmo jest, že úctyhodný sbor kleriků nyní i na věky tam chvály Páně slavnostně pje a pro zásluhy blaženého mučedníka Víta přemnoho zázraků z moci Boží se tam děje.

Ale muž Boží svatý Václav den ze dne víc a více pohrdal statky tohoto světa, odvracel se oJ chvilkových rozkoší panování pozemského, pomýšlel vzdáti se říše a vévodství, jež z milosti Boží spravoval, a velice si přál vložiti je v ruce přeukrutného bratra svého Boleslava. Usilovně si žádal odebrati se do Říma, totiž k prahům blažených apoštolů, aby dosáhl odpuštění a prominutí nynějších i minulých hříchů a se svolením pana papeže se oddal rozjímavému životu mnišskému a tak až do konce života v hábitu mnišském sloužil Králi věků. Ale Bůh všemohoucí ho nenechal slíbenou pouť vykonati a úmysl skutkem splniti, poněvadž služebníku svému přisoudil vznešeným triumfem mučednictví život ukončiti.

Připravilť Bůh přeudatnému vojínu svému tužší boje nad život mnišský, aby i zasloužil dosíci vyšších odměn.

Leč zvrhlý Boleslav bratru svému rychle jako zlosyn nastrojil nástrahy na cestách, jimiž mu bylo jíti, a jak jsme se již zmínili, nejhorší ničemy si vyzbrojil na zavraždění bratra. Uvažoval totiž, že kdyby tajně pomocí úkladných vrahů byl bratr na cestě zadržen, aby pak snáze rukou bratrovou byl zabit, sám potom volněji a bezpečněji by se mohl zmocniti vlády jeho. Zatím však Božím předurčením blažený Václav odložil ohlášenou cestu a tak bezbožný jeho bratr vyšel naprázdno. Nemohlť nikterak pachatel nepravosti prolíti spravedlivou krev před stanoveným dnem, který Bůh pro jeho mučednictví byl předurčil.

Vida tedy původce zločinů Boleslav, že svými úskoky proti světci Božímu nic nezmůže a že bratrovražda nestrojenými úklady se mu nepodaří, počal se opět trápit přemýšlením, jakými jinými lstmi by bratra utratil a bratrovy říše svýma bezbožnými rukama se zmocnil. Nehrozil se ten praporečník klamu toho, že vyhladí svaté náboženství, neštítil se krveprolití, neděsil se bratrovraždy, naopak nedočkavě se hnál k umučení bratra. Brzy vymyslel novou lest, vhodnější nad ostatní lsti k provedení zločinných úmyslů, rychlejší, účinnější a jemu mnohem příjemnější. Prikázal tedy svým společníkům, aby tajně pod šaty měli ukryté meče a pokoj Jidáše, zrádce Páně, předstírali a pak znenadání na sluhu Božího se vrhli a jej skláli. Slíbil, že je při tom hrozném zločinu povede a přede všemi první bratra skolí.

Tak strůjce zločinu lstivě vystrojil velikou hostinu, dům svůj podle obyčeje toho národa překrásnými ozdobami vykrášlil, všechny šlechtice o velmože říše sezval a s líčenou mírumilovností se odebral do paláce svého přesvatého bratra a snožnými prosbami naň naléhal, aby se hostiny té zúčastnil. Přesvatý vévoda Václav velmi se raduje z nezvyklého pozvání, odpověděl mu tímto slovem nejčistší lásky: „Bratře nejmilejší, nejen to, čeho nyní žádáš, ale vše, čeho spravedlivě si přeje duše tvá, připraveno je ti ode mne. Proto nyní pojďme spolu a vizme, jakou láskou oplývá dům tvůj. A rychle vyšli, držíce se za ruce, z paláce, vstoupili do domu hodovního, pozdravili pozvané hodovníky, umyli ruce a s největší veselostí zasedli ke stolu. Při téže hostině seděli, jedli a pili spiklenci, odění pod šaty zbraněmi, chystajíce se zabítí svatého muže, který ničím nebyl vinen. Když si tito sluhové ďáblu dopřávali pokrmů i vína, co hrdlo ráčilo, rozohnili se všichni bez rozdílu k zavraždění muže na výsost svatého. Nemohlať se zosnovaná lest již déle skrývati, poněvadž hodina umučení se již přiblížila. Třikrát vstali ti synové Beliálovi od stolu tasíce meče k zavraždění muže Božího a třikrát opět jako polomrtví padli zpět. Moc Boží je totiž ranilo, že jako

nějakou těžkou námahou zmoření a zemdlení klesali ti, kteří k umučení vojína Božího jednosvorně se vyzbrojili. Posléze všeliké síly a statečnosti Kristem zbavení a o všecku odvalu a smělost připraveni usedli zase na svých křeslech jako mrtví a tak již svatého muže nechali potom na pokoji.

Když tedy se udál, jak jsme vylíčili, tento prvý útok a celou hodovní síní se ozývalo divné a nezřetelné mumlání, přistoupil k muži Božímu jeden z jeho nejvěrnějších a pokleknuv pošeptal mu vše, co zachytil ze zločinného srocení spiklenců. Ačkoli však světec důkladně poučen o příčině a smyslu všeho toho hluku, jeho úctyhodná tvář nezměnila nikterak výraz, nýbrž sám nejudatnější zápasník Boží zůstal nepohnut a nezastrašen a zcela pohrdl podlým rámusením hanebných vrahů. Všem při hostině sedícím se jevil jak obyčejně plný radosti a počínal si při tom divokém hluku jako tichý beránek. Ano ještě bezbožného svého bratra Boleslava stále pobízel, aby byl vesel a aby ostatním hostům svým a spoluhodovníkům všeho s největší láskou popřával.

Poté za chvíli dal odkliditi stůl, povstal, požehnal přinesenou nádobu víno a připomenuv, že se blíží svátek svatého Michaela archanděla, ke všem hodovníkům takovýto pozdrav sladce pronesl:

„Svrchovaná spása všech tvorů Kristus vás spasiž na věky. Předrazí bratři, nyní pijme všichni no počest a lásku svatého Michaelo archanděla, jehož Bůh sám ustanovil věrným strážcem a ochráncem duší našich. Pijme, pravím, lásku svatého Michaelo, prosme ho, aby nám byl proti odvěkému nepříteli obráncem a zastáncem, aby se duší našich v poslední den milostivě ujal, abychom si zasloužili tím skvělým průvodcem uvedeni býti před Krále nebes, jenž jest živ a kraluje no věky věků.“ Po této pozdravné řeči sám první pil, potom všem stolovníkům dával políbení pokoje a lásky a poručil přinésti každému po číši. A když ty pozdravné číše vypili a po skončeném kvasu se do svých příbytků vrátili, služebník Boží též bez úrazu se vrátil do svého sídla, poněvadž na ten den Bůh nebyl přikázal hodinu umučení.

Když slunce toho dne se na západ pohřížilo a večernice na nočním nebi se vynořila, muž Páně horlivě se oddal modlitbám o skutkům dobročinnosti a celou noc v nich strávil, odříkal se všech žádostí světských, svědomí své upřímnou zpovědí očišťoval, pokáním všecek se z hříchu omýval, duši svou i stádo sobě svěřené Pánu Bohu poroučel, neboť předvídaje své mučednictví, věděl dobře, že mu nastává konec tohoto života. Zatím minulo téměř noc a nastal čas kuropění a strážce chrámu zvonil k jitřním hodinkám. Nedlouho předtím ctihodný

muž sklonil no chvíli hlavu na lůžko, unavené údy složil ke krátkému odpočinku a ještě ani nespal oni zcela nebděl, ale v jakémsi vytržení mysli ležel. Jakmile však zaslechl znamení zvonu, pohrdl sladkým spánkem, chvatně vstal z lůžko a rychle se ubíral do chrámu. Vzkročiv na posvátné místo padl na tvář a se srdcem zkroušeným hořce oplakával své hříchy, k jedinému Pánu, jehož vždy miloval, za své nepřátele se modlil a jeho prosil, aby mu neodpíral pomoc v den soužení. Potom vstav od modlitby poznamenal se znamením svatého kříže a v úplné tichosti sledoval jitřní zpěvy a v mnohých modlitbách a slzách opět se Pánu poručil a posléze se vydal zpátky do paláce, aby si maličko odpočinul.

Zatím již vycházel na svou denní pouť růžový Helios a začínal první rozbřesk. Boleslav, syn nepravosti, mistr a učitel falešnosti, podněcovatel a živitel všeliké zvrhlosti, pronásledovatel a ničitel veškeré šlechtnosti, obnovil ozbrojenou vzpouru, kterou dříve byl potají proti svatému muži zosnoval, a svolav na tu hodinu ničemné spiklence, kradmo se s nimi ukryl v jakési sluji ležící při cestě, aby tam zavraždil bratra nedbajícího a nevědoucího, kterého však Bůh sám již dávno byl opatřil předvídaním o vědění o vlastním mučednictví. Zlořečený muž onen těžce nesl v srdci svém o velmi se trápil, že předešlého dne jeho vzpouro se nezdařila a že bratr jeho odešel z hodovní síně bez úrazu. Jakmile však svatého muže spatřil, on vychází z chrámu, jako vlk ze sluje vyskočil o vražedným mečem opásán šel sám bratru svému v ústrety. Muž Boží však, když jej uzel přicházet, napřed jej těmito slovy na pozdrav uvítal: „Otec nebeský tě zachovej, bratře dobrý; díky nesmírné měž od Pána svrchovaného, že velmi dobrým hostitelem jsi byl při včerejším kvasu.“ Onen zvrhlý muž však nic neodpověděl na ty medotoké pozdravy, ale vytasiv meč ze vsí síly udeřil svatého muže do hlavy řka: „Lepší tobě kvas připravím dnes, dříve než odsud ode mne odejdeš.“ Při té ráně však meč krutého nepřítele odskočil a svaté hlavě nevinného muže nikterak neublížil. Neblahý bratrovrah neváhá o opakuje ránu, ale i tou zůstal muž Boží nedotčen a nepřemožen. Když tedy nečistý katan viděl, že nic nezmoohl, napřáhl ruku výše o potřetí do nevinné hlavy řal; leč strachem mu meč vypadl z ruky. Přestatečný vojín Boží Václav ihned jej uchopil za čepel a rázně jím máchl nad zločinnou hlavou Boleslavovou řka: „Vidíš divy Boží, strůjce zločinu? Co mi nyní brání, abych neprolil tvou krev? Hle, po právu by bylo možno krutou zhoubu obrátiti proti tobě, jenž stále proti právu žádals záhuby mé. Ale nechci, aby krev bratrova v den soudu byla pohledávána ode mne, nýbrž raději aby od tebe krev má byla vymáhána. Vezmi meč, urychli odpravení, neodkládej dlouho, co má být vykonáno. Neboť již jsou mně připraveny za mučednictví slovné odměny, tobě však za bratrovraždu věčné plameny.“

Bratr bezbožný rychle popadnuv od něho meč, silným hlasem vykřikl, druhy své volal na pomoc proti muži Božímu, jako by se bál přemožení, máchal mečem na obě strany a dělal, jako by byl donucen k obraně útokem bratrovým a od něho dříve udeřen. Zločinní spolčenci o závod přibíhají, vyzvídají, jako by o zločinu nic nevěděli, příčinu pokřiku, a když poznali zuřivý vztek svého pána, jedním hlasem tomu zlosynu slibují pomoc. Konečně původce zločinu drzostí spolčenců osmělen, cizími silami se chabě vzpružil. Sotva se poněkud vzpamatoval a vzchopil, počtvrté do svaté hlavy bratra svého mečem ťal a tehdy úderem jako by ženským ji poněkud poranil. Vtom všichni rázem se vrhli na sluhu Božího, člověka spravedlivého, jak už byl polomrtvý, na zem povalili a do svatých údů kopími a meči bodali. Ač opět a opět do něho nelítostně vráželi meče, bezbožný Boleslav nic nedbal bratrových bolestí, málo dbal jeho ztráty a nechtěl vzpomenouti ustanovení Páně: Kdo zabije bratra svého, hoden bude soudu (Mat. 5, 21). Již se lila krev nevinná, tělo všeliké úhony prosté jako od psů na kusy trháno, duše svatá při tolika ranách vycházela z vězení těla, s písněmi a chválami od andělů do nebe byla unášena, kdež blažena mezi sbory svatých bez konce se raduje.

Slavil pak slavný mučedník triumf 28. září přispěním svrchovaného Krále nebes, jenž s Otcem o Duchem svatým živ jest a kraluje na věky věků. Amen.

FUIT IN PROVINCIA BOEMORUM

1. Byl v zemi české jeden kníže, jménem Bořivoj, žijící i tehdy ještě v obyčejích pohanských, a vzal si za manželku z jiné země dceru knížete Slavibora, jménem Ludmilu. Ta, když byla ještě mladičká, obětovala modlám a často velmi zaníceně se oddávala jejich uctívání. Když tak oba žili pospolu, z božího pokynu a přání byvše přivedeni k lítosti, přijali očistu svatého křtu a s nimi zároveň i jejich poddaní.
2. Narodili se jim pak tři synové a tři dcery, a od toho dne, kdy přijali milost křtu, všecko jejich království vzrůstalo víc a více. Kníže Bořivoj potom, naplniv šestatřicet let svého života, odebral se z tohoto světa. Po něm ve vládě nastoupil jeho prvorozený syn jménem Spytihněv. Shromažďuje kněží a kleriky, žil s odevzdaností ve víře Kristově. A naplniv čtyřicet let svého života, rozloučil se s tímto světem. Po jeho skonu ujal se kormidla vlády bratr jeho Vratislav.

3. Jejich matka, vznešená paní Ludmila, po svém obrácení od pohanských bludů každodenními slzami hořce lkala, že dříve modly uctívala. Sama to však v lepší stránku obrátila; stala se totiž matkou chudých, nohou chromých, okem slepých, vlídnou utěšovatelkou sirotků a vdov. Když však řečený kníže Vratislav, dovršit třiatřicet let svého života, opustil skličující pouta tohoto světa a syn jeho Václav, tou dobou ještě chlapec, ujal se vlády a říše otce svého, matka chlapcova, jménem Drahoň, setrvala ve stavu vdovském.
4. Tehdy nepřítel lidského pokolení, ďábel, záviděl, že zbožná služebnice boží Ludmila vynikala tolika předostmi. I konala knížecí matka poradu se svými nespravedlivými rádci a jala se míti v nenávisti svou tchyni Ludmilu. Říkala totiž: „Proč ona má býti takřka mou paní? Zahubím ji, zdědím všechno, co má, a svobodně budu vládnouti.“ Byl totiž její syn Václav posud mladíček. Jakmile ctná a oddaná služebnice boží Ludmila seznala takovýto úmysl, řekla své snaše: „Netoužím vládnouti a nepřejí si míti ani sebemenší částku tvé moci. Naopak žádám, abys mi povolila nerušeně sloužiti Bohu až do skonání mých dnů.“
5. S těmito slovy opustila Ludmila hrad Prahu a přišla na jeden hrádek, který se zve Tetín. Tam pak řečená služebnice boží, předem tuším budoucí umučení, pevně se utvrdila ve znalostech věcí posvátných a se vzrůstající horlivostí prokazovala dobrodiní chudým, aniž mohla zcela naplniti svou touhu. Po jejím odchodu matka mladičkého knížete, poradivši se se zločinnými rádci, vyslala muže, aby ji zahubili. Ti si pak přibrali veliké vojsko a táhli na hrádek Tetín.
6. Tehdy připomenutá služebnice boží v předtuše věcí budoucích povolala si jednoho zbožného kněze, jménem Pavla, a vybídla ho, aby sloužil slavnou mši svatou. Po ní se upřímně vyzpovídala před tváří Nejvyššího Soudce a posílila se přijetím těla a krve Páně. A vědoma si jsouc smrti své, počala se odívati zbraněmi víry a vytrvávala na modlitbách, aby duši svou, ozdobenou skutky dobrými, poručila Bohu.
7. Když se pak zešeřilo, řečení ukrutníci zamířivše k jejímu obydlí rozrazí bránu a vběhnuvše ke dveřím domu, v němž byla služebnice boží, vylomí veřeje a vejdou dovnitř. I řekla jim: „Bratři, proč jste přišli s takovou zuřivostí? Cožpak jsem vás neživila jako syny? Své zlato, stříbro a drahocenná roucha dala jsem vám; a dopustila-li jsem se nějaké viny na vás, povězte mi!“ Oni však nedbajíce mírumilovných slov stáhli ji z lože a vrhli ji na dlažbu. Tu jim řekla: „Zadržte, bratři, maličko, aspoň než dokončím svou modlitbu!“ A s rukama rozepjatýma modlila se k Pánu. Domodlivši se řekla jim: „Zapřísahám vás, bratři, setněte mne!“ To totiž říkala, aby si prolitím krve

zasloužila přijetí koruny mučednické. Oni však nesvolili, nýbrž vložili provaz na hrdlo její a zardousili ji. Tak ona, naplnivši ve veliké víře a oddanosti jedenašedesát let svého života, odebrala se k Pánu. Byla pak umučena oddaná služebnice Kristova Ludmila v sobotu patnáctého [šestnáctého] dne měsíce září v časných hodinách nočních.

Všechno její kněžstvo a veškeré domácí služebnictvo obého pohlaví po záhubě své pastýřky rozprchlo se porůznu do úkrytů a snažilo se zachrániti svůj ohrožený život.

8. Když však přeukrutní vrazi odtáhli, scházelo se znovu se strachem, aby posloužilo pohřbem; připravivši s velikou úctou vše, čeho bylo potřebí, odevzdalo její přesvaté tělo hroudě zemské. Přeukrutní však vrazi, rozchvátivše veškerou kořist, vrátili se ke své paní a zvěstovali záhubu nevinné bytosti s náramnou radostí, domnívajíce se, že na věčné časy budou žítí v bohaté odměně.
9. Řečená pak paní proradných mužů, uchvátivši veškerý majetek své tchyně, počala spolu s ukrutníky vládnouti, obohativši je a jejich rody i čeled' znamenitým množstvím zlata i stříbra a drahocennými rouchy. I vládli v celé zemi české jako velkolepí vévodové, jenomže ne z milosti boží.
10. Zatímco se nesmírně radovali, dostaví se pomsta trestu božího na bezbožníky, kteří se nezhrozili spáchatí tak ukrutný zločin, a postihne je znenadání Neboť když otec d'ábel na ně poštvál nesvornost, začali opovrhovati všemi svými vrstevníky. Z toho vyrostla nenávist mezi bezbožníky Tunnou a Gummonem a jejich paní, takže se veškeré myšlenky a řeči paniny ve dne v noci zaměstnávaly jejich záhubou. Když to viděl Tunna, dal se se všemi svými příbuznými na útěk a pobýval brzy tu, brzy onde. Gummon však, hledaje pro svého bratra vhodné útočiště, byl jat a i s bratrem přišel o život pozemský a zároveň i o posmrtný. Jejich paní však, vidouc je na útěku, obrátila svou zuřivost na jejich potomky od nejstaršího po nejmladšího a v jednom dni stejným or telem všechny je zahubila.
11. V týchž pak dnech u hrobu nejblaženější mučednice Ludmily spolupůsobením boží dobrotivosti zaskvěly se zásluhy jejich ctností. Neboť z jejího náhrobku se vylínil van zázračné vůně, překonávající líbeznot všelikých vonných látek; kromě toho za nejhlubšího ticha nočního třikrát čtyřikrát se zamihla před zrakem diváků četná světla loučí a svíc, planoucích nebeskou září. Vše to nezůstalo tajno paní vražedkyni. Seznavši to byla poražena velikým strachem a nevěděla, co má činiti. Konečně obnovivši poradu s jedovatými rádcí, poslala své služebníky na Tetín, kde leželo velebné tělo pohřbeno, a za úkol jim dala, aby dům blažené Ludmily nad jejím hrobem

přestavěli na způsob baziliky; té pak propůjčila jméno ke cti blaženého archanděla Michala, aby zázračné znamení, jestliže by se nějaké budoucně objevilo, nebylo přičítáno zásluhám blažené mučednice, nýbrž spíše zásluhám svatých, jejichž ostatky se tam chovají. Když byla bazilika vystavěna, všechny, kteří tam vcházeli, přepadla posvátná hrůza, takže se neodvažovali jinak než s největší uctivostí tam vstupovati. Od té doby se na tomto místě objevilo mnoho přeslavných zázraků.

12. (Přenesení svaté Ludmily)

Rozpomenuv se na svou bábu blažený Václav, jakou svatostí se v tomto životě vyznačovala a jak vynikající slávu si od Všemohoucího vysloužila, proliv přival slz a uradiv se s kněžími a některými zbožnými muži, poslal je na hrádek Tetín s rozkazem, aby důstojným přenesením převezli k němu kosti nebo prach stráveného těla. Poslové tudíž, vykonávající příkazy svého pána, vešli do baziliky a odhrnuvše hlínu obnažili hrob. Poněvadž však shledali, že náhrobní deska, již byly velebné ostatky přikryty, byla zčásti rozpadlá hnilobou, ostýchali se ji nadzvednouti řkouce: „Je-li dřevo zpuchřelé, zdaž tím spíše neshnilo, co bylo pod ním skryto?“ A chtěli hrobku znovu co nejpozorněji zavříti.

Proti jejich záměru se však postavil jeden kněz, jménem Pavel, který nebožce, pokud dlela na zemi, vždy věrně sloužil. Privil: „Nikterak se nestane, jak říkáte, nýbrž jak vám poručil kníže! Naleznu-li i jen prach stráveného těla, vyzvednu jej.“ Ostatní svorně s ním souhlasili a desku zvedli. Deska však, jak ji zdvihali, prolomila se, takže připomenutý Pavel i s hlínou padl na tělo nebožky. Ihned však povstav a hlínu odklidiv našel svaté tělo, uchráněné všeho porušení, s výjimkou toho, co na něm ulpělo proloměním víka, když je odklízovali.

Proto s velikou radostí vzdávající díky Bohu, a vyzvednuvše přesvaté ostatky a drahocennými tkaninami, jak se slušelo, zahalivše je, postavili je před oltář. Když vše bylo slavnostně skončeno, položili je na nosítka, dvěma koňum je naložili na záda a téže noci vytrvalým spěchem zamířili k hradu pražskému.

Nalezeno pak bylo tělo blažené a oddané služebnice boží Ludmily ve středu devatenáctého dne měsíce října o hodině dvanácté; přenesli je pak do Prahy v pátek jedenadvacátého dne téhož měsíce s nesmírným jásotem, přičemž všichni velebili Krista.

13. Ti, kteří je vezli, prve než je donesli do hradu, poslali napřed hlasatele ke knížeti. Služebníci ti přišedše našli jej spícího; i vzbudili jej, aby mu oznámili radostnou zvěst. On ihned vstal, odebral se do kostela a vzdal tu Kristu vřelé díky za tak veliké dobrodiní.

Když se pak rozednilo, svolav kněžstvo a zástup věřících, s nesmírným průvodem se spěšně vydal v ústrety. Na cestě se s nimi setkají oni, kteří věrně nesli svaté ostatky. Tu kněží a levité, ihned je vloživše na ramena, donesli je do hradu, zpěvem žalmů a hymnů velebíce Boha, a vešedše do kostela postavili je před oltářem, aby všichni věřící i nevěřící viděli, že tělo světice bylo od Krista uchováno bez jakékoli úhony. Všichni shlédli neporušenost těla, vlasů a šatů, jako by byla bývala téhož dne pohřbena. A tak obecně usoudili, že je hodna veškeré chvály a pocty. Když pak chtěli kopati hrob, objevila se náhle ve vykopané jámě voda. Tu usoudili všichni, že místo je nevhodné pro služebníci Kristovu. I zasypavše znovu jámu, umístili schránu se vzácnými pozůstatky nad ní, vyčkávající pomoci boží; a tak se vrátili do svých domovů.

14. Po krátkém pak čase vypravil řečený kníže posly k biskupu řezenskému, aby poradil v této věci. Ten jim podle Písma odpověděl, aby tělo, jež vzalo svůj původ do začátku prvně stvořeného člověka, se slovy „Země jsi a v zemi půjdeš, prach jsi a v prach se obrátíš“ odevzdali zemi a vyčkali, až by spatřili slávu Kristovu.

Nato se pokorně obrátí kníže k biskupovi se snažnou prosbou, aby k němu ráčil zavítati, sám tělo pochoval a vysvětil baziliku, která dotud neměla biskupského posvěcení.

I přišel biskup a nejprve zasvětil chrám Pánu, potom po šesti dnech uložil svaté tělo do země na témž místě, které předtím voda zaplavila. Tu jest třeba veřejně rozhlásiti tu podivuhodnou věc k chvále služebnice Kristovy: kdežto dříve, když ji chtěli kněží pohřbíti na místě neposvěceném, stále se objevovala voda, nyní po příchodu biskupově a po vysvěcení baziliky voda zhola se neukázala. Bylo to zajisté neobyčejně vhodné svědectví, že ta, která prožila život v blaženém obcování, musila býti pohřbena s nejvyšším požehnáním, poněvadž její místo mělo býti se svatými po pravici Kristově.

A tak, když to bylo řádně skončeno, byl biskup od knížete, jak se slušelo, obdarován, a odebral se do svého domova.

15. Když pak nadešel první výroční den přenesení svatých ostatků, ráčil Kristus k vyhlášení zásluh své služebnice způsobiti zvláštní zázrak. Podle křesťanského obyčeje oslavovati památku takových osob shromáždilo se toho dne kněžstvo. Bylo již po modlitbě a všichni zasedli pospolu, aby osvěžili tělo pokrmem. Tu jeden hošík, postižený a pokřivený tělesnou nemocí a nemohoucí vůbec vzhůru pohlédnouti, když před vchodem do baziliky, v níž odpočívá tělo vzácné paní, vzýval její zásluhy a moc Kristovu, byl napřímen a plně navrácen svému zdraví. Vidouce to přečetní shromáždění, pěli chválu Bohu, že skrze svou služebnici velebnou moc zjeviti ráčil, jemuž čest a sláva na věky věkův. Amen.

VAVŘINCOVA LEGENDA

Laurentius Montecassinský: Utrpení svatého Václava

Pán a Vykupitel náš, dávaje poznati lidským zrakům božská znamení hmotným účinkem, zvolal, jak čteme, řka: Otec můj dosud pracuje, i já pracuji! (Jan 5, 17.) Zde nutno si povšimnouti, že nebylo řečeno, ani že Otec pracoval jako by do minulosti, ani že on bude působiti jako do budoucnosti, nýbrž toliko, že pracuje. Neboť všemohoucnosti Boží, jak jsme přesně poučovani dogmaty Otců, neodpovídá ve vlastním smyslu ani minulý ani budoucí, nýbrž toliko přítomný čas, ježto jeho všeovládající velikost je vymezena jedním jediným okamžikem, objímajícím nevyslovitelným způsobem ony všechny tři časy. Proto také jistý, nikoli bezvýznamný prorok praví o něm: Jenž učinil Věci příští; odtud též plyne, proč zákonodárnému Mojžíšovi bylo řečeno Bohem: Já jsem, který jsem, a toto řekneš synům Izraelským: ten, který jest, poslal mne k vám (Exod. 3, 13). Je zajisté vlastností Boha Stvořitele všehomíra býti sám sebou, poněvadž nepodléhá jakékoliv proměnlivosti, není omezován žádnou lhůtou časovou. Proto praví Vynikající kazatel: U něhož není změny ani stínu proměnlivosti (Jak. 1, 17). Třebaže tedy vidíme, že tato nebeská přípověď, totiž „i já pracuji“, naplňuje se každodenními skutky, tj. řízením celého stroje světového, přece ji jistým způsobem mohutněji dosvědčuje mučednický vavřín blahoslaveného Václava, který před nedávnem, týče se ze zimních sněhů severních krajín jako nový Titan, rozehnal, jak známo,

všechn chlad škodlivé malátnosti. Proto pak jeho nejsvětější utrpení s tím větší úctou má být oceňováno a znovu připomínáno, že nám je, božskými ctnostmi ozářené, poskytla naše doba. A nemáme si všimati štěkotu jistých lidí, kteří mají za to, že památka těch, kdož teprve zcela nedávno byli ozdobeni korunou mučednickou, má být méně oslavována, jako by se jejich utrpení, ba samo osvědčení pravdy (což říkati je hříchem) méně líbilo Tvůrci; vždyť sám Pán pravil hlasem evangelisty: Kdokoli mne vyzná před lidmi, i já vyznám jej před otcem svým (Mat. 10, 32). Nepraví zajisté, jak tito tlachají, „některý, kdož“, nýbrž „kdokoli mne vyzná“. A zejména i proto, že zásluhy tohoto nejvyš blahoslaveného mučedníka, jehož chválu vroucně dychtíme podle míry svého skrovného nadání rozhlašovati, tak jsou oceňovány Bohem Stvořitelem všehomíra, že jeho svatosvaté ostatky zřejmě oplývají nesčetnými zázraky. A tak byť nezpůsobili k vypsání jeho mučednické cesty, přece vyzváni k tomu některými lidmi jsme se o to pokusili, aby Latium, které dychtí po pravdě, nebylo připraveno o odlesk slávy vynikajícího muže, jež tolik září u jeho krajanů. A třebaže jsme se jen velmi málo napili ze studánky svobodných umění, než abychom se vyhnuli suchopárnosti slohu, přece dodal nám jaksi odvahy slib Všemohoucího, který řekl: Otevři ústa svá a já je naplním (Ezech. 2, 8). A proto i žalmista prorocky praví: Otevřel jsem ústa svá a přivábil jimi Ducha (Žalm 118, 131). Neboť kdyby nebyl otevřel ústa, nebyl by získal ducha, poněvadž milostí Ducha svatého byl by zajisté méně naplněn tehdy, že by získaný dar vědění skrze ústa svá nesděloval všem, kdož po něm touží. A netřeba se diviti, jestliže naše snaha, když se nemůže opřítí o žádnou zkušenost, dokáže přinést alespoň nějaký užitek, poněvadž naše důvěra spočívá v onom, jehož mocí, jak víme, i němé zvěři ústa k mluvení se otevřela. Modleme se tudíž k němu, řkouce:

Ó Kriste, spáso ty lidí, v němž veškeré stvoření žije, zrozený z života čisté a neposkvrněné vždy Panny, božským jenž zaháníš světlem tmu zaslepenosti a bludů, daleko z našeho srdce zlé přeludy, prosíme, zažeň, dej nám poznati světlo, jímž scestné zmírají bludy, abychom slavili skutky, jež - zářící na věky věků - mučedník přejasný konal, důstojným hymnickým zpěvem. Amen.

Zatím všechny, kdož toto budou čísti, důtklivě se skloněnou hlavou žádáme, aby nedali místa bledé závisti, nýbrž laskavě opravili, což shledají pochybeným. Necht' také neohrabanost mého slohu nebrání vzdávati chválu Bohu u těch, kdož jsou zhýčkáni půvabem řečnického umění, vždyť vědí, že knihy Písma svatého nejsou tak prosyceny básnickým, jak se říká, medem (Horatius, Epist. I. 19, 44), jako spíše božským dechem prostě podány. Necht' rovněž

vědí, že to, co jsme z hodnověrného podání zvěděli, vypsali jsme nikoli všem bez rozdílu, nýbrž obzvláště pro ty, kteří nás o to snažně žádali. Leč po tomto krátkém odbočení vraťme se k vlastnímu vypravování. Avšak ještě to, co již před námi bylo řečeno:

Nikoli ze síly naší, nýbrž od toho bere vznik rosa, vyprahlým skalám jenž kázal vydati vodu.

Čtení první. Jistí obyvatelé severních krajin, sužováni pro polohu své země nejtuzšími mrazy, postrádali kdysi vnitřního tepla víry. Jsouce zcela neznalí onoho ohně, o němž Ježíš Kristus, Bůh a Pán náš, před časem řekl mocným hlasem evangelia: Oheň na zem hoditi jsem přišel a co chci, než aby se vznítíl? (Luk. 12, 49), když konečně skrze kázání svatých apoštolů a jejich následovníků téměř celý okruh světa, odvrhnuv ohavnost modloslužby, sklonil svou šíji pod jeho nádherné víry, oni nicméně byli oddáni bludům dávných předků a pošetile se zpěchovali nastoupiti cestu pravdy. Tou měrou totiž zběsilý nepřítel lidského pokolení hanebně zatemnil jejich rozum, že uvyklí na stálé temnoty vši silou se snažili od sebe zapuditi pravé, vše osvěčující světlo. Vždyť vskutku ty, kdož jim upřímně kázali víru, uváděli v bezprostřední nebezpečnosti násilné smrti, až se zdálo, jako by ani nejednali lidsky, nýbrž co dravá zvěř si počínali; takže právem tuším se hodí na ně výrok, který kdysi prorockým duchem byl vysloven: Léčili jsme Babylón a není uzdraven (Jerem. 51, 9). Babylón arcit', třebaže léčen, nenabyl zdraví, poněvadž lid, o němž je řeč, ve tmách nevědomosti pohřížen zasloužil si sice, aby mu byla věnována péče kazatelská; poněvadž však vlastní zásluhy tomu se protivily, neukázal se posud hodným toho, aby přijetím křtu došel záchrany duší. Avšak jak výtečný hlásá kazatel: Kde je nadbytek hříchů, je i přemíra milosti (Řím. 5, 20). Obrátivše se totiž po spatření přemnohých zázraků před zcela krátkou dobou na milost víry, tím pevněji řízením Božím drží se milosti, již dosáhli. A třebaže u některých z nich dřívější divokost zvrácených mravů dosud vládne, přece u mnohých, jak se dovidáme, símě víry z nebes zaseté vydalo přebohatou úrodu. To dokazuje následující vyprávění.

Čtení druhé. V Germánii, která prý není tak rozlehlá jako mocná, jest zajisté kraj, jež obyvatelé Slavonií (Sklavonia) nazývají, nejen hojností všelikých věcí oplývající, nýbrž i udatnými a bojovnými muži sdostatek slynoucí. V tomto pak kraji leží město odedávna Prahou zvané, které hodíc se za sídlo královské bývá obýváno vladaři oněch končin. Kdysi tedy jistý Vratislav, dosáhnuv slavně královské moci, tu sídlil a s bedlivou péčí vykonával vládu. Pro záslužnou stálost ve víře byla mu z nebes dopřána taková vítězství, že milostí Stvořitele všehomíra triumfoval nad téměř nescíslnými nepřáteli. Ten ve věku kvetoucí mladosti zplodil z bohumilé manželky, kterou z urozeného rodu byl pojal, prvorozeného syna

jménem Václava, tak zářícího půvabem krásy, jako se později skvěl bezúhonností mravů. Tento po uplynutí let dětských, která, pokud onen věk dovoloval, u znamenitém vychování byl strávil, když k věku chlapeckému dospěl, byl vlastním otcem dán na učení věd božských. V nich tak výborně s milostí Boží prospíval, že v krátkém čase přede všemi spolužáky se vyznamenáváje v každém směru byl pokládán za rovna svým učitelům. Neboť oddáváje se běžným pro ten věk hrám nezapomínal na to, co kdy od učitelů byl slyšel, nýbrž pravdy božské, jež v přítomnosti učitele náboženství do svého srdce byl vštípil, i za jeho nepřítomnosti v knize srdce svého opakoval.

Čtení třetí. Neboť svrchovanost všemohoucího Krista osvěcovala srdéčko služebníka svého, o němž věděl, že jednou korunou mučednickou dojde účastenství na jeho světle. Proto i srdce jeho neznající špatnosti zachovávalo předpisy zákona, častěji opakujíc, čemu se dříve naučilo. Vždyť Mojžíš, zákonodárce a sluha Boží, prohlásil, že ona zvířata jsou čistá a hodí se za oběť Všemohoucímu, která nejen mají rozštěpená kopyta, nýbrž i přežvykují. Neboť v rozštěpení paznehtů obrazně se obráží schopnost rozlišování (tj. dobra a zla); v přežvykování pak, jimž se potrava již jednou požitá znovu přivádí do úst, co jiného se jeví nežli pamatování si a opakování vyslechnuté látky? Přebлаžený tedy Václav byl již způsobilý, aby byl obětován Bohu, neboť nepostrádaje rozlišovací schopnosti skutky spasení Božího choval v dobré paměti. A tak mládenec, jak o Pánu jest psáno, ponenáhlu prospíváje věkem i moudrostí (Luk. 2, 52), nejen Pánu všemohoucímu byl milý, nýbrž i u všech spoluobčanů co nejmilejší dítě byl oblíben. I užíváje věku mládí k nabytí vědomostí bohulibých, k nábožnému přijetí křtu se připravoval. Naučil se totiž volati s žalmistou: Pokropíš mne yzopem a očištěn budu, omyješ mne a nad sním budu bělejší (Žalm 50, 9). Vskutku od Boha omyt stal se bělejší nežli sníh, pokropen vodou z nebeského pramene stal se příslušníkem rajských sborů. Neboť neměl žádné skvrny hříchu na sobě ten, který maje kralovati na věky, koruny svatých mučedníků stal se hodný. Avšak nezůstala mu ani utajena sláva, které měl dojíti, nýbrž jaký a jak veliký bude a kterak s palmou mučednictví vstoupí do nebeského království, zasloužil si po pořádku zvědět.

Čtení čtvrté. Přijav tedy po katolickém způsobu křest svatý, když se chtěl vrátiti domů, kněz, který mu uštědřil tak veliký dar, potají tuto věštbu, Bohem vnuknutou, mu sdělil:

Otcovským těmto mým slovům dopřej jen laskavě sluchu, Všemocný tobě jež říci mně, svému sluhovi, káže. Korunou ověnčen svatou, mučedník do nebe vstoupíš. Slíbeným

královstvím, pane, pohrdnout nesmíš, tě prosím, zbožně však kráčeje žitím, s ubohým vždycky měj soucit.

Takovým oslovením poučen a takovými sliby nabyv odvahy, muž Boží vesele domů se ubíral. A od té doby počal konati tak četné skutky milosrdenství a býti tak štědrý v rozdávání almužen, že mohl s blahoslaveným Jobem smělym hlasem o sobě prohlašovati: Od mladosti rostlo se mnou milosrdenství (Job 31, 8). A skutečně komu z chud'asů nedostalo se jeho pomoci nebo kdo pozbyv vlastních prostředků nebyl podporován jeho štědrostí? Dělal si totiž podle příkazu Páně přátele... (mezera v rukopise), kteří by jej přijali do stánků věčných, po nichž celým svým srdcem toužil, a říkával: Zvolil jsem raději býti povrženým v domě tvém, Pane, nežli bydleti v stáncích hříchů. Zachovávaje rovněž bedlivě zdrženlivost, tak se držel v mezích cudnosti, že žádná nepříznivá pověst o něm nedolehla k sluchu pomlouvačů. Hříchu pak lakoty tak se hleděl uchrániti, že právě proto i bohatým i chudým milým se stal. Znal totiž přikázání apoštolovo:

Varujte se lakoty, jež zajisté je modloslužbou (Efez. 5, 5). Neboť kdežto každá neřest ukojením zdá se býti uspokojena, tento nejohavnější mor nezná ve své rozpínavosti žádných, ani nejvzdálenějších mezí; pročez i satirik dí:

Zatímco otvorem plněn měsíc se bachratým stává, roste tak po zlatě chtivost, peněz jak hromádka roste (Juv. 14, 138 n.).

Vynikaje tedy těmito i jinými přemnohými dobrými vlastnostmi, tak byl všemi spoluobčany milován, že tito pominuvše bratra ještě za živobyčí otce a zároveň s jeho vůlí jej si za vladaře země slušně žádali, což také pokynutím Krista Pána se stalo.

Čtení páté. Ujav se tedy důstojně královského žezla, podle významu svého příjmení obezřetně vlastní náruživost na uzdě držel, neopouštěje ovšem za žádných životních okolností zásadu pokory a šlechetnosti, již si sám pro sebe vyvolil. Konal sice, jak svatý Řehoř o komsi vypráví, též některé světské věci, ale jak se později ukázalo, spíše z povinnosti než z vlastní vůle. Práh kostelů při zbožných návštěvách tak často překračoval, že to i veškerému kněžstvu bylo podnětem k obdivu. Když vstoupil do chrámu, nedopřával nikterak sluchu světským malichernostem, nýbrž poslouchaje rád skutky mučedníků, dychtil nadevše kráčet v jejich slépějích. Zatím jeho jednou již jmenovaný bratr, kráčeující v jinošském věku se svými druhy po stezkách bludných a kluzkých, žil pod svrchovaností svého bratra spíše z donucení než

dobrovolně. Poněvadž pak, jak z Písma svatého jsme poučeni, osvědčená ctnost napadá pošetilce, týž král, ztrácuje bohaprázdné skutky svého bratra, pro bezuzdnou šílenost jeho časté mu dělal výčitky. Jelikož však, jak Salomonu, nejmoudřejší z králů, tvrdí, slova moudrých jsou jako ostny a jako hřebíky nahoru zaražené, jak komik Terentius praví: Povolnost plodí přátele, pravda nenávisť, týž rodný bratr tak znamenitého muže přívětivá a laskavá slova bratrova hanebně obracel v žlučovitou a svárlivou nenávisť, neboť domluvy jeho, ďábelským duchem jsa ponoukán, nikterak nemohl snášeti. Protož skrze některé poddajné přívržence žádal, aby mu týž král postoupil v úděl obec, která se od starodávna Boleslav zvala.

Čtení šesté. A tak král z lásky k bratru svému rád svolil k žádosti, avšak poněvadž srdce nešlechtníka jednou prudkým jedem otrávené žádného léku lítosti nezná, týž často řečený bratr, dosáhnuv, jak myslil, toho nejmenšího, po větším přehanebně zatoužil. Chorobnou nenávisť totiž trápen počal dychtiti po koruně královské a bratra jakýmkoli způsobem odkliditi usiloval. Hnětlo jej, že bratr s dosaženou hodností královskou také přátelství všech dobrých požívá a pověsti svatosti i v okolních krajích se těší. Ovšem, jak čteme v lyrické básni, častěji větry zmítána bývá nebetyčná jedle a vysoké věže těžším pádem se řítí a blesky bijí do vrcholků hor (Hor. Od. II., 10). Zatím muž Páně ztrativ vlastního otce službě pro všemohoucího Pána zcela se oddal, poskytuje totiž výživu chudým a staraje se o ubožáky jako o sebe Sama, obdarovávaje též štědře chrámy Boží z příjmů vlastních. Rozdal totiž a milostivě rozdělil skoro celé dědictví chudým, aby spravedlnost jeho trvala na věky. Vždyť stoje nohama na zemi, duchem stále prodléval nahoře, naučil se s apoštolem říkati: Přebývání naše je v nebesích (Fil. 3, 20). Znaje výrok Platónův, že celý život moudrých jest rozjímání o smrti, při veškerém svém konání myslil na konec, aby na věky podle Šalamouna se neprohřešil. Tak nezměrné zároveň bylo jeho milosrdenství, že byl milostivý i k těm, kteří mu strojili smrt, ba i kdyby byl kdo dopaden v těžkém provinění, stěží by byl vynesl ortel smrti; četl totiž v evangeliu: Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou (Mar. 5, 7), a podruhé: Buďte milosrdní, jako Otec váš milosrdný jest (Luk. 6, 36).

Čtení sedmé. Poněvadž však lidé zvráceného ducha tím, z čeho by měli dosáhnout spásy, připravují si věčné zahynutí podle slov apoštolových: Jedněm nejvyšší vůně života v životě, druhým vůně smrti ve smrti (2. Kor. 2, 16): někteří bohaprázdní skřetové, nesouce to chování s nevolí, jali se mu to zpozdit vyčítat, že nechtějí takového krále, který jaksi zmalátněl a nikterak se neprojevuje jako vykonavatel zákona, když nechce vynášet rozsudek smrti. Tak

smrtonosný jed vlil totiž do jejich srdcí onen nejjedovatější had, který přivedl první lidi k hříšnému pádu a stále usiluje strhnouti veškeré pokolení lidské, dříve než by se mohlo káti, do hlubin pekelných. Ale muž Páně věda dobře, co je náležité, nechtěl, když je milý Bohu, aby byl milý též nejničemnějším lidem, neboť znal, co pravil přední kazatel: Kdybych se dosud chtěl líbiti lidem, nebyl bych služebníkem Kristovým. I považoval hostinu, kterou jeho otec o svých narozeninách jednou do roka strojíval velmožům, za nevhodnou, maje za užitečnější odpomáhati nouzi chudých než zbytečně se starati o přepych bohatých. Tedy tato věc se stala, jak psáno, semenišťem nenávisti. Posléze přispěchali k jeho bratru, jehož srdce bylo již prokláno ďábelskými střelami, a takto začali pošťkávat: Náš král, stížen jakousi duševní chorobou, dává přednost životu mnišskému před životem důstojným krále; a nedbaje na vaši Výsost a pohrdaje všemi námi velmoži, přibírá ke svému stolu jakési človíčky z nejnižších vrstev. Pročež jednomyslně jsme se usnesli zvolit za krále tebe, jehož svědomitost a ráznost, jak známo, nad hvězdy jasněji se skvějí.

Čtení osmé. Takovým řečem jako tupé zvíře dopřáváje sluchu, kochal se v nejhnusnějším velebení. A předáci znovu k němu mluví:

Nesmí se otálet s takovými, je-li libo, záměry, nýbrž naše plány musí být obezřele provedeny dříve, než veškeré poklady tvého otce budou od něho pošetile rozházeny. Po odstranění tedy onoho, jehož jednáním otcovský a dědovský rod váš je zneuctěn, necht' se žezla královského ujme vaše Výsost, o němž je známo, že nejen jste srdnatý v boji, nýbrž že budete si vědět rady v každé situaci. Nato jim on řekl: Kterak podle vašeho zdání můžeme jej zabít, když on sídlí v nejpevnějším, jak víte, hradě a má v rukou vládu nad celým královstvím, kdežto my jsme početně slabší a s tak velkou mocí se nikterak nemůžeme měřit? Tu oni pravili: Hle, nadchází den svatých mučedníků Kosmy a Damiána, jež každoročně světíš. Nasadili si tedy lstivou přetvářku, nemeškej pokorně před krále předstoupiti s takovouto prosbou:

Laskavě návštěvou račiž, králi, mé poctíti sídlo, se sluhou společně oslav výroční radostně svátek.

Když se na takových zločinných záměrech dohodli, týž bratr prokleté paměti se po nějaké době odebral do královského hradu, v hříšném nitru chovaje lstivou lišku.

Král je přijal s bratrskou láskou a takto k němu promluvil: Druhdy zajisté stavěl jsem se otevřeně proti tvým, nejmilejší bratře, skutkům, to však jen pro tvou spásu. Uvidím-li však

nyní, že jsi se ve svých mravech polepšil, milerád vyplním, cokoli se zlíbí tvému srdci. Jemu bratr pokrytecky odvětil: Oddán kdysi mladickým pošetilostem, tvých napomenutí k nápravě jsem si v své zpozdilosti málo vážil; avšak nyní, když jsem milostí Boha všemohoucího jasněji prohlédl, co je správné, slibuji, že se od dřívějších skutků svých odvrátím. Král ať jen ráčí vyslyšeti žádost svého sluhy a ať se nezdráhá vejíti pod střechu bratra svého. Vždyť se blíží svátek svatých mučedníků Kosmy a Damiána, který každoročně, jak se sluší, světívám. Nechť tedy král ráčí navštívit dům svého sluhy a společným veselím oslaviti svátek tak velkých mučedníků.

Čtení deváté. Takovéto s medem smíšené jedy podávaje, onen ničemník podle básně Maronovy jako studený had úskočně se skrýval v trávě; avšak běda ti, ze všech dravých zvířat nejkrutější, jenž v ústech maje med osnuješ po způsobu dravé zvěře proti bratru odporné úklady. Avšak ani nemáš práva jmenovat se bratrem toho, jehož dobrotivosti nenásleduješ, jak by se slušelo, a ani si na ni ve své ohavné duši nevzpomeneš. Neboť podle etymologie slovo bratr (frater) značí tolik co „druhé já“ (fere alter) (Gellius XIII., 10, 4), ale ty, bezbožníku, jenž kráčíš opačným směrem než ten veliký muž a zapíráš přirozený cit, nemůžeš být pokládán za jeho bratra, nýbrž za nejpodlejšího nepřítele. Řekni přece, řekni, sluho pekla a plémě d'ábelské, jaký prospěch či potřeba přiměla tě spáchat takovou ohavnost!? Snad aby ses zmocnil královské koruny a nade všechny se vyšinul, kdežto ve skutečnosti tolika pánům jsi podroben, kolika morovými neřestmi jsi ujařmen. Praví evangelium: Každý, kdo páše hřích, otrok jest hříchu (Jan 8, 34). Avšak obraťme se již k vlastnímu vypravování.

Král tedy, jsa mírumilovné a bezelstné povahy, neotálel vyplniti nešlechtná přání svého bratra, nýbrž přibrav některé dvořany, rozhodl se pospíšiti na jeho hrad. A když byl některými prozíravějšími členy dvoru zčásti upozorněn na chystané úklady, dal jim hned takovou odpověď: Kdyby Pán nechránil obec, marně by bděli její strážcové; poněvadž však, jak známo, ti, kdo neutečou před řítícím se domem, pokoušejí Boha všemohoucího, hledme pod ochranou vojenského oddílu dostáti slibu, abychom také oslavili svátek tak velkých mučedníků. Když tedy přišli k bratrovu (Tomu a hostina s královskou nádherou byla připravována, král vkročiv do chrámu se skloněnou hlavou vzýval Boha Stvořitele, pronášeje takovouto modlitbu: Všemohoucí Pane, pravil, jehož vševědoucnosti žádná tajemství lidských srdcí nemohou zůstatí skryta, buď, prosím, milostiv mým hříchům, neboť víš, že pro pravdu tvou od bratra svého a druhů jeho jsem nenáviděn. A jestliže, Pane, podle věštby požehnaného kněze mně s tvým dopuštěním nadchází utrpení, rád pro tebe přijímám mučednictví: neboť

raději chci podstoupiti jakékoli časné nebezpečství na zemi, nežli podporováním nepřátel tvých a přestupováním přikázání propadnout věčným mukám. Takto se pomodliv vyšel ven a přívětivě oslovil svého bratra i všechny předáky, jakož vůbec byl mírný i k těm, kdož mír nenáviděli, a podle apoštola (Řím. 12, 18), seč byl, se všemi lidmi žil v míru.

Čtení desáté. Když tedy byla podle obvyklého způsobu na počest svrchu jmenovaných mučedníků vzdána chvála Bohu, odebrali se k hostině, kterou bratr zlořečené paměti úkladně dal vystrojiti. Neboť onen vyvrhel a výlupek vši nepravosti na odív stavě všemožnou laskavost, smrtelný jed, který v srdci nosil, hleděl nějakým způsobem bratru nakapat. Když pozoroval, že mu vojenský doprovod bratrův překáží provésti to, co hanebně chystal, odložil na nějaký čas svůj úmysl. Když pak nadešla noc a všichni vínem zpití uložili se k tvrdému spánku, nejtihodnější z králů, jsa úplně střízliv, v obvyklou hodinu noční pospíchal do chrámu, aby vzdal Pánu díky a slávu. Tak velice však důvěřoval v ochranu a řízení Všemohoucího, že kromě osobního průvodce nikoho z ozbrojené družiny nestaral se přibrat. Neboť neobával se nikterak smrti ten, který, jak kdosi praví, naučil se nevážití života. Když pak bratr takového muže, věda o jeho příchodu, využíval se svými bezbožnými spolčenci noci a úkladně střežil osudnou skrýši před dveřmi chrámu, přišel vznešený král bratra meškajícího v chrámové předsíni takto ráčil osloviti:

Největší vzdáváme díky tobě, můj nejdražší bratře, za hody bohaté, jimiž nás jsi i předáky hostil.

On mu odvětil: Včera jsme tě chatrně pohostili, ale dnes, myslím, důstojnější ti připravíme snídani. A to řka, vytasil meč, který měl ukryt, neostýchal se bratra udeřiti. Ten však silou z nebe poskytnutou, jakož uměl zacházeti se zbraní, svou šubou zachytil ránu a náhlým výpadem sám nejen z ruky bratrovrahovy meč násilím vyrval, nýbrž jej samotného k nohám svým mocně porazil, řka: Hle, ty nesmírný zpozdilče, viz, kterak spravedlivý soudce Bůh k nohám mým tě srazil o jak mohu setnout tvoji pošetilou hlavu. Ale nechť se nestane, abych potřísnil své ruce tvou krví a pro záchranu svého těla uvedl duši v nebezpečensví; ba naopak hotov jsem podstoupiti na osvědčení pravdy smrt jakkoli krutou, jen když z cesty přikázání Božích se neuchýlím. Po těchto slovech meč, který v rukou držel, odhodil, bratra ze země laskavě pozdvihl, očekávaje jistou smrt, která, jak věděl, po vyváznutí onoho je mu souzena.

Čtení jedenácté. Nezpěchoval se muž Páně smrt pro zachování přikázání Kristových podstoupiti, nýbrž přál si, aby se vlastní bratr takovou ohavností neposkrvnil - podle oněch

slov Kristových v evangeliu: Otče, je-li možná, ať odejde kalich tento ode mne (Mat. 26, 39), jako kdyby byl řekl: Je-li možná, ať tento kalich utrpení není mně podán od Židů, pokrevstvím se mnou spřízněných, nýbrž od nějakých cizozemců. Nuže tedy často jmenovaný bratr po svém vyváznutí, jsa posedlý ďáblem a hnán dravčí zběsilostí, své spiklence jižjiž blednoucí a na útěk se dávající přivolal. Ti přišli, zároveň s ním na krále se vrhli a nesčíslnými údery mečů jej ubili. Jaký to muž, vši zbožností obdařený, který nejkrutější smrt pro Krista volil, než by byl v krvi nepřítele pravici svou zbrotil! A proto ozdoben, jak věříme, korunou mučednickou a provázen nesčíslným sborem svatých mučedníků zasloužil vejíti do hvězdných stanů. Neboť kdo z věřících by pochyboval, že tento přebлаžený muž byl korunován mučednickým vavřínem, když pro pravdu, kteráž je Kristus, smrt ochotně podstoupil?

Mrtvé jeho tělo leželo arcit' po nějaký čas nepohřbeno v témž chrámě, kde byl dotrpěl, protože shora řečený vrah k vlastní své záhubě se zmocnil vlády v království. Avšak dobrotivý a svrchovaně milosrdný Bůh dopřál jeho údům způsobit tolik zázraků, že nikdo téměř nemohl pochybovati o jeho svatosti. Konečně toho času týž přebлаžený mučedník, zjeviv se jedné nábožné ženě pokročilého věku, oznámil, že kloub jeho ruky, uťatý bezbožnými vrahy, leží na určitém místě, a přikázal, aby po nalezení byl vrácen k svému vazivu. Když se tak stalo, tak pevně přirostl a srostl s tělem, jako by nikdy nebyl uťat. Skvěje se v nebesích, hle, jak krásně též na zemi září, pozemským viděti dává, cokoli na nebi drží. Nejvyšší z králů všech skvěle tohoto oslavil krále, nikoli v nebesích pouze, nýbrž též na zemi svatě.

Čtení dvanácté. Když tedy, jak bylo řečeno, jeho mrtvé tělo působilo nesčíslné a takřka živé zázraky, počalo být věřícími s náležitou horlivostí uctíváno. A tak se stalo, že za času pana Vojtěcha, vznešeného vyznavače a biskupa, bylo z řečeného kostela vyzdviženo a na svůj vlastní hrad, to jest do Prahy, přenášeno, aby tam, totiž v chrámu blaženého mučedníka Víta, bylo s náležitou poctou znovu pohřbeno. Když bylo cestou vezeno čtyřspřežím za doprovodu četného zástupu duchovenstva a lidu, kteří s jmenovaným ctihodným biskupem provázeli ono přesvaté, byť mrtvé tělo s voskovicemi, žalmy a chvalo zpěvy, udál se podivuhodný a za našich časů přímo ohromující zázrak, o němž věříme, že se nestal bez vůle všemohoucího Boha, stvořitele všech věcí, který dal slunci paprsky a měsíci růžky, zemi lidi i nebesům anděly. Neboť jak jsme zvěděli z vyprávění jistého hodnověrného obyvatele svrchu řečeného království slovanského, jakmile přišli k vyvýšenému místu v řečeném městě, koně táhnoucí

vůz náhle se zastavili, a jako by k zemi nohama přirostli, nebyli s to dále popojeti. Vozkové držící otěže čtyřspřeží sice je usilovně poháněli ranami bičů a všichni kolemstojící pomáhali hlasitým pokřikem a postrkováním, seč byli, avšak jak jsme řekli, nehnuli koňským spřežením ani o krok. Mezitím přišel jeho bratr, poskvrněný krví bratrovražednou a vinou za smrt nevinného člověka, a jako by litoval a želel, se slzami a s chvěním sklesl na tělo bratra, kterého zabil, žádaje za odpuštění spáchaného zločinu. Potom se všichni rozhodli, že z vozu vypráhnou koně a zapřáhnou několik spřežení volských, aby alespoň jejich silou s vozem pohnuli; avšak i tak se namáhali marně. Vida to biskup, posly do města rozeslal a pro ostatní kněžstvo narychlo vzkázal; tohoto rozkazu rádi poslechnuvše, spěšně přišli a spolu s biskupem a lidem, který se byl shromáždil k doprovodu onoho svatého těla, pokleknuvše na zemi a ruce k nebesům rozpjavše, k všemohoucímu Pánu modlitby vylévali, aby Bůh, v jehož moci je ne něco, nýbrž podle jeho vůle všechno, ráčil jim milostivě vyplniti, zač se zbožnou myslí a upřímným srdcem žádají. A bezmezná Boží láska neoslyšela jejich modliteb, slz a zbožných přání, nýbrž milostivě jim udělila, zač prosili, ježto právě, jak žalmista pravdivě svědčí: blízek je všem, kdož ho v pravdě vzývají (Žalm 144, 18). Neboť týž vůz, který předtím nebylo možné ani čtyřmi koni ani snad dvanácti páry volů rozjeti a vůbec jím hnouti, jakmile věřící dokončili modlitbu, z vůle všemohoucího Boha, který řídí otáčení celého světa, velikou rychlostí se začal pohybovat jediným toliko spřežením volů. A tak vznešené tělo onoho přesvatého krále a mučedníka Božího Václava bylo dovezeno za doprovodu velkých zástupů věřícího lidu na hrad Pražský a uloženo v stříbrné rakvi v chrámě svatého Víta, mučedníka Kristova, vedle oltáře téhož mučedníka. Tam potom po mnoho let na jeho rukou i nohou tak rostly nehty, jako kdyby pořád byl naživu, arcit' řízením toho, jemuž vše žije a jenž jest požehnaný na věky věků.

Také jiný zázrak velmi znamenitý a hodný toho, aby byl vypsán zachován paměti věřících potomků, udál se pro zásluhy tohoto přesvatého krále a Kristova mučedníka Václava. Neboť jakož jest obyčejem lidí onoho království, kteří žijí v postavení služebném, že teprve po šesti dnech práce pro své pány mají dovoleno pracovati pro sebe, jistý muž, když pod tlakem té povinnosti po šest dní sloužil svým pánům, v sobotu konečně se na pole odebral, aby své vlastní proso požal, a seč byl, až do noci pracoval. Avšak ani tak nebyl schopen všecko proso požítí. Následujícího pak dne, který k oslavě vzkříšení Páně se nazývá dnem Páně, manželka onoho muže nerozvážně vyšla, aby požala to, co zůstalo z řečeného osení, a se sehnutým tělem jala se žíti proti Božímu přikázání, potvrzenému nepřekročitelnými předpisy církevních učitelů. A tato její pošetilá opovážlivost neušla trestu Božímu. Brzy zasažena byla z nebes:

prsty levé ruky, jimiž si proso při žnutí přidržovala, tak se zkroutily k dlani téže ruky, že se již žádným způsobem nedaly otevřít k obvyklé práci. Když takto byla pokutována za práci konanou v nedovolený čas, uvědomila si provinění, jehož se - třeba z nezbytnosti - dopustila. Přišla do svatyně přesvatého mučedníka Václava, vrhla se s nářkem a pláčem před jeho oltářem na zemi, žádajíc za odpuštění spáchaného přečinu. Když se tam se zkroušeným srdcem dlouho modlila, velkomyslnou dobrotou všemohoucího Boha a pro zásluhy i přímluvu řečeného mučedníka byla uzdravena, a vzdávajíc hned díky Stvořiteli a Pánu a nevýslovně se radujíc, vrátila se domů.

Když tam mučedník tento přemnohým prosebníkům působil zázračné úkazy, začaly tak velké zástupy okolního lidu překračovati práh kostela, že bez uměnění úcty původního mučedníka a patrona bylo mu dáváno jméno mučedníka nového. Neboť kdežto až do té doby byl nazýván chrámem svatého Víta, nyní téměř u všech chrámů svatého Václava sluje. Arciť, jak před námi bylo řečeno (1 Král. 3, 1), všechno řídké připadá vzácnější; proto též je psáno: Slovo Páně bylo vzácné, to jest řídké. Jednou pak, když v koloběhu roku se vrátil výroční svátek tohoto velkého mučedníka, zástupy téměř všech spoluobčanů spěchaly do toho kostela, a když tam jasným a slavnostním hlasem prozpěvovali slávu Boží a chválu mučedníka, srdce některých vězňů v sousedství začal trápit nesmírný zármutek. Litovati totiž, že byli králem té země uvrženi do tak těžkého vězení, že nemohou obvyklým způsobem oslavovati památku vznešeného mučedníka. I přispěla jim všemohoucí víra a dotkla se z nebes jejich srdcí. Přiměla je, aby s důvěrou se dali do volání, takže prolévající slzy a společně ruce vzpínající k nebi, takto se jali modliti k všemohoucímu Pánu:

Ty, jenž jsi - nevinný - vyrval vězněné z pekelných chřtánů, pohlédni laskavě na nás pro velké zásluhy světce!

Po této modlitbě, když oheň víry líbezně hřál hlubinu jejich srdcí, začali zvýšeným hlasem žádati za přispění často jmenovaného mučedníka, modlíce se:

Ó svatý Václave, račiž pomoci přispěti ubohým, mučedníku hromovládného Boha, pomoz nám, sluhům svým!

Když to třikrát čtyřikrát pronesli, dostavila se milostivě, jak se obvykle stává, pomoc Boží a pro zásluhy především mučedníka, kterého vzývali, všem mužům ve vězení zavřeným, osmdesáti totiž, ba i více, s takovou rychlostí se uvolnily řetězy a okovy božským řízením s

takovým třeskotem se rozlomily, že ani ti, jimž se tohoto daru dostalo, nemohli nikterak pochopiti tak náhlý a netušený zázrak. Vyšli ven a v tanečním poskoku se ubírali do chrámu, v němž leží tělo slavného mučedníka, volajíce a říkajíce:

Budiž ti sláva, ó Kriste, kterýs nás na snažné prosby světcovy pro dluhy vzešlých, tíživých závazků zprostil.

Že se tak skutečně událo, živými tak říkajíc slovy častokrát dosvědčoval pan Benedikt, pocházející z národa saského, jenž veda v Kasinském klášteře bohabojný život, nábožně po všechn čas života nosíval při sobě úlomek z těch řetězů, vyprávěje, že se onen veliký zázrak stal v jeho přítomnosti. Však na tom co divného, sňal-li mučedník železná pouta, k okovům Kristovým připjat při mocné který byl síle.

My tedy, jsouce k tomu dohnání spíše nedostatečností slohu než nedostatkem látky, upouštíme od dalšího vypravování, obávajíce se totiž, že se bude zdát, jako bychom trpěli vadou Pisonovou (Cicero in Pisonem, c. 7; Hieronymus Epist. 69, 2), a když neumíme mluvit, nemůžeme mlčet. Nejsmeť tak tupí, abychom podle výroku jistého mudrce nevěděli, že nic nevíme. Tolik napsáno jest pro chválu a slávu věčnou.

BRUNO Z QUERFURTU: NASCITUR PURPUREUS FLOS

1. Z českých zemí vykvetl nachový květ, z velikých rodičů větší syn, zlaté jablko vzrostlo z ušlechtilých ratolestí: narodil se chlapeček Vojtěch, jehož jméno, vyloženo, znamená útěcha voje, krásný tvář, ale krásnější duchem. Otec jeho byl muž vznešený a velmi mocný, panství jeho rozsáhlé a majetek nedotčený. Měl hojnost pozemských příjemností, zástupy lidí poddaných, dům, plný zlata a stříbra, ozýval se hlukem četné čeledi. Ač byl pánem zemským, nebyl člověk nadprůměrný; zřídka se modlil, ale vynikal v milosrdenství, cudnosti příliš nedbal, ale štědře pečoval o chudé. Vznešená matka byla ze slavného slovanského rodu, důstojná choť svého urozeného manžela, manžela totiž, jenž byl pokrevně spřízněn s rodem královským, neboť byl vlastním vnukem krále Jindřicha, jehož zákonů s chvěním dodnes široko daleko poslouchají národy. Zena, jak se praví, čistých mravů, štedrá v almužnách, vyznávajíc víru činy dávala krásný výraz své vznešenosti. Ale prospívajíc ve škole ctnosti, nebyla dobrou strážkyní svého bratra. Neboť zatímco horlila o čistotu a důvěrně se oddávala

modlitbám, poskytla muži příležitost hřešit ne s jednou, nýbrž s mnohými ženami. Dobrý otec, lepší však matka, nejlepší ten, jenž se z nich narodil.

2. Děťátko pak odkojeno dostalo horečku, takže se rodiče hrozili blízké jeho smrti, a pohnulo k pláči všechny, kdož viděli jeho jasnou tvář. Otec často chodil k synovi, jenž mu byl nad jiné milý, a hojné jeho slzy svědčily, jak velikou lásku k chlapci chová ve svém nitru. Hořká smrt je ve dveřích: tu jim napadne spásná myšlenka. I prosili vyděšení rodičové chvějícím se hlasem: Ne nám, Pane, ne nám budiž živ tento chlapec, nýbrž jako klerik na počest Matky Boží necht' nosí tvé jho na krásné šíji. Tak řekli a položili jej na oltář Marie Panny, a v okamžení polevila bolest, nemluvnátko přišlo k sobě a zcela se uzdravilo. Tak předkládá Bohu prosby lidí k ní volajících dobrá a vznešená vládkyně andělů, Neposkvrněná Panna, neboť nedovede odepřít těm, kdož ji vroucně žádají, a přináší z nebes pomoc chorým smrtelníkům, zářivá hvězda mořská. Označila jsi svého, Mana Panno, sluhu.
3. Když se pak jeho dětské smysly rozvíly a neohebný jazyk přivykal mluvení, jest odevzdán do rukou kněžím, aby ho naučili prvým základům. Tehdy sluha, jenž k němu od kolébky nejdůvěrněji přilnul, vyhýbaje se, jak to je již lidem vrozeno, námaze, odepřel svou pomoc při studiích. Proto zoufal nad obtížnou cestou a několikrát náhlým útekem přiběhl k milým rodičům. Tím rozhněvaný otec potrestal ho za útek strašným výpraskem a pádnými ranami a z rozhorlení dal syna - a dobře tak učinil - do trpkých, ale zdravých škol. Neboť Bůh zbystřil vnímavost srdce chlapcova, a než uplynul měsíc, naplnil jej takovou milostí, že byl malému pánovi po celou dobu studií vychovatelem mravů a učitelem vědomostí.
4. Když tak uplynula žvatlavá léta prvního dětství, Vojtěch napojen nektarem Davidovým a nasycen medem sladce pějícího Řehoře, byl poslán k sedmi chlebům moudrosti, aby pojedl svůj díl, poslán totiž do Magdeburku, nové to metropole Němců, aby se naučil svobodným uměním. Toto město veliký král, první ze tří Ottů, vznešený císař, povýšil na arcibiskupství a blízko, na krásném břehu řeky Labe, vystavěl překrásný chrám svatému Mauriciovi, jak ještě dnes je vidět. Prvým arcibiskupem toho města byl Adalbert, jenž nadaného chlapce Vojtěcha podruhé pomazal svatým křížmem a nazval jej podle svého jména Adalbertem. Tehdy se o tom nevědělo; teprve když se po ukončení studií vrátil domů, rozpomněla se matka chlapcova, že když týž Adalbert dlel v Prusku jako misijní biskup a ubíral se panstvím

otcovým, zavedla syna s ostatními biřmovanci, takže ho tenkrát biskup biřmoval poprvé.

5. Přišel tedy jako host před školu, vstoupil do obávané brány, kde bylo vidět mnoho předložených jídel, z nichž dychtivými ústy bral veselý zástup žáků, jak koho vedly touhy mladého srdce. Školy řídil tehdy jistý Oktrik, muž velmi výmluvný, jehož slavná památka žije až podnes v celém Sasku; velikost jeho hlásá i pouhý pohled beze slov na jeho žáky a očividně ji dokazuje i učenost rozšířená po všech okolních městech. I jsou přiděleni vychovatel i pán ke čtení, jak byl zvyk doma se učit; milost Boží byla při chlapci, bohatou žilou proudilo nadání, smysl a rozum. To prý bylo při něm podivuhodné, že někdy, když se učitel náhodou vzdálil, strávil celý den hrou, jak se stává při dětské tékavosti; když z určeného úkolu ani slova nevěděl a řádně rozhněvaný učitel ho počínal bít, zvolal: Pust' mne, budu čísti - a když ho pustil, četl velmi dobře, jako by věc již znal. Také prý mluvil třemi jazyky místo jedním. Žáci totiž měli obyčej mluvit latinsky a nikdo se neodvážil před učitelem mluvit jazykem barbarským. Pročež když učitel sáhne k pálicím prutům, nejprve žvatlá: Můj pane, kdy však roste bolest, jež nezná zákona, týmž slovem i Sas i Slovan prosí o milosrdenství.
6. Po devět let broustil v školské aréně zbraně svého nadání, a dobýváje z půdy srdce skryté chápání, probíjel se ke dni vědění proti husté noci nevědomosti. Pak jim učitele odňal dvůr královský. Škola řekla: Dost se již napily louky (Vergilius, Bel. UT. v. 111) a sbor žáků se rozešel, každý do svého sídla a domova. Vrátil se i Vojtěch s novým jménem, nesa s sebou sladké prameny moudrosti, a pohled na syna způsobil drahým rodičům velikou radost. Celý ten čas byl bujný jako každý druhý, oddával se světským rozkoším a vyhledával mladické rozkoše: libuje si v jídle a pití, schyluje tvář k zemi jako zvěř, nedovedl hledět zpříma k nebi.
7. Zemřel pak biskup české provincie. A je-li tomu tak, jak se proslýchalo, vyznal zoufalým hlasem kolemstojícím, že ho černí a nečistí duchově pro omyly jeho života unášejí do pekla. Tehdy byl Vojtěch mezi těmi, kdož přihlíželi posledním okamžikům a slyšeli slova umírajícího. A ten pohled, jak později v klášteře doznal opatovi, naplnil ho velikou hrůzou a uvedl ho na cestu spásy. I počal od té chvíle napravovati své mravy, krotiti své vášně a spalovati tělesné touhy ohněm lásky Boží.
8. Sešli se vévoda i obec a pronášeli různé názory o volbě nového pastýře. Nakonec však všichni pozvedli ruce a vzduch se zachvěl voláním, že nemají lepšího a že jiný nemá být jejich biskupem než domorodec Vojtěch, jehož urozenost, bohatství, hluboká moudrost i přívětivost se srovnávají s tak velikým důstojenstvím. I je zvolen podle

tohoto návodu biskupem země Vojtěch, již napravený a zbožný. Téhož dne, kdy byla biskupská volba, promluvil před mnohými lidmi zlý duch, když jej kněží svatým zaříkáváním nutili, aby vyšel z posedlého člověka a vzdal čest živému Bohu: Co mne obtěžujete, zvolal. Mně je dosti zle! Nemohu tu již setrvat, neboť dnes byl od obce zvolen biskup, jehož se velmi bojím, pravý křesťan Vojtěch. Tak děl, a sotva to vyřkl, nestoudný démon ustoupil před Duchem svatým a jako bičem vyhnán opustil člověka a ten se ihned uzdravil. O té události podal zprávu očitý svědek, jakýsi Willik, dobrý a moudrý kněz, a četli jsme ji, když ji poslal našemu opatovi. Tohoto Willika Vojtěch ustanovil proboštem svého chrámu; když později do vyprahlého srdce zavál Duch svatý, přijala jej hora Kasinská jako vznešeného mnicha.

9. Odebral se tedy zvolený, biskup do zlatovlasé Itálie, a když vykročil z úzkých soutěsek horských, přišel nejprve do města Verony, jež vypíná svou krásnou hlavu na hranicích království. Tam ho investoval pastýřskou berlou Otto II., který tehdy po svém otci rychlým krokem stoupal k císařskému trůnu, ale vládl říši nešťastně, postrádaje živé a zralé moudrosti. A domnívaje se mylně, že král musí prosadit svou vůli ve všem, co se mu zachce, ztratil podmaněný svět a zabil mír, zrozený z hrůzy před jeho otcem. Ucítila německá země smrt svého kormidelníka, ucítil svět, že spí, jenž řídil jeho otěže, za něhož Bůh dopřál mnohého prospěchu a mnoho dobra přibylo křesťanskému náboženství. Opustil svět Otto zbožný, Otto přísný, jenž uměl zvládnouti bouře, jehož zlatých časů nyní, soužena nehodami, nemajíc klidu, s žalostným nářkem vzpomíná svatá Církev, když s bolestí vidí povstávat stále nové nepřátele. A zapomínajíc na dva Otty, vzpomíná nejstaršího se slovy: Blažený věru byl svět, dokud Otto Prvý mu vládl. Arcibiskup mohučský Willigis, vážný muž, pomazal tedy Vojtěchovi, kterého Bůh požehnal vnitřní milostí, ctihodnou hlavu olejem a v přítomnosti císařově povýšil jej k hodnosti biskupské.
10. Toho času divoký národ pohanských Luticů svrhl se sebe jeho křesťanství a se vztyčenou šíjí se rozběhl za cizími bohy - tím bludem trpí i dnes - a mnoho křesťanů, jimž se nepodařilo utéci, zahynulo mečem. Tehdy vinou Ottovou nastalo mnoho zlého, všude docházelo k velikým a žalostným pohromám, pohaněná říše se zřítíla se své výše a poškozené náboženství křesťanské pocítilo hněv Boží. Svedena válka s Poláky, jejich vévoda Měšek svým důmyslem zvítězil, pokořená vypínavost německá se octla v prachu, bojovný markrabí Hodo utekl s potrhanými prapory. Jindy zase výborný lid, jež král sebral, a převeliké vojsko, jakého potom nebylo vídati, místo aby horlivě

bojovalo s pohany, dalo se, nedbajíc křesťanského bratrství, do války s Karolinskými Franky. Nepřátelé neodvážili se vyčkati, když spatřili, že rozhněvaný císař přichází s celou mocí říše, a že nemohli odolati statečným mužům, ustoupili před prudkým útokem. Když se však vítězové dali do jídla a pití - a Ottovo neštěstí je stále provázelo -' byli zahnáni na hanebný útěk. Poslední a žalostnou válku svedl s otrhanými Saracény; když však jejich počet neuvěřitelně vzrostl, pravice zemdlená vražděním konečně ochabla a udatnost bojovných reků zlomena podlehla. Porubán mečem zahynul květ vlasti, purpurová ozdoba plavé Germánie, lid císaři velice milý. Císař hrůzou strnutým zrakem hleděl na svůj zločin a tu se konečně zastyděl, že uposlechl ženy, a pozdě litoval, že poslouchaje rad dětinských zavrhl náhledy mužů zkušených. Jakou barvu měla as jeho tvář při tomto pohledu? Jak ti, ó hrdý jinochu, jak ti bylo toho dne, kdy jsi viděl lid Boží vydaný do moci Saracénů a kdy jsi spatřil ozdobu křesťanstva pošlapanou nohama pohanskýma? Vpravdě jako když z Božího vnuknutí kdosi zpívá Pánu: Jsa spravedlivý všecko spravedlivě řídíš; toho pak, jenž zasluhuje trestu, spravedlivě odsuzuješ.

A kdyby bylo aspoň takové množství dobrých lidí padlo pro rozšíření křesťanství a ne pro světskou moc, nepovažovala by matka Církev tak krutou a bolestnou ránu za nic, když člověk zrozený k námaze nemá jiného údělu než zemřít. Ale běda našemu bídnému věku, že žádný král neusiluje obracet pohany, jak by kázal nebeský Bůh! Svou slávu milují, ó Kriste, nikoli tvůj zisk! Po svatém a velkém císaři Konstantinovi, po převýborném vzoru zbožnosti Karlovi jen málokteří se podjali před Bohem a před lidmi slavného úkolu přivést pohany ke Kristu. Jsou pohříchu vladaři, kteří pronásledují křesťana, a téměř žádný, jenž by nutil pohana vstoupiti do církve! Král chlapec tedy vida své drahé pobity, pány své povražděny, nevěda, kam by se obrátil, kam by se ukryl před Božím hněvem, oddal se zoufalství, nejhoršímu dítěti hříchů. Řídě se v neštěstí tím, co pěje jistý básník, odpočívající v mramorových zahradách:

Jediná poražených jest spása nedoufat v spásu (Verg., Aen. II, 354), pohodl koně a zajel do moře. Kůň plaval, potom unaven ustal. Král sám, jenž uměl plavat, držel se dlouho nad vlnami, až ho unaveného přijala na palubu náhodou se s ním potkavší řecká loď a neočekávaně ho ve zdraví navrátila drahé manželce i pozůstalému lidu. Krále vyznačovala, jak jsme slyšeli, živá udatnost, ohnivé a bezuzdné mládi, bojovnost, ale jen zřídka rozvaha. Učinil mnoho dobrého, ale svou prudkostí se dopustil i mnohých chyb, k nimž ho sváděl jeho nezralý věk. Téměř vždy za svého

života ztratil bitvu, když ji začal; v bojích ho pronásledovalo všeliké neštěstí, což je výjimka u Němců; pravá příčina toho byla králova skrytá urážka Boha.

11. Svatý biskup Vojtěch se dal na zpáteční cestu, přišel do své země a krásně pečoval o svou duši i výborně nejlepší pastvou pásl svěřený lid. Příjmy biskupství rozdělil na čtyři části: jednu dostalo kněžstvo, druhou na své potřeby zástup chudých, třetí byla určena matce církvi na obnovu chrámů a na vykupování zajatců, čtvrtou pak ponechal sobě a své družině na nutné výdaje. Bylo vidět jiného člověka, a jakého, jak změněného proti onomu, jenž se nedávno rychle hnal za pozemskou krásou a vězel celou svou myslí v světských záležitostech, který dovedl nedbaje žádného poučení oddávat se žádostem. Vstoupil do sebe, poznal, proč Bůh stvořil člověka, změnil lásku, opravil své cesty, neboť toužil po nebeských věcech a vzdychal jen po božských. Rozkoší nesnášel, bohatství nechtěl. Zlato za nic považoval, stříbro za bláto a velkodušně pohrdal vším, co lidská marnivost až k smrti miluje a cení. A cokoli měl Z těchto věcí, jak jsem již řekl, snažil se obrátiti na potřeby chudých, na okrasu chrámu a vůbec na věci užitečné. Nechtěl postoupiti vládu bohatství, věděl, že on sám je jeho pánem, podle onoho rčení: Miluj peníz, nezamiluj se však do jeho podoby (Cato, Dist. IV, 4, 1). Světa a jeho nádhery, kterou jako klerik celou duší vyhledával, počal se jako biskup celou duší vzdalovati. Měl jedinou myšlenku a jedinou snahu, netoužiti po ničem a neusilovat o nic mimo Krista. V tom ve všem jak dobrý a sladký jest duch tvůj, ó Pane! Z milosrdenství Božího, ne z jeho vůle či rozkazu, Božím duchem podnícen počal nyní biskup Vojtěch pracovati, z vnuknutí Božího mohl jednati i učiti, jak se sluší na biskupa. Co nemůže, když chce, všemohoucí Bůh, jehož úmysly jsou nejlepší? Nechceť ničí zkáze, tím méně dovolí, aby někdo z jeho služebníků zahynul. Ryzí dobrota, spásná věčnost, jediná pravda, pouhá slast, veškerá krása, tajná spása a hlazená přítomnost, krásná vroucnost, drahá věčnost a drahé milosrdenství - Bůh! Ó jaká rozkoš, jaké blaho, jehož se nelze nasytiti, jest mluvit o Bohu a ustavičně u něm přemítati! Světlo, jehož nepřítomnost my vpravdě ubozí, my vyhnanci pravé slávy, my mrtví a slepí trpělivě snášíme jen proto, že ani nevíme - a v tom vrcholí naše bída - jak sladké a nesrovnatelné dobro jsme ztratili. Slyšeli jsme na vlastní uši, jak podivuhodný jsi ve svých dílech, ó nejvyšší Pane, ó slasti, živote a chlebe andělský! Poznali jsme v tvém milosrdenství tebe, jemuž jest svatou hračkou i hříčkou obrátiti za hodinu bezbožného a udělati z něho svěťce, jako jest psáno (Luk. 22, 61): Pohlédl Pán na Petra, a Matouše i z publikána učinil apoštola a z vlka učinil nejlepšího

Pavla. Tak veškeré skutky Boží jsou předobré, nejvíce milosrdenství a spásonosné vykoupení Boží. Jeho mocí nyní odvrhl starý šat a oděl se novými mravy svatý Vojtěch, jenž neměl ve dne v noci jiné starosti než trávit dlouhý čas v nejpřísnějších postech, bděním a hladem krotiti chůt těla a ustavičně na kolenou prositi za odpuštění hříchů. On - anebo nikdo - zkusil, jak chutná v srdci svatě čtení, jak mnoho platí u Boha vznešené pěni žalmů. Pocítil milost Boží a v nitru okouší sladkého Spasitele.

Pokud jde o vnější život, měl nyní v úřadě biskupskému více práce a vedl přísnější život než později v klášteře. Nevyhýbal se jen tomu, co je příjemné, nýbrž i samé přírodě odpíral, čeho potřebuje, řídě se slovy blahé paměti: O jak velmi jest šťasten, kdo má jen potřeby skrovné! Proti různým žádostem a zárodkům neřestí zápasil veškerým uměním a veškerou silou ctností, až vytrhal ostny choutek a přemohl světské svody. Nevyhýbal se utrpení, trávil své síly v prospěšné a nesmírné práci. Nad jeho horlivostí žasli všichni, kdo ho předtím znali a kdo šli po jeho boku, milovníci světa pak nenáviděli jeho přísný život. Tak trpěl hladem a žízni nikoli marně. Přílišnou zimou, bděním a drsným rouchem nemilosrdně trýznil své tělo. Neboť jeho touha byla v Bohu a zanechav špatných pomyslení, jež se rodí z marnivosti, držel vždy na uzdě svou duši, nechtěje míti jiného nepřítele mimo Nepřítele. Odrážel jeho zjevné úklady, vyhýbal se skrytým; i dítí mu tolik ran, kolik učinil dobrých skutků. Pošlapal svět, pozemské štěstí podrobil svobodnému duchu, skládaje svou naději v nebesa a nepocituje pomíjivé trampoty. Vždy unikal před nížinami, do nichž tíhne tělo, vši silou spěchaje vzhůru, kam volá duch. Dobře žil, dobře učil; nikdy se skutkem neodchýlil od toho, co hlásil ústy. Lid však byl tvrdošíjný a otročil svým vášním. Žili v mnohoženství, s příbuznými, bez zákona. Křesťanské otroky prodávali nevěřícím a Židům. Řídíce se jakýmsi zmateným náboženstvím svátky zachovávali, dnů postních však naprosto nedbali, oddávající se rozkoším. Dokonce i kněží si veřejně brali ženy, biskupa, který tomu odporoval, nenáviděli nespravedlivou nenávistí a podněcovali proti němu velmože, pod jehož ochranou který byl. Byla pak práce přemnohá a odpor rostl. A když nemohl napravit zlo stále se vyskytující a veškeré jeho úsilí vycházelo nazmar, svatý biskup uznal za nutné ustoupit.

12. A tak, touže jíti pěšky do svatého města, kde jest svatá památka, hrob Páně, přišel do zlatého Říma, matky mučedníků a příbytku apoštolů. Zde tehdy dlela v krásném zármutku vznešená císařovna řecká, která již dlouho oplakávala mrtvého a oživovala

památku pohřbeného manžela, poroučejíc sladkého Ottu almužnami a modlitbami Pánu. Neboť císař Otto nepřežil dlouho dne, v němž se dopustil takového přečinu proti státu a nasýtil zuřivost pohanů tolika mrtvolami křesťanů. Kupodivu ani sklíčen takovým neštěstím, nezmoudřel, neuznal, jaké protiventství způsobil služebníku věčného vladaře, jak se prohřešil proti svatému Vavřincovi. Syn svedený k hříchu ctižádostí svých lidí zrušil biskupství, které otec zřídil na počest drahého mučedníka. Jednaje proti řádu, jako by naléval vody do moře, zrušil biskupství, aby obohatil arcibiskupství oplývající vším bohatstvím. Vzal biskupa výbornému Vavřincovi, dal arcibiskupa našemu Mauriciovi v Magdeburku. Stalo se bezpráví v církvi Boží, dokud nepřišel nový, zbožný král - hle, po třech Ottonech nejkřesťanštější Jindřich - a chybu nenapravit. Pro tento hřích, jako otec s pomocí svatého Vavřince všude zvítězil, tak syn uraziv Vavřince vítězství ztratil a dočkal se za svého života všeliké potupy. Človče, viz nyní na jednom člověku, jaká je tvá síla, když Bůh odvrátí svou tvář! Co prospívá bojovný zápal, co pomáhá udatnost na nepravém místě? Proto čiň všecko s rozvahou. Kam přijdeš, chceš-li uplatnit svou moudrost proti vůli Boží? Jakož jest psáno: Není rady ani rozumu proti Pánu (Přisl. 21, v. 30). Proto slyšme dobrou radu, jež dí: Všechny síly a myšlení svá poruč Pánu, on sám tě nakrmí (Žalm 54, 23). Pohleďme na nadaného muže, na císaře s mnohými zásluhami. Když hřešil a nepolepšil se, pln neštěstí uprostřed životní dráhy zemřel, nyní leží bez slávy - ó kéž není nadto zavržen! - třebaš odchovanec krásné ctnosti. Dříve však než zemřel, Bůh, jakož je sám vždy milostivý, ukázat kterémusi moudrému člověku toto vidění, jež snad nebude nevhodno níže zaznamenati, jak se na ně z doslechu pamatujeme. Za hluboké noci, kdy lidé bývají pohříženi v tvrdý spánek, uviděl krále Ottu, o němž mluvíme, sedícího na zlatém trůně, se stříbrným podnožím Pod nohama; okolo něho viděl dlouhou řadu biskupů a šlechticů. Vstoupil pak jinoch sličné tváře, skvějící se jako oheň, oděný sněhobílým rouchem a přes prsa opásaný purpurovým pásem. Nezastavil se, šel kupředu, rozhořčeně vytáhl zpod nohou císařových stříbrné podnoží a obrátiv se šel k bráně. Tu ten, jemuž se dostalo toho vidění, nemoha toho snést, běžel za ním a řekl: Prosím, pane můj, nečiň té hanby, vrať podnožku! Necht' jsi kdokoli, že se toho odvažuješ, zapřísahám tě, netup krále před jeho lidem! I řekl mnu muž zlaté postavy - byl to mocný svatý Vavřinec, jak onomu biskupovi Bůh dal potom poznati: Ba udělám mu ještě větší hanbu, neodčiní-li mé potupy; nyní jsem mu vzal podnoží, potom ho svrhnu s trůnu. Ač se mladistvý král dozvěděl o tomto strašném vidění a smrtelných hrozbách, nenapravit již svého činu,

buď že mu tak radila lidská ješitnost nebo dopustil hněv Boží. V jeho malém těle sídlila veliká udatnost, veliká láska a věrnost k svým, nereptající štědrost vůči všem, moudrost převyšující věk, zbožná přívětivost k sluhům Páně, víra i pilná modlitba - však běda, jaký trest za rozhodnutí ve věci biskupství! Jak jest již lidské hřešiti, v mnohém pouštěl uzdu mladické rozvernosti, a i když měl znamenité literární vzdělání, přece jen zvítězilo nad ním válečné neštěstí. Uprostřed cesty, kdy je život mladému člověku nejsladší a světlo tohoto světa nejmilejší, nepomohla mu hodnost královská, stal se obětí smrti, prach se v prach navrátil. Vizte, kolik slávy zbylo po císaři! Ale po jeho smrti manželka usilovala napravit hřích, jehož sám za živa nedbal; jako posly vysílala almužny a modlitby mnohých, vzývajíc jimi dobrého Spasitele, aby hříšného krále uchránil před věčným ohněm. Ta tehdy, když se dověděla o příchodu slavného biskupa svatého Vojtěcha a uslyšela, že spěchá do Jeruzaléma, zavolala ho tajně k sobě a dala mu nesmírné množství stříbra, prosíc, aby se modlil za duši panovníkovu. Sotva dostal muž stříbrné břímě, rozdal příští noci všechno chudým, nestaraje se o svou cestu ani o své potřeby.

13. A bez meškání opustil veliký Řím a dal se na cestu do svatého města Jeruzaléma; proti všemu očekávání ji však nedokončil. Neboť jda po cestě přišel až na horu Kasinskou, kde blažený Benedikt založil drahé sídlo a překrásně dokonal krásný boj života, zrodiv mnohé syny Kristu. Tam ho pokárali a zbožně napomenuli opat i bratři, aby nemařil života neužitečným touláním, nýbrž setrval na místě a tak lépe nashromáždil ovoce ctností; že všude najde Boží milost, bude-li dobře žíti, jako praví žalm: Na každém místě blahořeč duše má Pánu (Žalm 102, v. 22), a stejně dobře i Jeroným: Není chvályhodné do Jeruzaléma přijíti, nýbrž v Jeruzalémě dobře žíti (Ep. 13 k Paulinovi). I poznal tvor Boží, mající oči napřed i vzadu, že jest tak, jak praví, nestál na svém a uposlechl zdravých rad, neboť četl, že je nebezpečné člověku, neuposlechne-li rad duchovních otců. A bez meškání rychle sestoupil s hory a roznícen vroucí nadějí odebral se k otci Nilovi, v němž nalezl nejdokonalejšího žáka učení Kristova; toužil se ponížiti, nésti pod ním jeho Kristovo a vycvičiti se dokonale v poslušnosti. I objal kolena starcova a pevně na tom stál. Otec Nilus mu neodporoval, pravil však: Ale já jsem Řek, tobě se lépe hodí jednati s mnichy latinskými. Vrať se do Říma, který živí svaté syny, vyhledej vznešeného opata, mého přítele Leona. Řekni mu, že jsem tě poslal jako žáka začátečníka k takovému mistru. Pod jeho vedením bezpečně začni bojovat Boží boj, pod jeho ochranou vyvázneš zdráv ze všech protivenství, jež na

cestě k Bohu číhají na duši, a zanícen velikým plamenem, jenž v tobě nyní žhne, bude den co den v tobě vzrůstatí Bůh a Boží oheň.

14. Učinil, jak mu řekl muž Boží: přijal u svatého Bonifacia mnišské roucho a vytrvale bojoval pod řečeným opatem, veden řeholí. Nohy ukáznil poslušenstvím a spěchal k vyplnění rozkazů tak jako na hostinu; nařídil-li mu kdo něco, rád konal každou službu, jsa tím veselejší, čím hrubší byla práce. Bedlivě v sobě vytvářel všechny stupně pokory, aby se více přiblížil k podobnosti Božímu. Stav se maličkým uprostřed bratří zapomínal, že je biskupem. Čistil kuchyně, velmi bedlivě obstarával týdenní úkoly, umýval misky a v největší rychlosti sháněl všecko, čeho potřebovali kuchaři. Ze studně podával bratřím vodu na ruce, nosil ji na ramenech ráno do cel, večer a v poledne ke stolu. Obdržel totiž na svou žádost od opata tento úkol, aby večer, ráno i v poledne sloužil celému konventu. Nikdy nedovolil, aby se v něm uhnízdila tajná myšlenka; ihned svěřil starším, cokoli mu vnukl přiblíživší se ďábel. Velmi důvtipně se však vyptával na Písma svatá, horlivě zkoumaje protikladnou povahu neřestí a ctností. Ale když se dotazoval na věci, jichž dříve neznal, opat mu dával správné odpovědi, jak nám sám nejednou řekl; odtud je nad světlo jasnější, že vnučení a milost Boží byly při žáku. V příbytku své duše položil základy hluboké pokory: ze čtvera ctností, opatrnosti, spravedlnosti, statečnosti a mírnosti, rozložených na způsob kříže, postavil základní kameny a na nich vystavěl ze živé skály trvalé zdi, jež srovnal železem poslušnosti a upevnil bílým vápnem trpělivostí, a potom pokryl dvojí vrstvou rákosí: navrch' položil zlatou střechu Boží lásky. Učinil ze sebe chrám Boží, připravil v sobě královské lože pro syna králova. Modlitbám a čtení se oddával tím vášnivěji, že k jeho sluchu nedoléhaly rušivě žádné světské záležitosti, netrápily ho starosti a nebezpečí, které plynou ze spravování duší. Z jeho úst nikdy nevyšlo slovo hádky, nikdy nezaznělo trpké reptání. A když ho opat velmi důtklivě káral, odpovídal mu laskavou trpělivostí a vždy hotovou pokorou. Radoval se z každé uložené práce, vždy ochoten poslechnouti nejen starších, nýbrž i mladších; to je prvá cesta ctností pro muže, kteří směřují k nebeským výšinám. Plných pět let strávil v klášteře, líbil se všem sladkými mravy a všechny daleko převýšil hloubkou ctností. Jestliže snad někoho přepadla závist nad jeho svatostí, rychle ho usmiřoval pokorou. Zvolil v něm svůj příbytek Kristus a stoupaje - jako korunovaný král po schodech ze slonové kosti - dal mu dojít až k dokonalému dni.
15. Potom lid jeho země zavolal svého biskupa zpět. Zvolili k tomu úkolu moudrého vychovatele světcova a Radlu, výborného mnicha a muže výmluvného, protože byl

vlastní bratr vévody země. Tito dva přišli do Říma s listem metropolitovým, zakročili u papeže stran návratu svého pastýře, dožadující se otce pro kající lid. Slíbili jménem lidu, že napraví, v čem pobloudili, odčiní, v čem se provinili, zanechají zlého a budou usilovati o dobré. Papeži byl nepříjemný odchod svatého muže; velkému Římu bylo těžko odtrhnouti od svého těla takovou perlu. Ale na svolané synodě převládl názor, aby se i proti své vůli odebral k opuštěnému stádu, když ho jeho lid volá a slibuje plné zadostiučinění. Poslušen rozkazu obou, papeže i opata, potlačil svou touhu a vrátil se s pláčem k biskupskému úřadu, k jehož řízení dostal od papeže berlu a prsten jako pouto. Vraceje se přišel v neděli domů, do jedné obce, kde byl toho dne veliký trh. Tento pohled způsobil světcům nemalý zármutek. I řekl vyčítavě těm, kdož ho provázeli zpět: Hle, to jest váš krásný slib? Vaši kajícníci nesvětlí ani tohoto svatého dne! Zůstal však přece ve svém biskupství, pásl vyhladovělý lid božskou pastvou a napájel - pokud by chtěli - ze spásonosného poháru. Oni nejprve, pod dojmem jeho příchodu, ctili pastýře, přicházeli jakoby živě věřící k matce církvi a zapřevše poněkud své zlozvyky téměř křesťanskými činy uctívali Krista. Ale nová nábožnost brzy je opustila, starý návyk nabyl převahy. Pohrdli Bohem, tělo svedlo smyslný lid a nepravost, již okusili, je přivedla zase na cesty vášní. Rozkoš byla zákonem; nechtěli jediného Pána, jemuž sloužiti znamená kralovati, aby na svou hanbu sloužili mnohým pánům; pletli na sebe provazy hříchů, aby jimi mohli býti zavlečeni do věčné zkázy, protože se nechtěli učiti, kde je moudrost, kde je život, světlo a mír.

16. Stalo se - jako se stává mezi chybnými lidmi - že jistá paní zapomněla na svou urozenost a dopustila se cizoložství; když hřích vyšel najevo, chtěl manžel ženu zabít. Ona pak zděšena se utekla k biskupovi a ten ji ukryl v chrámě svatého Jiří za oltářem, aby vyjednával o zadostiučinění a jí zachránil život. Znenadání však přijde ozbrojený dav a vyhrožuje oběma, biskupovi i ženě, mečem, nevydá-li cizoložnici. Uslyšel biskup s radostí zvuk zbraní, uslyšel drzá výhrůžná slova, a jat nedočkavou radostí, mlčky přemítal, zda snad nyní z Božího milosrdenství dojde vždy žádaného mučednictví. Ó myslí nešlechtné a ještě horších úst! Přišel zrádce, vyzradil tajemství a ukázal, kde je žena skryta. Co jí je platno, že se uchýlila ke svatostánku? Kdo se stará o křesťanský zákon tam, kde vládne barbarství? Vnikli do chrámu, vytáhli za vlasy třesoucí se ženu a stáli jí hlavu. Hřichy vzrůstaly, staré neřesti nepřestávaly, nových den ze dne přibývalo. Mluva skutků ukázala, že všechny jejich dobré sliby byly lživé. Pročež biskup uvědomuje si, že marná práce neprospěla ani jemu ani jim, jeho duši že pak takové postavení škodí,

řekl svému vychovateli: Bud' si jist, že bud' přijdeš tam, kde budu, nebo mne již nikdy neuvidíš. Sám však si dal velkou práci a neopominul napomenouti kněžstvo a lid, jak toho u každého vyžadoval věk a po- x-aha, stupeň a druh provinění. A nedopřál si spánku přemýšleje, jakým způsobem, jakou mocí by mohl udusiti rodící se bludy. Nelze zamlčeti, že k sousedním Uhrům hned posly vysílal, hned sám přišel - i odvedl je poněkud od bludů a vtiskl jim aspoň nádech křesťanství.

17. Vsedl tedy Boží rek na koně, znovu navštívil sladký Řím a vešel do skrytého lůna klášterního - a drahého - klidu, tak jako zmítaná loď po mořských nebezpečnostech vjíždí do vytouženého přístavu. Objav krásnou Ráchel, zapomněl na obtížnou Liu; oddal se posvátným radostem, otevřel ústa hladovějící duše a požíval blažené hostiny modliteb a čtení. Nejraději však vyhledával rozmluvy s duchovními otci, kteří se tam z lásky k opatovi často v hojném počtu scházeli; přicházeli tam, pravím, výborní Řekové a podobní Latiníci byli členy kláštera. Vůdcem a králem prvních čtyř byl svatý Basil, druhých čtyř svatý Benedikt. Uprostřed nich Vojtěch, žíznicí po Bohu, dychtivě hltal slova života a unesen do výše s bratřími slastně rozjímal o Bohu. Ó jak často, vzpomínám, říkal se perly? Kde jsou sladké pokrmy mé duše? Když se sešli svatí mužové, pršivalo slovo Boží, střídaly se roznícené myšlenky, hořival oheň v srdcích, vlna zkroušenosti svědčovala o přítomnosti Boží. To byl Gregorius, to otec Nilus, to dobrý nemocný Jan, to prostý Stratus, pravý anděl na zemi, to z římských šlechticů mudrc Boží Jan, to mlčenlivý Theodor, to nevinný Jan, to prostý Leo, milovník žalmů a vždy hotový kázati. Mimoto, ač znamení a zázraky netvoří svatost, nýbrž ji jen dosvědčují, Vojtěch vynikal tak zbožným duchem, že i my jsme částečně poznali, kterak Vojtěch proslul ještě za živa jako divotvorce. Jednou například, když sloužil bratřím a klopýtnuv padl dosti prudce na tvrdý mramor, nádoba i s obsahem - nevím, nesl-li v džbáně vodu či víno - zůstala neporušena. Bratři při stole zaslechli jasný zvuk a nikdo nepochyboval, že je rozbíjena - i divili se potom všichni, že je celá. Neboť předtím konaje službu přechasto rozbil křehkou nádobu, a když prosíval za odpuštění pro svou hříšnou nedbalost, anděl pýchy, těžce nesa jeho pokoru, zlovolně k rozbíjení nádoby napomáhal, aby mu vnukl zahanbení z tak častého opakování nehody. Ale protože poslušnost neustala a mrzutost starších se mu nezošklivila, potěšil Bůh svého sluhu v těžkém pádu: i tehdy zůstala nádoba neporušena, i potom tuším už žádnou nerozbil. Také prý modlitbou uzdravil dceru, nevím čí, jež měla nemocný zrak, když na ni vložil ruku. Také jiné ženě, když se přišla do kláštera modlit za své uzdravení, světec

místo požehnání podal chléb, jehož již tři léta nemohla požívat. I zaváhala zprvu nad tímto nezvyklým pokrmem, když jí však přítomní radili, aby snědla, co muž Boží požehnal, nabyla důvěry a trochu ho okusila a od toho dne počala bez obtíží jísti chléb, tak nutný všem, kdož chtějí žíti. Když na své cestě přišel bez berly do Ravenny, otázal se tohoto biskupa, jehož je náš věk nehojen, přeopatrný sluha Boží, vlastním jménem Durans, proč tak vynikající muž chodí bez pastýřské berly. I odpověděl památným slovem muž, jenž vpravdě mohl tak říci: Žije Bůh, před jehož tváří stojím; je snadné nosit berlu, nesnadno však vydati počet, až přijde na soud přísný soudce živých i mrtvých, které pošle buď k životu nebo do věčného ohně. Jednou, když se již stal biskupem, uviděla ho tuším v Magdeburku, jehož škola vychovala takového žáka k slávě Boží, jeptiška, která ho v mládí dobře znala. Podivila se, proč se tak mladý biskup zdržuje od žertů a vtipných poznámek, k jakým bývá náchylna mladost, i řekla biskupovi, jsouc sama jiných názorů: Proč jsi nyní vážný jako přísný Cato, ty, jenž jsi dovedl být tak roztomile veselý? Zda jsi si s námi vesele nehrával celý den, když váš učitel přicházival do našeho kláštera vyučovat moudrosti? Vojtěch s těžkým povzdechem od srdce promluvil: Věz, paní, že cokoli takového jsem učinil žertuje s vámi, doléhá nyní hlubokou a trpkou ranou na moji duši. Jindy zase jeho klerik Askrik rozzuřeně nadával a lál svatému muži a po mnohých marných řečech se dal strhnouti v drzé hádce až za meze rozumu a s velkou trpkostí ho opustil, že ho už nechce vidět. Dal se na cestu a jel celý den i se svým sluhou. Počali blouditi, a když nemohl nalézt cesty, kterou znal jako vlastní ruku, podle tohoto trestu poznal, jak těžkého hříchu se dopustil hádaje se se svým biskupem. A vrátiv se večer po marné námaze do města, počal z celého srdce před Bohem litovati, čeho se z lidské slabosti v hněvu dopustil. Nebo jakési vdově, kterou potkal jeda na koni a která ho prosila o nějakou pomoc v holé bídě, řekl: Nemám tu s sebou nic, přijď zítra do města, a pokud mohu, dám ti rád, čeho potřebuješ. Když propustil ženu a pokračoval v své cestě, napadla mu lepší myšlenka. Zavolal tedy biskup ženu a řekl: Kdo ví, dožijeme-li se zítřka! Dnes musí dostat svůj dar, aby mne nestihl soud, ji škoda. I dal jí plášť, kterým byl oděn, a zanechal tak dobrý příklad. Neodkládejme, co máme činiti, když nevíme, co přinese zítřek.

18. Zatím císařův syn Otto III. v čteném průvodu vešel do Říma, aby byl pomazán na císaře, jak jest obyčej králů franckých od Karla Velikého; ukázal zemi latinské sebe co

vytouženou hlavu. Jako by přicházela druhá po Bohu spravedlnost, všichni nešlechtní se třásli, dobří se radovali velkou radostí, Vykonal, proč přišel; papež, jímž byl jeho bývalý kaplan Řehoř, požehnal císaře a lid jásavým klasem zpíval Kyrie eleison. Pomazán objevil se vznešený císař s císařskou korunou, se zářící tváří, jsa v srdci pln dobré vůle. Potom se konala synoda a arcibiskup mohučský, horlivý zastánce práva, zpíval starou písničku a snažil se odvésti svatého biskupa z klášterního klidu k opuštěnému stádu. Papež Řehoř souhlasil a dotvrdil svědectvím Písem, že nelze beztestně opustiti jednou přijaté stádo. Ať chce či nechce, muž Boží musí jít, pravili zasedající biskupové, jinak jej dáváme do klatby! Vojtěch však řekl potají papeži: Nepřítel mi závidí klid a podněcuje vás, abyste mne donutili vrátit se tam, kde nesklidím žádného ovoce duchovního a jen utrpím škody na vlastní duši. Zmírní mé soužení, poskytni mně slabému lék, dej mi při smutném odchodu aspoň jednu útěchu. Budou-li mé ovce poslouchati mého hlasu k nim volajícího, chci s nimi žítí a zemřítí; pakliže ne, půjdu s tvým dovolením k cizím a nevzdělaným národům, kteří neznají jména Božího. Papež Řehoř rád vyhověl žádosti člověka Božího, jako vůbec byl dosti dobrý, pokud dovolovalo těkavé mládí. I opustil svatý Vojtěch plačky za velikého nářku bratří klášter; nesl těžce přerušeni svého klidu, ale měl živou naději na jasné mučednictví, po kterém již dlouho hořelo touhou jeho srdce. Neboj se, muži Boží! Kráčeť bezpečně za svým cílem! Hvězda mořská bude tě předcházeti na tvé cestě a Petr, vůdce dobrých, bude stále věrně s tebou.

19. Překročiv tedy s mladičkým císařem do mraků potopené Alpy, putoval pěšky do Toursu, posilnit se modlitbou tam, kde pochován odpočívá a dobrodiní prokazuje svatý Martin, vždy ochotný štědrú rukou rozdávat, opora chudých, přesladký otec hříšníkú, jenž nikde volajících k sobě neoslyšel. Pěšky přišel také do Paříže, kde odpočívá tělo toho, který prolil svou krev, svatý a převzácný mučedník Dionysius Areopagita, který studoval filosofii v Aténách, kde byl postaven oltář neznámému bohu, o němž kázal svatý Pavel. Ten přijal úkol hlásati evangelium v Gallii, když na stolci Petrově seděl jako třetí papež svatý Kliment, a přinášeje pohanům Krista skončil život překrásným mučednictvím. Mezi jinými jeho zázraky zvláště ten je slavný, že po zavraždění jeho svatě tělo neslo v rukou vlastní hlavu - a provázející zástup andělú zpíval chvalozpěvy Bohu. Zástup nebeský vždy se raduje z vítězství nad zemí, proto jásal a plesal nad drahým Dionysiem a volal: Sláva tobě, Pane na výsostech. Od něho, milosrdenstvím oplývajícího, nikdy hříšník neodejde s prázdnou, uteče-li se k němu. Pokloniv se mu, pospíchal Vojtěch dychtivě do ohromného kláštera ve Fleury, kde leží

a zázraky se skvějí ostatky učitele těch, kdož odumřou světu a celou duší zatouží po nebi, totiž Benedikta, nejen podle jména, nýbrž i skutkem blahorečeného, jenž vínem a olejem léčí nemocné a proslul po celém světě jako matka, mající pod svými křídly Boží kuřátka. A nezanedbal ani místo, kde odpočívá tělo žákovo, kde Maurus znamením svatosti a sladkostí zázraků zcela podobný mistru řídil jako první opat sbor mnichů. Vojtěch prodchnutý touhou po věčnosti pěšky obcházel jejich posvátné příbytky i jiná památná místa, jak mu přišla do cesty, a volal světce za pomocníky k svým zápasům.

20. Odtud se vrátil k císaři, jenž velmi miloval Božího muže; známe ostatně jeho vznešený zvyk, že tím více miloval každého šlechtného, čím více vynikal dobrotou. Setrval s ním několik dní a ani v noci mu nebylo dovoleno spát jinde než na dohled císařův. Viz, jak velice k němu přilnul, ač mladický a chybný, onen dobrotivý a nesrovnatelně laskavý vznešený císař Otta! V příhodných chvílích Vojtěch poučoval královskou družinu o nebeských věcech a sladce napomínal kolemstojící šlechtice, aby neupoutávali svá srdce k věcem nízkým a pozemským, neboť pak by pro malé radosti upadli - vyvrženi daleko z Božího království - do věčných muk. V noci také sbíral tajně obuv spících a umýval ji vodou, jako žák pokory vlastníma rukama bláto s ní smýval a umytou obuv dával zase na místo. Jednou v noci, ulehnuv k spánku na tvrdé lůžko, spatřil - ač sám nevěděl, co sen znamená, dokud ač to cizí člověk z Božího vnuknutí neodhalil - vytoužený cíl svého života. Zdálo se mu, že vidí v domě nejstaršího bratra dvě lůžka dobře připravená; jedno bylo jeho, druhé určeno pro bratra. Toto bylo krásné a přepychové, ale ono, jež mělo být jeho, mnohem krásnější, purpurové, ozdobené květy a nesrovnatelnou nádherou. Nahoře pak v hlavách bylo napsáno zlatým písmem: Tento dar ti dává dcera králova. Když vyprávěl tento sen před císařem některým přátelům, dvorský biskup Leo, jemuž příroda dala živé nadání a jenž vynikal výmluvností, řekl duchaplně: Muži, který jsi sám v sobě rozporný, brzo najdeš, co hledáš; darem Panny se nepochybně staneš mučedníkem. A sen se vyplnil, i pokud se týkalo jeho bratří, částečně ještě za jeho života, částečně pak tohoto roku, jak uvidíš z dalšího.
21. Měl pět bratří a životy všech ukrátil meč. Nejstarší z nich vstoupiv do služby císařské zúčastnil se výbojů proti pohanům a získal tam přátelství polského vévody Boleslava. Stěžoval si také u císaře, že český vévoda jemu a jeho bratřím, bez jejich viny, nemilosrdně působí mnohá příkoří. Čtyři bratři, kteří zůstali doma, dosáhli příměří až do jeho příchodu - žel, vrátil se pozdě: od vévody jim byla pod přísahou zaručena

bezpečnost.

Ó věrnosti božské a lidské! Což není katolík lepší než pohan? Běda člověku, jemuž v srdci tepe zlá lest! Ach, naše neblahé časy! Nazýváme moudrým toho, kdo vyniká v klamu, jenž má v ústech med a v srdci skrývá žluč. Ejhle druhý Jidáš, jenž se naučil mírem válčiti a slibuje život, aby přinesl smrt! Boleslav dal slovo, aby znenadání zavraždil bratra. A nehledej daleko příkladu: v témž rodě zabil svatého Václava vlastní bratr. Kdo by však neoplakával naši ohavnou bídu, kdo by se neděsil nad naším lidem, který se rodí do slepoty? Neuměje se vyhnouti menšímu hříchu, upadá do většího, jde, kam ho vede slepá vůle, a z hříchu se rodí hřích a nemá konce, dokud neupadne do největšího zločinu, z něhož už nevstane! A v tom je hrůza, že dokud může upustiti od sladkého hříchu, nechce, a potom už nemůže, byť i chtěl. Tak i nyní, něco jiného maje v mysli a něco jiného v ústech, dospěl k vraždě, takže od země k nebi zní hlas: Pomsti krev, Pane! Člověče, splnil jsi proroctví, hromadě nepravost na nepravost, očekáváš nyní to, co praví evangelium: Krev prolitá na tebe a na tvé syny! (Žalm 68, 28.)

Důvěřovali tedy přísaze, lid svobodně chodil po polích, neboť když pstali slovo, nemyslí na válku. Obec, již hrozí zkáza, cítí se v bezpečí. Hle, znenadání přišli nepřátelé, rozprášili lid a obklopili hrad. V pátek o vigilii svatého Václava mučedníka začali boj, ano i v sobotu pokračovali v boji; nedovedou světit svátek, milující zločiny jako hostinu. A nebylo nic platno, že obležení si žádali světit svátek, obléhající volali proti nim pyšná slova: Je-li váš svatý Václav, tedy náš je Boleslav. Ačkoli však potom dobyli hradu, byli potrestáni za tvrdé slovo, neboť toho dne jich mnoho padlo rukou obležených a všichni, kdo se podíleli na tom zločinném plánu, buď zemřeli nebo žijí slepí a rozprášení. Podlehl napadený hrad občanské válce, rodiny byly vypuzeny do bídného vyhnanství, všecek majetek upadl do rukou nepřátelských. Proudem se lily slzy žen, smrtí ztuhly tváře dětí, smrt zlomila pravice mužů, k tomu se družilo mlčení zadumaných kněží. Čtyři bratři světcovi, zkušený v boji a nezvyklí ustupovat, zanechali na radu dříve zmíněného kněze Radly nic nepomáhajících zbraní, utekli se do kostela a tak místo krásné smrti v boji našli potupnou, aspoň v lidských očích. Byla jim totiž dána klamná naděje na život, ale když vyšli z kostela a dobrovolně se vydali do rukou nepřátel, oklamal je slib vůdcův a před očima všech jejich krásná těla byla zkosena smrtí.

22. To se stalo tehdy, nyní však, zatímco my nehodní vypisujeme tyto zaznamenaní hodné události, zemřel mečem nejstarší bratr. I splnilo se vidění Vojtěchovo, neboť čtyři

bratři ho v smrti předešli, nejstarší ho pak tohoto roku následoval. Oč výbornější byla jeho smrt nad jejich a jak vynikalo jeho lůžko nad jejich, pochopí každý, kdo ví, že on padl pro Boha, oni pro svět a pro svou obranu. Viděl také Vojtěch v klášteře jiné vidění, které přednesl ctihodným mužům, jako by šlo o někoho jiného, nikoli o něho: Znam člověka, jemuž Bůh s úsměvem ukázal v nebi dva sbory, jeden lesku purpurového, druhý nevyslovitelně bělostného. Mezi těmi o oněmi, pravil líbezný hlas, čeká tě místo a jisté sídlo.

23. Nevěda si rady, odebral se tedy k polskému vévodovi Boleslavovi, ježž mu Bůh připravil za pomocníka v jeho díle. S jeho pomocí vyslal posly k lidu sobě svěřenému a tak často vzpurnému, táže se, zda ho chtějí přijmout. A zatím vyčkával u Boleslava návratu poslů. Ti se vrátili a sdělili mu odpověď plnou potupy: Bud' vítán, biskupe, u lidu, ježž jsi nejednou zavrhl. Kupodivu sám od sebe přicházíš k lidu ty, kterého jsme vždy museli volat proti jeho vůli a mocí držet! Víme, co zamýšlíš, člověče! Naprosto tě nechceme a není v tvém lidu místa pro tebe, jenž chceš krutě pomstít zavražděné bratry.

Obdržev tuto zvěst odmítnutí a potupy od pyšných krajanů, zaradoval se neméně než lidé, kteří proti svému očekávání slyší veselá slova a milé přivítání. Zlomil jsi, Bože, má pouta. Na to jsem čekal a toužebně si toho přál. Pominulo mé nebezpečné postavení. Jak mohu spravovat stádo, ježž mi do očí říká, že mne nechce? Výborně, nemusím se již strachovat papeže, že mne znovu odvolá, ani listu přísného arcibiskupa, který by mi přinesl smutek. Ti, kteří mne dříve vyháněli pohanskými skutky, nyní praví otevřeně: Nechceme tě. V těch dnech poslal k uherskému vévodovi, či spíše k jeho manželce, která držela v rukou celé království a vládla mužem i vším, co bylo jeho; za jejího vedení se začalo křesťanství, ale poskvrněné náboženství se mísilo s pohanstvím a vlažné a lhostejné křesťanství počalo být horší než barbarství. K ní tedy nyní po lidech tam jdoucích poslal list tohoto znění: Mého vychovatele, potřebuješ-li ho, si ponech nepotřebuješ-li ho však, pošli ho pro Boha ke mně. Jemu však tajně poslal lístek jiného smyslu a obsahu: Můžeš-li s dovolením, tedy tak, ne-li, pokus se třebaš útekem přejít ke svému Vojtěchovi, jenž tě toužebně očekává. Ten však nemohl nebo - lidsky je to pochopitelné - nechtěl; neboť jak dnes často možno od něho slyšet, vy hýbal se tehdy smělym plánům Vojtěchovým, kterého dnes miluje celou duší a touží po něm jako žízvný jelen po studené vodě. Byl však již tehdy mnichem, a jak říkají ti, kdož ho tehdy znali, dobrým a znamenitým. Z jeho úst jsem slyšel, doznávám, jednu věc, která

se mi velmi líbí. Tvrdí, že světec prohlásil: Nikdy jsem nic neučinil pro marnou slávu. Je však nad lidské síly vyhnouti se všem sporům. Obojí však ode mne tak ubohého navěky odstoupilo, daleko odešlo ode mne, ze všech nejmenšího. Často myslím na muže, podle jehož zpráv toto píši, a chci, aby byl znám jako služebník mučedníkův.

24. Biskupa, jenž byl zbaven svých pout a mohl tedy užiti dovolení papežova, pojala bouřlivá touha po krásném mučednictví, jež vždy hořela v jeho srdci. Vzal si na cestu za průvodce dva druhy, jež považoval za nejstatečnější k svatému boji a nejzpůsobilejší k hlásání evangelia. Dříve však, jak učí řehole, matka mnichů, a nabádavá slova církevních otců, zpytoval modlitbou bratří Boží vůli a ozbrojen radou jejich jako železným pancířem vydal se na cestu k nejvyššímu zápasu. Vévoda pak Boleslav jej miloval, proto ho požádal, aby mu pomohl a postaral se, jak by se po moři dopravil do pruské země, aby mohl vyhledávati duše a Božím rádem vzdělávati divoký lid. Vévoda splnil příkaz duchovního otce; ačkoli si velmi přál, aby zůstal u něho, neměl přece odvahy protiviti se svatému předsevzetí. V Boleslavově říši je veliké město Hnězdno, kde se nyní zalíbilo spočinouti svatému tělu, jež se tu skví tisíci zázraků, a kde se prýští spása těm, kdo s upřímností přicházejí a žádají věci spravedlivých. Tam tedy, poněvadž bylo na jeho cestě, po dlouhé přestávce sloužil mši, aby přinesl posvátnou oběť, on, jenž se sám zakrátko měl státi živou obětí Kristu. Pokřtil tu převeliké množství lidu a odtud bez nejmenšího váhání vstoupil na loď, kterou starostlivý vévoda vyzbrojil četnou vojenskou posádkou, aby se jí nikdo nepovoláný neodvážil dotknouti, Po několika dnech plavby po moři, připlul k území Prusů, neznajících Boha. Námořníci spěšně složili svaté břímě a využívajíce záštity noci dali se na útěk do bezpečí. Muž plný Boha chvátal, aby rozhodil po strašně hučícím moři síť, zda by snad ulovil, co by předložil na stůl Boží k jídlu, anebo kdyby nechytil žádných ryb, aby aspoň ve jménu syna Božího vypil obětní kalich. Planula v něm žhavá touha zemřít pro Krista a živý oheň měl v čistém srdci dostatek síly, plápolal jako kadidlo zapálené na zlatém oltáři, jehož dým stoupá do výše. Vstoupil tedy bojovník Boží s oběma druhy na malé místo, kolem kterého tekla řeka, vytvářejíc z něho jakýsi ostrov. Tam zůstali to několik dní a rychlá pověst donesla k sluchu pohanů, že k nim přišli lidé z cizí země, neznámého vzezření a neslýchaných mravů.
25. Pojednou nečekaně připlulo v malé loďce několik lidí, vyskočili na břeh, promlouvali cosi barbarskou řečí a hořice velikým hněvem hledali cizince. Rosu královskou, to jest žalmy, rosu medovou měl právě biskup v ústech: na klíně před ním ležela kniha žalmů, v níž jsou všechna slova úst Božích, v níž jest obsaženo a uzavřeno celé

spasení a pravý život člověka. Přistoupil k němu jeden z nich, nejhorší z nejhorších, mluvě cosi nedobrého; vysoko pozvedl svalnaté paže a tyčí, kterou byl postrkoval loď, prudce udeřil mezi lopatky biskupa šeptajícího nebeské zpěvy: Neodejdete-li co nejrychleji, zahynete mnohonásobně zajištěnou smrtí, napřed ztrestáni strašnými mukami. Vyražená kniha vyletěla z rukou, biskup padl na tvář a políbil zelenou zemi, napjat myslí i celým tělem. Vnější člověk hyne, vnitřní se obnovuje a probouzí k životu; z nitra vyrazil hlas radosti a spásy: Požehnán budiž Bůh, požehnáno Boží milosrdenství! Nezískám-li více, mám aspoň jednu vzácnou ránu pro svého Ukřižovaného.

Muži Boží, víš-li, jak se skví na tvých zádech ta jedna rána, anebo jakou má na zemi cenu, že jsi to vytrpěl rád na památku Syna Boha živého? Vpravdě se tak neskví perla na smetišti, ani purpur královský mezi davem, ani květ růže v lůnu země, a dokonce ani zlaté slunce na zemi, jako v dobrém srdci jedna rána, kterou rád a slavně utrpěls pro

Krista

svého.

A co dále? Vyhnání přišli na trh, kde se sešlo množství lidu. Náhle obklopí světce dlouhou řadou psí hlavy, otvírají krvavé tlamy a ptají se, odkud je, co hledá, proč přišel, když ho nikdo nevolal? Vlci žízňají po krvi, hrozí smrtí, protože jim přináší život! Sotva vyčkají, až promluví, pošklebují a vysmívají se, neboť lépe nedovedou, káží mu mluvit a kroutí hlavami. I opásal muž bedra, otevřel ústa a krátce, protože mnoho nechtěli poslouchat, je oslovil: Ze země polské, nad níž křesťansky vládne křesťanský kníže Boleslav, přicházím k vám pro vaši spásu jako sluha toho, jenž stvořil nebe a zemi, moře a všechny živočichy. Přicházím vás vysvobodit z ruky ďáblovy a chřtánu hrozného pekla, abyste poznali svého Stvořitele, odvrhli svatokrádežné obřady, odřekli se smrtonosných cest se všemi nečistotami a abyste se omyti koupelí spásy, stali křesťany v Kristu, majíce v něm odpuštění hříchů a věčné království nebeské. Tolik muž svatý: oni se však již dlouho rozhořčovali, na nebeská slova odpovídali posměchem, bili holemi o zem, naplňovali vzduch řevem, ruce na něho přece nevztáhli, nýbrž vysílali k sluchu cizinců zuřivé hrozby a krutá slova: Pro takové lidi nám umírají stará zvířata a nová se nerodí. Vyjděte spěšně z našeho území! Nevzdálíte-li se co nejrychleji, zemřete zlou smrtí, zmučeni krutými tresty. Těm pak, kteří postaveni na hranicích království pustili cizince až tam, vyhrožovali smrtí; soptíce hněvem slibovali, že jim zapálí domy, rozdělí se o jejich majetek a prodají ženy i děti.

26. Bojovníka Kristova, vidoucího, že neuloví žádných duší a že mu odnímají naději na vytoženou smrt, pojal velký smutek a čisté srdce se mu zmítalo přívalem rozmanitých starostí. I řekl bratřím: Co si máme počítí, když nás tísní tak veliká protivensství? Nevím, kam bychom se obrátili. Náš vzhled a náš šat, jak vidím, nemálo odstrašuje pohany. Pročež, souhlasíte-li, odložme kněžský šat, nechme si narůst dlouhé vlasy a nebraňme, aby na neholené bradě rostly vousy. Snad nepoznání budeme moci konati lépe dílo spásy; připodobnění jim, budeme se s nimi důvěrněji stýkati, mluvíti a žítí s nimi; a po vzoru apoštolů dobývejme si chleba prací svých rukou a jen v skrytu své duše přemítáme o slovech žalmů. Snad se nám podaří s přispěním milosrdenství Spasitelova oklamati je tímto postupem a touto lstí a naskytne se snad nějaká příležitost ke kázání evangelia, abychom tak buď získali veliký poklad obrácených duší anebo obětující sladký život za nejsladšího Krista zemřeli vytoženou smrtí. Když dospěl k tomuto rozhodnutí, nabyl lepší naděje a potřel mečem radosti zármutek, jímž byl jat, a s rozjařenou myslí se dal na cestu, aby vyšel ze zlé krajiny. Zalíbilo se mu totiž obrátiti nápor slova Božího proti němým modlám divokých Luticů, neboť jejich jazyk znal, a protože ho dosud nepoznali, mohl je oklamati změněným zevnějškem. To tehdy ušlechtilou lstí zamýšlel, aby buď získal Kristu nový národ, anebo došel konce dlouhých tužeb. Co se, však, ctihodná hlavo, trápíš spleťtými myšlenkami! Blízko jest, co hledáš. Není ti třeba začínati dlouhou cestu, dá ti kratičkou cestou Bůh to, cos tak dlouhý čas upřímnou řečí, pokornou láskou, čistým srdcem, celou duší hledal. Hle, nablízku je tvá krása, před tebou blažené a nesrovnatelné mučednictví, jehož ceny člověk nezná, aby i v našem věku onen syn Panny nalezl v tobě mučedníka. Ó, jak krásně se usměje nebe, až spatří vcházet korunovaného Slovana!

27. Zatím v Římě, v klášteře, v němž tento světec byl živen naukou otce Benedikta, Boží zjevení takto se odhalilo: Mezi mnoha viděními, jež u vytržení ducha viděl světu ukřižovaný mnich a opat Jan, ladně se snesla z nebe dvě skvostná roucha, bílá jako sníh, bez chyby a bez poskvrny. Jedno z nich přijalo toho, pro koho přišlo, dostalo milou zástavu a sladké bříme, to jest zahalilo v sebe svého Vojtěcha a vystoupilo rovnou cestou do zlatého nebe. Koho přijalo do svého objetí a neslo k Bohu druhé roucho, nikdy jsme nemohli, vyznávám, dostati z jeho úst, a proto nevíme jistě, byl-li to on nebo někdo jiný. Ale netrápí nás to, když již máme na nebi svého prostředníka. Pane, poznali jsme, že tvůj Vojtěch vstoupil do nejsvětějšího ze svatých míst a s láskou jej ctíme. I kdyby byl nikdy krve neprolil, což je nejvyšší blaženost a jakési

podobnosti umučení Kristova, přece hlubokou pokorou mravů a čistým rozjímáním Boží lásky byl by opravdu synem nebes a bratrem andělů, kteří nikdy nezhršeli.

28. Právě v tuto dobu otec Nilus vzkázal do jeho kláštera po duchovních bratrech tato slova: Známobudiž láskám vašim, že náš přítel je na dobré cestě; dojistavojtěch s Duchem svatým se ubíral. Sám Vojtěch zatím putoval s druhy kolem mořského břehu a náhle se srazily vlny, jako by se zmítalo nějaké ohromné mořské zvíře, a ten mohutný jekot dolehl k sluchu kráčejičích. Průvodci pokojně naslouchali; biskup jdoucí uprostřed strašně ustrnul a vyděsil se jako bázlivá žena. Gaudencius, po otci jeho pokrevný bratr, mu řek] s úsměvem: Ulekla se tvá udatnost, přestatečný vojíne? Co bys teprve dělal, kdyby na nás vyskočil ozbrojený a k boji hotový zástup, když se teď hojíš nicotných jevů? Odpovědět: My jsme křehcí, ty silný; my chatrní, ty mocný; my se jistě bojíme i nejmenšího šelestu, ale tím lepší útočiště a síla jest nám Bůh, čím větší je nouze bázlivosti a čím menší zásoba sil Tím šťastněji, tím slavněji tě budu milovat, Pane, síla má, čím více pocítuje vlastní slabost poznám v tobě svou sílu.
29. Týž Gaudencius, protože se uštěpačně vysmál bázlivému biskupovi, viděl příští noci sen: vešed do nádherné kaple poznal, že Vojtěch se chystá sloužit mši. Po ukončení bohoslužby, když pak skládali roucha, přistoupil blíže k rohu oltáře, uprostřed něhož stál zlatý kalich; sklonil šíji, přiložil rty a chtěl píti ze zlatého kalicha. I přiběhl strážce svatého oltáře a káraje přísnými slovy smělého Gaudencia, jak se toho odvažuje, řekl: Tvému hrdlu není dovoleno ze zlatého kalicha požítí nápoje života. Sám má všechno vypítí ten, jenž obětovanému Kristu mši na památku sloužil; pro tvá suchá ústa nezůstane ani kapka. Když nastalo ráno, řekl Gaudencius: Slyš, pane můj, sen, který jsem v noci viděl, Po skončení mše, kterou jsi sloužil v chrámě Božím, šel jsem se napítí ze zlatého kalicha, který stál uprostřed oltáře, a služebník oltáře mě zadržel řka: Cizímu naprosto není to dovoleno, všecko má dostat biskup! Odpověděl svatý Vojtěch, blízký již umučení: Bratře můj, kéž se s vůlí Boží dobře uskuteční tvůj sen, hříšné tělo nechť se nebrání Božímu daru, milosrdenství Stvořitelovo nechť zvítězí!
30. V pátek tedy Gaudencius, dvojnásobný bratr světcův, tělesný i duchovní, slavil na bujně trávě mešní oběť, když vycházející slunce dospělo k třetí hodině. Potom si sedli a vzali malý zákusek, aby unavené údy pomocí jídla znovu nabyly svěžesti a občerstvené nohy bez námahy ušly dlouhou cestu. Zahnavše hlad osvěžení povstali a vydali se na cestu; když se však únava vzámáhala, lehli si nedaleko místa, kde jedli, a dopřáli odpočinku utýraným tělům. Usnuli všichni a spali. Tu se ozval zvuk zbraní,

zaleskl se oštěp, zadrnčel štít a zařinčel ostrý meč. Hnán zuřivostí přišel barbar, jemuž Poláci zabili bratra, a s ním se spojili někteří, kdo si libují v ohavnostech, a s hlukem se přiblížili, pobádání lítostí, že dříve je propustili. Bez váhání pustili koně, přihnali se kvapně, převali odpočinek cizinců, vložili jim pouta, jako by měli před sebou zločince, a spoutali křesťanům paže i ruce. Strnuli bratři, když hrubě probuzení ucítili nečekaně pouta i nepřátele. Stejně se ulekl i veliký Vojtěch, jenž vždy všemi silami své duše dychtil po této scéně; děsí se jako každý člověk hořkého pocitu smrti, mysl více než kdy jindy zděšená zápasí s bázní, tělo tažené do zániku mění barvu, celá bytost strachem je ochromena. Necht' se nikdo nediví, že právě teď, kdy s blížícím se koncem má přijmouti palmu, jako zlomen poklesl světec, jenž tolik let stál jako nevyvratitelný strom mezi vichry pokušení. Zda se nepotil krví větší pán, náš vykupitel Kristus, když se blížilo umučení, a zda ten, jenž má moc dáti i vzítí život, nevyznal provázejícím jej žákům, že je smutný až k smrti? Chvěje-li se Bůh, je hanba, aby se bál člověk, když se přiblížila tělesná smrt? Bývajíť vyvolení smrtelnou hrůzou očištění z všedních hříchů, jichž nejsou prosti, i z řídkých poskvrn těžkých vin, zbývají-li po nich nějaké stopy. Proč se bojíš, muži dobrý? Proč trneš mocným strachem? Bohu vyléváš svou krev, a až ji vyliješ, budeš mít zabezpečen průchod a volnou cestu do nebe a nebudou tě cestou obtěžovat zlí duchově, nebude tě tížit ani nejslabší výčitka hříchů. Proti mučedníkům zajisté nevychází satan s obžalobou, ani slova proti nim nepronese, prchaje daleko, protože jsou jakoby obraz Spasitelův. A jako Pán, prost hříchů, za nás zemřel, tak i mučedníci, kteří pro Boha vylili krev, ač nejsou bez víc, budou úplně zproštěni všech hříchů.

31. Ostatní svatí, ač vedli čistý a bohulibý život, neodcházejí z tohoto světa s jistotou, nýbrž v poslední hodině trpí nekonečnou úzkostí, nevědouce, zda jejich čistý život bude nalezen správným od toho, s nímž srovnáno všechno je nečisté. Mučedníkům je však dána zvláštní výsada a ojedinělá sláva a tu si darem Božím zasloužil Vojtěch, výjimka dnes na zemi, šťastný mučedník našich nešťastných dob. Ó jak blažená, ó jak slávyplná věc je zemřít tak, že se neobjeví žádné hříchů, neboť ty podle zákona spásy smývá křest a zahlazuje mučednictví! Jak veliká to důstojnost, jak veliká jistota radosti! Ó jaké bohatství a poklad, zavřítí v jediném okamžiku oči, které viděly lidi a tento svět, a otevřítí ihned zrak vnitřní, aby viděl anděly a Boha, jenž stvořil všechno krásné a sám je nejkrásnější! A nebude již žádného zla, poněvadž se přijde tam, kde vše je dobro. Co neví ten, kdo tam zná vševědoucího? Co nemá ten, kdo tam má

všemajícího? Kterému nešťastníku nemůže pomoci ten, komu se dostane odměny spatřit samého Boha? Pravdivost těchto slov jasně dosvědčuješ ty, jenž jsi na světě vynikal ctnostmi a přitom zachoval pokoru, čímž ses podivuhodně proslavil; nyní pak, umřev pro Krista, laskavostí nebes a sladkostí zázraků jsi se stal slavnějším, ba nejslavnějším. Jasně říkáš, že na celém světě není nic krásnějšího, nic sladšího než dát sladký život za nejsladšího Ježíše, a dokazuješ nyní, jak dobře jsi živ, když se u tvých mrtvých kostí prýští tolik blahodárného a bez přestání se děje tolik zázraků milosrdenství.

32. Ti, kdož byli při onom mučednickém zápase, praví, že pobledlý biskup nepromluvil ani jediného slova; toliko když ho svázaného vedli na vrcholek hory, kde mu sedmi oštěpy probodli krásné tělo, toho, jenž mu měl svým oštěpem zasadit první ránu a jenž se zamračenou tváří mučedníka postavil na místo, kde měl býti zabit, se otázal slabým hlasem tímto jediným slovem: Co chceš, otče? Máš, co jsi vždy chtěl, když ti je dovoleno zemřít pro vytouženého Krista; stal jsi se, šťastný, obětí v ten den, v který pro tebe i pro svět byl ukřižován Spasitel; tehdy uzdravil celý tento veliký a nemocný svět, nyní pak činí svým mučedníkem tebe. Neboj se nebezpečí z té strany, že smrt je hořká a plná úzkosti, neboť kdyby nebylo bolesti ve smrti, jak píše sladkoustý Řehoř, nebyla by taková sláva mučedníků. Sedmi dary tě obohatil Kristus, přehojně ti plynula milost svatého Ducha; nyní proboden na jeho počest sedmi oštěpy obejmi žádoucího Krista. Necht' ses jakkoli prohřešil v tomto čase, jenž plyne v sedmidenních intervalech, očistil a odpykal jsi to sedmi ranami: pošlap pod svýma nohama peklo i zem a stoupaje nade všechno stvořené přitul se k sladkému Stvořiteli. Blažený člověk, jež objala rajská sláva, jež přivedla víra a krása před zrak Boží, aby poznal, jak praví známé slovo, čeho oko nevidělo ani ucho neslyšelo, ani do srdce lidského nevešlo, co připravil Bůh těm, kteří jej milují. Vžívá tě nyní zkroušené srdce, vžívá neskonalá hříšnost našich časů, volá k tobě a křičí, přešťastný mučedníku, velká bída naše. Ty, jenž se se svatými purpurem oděnými raduješ před tváří Boží, jenž hoduješ v místech nejsvětějších při lahodném zvuku andělských hlasů, nezapomínej na nás, opravdové zajatce, kteří ani necítíme, v jaké tísní se n~oházíme. Ty, jenž mnoho zmůžeš na dvoře nejvyššího krále, zjednej nám právo a spravedlnost, vysvobod' nás ze zlého záští tak velikých nepřátel. Vždyť i nyní, kdy kraluješ s Kristem, musíš přece naříkat se satirikem: Ó starostí lidských a jaká ve věcech marnost! (Persius, Sat. I.1)
- Ve veliké bídě je potřebí veliké pomoci. Necht' přijdou s tebou všichni svatí, jejichž

uměním jest lidské spasení, nechť s tebou prosí všichni dobří andělé. Ó lásko, jež s nebe vše řídíš, pohleď s dobrotivou myslí na ubohý svět, jehož nepravost je v našem věku ještě větší! Učiň, co jsi učinil, když jsi se ze zbožnosti stal hlinou, když jsi z přílišné lásky prolil krev svou! Mluv ty přede všemi, z jejichž počtu jsi co nový mučedník vynikl, rci, dobrý Vojtěše: Nejdražší Bože, smiluj se nad rozmanitými strastmi našich časů! Zkrot' nesmírně se vzrnávající hřích náruživé lakoty, který právě v této době chce zvrhlými svody zaměnit lásku Boží za lásku k světu, který mluví o dobru a přináší nakonec jen zlo. Ten hřích slibuje zábavu a způsobuje strasti, slibuje pomoc, ale dovede jen škoditi. Na to se hodí slovo básníkovo: Píšťala líbezně zní, když ptáček chytává ptáka (Cato. Dist. 1, 27, 2), a ještě spíše ono evangelické: Co prospěje člověku, byť i celý svět získal, ale na duši své škodu utrpěl? Nad tím nařiká v svaté řeči ten, jenž jist sebou má strach z nebezpečí hrožících nám, kteří stojíme mezi tisíci meči nikdy neusínajícího ďábla a majíce i sta nebezpečí od přírody vrozených, živíme k tomu ještě morovou ránu lakoty, jenom aby zevnější svět zahubil vnitřního člověka. Běda, říká, pohřížení v rozkoších přítomného okamžiku, čím více dosahujeme věcí budících žádost, tím víc a neuniknutelněji pomáháme rozevřít do nedohledna zející chřtán lakoty. Trpíme čímsi nestvůrným; když vyhovíme svým choutkám, hladovíme ještě více, a když dojdeme rozkoší tělesných, nikdy neřekneme dost. To je společné zlo všech, nejvíce je to bída moje, a jsou-li mně podobní, když bychom měli celou duši přemýšlet o duchovních věcech, myslíme téměř jen na tělesné. Můžeš-li něco, zhoj naše rány!

33. Nejprve vůdce a velitel zločinného zástupu, planoucí vzteklou zuřivostí, mu probodl srdce, potom - hnáni zlobou - ostatní rychlou rukou zločin dokonali. Aby pak ukázal dobrotivý Bůh, že jeho sluha je vysvobozen ze žaláře tohoto světa, z velkých okovů a všech pout hříchu, pouta rukou se mu sama rozvázala, když ubili svaté tělo. On pak objal smrt přítelkyni a rozepjal ruce v podobu kříže, jež vždy následoval a miloval. Tělo padlo a přimklo se k matce zemi, svatá duše šťastně vešla do říše života, začala se obdivovat Úsměvu Božímu a radostem zpívajícího nebe. Zanechal jsi pod svými nohama zdánlivou krásu, přesvědč se nyní, co se skrývá uvnitř. Přejdi od lidských pláčů do jásajícího zástupu andělů, kde tě s radostí vidí všichni svatí, hlavně mučedníci Kristovi. A ještě nad anděla, ty mučedníku, vystup slavně ke Králi mučedníků, k živému Spasiteli; k tomu, před jehož pohledem prchá nebe i země, mluv tváří v tvář, jako Člověk k svému příteli! Jaké trpkosti jsi unikl! A jakou sladkost

máš, kde hluboká rozjímání poskytují vnitřní osvěžení, kde jídlem a nápojem je ustavičná chvála Stvořitele!

34. Téhož dne prý, když jakýsi kněz sloužil mši svatou a podle církevního obřadu obětoval posvátnou oběť, pošeptal mu zjevivší se duch, aby vzýval svatého mučedníka Vojtěcha za přímluvu pro trpící svět. Kněz rád uposlechl Božího vnuknutí a s ostatními svatými mučedníky vzývá i Vojtěcha, aby jako oběť Božího milosrdenství orodoval za naše poblouzení. Bezbožní mužové pak vedli s sebou oba bratry, nemilosrdně svázané, vznešenou hlavu světcovu oddělili od ostatního těla a obě části dali bedlivě střežiti. Nemysli, že to činili z úcty ti, kdož dovedou jen zneuctívati: domnívali se, že od sousedního vévody Boleslava dostanou mnoho peněz, jakož se i stalo, když prodali vzácný poklad, ctihodnou hlavu i tělo. Vy jste dokonali své šílenství, nevědomky však ó jak velikou blaženost jste zplodili! Tomu, jenž vás chtěl obrátiti ke Kristu, dali jste proti své vůli nesmrtelné důstojenství. Byl pak vzácný mučedník, předrahý Vojtěch, umučen toho dne, kdy svatý Jiří byl rozdrčen pod kamenem. Správně zemřeli oba jednoho dne, neboť oba jsou dobří ke svým prosebníkům a pomáhají ubohým smrtelníkům, skvějíce se častými zázraky. Ó jak často vás vzývám, vy dobří světcové oba! Přimlouvejte, modlete se ke Kristu, srdci nebe! Necht' vstane hvězda mořská, svatá Rodička Boží, k ní necht' se připojí anděl Michal a dobrotivý Petr, necht' následují všichni svatí! Pro Boha přimlouvejte se za ubohé živé, přimlouvejte se před tváří Páně. Což račiž dáti Pán Bůh pro milovaného syna v Duchu svatém, jemuž jest sláva, spása lidí, svrchovaná vláda, všichni dobří andělé, s nímž bylo, jest a bude zlaté království nesmrtelných věku. Amen.

KNIHA O UTRPENÍ MUČEDNÍKA VOJTĚCHA

(Podle zpracování v kronice Anonyma Galla)

On (Boleslav) také - když k němu přišel Sv. Vojtěch, který vytrpěl mnoho křivd na dlouhé pouti a od svého vzpurného českého lidu - přijal jej s velkou úctou a jeho poučování a příkazů byl věrně poslušen. Svatý mučedník pak planul ohněm lásky a touhou poučovat, že když viděl, že v Polsku se již poněkud vzmohla víra a vzrostla církev svatá, bez bázně odešel do Prus, kde svůj životní běh dovršil mučednictvím. Později pak Boleslav získal od těch Prusů jeho tělo za váhu zlata a uložil je s náležitou úctou v hnězdenské metropoli. Za hodné zaznamenání považujeme také to, že za jeho času císař Otto Ryšavý přišel k Sv. Vojtěchovi, aby se tam modlil a usmířil a zároveň aby poznal slavného Boleslava, jak je to možno podrobněji nalézt v Knize o utrpení mučedníka. Boleslav císaře přijal tak uctivě a okázale, jak se slušelo přijmout vladaře císaře římského a takového hosta. Boleslav totiž k císařově příjezdu připravil neobyčejné divy; nejprve rozestavil na prostorné pláni rozmanité oddíly vojáků a důstojníků jako chóry, přičemž jednotlivé oddělené útvary se odlišovaly barevně různým oděvem. Nebyla tam však jakákoli laciná rozmanitost ozdob, nýbrž to nejcennější, co je možno najít u kteréhokoli národa. Za časů Boleslavových totiž každý člen družiny a každá žena u dvora užívali pláštíků místo lněných nebo vlněných šatů a kožešiny - byť byly jakkoli drahocenné, jakkoli nové - se na jeho dvoře nenosily bez podšíť a zlatého krumplování. Zlato totiž bylo v jeho době všemi společně ceněno jako stříbro, stříbro bylo hodnoceno nízko jako sláma. Když viděl římský císař jeho slávu, moc a bohatství, řekl s obdivem: „Při mé císařské koruně, to, co vím, je větší, než co jsem slyšel.“

Na radu svých magnátů připojil přede všemi: „Nehodí se takového a tak velikého muže nazývat jako jednoho ze šlechticů vévodou nebo hrabětem, nýbrž je třeba pozvednout jej na královský trůn a ozdobit diadémem. A sňal císařský diadém se své hlavy a vložil jej na hlavu Boleslavovi jako záruku přátelství a za triumfální korouhev dal mu jako dar hřeb z Kristova kříže a kopí sv. Mauritia, za což mu Boleslav dal rámě sv. Vojtěcha. A toho dne se spojili tak velkou přízní, že císař jej jmenoval bratrem a spolusprávcem císařství a nazval jej přítelem a spojencem národa římského. Nadto pak postoupil do pravomoci jeho a jeho nástupců všechna církevní práva v království polském, nebo v jiných dříve dobytých nebo v budoucnosti získaných barbarských zemích, která náležela císařství, a ustanovení této úmluvy svrdil papež Silvestr privilegiem svaté církve římské, Boleslav tedy, když jej císař povýšil tak slavnostně

na krále, ukázal svou vrozenou štědrost tím, že po tři dny své korunovace pořádal královsky i císařsky hostinu a každý den měnil všechno nádobí i nářadí a předkládal vždy jiné a mnohem drahocennější. Po skončení hostiny pak nařídil číšníkům a stolníkům, aby shromáždili zlaté a stříbrné nádobí (nebylo tam totiž žádné dřevěné), a to číše, poháry, mísy, kotlíčky a rohy ze všech stolů za tři dny, a odevzdal je císaři ne jako knížecí daň, nýbrž jako čestný dar. Komorníkům pak přikázal shromáždít a odnést do císařova pokoje natažené závěsy a ubrusy, čalouny, koberce, ubrousky, ručníky a vše, čeho bylo užito při prostírání. Nadto ještě daroval mnoho jiného zlatého nebo stříbrného nádobí rozmanitého zpracování, dále pláště rozmanitých barev, ozdoby nevidaného druhu, drahé kameny a věnoval mu tolik takových věcí, že císař považoval tak velké dary za zázrak. I jednotlivá jeho knížata obdaroval tak bohatě, že z přátel udělal největší přátele. Kdo však může vypočítat, jaké a kolik darů dal vznešenějším, když ani jeden dvořan z takového množství neodešel bez daru? Potěšený císař se vrátil s velkými dary domů, kralující Boleslav pak opět dal průchod dávnému hněvu proti nepřátelům.

VERŠE O UTRPENÍ SVATÉHO VOJTĚCHA, BISKUPA A MUČEDNÍKA

Rodiště

Do čtyř stran svět širý se rozkládá: ve středu leží Germánie, mocná to zem, kdys pověsti zvučné. V jedné části je kraj, ne poslední významem, těsně horami obklíčený - ten kraj se jmenuje Čechy - proslulý zbraněmi svými i muži i bohatstvím všeho. Lichým obětím však jest oddán příliš ten národ, veliká Čechů část je, svedena různými bludy, pohrdá Tvůrcem světa a v nevěře stvoření slouží. Ten totiž uctívá vody, ten kameny, jiný zas oheň, ba je i takových dost, co křtem jsou omyti svatým, křesťany však dle jména jsou jen a modláři skutky, žijí pohanům rovni a božího zákona prosti. Co by jim mělo nést zisk, to zkázy je příčinou pro ně. Jest však i nemálo těch v tom národě, kdož mají mysl rozváznější, jak vede je naděje na věčný život: v mravech i ve skutcích splňují to, co příkazy velí. Jeden z nich byl muž, jenž jménem se nazýval Slavník. Ten stál na straně víry, kde vzkvétala svatě a slavně zbožnost čistá, vroucí a skutky neposkvrněná. Byl to muž rozvázný, dobrý, vši úhony v životě prostý, laskavý, smýšlením přímý, svým rodem nad jiné vzácný, bohatý cenným zlatem, též stříbrem nadaný hojně, věrný v bohatství svém a božího zákona přítel, dbalý práva a pravdy a ctitel nebeské ctnosti, mocný původem svým i vlastní vážností slavný, bezpečná ubohých

čáka a záštita chudého lidu, zvláště však pro lidi soudem trestané laskavý asyl. Tento blažený muž si šťastnou ženu vzal za choť, která rodem a mravy i ctí mu podobna byla. Když totiž Kristův zákon svým duševním pojala sluchem, neznala ukojit hlad a neznala dospěti konce.

Nekochala se tím, co milují vznešené paní, neboť šperky, stříbro a zlato a přepych - v čem hloupí vidí nejlepší věci - v tom viděla bezcenné smetí, střídmá byla v jídle a tělesné čistoty dbala, ubohým matkou a nohou chromým a pěšinou slepým. Uprostřed vladyků všech ti dva svůj trávili život, slaveni pro činy své a draží nadevše Kristu.

Narození a výchova

Nastal tedy již čas, kdy svaté mělo se dítě narodit, hodné rodičů svých, ba vzácnější nad ně: chlapec z matčina klína v tu chvíli se vynoří náhle, celý bílý jak sníh a od hlavy krásný až k patám. Když pak v nádobě svaté jej svlažili, křtíce to robě, rodiče radosti plní ho nazvali Vojtěch. Kdyby tu nějaký mudrc byl býval, poznati mohl, jaký vzácný a veliký muž má jednou být z něho. Otec však netušil nic, a láskou k hochovi zváben, v kruhu chrabrých synů a příbuzných promluvil takto „Ten mým jediným dědicem buď, ač bude-li dále. osudem ušetřen, žít, ten převezme statky i vládu!“ V čem však něžná láska a otcovský pochybil omyl, kárný nebeský meč smyl vbrzku skvrnu té viny. Neboť náhlá bolest pak přepadla mladičké údy, a když ten břišní neduh se denně vzmáhal a vzmáhal, přiběhnou lékaři, žádný však um tu nepřispěl k spáse: trpká smrt již u dveří čeká a chystá se vstoupit. Prsa v divém žalu si drásá nešťastná chuva, bratři a sluhové věrní tu stojí: co mají dělat? Pláčí jen a lkají - to jediné činiti mohou. Bolem omdlévá též sám otec, a laskavá matka, zbavená řeči i smyslů, ach stěží dýchala ještě.

Když se už blížila smrt, tu nabyli konečně myslí, dobrotivého Krista se modlitbou vzývati jali; nemeškali pak již a do chrámu svatého spěli, mlčky se vrhli až na zem a podlahu pokryli tělem. Ze všech svatých a světic se napořád z plného srdce modlili k té, jež lidstvu přináší nejvíce daru k spasení, k matce Ježíše Krista, vši poskvny prosté. Povstali pak a na oltář posvátný vložili chlapce, zaslíbili jej jako oběť přemilou Pánu. Hromovládcův hněv byl odvrácen, když se to stalo, obživl hoch a břišní choroba pozbyla síly. Rodiče, nedávno ještě tak smutní před tváří smrti, jásali radosti plní a Pánu vzdávali díky, který si nepřejíc smrti být udobřen od hříšných lidí, nýbrž koho má rád, jak otec dobrý ho trestá.

Hoch však, když tak šťastně byl vyrván z jícnu té smrti, na těle sílil a rostl a měl též v učení úspěch. Celému žaltáři za krátký čas se přiučil snadno, dokud skotačil ještě a na rodném hradě si hrával. Potom ho poslal otec, by vyšších znalostí nabyl, na slavný dvůr, kde vrchní pastýř Adalbert sídlil. To byl veliký muž a většího nebylo nad něj ve svatém křesťanství sídle a na hradě Parthenopoli. Děvín slove ten hrad - tím jménem byl od lidu nazván - velebný kdysi to hrad, jenž k slavným družil se hradům, dokud Ota První svou pravicí královské žezlo třímával, leč dnes jen přístav nejistý ubohých lodí. Pro viny hříšných lidí ten kraj tak zpustl a zchátral. Tenkrát tamějších škol byl správcem výtečný Oktrik, proslulý mnich, jenž nikomu nezadal znalostí nauk. Za něho zásoba knih tam bývala hojná a skvělá. Hocha vrchní pastýř se s náramnou vlídností ujal, zakrátko pak jej posílil ve víře posvátným křížmem, prosté chlapcovo jméno pak zaměnil příjmením vhodným, Vojtěchu Adalbert přezdíl a učiteli ho svěřil. Jasný, vznešený duch jak průvodce vždycky s ním býval, nerozlučně jsa spjat, vše přýštilo bohatou žilou, božských ctností dar, též rozum a výmluvnost svatá.

Po všechem čas, co prodléval tam, jsa podroben škole, všemu, v čem cíhala zkáza, se vyhýbal tak jako hadu, s těmi pak, jejichž duch byl křehký a chlapecky bujný, s těmi se nesmlouval nikdy a nesdílel záměrů hříšných. Kdykoli nastal čas, kdy bývalo volno si hráti, anebo kamkoli jít, když se učitel náhodou vzdálil, do svatých chrámů Páně on chodíval po tajné cestě, aby tam chválil Boha a zpíval příhodné žalmy. Odtud se pak vždy vracíval dřív, než učitel přišel. Aby však dobrých skutků, jež konal, neviděl nikdo, vychável za noci rád a ochotně obcházel všude sirotky, nedospělé a pocestné, slepce a chromé, přátelské útěchy dar všem v hojnosti poskytnout dychtě. Aby však k tomuto dílu měl sdostatek prostředků vždycky, štědře mu posílal dobrý otec i výtečná matka zlato a šatstvo a nádoby vzácné i jiného mnoho, čeho si z lidských věcí tak vysoce hrabivci váží; vzdělání drahého syna si nadevše vážili oni. On pak ve všech skutcích si vedl s bedlivou myslí, ve vlnách hříchů on uprostřed stál a nepohnut zůstal. V tomto snažení svém měl zdar a překonal všechny. Žáci, soudruzi jeho, ti často si pochutnávali na sladkých pamlscích tajně a ve snaze skrýti své spády klamali učitele, též hráli si na újmu práce; on však, vzdávaje chválu své paní, Marii svaté, v duchovním vzácném jídle, ne v tělesném liboval sobě, ochutnávaje sladce té andělské, nebeské krmě.

Projevy ctnosti

Ze skutků jeho chci uvést jen jediný, jak se to stalo: pohledme na toho hochu, jak prostý ve svém byl srdci! Takové povahy jsa, on domů se navracel spěšně jednoho dne - jak jeho byl

zvyk, jsa roznicen láskou ke Kristu; soudruzi pak jej cestou doprovázeli. Kolem šla dívka, a jeden z nich, když spatřil tu dívku, ihned v bujném žertu ji srazil a povalil na zem, jeho pak, ač se vzpíral a zpěchoval, porazil na ni. Soudruzi propukli u velký smích, a stojíce kolem, čekali, dychtíce zvědět, co bude ten mladíček dělat. Ó ty prostoto krásná, ty svaté přítelko ctnosti! On byl přesvědčen již, že zhřešil, ba že je ztracen; o ze se dotkl, ač nerad, té dívky, oděné šatem, těžce se zarmoutil hned a v slzách promlouval takto: „Běda mi! To, čeho vždy jsem se bál a vystříhal v duchu tak jako hada, se stalo. Bud' Bůh mi svědkem, já nerad, násilím přinucen byv, jsem ležel na zemi s dívkou; přece však, dotknuv se jí, jsem tuším zhřešil s tou palmou. Zatímco přerýval vzlykot ty zbožné hochovy nářky, prstem ukazoval, kdo zavinil takový skutek: „Tenhle,“ tak děl, „mě s dívkou oženil, ač jsem se bránil.“ Množstvím takových skutků, v nichž ctnost svou úžasnou jevil. velké docházel slávy, ač nikdy ji nevyhledával; všichni se divili jemu a zároveň říkali všichni: „Tohoto povýšil Bůh a bohatě požehnal jemu za to, že takto jsa mlád a útlý doposud, střeží božích přikázání. Ó blažené, blažené dítě, jestliže Spasitel dobrý, až v poslední hodině přijde, napořád takto bdělým pak nalezne věrného sluhu!“ Všichni, kdo otce znali i matku mladého žáka, přáli v srdci všemu, co činil, a říkali takto: „Je-li ten útlý hoch tak obdařen zbožností, věru, jaký to div, když z takových rodičů chlapec se zrodil, na jehož krásné líci se zaskvívá nachovým květem zděděná podoba matky a zbožnost milého otce?“ Kolik studoval roků, to nikdo sic nezaznamenal“ avšak je dosti známo, že dobrého vzdělání nabyl. Bůh mu, jak doufáme všichni, ty dobré znalosti vštípil proto, aby znal cestu, již mohl by později v duchu stoupat do příkrých výšin, kde boží vévodí zákon, či spíš proto už v útlém mládí pil z hořkosti číše aby se v mužném věku pak napájel přesladkým mokem.

Smrt předchůdce Dětmara

Potom velký král Ota si přibral Okrika k sobě, uznal ho za schopna cti být dozorcem králova dvora. Tenkrát i řečený muž, ten blažený, blažený člověk, Adalbert, vrchní pastýř, byv zproštěn smrtelné tíhy, radostně z tohoto světa se odebral v éterné kraje. Hoch se pak z učení vrátil, by navštívil po dlouhé době otčinu svou a bratry a dům svůj otcovský spatřil. Pod prvním biskupem pak, jenž sídlil v posvátné Praze, bedra štítem víry si opásal, mimoto přijal zbraně svaté ctnosti a bezpečnou přílbici spásy ohnivě stfely by mohl drtiti nepřítelovy. Avšak za krátký čas již zachvátil biskupa tělo velice těžký neduh a přišla mu poslední chvíle, ve které dobro i zlo je váženo na stejných vahách. Za svých posledních vzlyků on ze srdce přeplněného takovou smutnou řeč, ač stěží, promlouval k svědkům: „Běda mi! Jaký jsem byl,

jak odlišný vždycky jsem býval od toho, čím jsem býti kdy dychtíval, kdybych byl mohl! Pozemské tělo, ó rci, ty příští potravo červů, kde je tvá klamná sláva, kde statky pomíjející? Zajde ti všechna ta čest a po smrti nebude blažiti spíš bude sílicí stravou a pochoutkou navždycky červům. Zasloužil jsem si toho, tak vyznávám, nezapru pravdy: klamný mě ošálil svět a v záhubu věčnou mě strhl. Sliboval on mně bloudu, že dlouho mám v radostech žítí, avšak ukrutná smrt mě hubí náhle svým mečem. Hřivnu svěřenou sobě, ach, bez všeho užitku vrátím, národ tonoucí v hříších a zlu a propadlý zkáze: to jsem já nenapravit, jsa pastýřem pouze dle jména. Národu opilství zákonem jest, je zákonem rozkoš, činí, co se mu líbí, a co se mu nelíbí, mívá. Jediné to mě trápí a na věky trápiti bude. Neboť jak žertva smrti jdu přímou do pekla cestou, smrt kde hledati budu, a přece ji nenajdu nikdy: tam bude žár mé hranice plát a potrvá věčně.“ S tímto posledním slovem se odebral z tohoto světa; hlasitě nad ním zalkali ti, kdož okolo stáli. Však ten veliký strach, jímž chvěli se, nebyl jen planý. Největší účast při tom měl mladý nábožný Vojtěch. O půlnoci vstával, a aniž věděl kdo o tom, obcházel okolní chrámy a udílel almužny bídým; dříve než zesnulý biskup byl uložen do klínu země, vroucně se za něho modlil, by bylo mu přáno žít v nebi. Jakož pak často se děje, hned počali říkati mnozí: „Ejhle, toť učitel hodný a laskavý národa pastýř!“ Nejednen veřejně též mu sliboval posvátný stolec.

Vojtěchova volba

Osiřelý pak lid se shromáždil poblíže Prahy; vévoda České země tam přišel i s velmoži svými, smýšlení svého lidu chtěl vyzkoumat, aby tak zvěděl, kohože k čestnému pastýře úřadu stanovit míní. Ihned všichni vzkřikli a souhlasně zároveň řekli: „Kdo by jím měl být jiný než on, náš chovanec Vojtěch? S břemenem tím a poctou se u něho shodují dobře urozenost a ctnost i věk, mrav, bohatství, život. Víť on, čemu má učit, zná cestu, kterou má stádo bezpečně k sídlu slavnému spět své rozkošné vlasti.“

První záznak

Když tedy volba ta svatá se takto provedla šťastně, tenkrát právě v tu chvíli a okamžik za času volby do chrámu biskupského se přihnal jakýsi člověk posedlý d'áblem a všechny své zločiny veřejně vyznal. Oltáře sluhové věrní se sběhli, a dorážejíce modlitbou naň, vší silou se snažili satana zahnat. Nepřítel postrašený hned ústy člověka zvolal: „Co je mi do vás? Myslíte snad, že mě můžete odtud vypudit? Nechlubte se tak naplano prázdnyými slovy! Onoho, který tu má teď zasednout na tento stolec, toho se velice bojím a už si tu netroufám zůstat: Ach, tak

velikou on nám d'áblům nahání hrůzu!“ Takto pravil a lomcoval člověkem, rval ho až k mdlobám, konečně opustil jej a zdravým zanechal d'ábel. Ráno pak do hradu Prahy se dostavil kýžený posel, zvěstoval, svatý že sněm se skončil Vojtěcha volbou. Vzrušil se celý hrad hned chválami, hlučnými zpěvy, „Tebe chválíme, Bože“ pak jásalo velebné kněžstvo, za zvuků velkých zvonů vše radost najevo dává, že již předem tu věc jim truchlivý ohlásil d'ábel.

Vysvěcení

Velký král Ota Druhý se zatím po dlouhém čase vrátil z dalekých krajů, kde válčil se Saracény, velkého otce syn větší, ať poražen anebo vítěz. Přišel pak do Mohuče, v to město nesmírně slavné, aby tam sebral muže, jež mohl by do války vésti, novou výpravou chtěje svou pohromu napravit zase - nevěděl, ach, že marné je vše, že zakrátko zemře! K němu s budoucím biskupem svým se ubírá tedy z Prahy veliký dav, jenž z předáků země se skládal, jménem knížete svého ho prosí pokorným hlasem, aby on potvrdil toho, kdo na přání lidu byl zvolen pastýřem České země, by chránil ho před nepřítelem S vrozenou ochotou svou, již nezapřel v životě nikdy, král mu udělil prsten i dřívějších pastýřů berlu. Důstojný mohučský biskup ho posvětil k úřadu jeho, onoho, pravím, dne, kdy s radostí slaví tvůj svátek národ, přesvatý Petře, a koná modlitby svoje. Potom se vrací domů, jsa provázen velmožů davem. Kůň však, na jehož zádech on seděl, nekvapil zprudka, jak to mnohý kopytník rád vždy v bujnosti činí, nikoli: tak jako oslík a něžný beránek krácel; nebylo zlaceno sedlo a nebyly stříbrné uzdy: otěží z korku spletenou jen se spokojil biskup, snášel to rád mezi tolika komoni vyšnořenými. Takto na koni jel; a jakmile zdaleka spatřil vysoké pražské hradby, sňav z nohou ochotně obuv, bosky se ubíral po cestě dál, až ve chrámě stanul příštího sídla. Tu stál a s duchem upřeným k nebi Kristu a svatým všem vzdal povinnou chválu a díky. Po biskupském řádu pak za velké pocty všech lidí se srdcem zkroušeným šel a zasedl na svatý stolec.

Ctnosti biskupovy

Jakým velkým mužem byl po dobu úřadu svého, tisíc Múz, kdyby spustilo zpěv, by nemohlo zjevit. Věřícím v Kristu všem v něm svítilo veliké světlo, nikoli pod kbelcem skryté, než zářící naplno zjevně. Na čtyři rovné části on rozdělil z desátku příjem: první daroval chrámu, z té měly se opravy provést; druhé řeholním bratřím se dostalo do užívání, třetí ubohým a pocestným přiřčena byla; sotva pak poslední část mu zbyla k potřebě vlastní. Mimoto nesčetný chud'asů dav sám ze svého živil, hojnost, ba více než dost jim potřeb skýtaje

všechněm. Nadto i čtyřikrát tři si z tolika chud'asů zvolil, aby byl zachován řád, ten blažený, po apoštolech; určil, aby těch dvanáct s ním zároveň jídalo denně. Jeho však samého zřídka jen - krom sváteční doby - sytým vídalo slunce neb spánek pokojným v noci. Tímto se pravidlem řídil v jídle, a takto zas léhal. Pokryto kamením drahým a zlatem a nachem tu stálo lůžko, pro lidský zrak jen pastva nicotná, planá; léhal však v něm buď ubožák nějaký anebo bratr zvaný Gaudentius - pán sám ho nechával býti, na syré spával zemi jak zajíc, bez podestlání, nachem zdobenou šíji mu tvrdý podpíral kámen. Ani se nevyspav dost, již cestou necestou chodil, přednášeje tu žalmy, tu almužnu dáváje chudým, nemocné navštěvuje neb viníky nyjící v poutech. Nikdo nezná tak dobře svůj dvůr a nezná svůj statek, jako znal vězení on: kdo úpí v něm a kde leží. O jídlo, o spánek starost mu nikdy nezabránila trávit na modlitbách byt' po celé hodiny dlouhé, ať už klečel zbožně či bil se v prsa svá čistá, ať už svlažoval slzou své duše horoucí vzdechy. Tak on zapudil pryč a umrtvil nezbednost těla. Večerní modlitbu skončiv, byl zticha až do první ranní: noční mlčení u mnichů obvyklé zachoval vždycky. Po ranní modlitbě však šel přehlížet zástupy lidu, tázaje se, co přeje si kdo a proč k němu přišel, všechny pak usmiřoval a nikoho neodsuzoval. Byl-li konečně volný, jsa zproštěn takových věcí, líbezné hymny zpíval horlivě v Ježíši Kristu, až ho k sloužení mše pak odvedla příslušná doba. Jakmile skončil mši, on nesytíl potravou tělo, v plané šachové hře on nehledal výhru či prohru: s milými duchovními a svatého zákona znalci pročítal četné knihy, v nichž svatý je obsažen zákon, rozmlouval o nich a radil, co zákon činiti káže. Taký měl života cíl, tak pracoval, toho si hleděl.

Zbožný zloděj

Stalo se pak, že jednoho dne, když modlitbu skončil večerní, po řadě splniv ty řečené úkoly všechny, jak už je lidský zvyk, chtěl spánkem ulevit tělu. Náhle kdosi mu zaklepal na dveře - ubožák cizí, kterému nenechal nic krom života krvavý lupič. Při Bohu všemohoucím on prosil za slitování. Biskup, uslyšev jej, hned povstal z měkkého lože, velmi se zkormoutil však, že ničeho nenašel doma, neboť až na samé dno svůj měšec vyprázdnil chudým. Aj, tu napadlo jej dát podušku nuznému muži, kterou viděl tu zbývat, by smuten se nevracel chud'as. Radostně stáhl hned z podušky nach a svinul jej rychle, přičemž trousil peří, jak síni prostornou běžel, vyslyšel chud'asa, vzácnou tu látku mu hodil jak tretu. Když pak zloděj té látky byl neznám a sluhové domu navzájem ostrými slovy se hádali stále a přeli, dychtiví zvědět, kdože to byl, kdo spáchal ten skutek. Zbožný zloděj, vida je tak, je zadržel pravě: „Zanechte hádek svých a

sporů, mužové věrní! Nespáchal nikdo z vás tu krádež, pokud já soudím; chudý muž si vzal ten povlak, by unikl hladu!“

Srážka s lidem

Zatím plynouti proudem mu se rtů neustávala k národu řeč, on učil, co činit a čeho se střežiti, nespravedlivým trest a odměnu sliboval řádným. Krista tváří v tvář že na věky vídati budou. Ve slovech šetrný byl a v zbožnosti vážný a přísný, vlídný k poddaným všem, leč k pyšným druhdy i tvrdý, chytrý jak had, však skvěl se i prostotou holubic bílých. Jak toho žádala věc a okolnost, pokaždé jednal, dávaje celému světu svou osobou prospěšný příklad. Avšak smyslné stádo se vzpírá konat, co pastýř duchovní na srdce klade, a kráčí stále a stále tam, kam k obžerství láska a jalové vášně je vábí. Ačkoli krmení byli až zázračně líbeznou pastvou, šťávou ambrosie a nektarem nebeské pravdy, hořkým zločinu pelyňkem přec se raději sytí. Před strašnou ďáblou zlostí čím víc on zdržoval lid svůj, ach, tím více ten lid se zaplétal do tenat hříchu. O božím zákoně on a životě věčném mu káže, lid se však řítí ve smrt a žádného zákona nedbá. Viděl tu svatý biskup, že žádný chápání nechce to, co příkazy velí, a to, čím jeho zní slova, neviděl žádný prospěch než škodu z marné své práce. Uviděl to a zalkal a mlčky přemítal v duši: co má činiti, neví - on, rybář, nechtyl pranic. Tenkrát plakal nad zkázou národa, nad množstvím hříchů. Konečně, smutku pln a hořce si stýskaje na vše, rozhodl se spíš zavřít své rty než marniti práci v národě zaslepeném, jenž zlem jako dobrem se řídil.

Tří důvody odchodu

To, jak později vyjevil všem, to učinil proto: trojí nepravost prý on nemohl snášeti duchem. První a hlavní jaksi ta nepravost taková byla: po třech míval manželkách a po čtyřech onen, žena pak též se jediným manželem nespokojila, nýbrž střídavě smilnila s tím a hned zase s oním. Druhá nepravost byla, že sluhové oltářů církve posvěcení se právě tak ženili jako ti druzí. Třetí, že chamtivý, lakotný Žid vždy více a více prodával právě těch, kdo v Kristu věřili věrně. Zbožný biskup nebyl však s to je vykoupit všechny, ačkoli (jaký to žal!) jich bez počtu vyplácel stále.

Vidění

Nuže, byl noční čas, kdy Vojtěch leže si hověl, aniž docela bděl, však také zhluboka nespal, když tu nad sebou viděl mladíka, který mu pravil: „Ó ty lenochu, vstaň! Proč spíš? Aj, vzchop

se a povstaň!“ Na to zbožný biskup mu odvětil se srdcem vlídným: „Pověz mi, jakou ctí se, neznámý jinochu, kryješ, který s tváří tak smělou a hrozivým slovem si troufáš rušiti - nevím proč - mé tělo z klidného spánku? Na to mu nad smrtí vítěz a nálezce života pravil, Kristus, který byl prodán a pro nás na kříži trpěl: „Aj, to jsem já, jenž přítomen jest a promlouvá k tobě, kterého Apella Žid zas podruhé prodává právě. Ty však, výtečný muži, ty chrápeš a nevidíš toho?“ Promluvit tak, i zděsil se biskup, a odlétl spánek. Přemítá ve své mysli, co značí vidění toto. Sdělí je Willikovi, jenž přítelem jeho byl zdatným, přeje si od něho zvědět, co soudí o této věci. Tento všelikých věcí a záměrů rozvážný soudce, proslulý nadáním svým a proboštským úřadem vlivný, abych to řekl zkrátka, muž nejvyšší dokonalosti vykládáje ten sen, on tenkrát pravil mu vážně: „Je-li kdy nějaký křesťan, jenž věří, prodáván Židům. Totéž trpí s ním ten, jenž svými nás nazývá údy, svatý beránek, čtyřdílný svět jenž zbavuje hříchů. Neboť trpí-li některý úd, též hlava to cítí.

Biskup přemítal o tom a myšlenky nestranně vážil. Mnoho vzdechů pak nad lidem svým až z nejhlubší hrudi vydal a netroufá si již na svém zůstatí místě. Takový pojav záměr a úmysl ve smutném nitru, spěchá do Říma rychle, jenž celého světa je pánem, aby se poradil tam, co v takovém nebezpečství svém i svého stáda by měl on činiti nyní. Truchlivě naříkaje pak osloví papeže takto: „Jest mi svěřeno stádo, jež božího zákona nedbá, neprospěl nijak můj hlas ni mně, ni hluchému lidu. Hrozní démonové mu ovládli zmatená srdce; za nejsvětější člověka ctnost on pokládá tudíž starost o tělo, obžerství též a nestálé vášně: každý své špatné skutky sám před sebou omlouvat hledí.“ Nástupce apoštolů jej takto přátelsky mírní: „Poslyš mne, synu milý, jak slyšeti otce se sluší! Vystříhati se hříchů je výhodné pro všechny lidi. Prchají před tebou, prchej i ty, ať nevezmeš zkázy! Dobrotivého Ježíše hlas nás varuje takto: „Nechtějte dávatí dravým psům, co svatého máte, nehažte šperky své vepřům, co v blátě se válejí kalném, kteří je zašlapou nectně a vás též ohavně zraní!“ Nyní však slyš, můj synu, a naši nezhrdej radou: mnišského života řád co předepsal, tomu se podrob! Můžeš prospěti tak sám sobě i Kristu se líbit.“ Přijal biskup Vojtěch ta slova, sladkosti plná, tak jako znavený klid a žízňivý přijímá pramen. Do schrány svého srdce je vštípiv a uschovav v hloubi, rozhodl se svou vlast a slepý opustit národ, v dále se rozhodl žít a života zbytek tak strávit. Dříve však Jeruzalém chtěl navštívit, svaté to město; všechny strasti a trudy se pro Krista sladkými zdály. Ihned rozdal chudým, co ještě mu zbývalo tenkrát, aby tak docela chud se ubíral s bohatým Kristem.

Bloudění a vstup do kláštera

Tenkrát právě v ten čas tam sídlila Theofana v Římě, královna dobrá a chudých laskavá paní; její syn byl ten, jenž tenkrát panoval právě, Ota Třetí - z Otonů všech byl největší vladař. Jakmile uslyšela, že biskup Vojtěch se chystá navštívit Jeruzalém (byl drahý její to přítel), tajně ho povolá, prosí, by stále se za chotě modlil, jehož jí hořký osud náš lidský nedávno odňal; nadto ho množstvím zlata a stříbra obdarovala, královsky - jeden sluha to sotva vše unést mohl. On však dle svého zvyku se procházel po křižovatkách v noci a do halěře, co měl, vše ušetřil chudým. Zrána pak odeslal z Říma své sluhy do vlasti nazpět, potom změnil svůj šat a na pout si oslíka koupil. Se třemi soudruh pak se na cestu vydal a brzy dospěl k vysoké hoře - ta slove Kasinská jménem; klášter spočívá na ní, ten vrch jej na sobě nese. Zbožný a přední ochránce všech, kdož v Ježíši Kristu svatým se omyli křtem, prý vystavěl kasinský klášter, muž, jenž Benediktem byl nazván podle svých zásluh. Později mnišský řád též sepsal zbožný ten světec. Nikoho, komu by znám byl Vojtěch, tam nebylo sice, přec však hostinný pobyt tam našel, biskupa hodný. Když potom odejít chtěl, jsa další pamětliv cesty, sešel se s bratry mnichy a opatem, pozdravil všechny, opata zvlášť, a opat zas jej. Ten nechtěl ho pustit, upřímně biskupa káral a varoval těmito slovy: „Cesta, kterou se bereš, je daleka od oné cesty, která do líbezné té rajske vlasti nás vede. Znamením velkého ducha je pohrdat kluzkými statky světa, však méně chvalno je sem tam po světě chodit. Oč jest pro tebe lépe být zakotven na jednom místě, dosvědčujem ne my, však příklady dřívějších otců.“ Biskup nebyl hluchý k těm slovům spásy, jež slyšel, rozhodl se své pouti zanechat, kterou již začal; opravdu pak již slíbil, že nemíní odejít odtud.

Bůh však celou budoucnost zřel, i zmařil ten záměr, chtěje mu poněkud ještě to vroucí odložit přání, aby, čím tvrdší by teď a méně chvalný měl osud, aby tím větší a lepší odměny později došel. Když se v mnišské roucho už chystal obléci biskup a když si vyšší i nižší té Věci souhlasně přáli, pojednou hrozná slova mu k sluchu pronikla; řekl: „Zde se ti mnišský řád a mnišská řehole hodí, zde se vycvičit můžeš co nejlépe v životě mnišském; odtud se ziskem též si odneseš svěřenou hřivnu: můžeš naše chrámy, jež právě jsme postavili dali, světiti, neboť se skvíš svou hodností jakožto biskup.“ Rozčilil se, když řeč tu uslyšel, takto pak řekl: „Máte mě za mezka, prosím, či človíčka ledajakého? Když jsem prchl z vlasti, bych u lidu biskupem nebyl, pod svatým biskupa jménem málu vám teď světiti chrámy?“ I hned sestoupil s hory a se smutkem v duši se vracel nazpět a kráčeje vstoupil v dům, kde přebýval Nilus, živný když den zem do chmurné tmy již potřetí stopil. Tak jako ve sboru nebeských

hvězd se Jitřenka třpytí, tak též otec Nilus se skvěl mezi opaty všemi mravy i životem svým, a pod jeho vedením vzkvétal žáků přečetný dav, již věřice v Ježíše Krista, prací rukou svých se úsilně snažili žít. Zlákán pověstí tou náš světec, pro jméno Krista ochotny snášeti vše a tělesně úplně čilý, jakmile opata Nila zřel z dálky kráčet k sobě, přilnul pokorně k zemi a vzdychal a přehořce slzel, žádaje pro sebe rady a přátelské útěchy jeho. Otec pohlédl naň, a z vlastních jeho se chtěje přesvědčit úst, jak ohnivě plá být Kristovým sluhou, pravil mu: „Drahý synu a miláčku v Kristově jménu, kdybych nevěděl dobře, že mně to na škodu bude, tobě pak z toho že prospěch nekyne, rád bych tě přijal. Pohled' jen na mou bradu: ty vousy jasně ti svědčí, že jsem Řek a žiji tu nyní po řeckém mravu. Půda, kterou tu vzdělávám s žáky, jakkoli skrovná, těch jest, s kterými nechceš mít nic, a proto sem prcháš. Avšak budeš-li ty snad se mnou přebývat tady, drahými mými druhy mě dojistá vyženou odtud, ty pak, jenž smutně to žádáš, ty smutněji odejdeš ještě. Pročež, když stalo se tak, mou upřímnou poslechni radu. Odejdi, vrať se zpět, jdi do hradeb velkého Říma. Až tam dorazíš zas, mým jménem v pokorné účtě opata Leona, pána a staršího, pozdravuj v Říme, tento pak list mu dej, v němž o tobě takto mu píši: „Prosím tě, spolubratře a opate, ponech si muže, kterého posílám k tobě, tak slavného, osvědčeného; anebo nemáš-li chut' jej podržet, doved' ho, prosím, k opatu svatého Saby s mou stejnou pokornou prosbou.“

Posílen nadějí tou, však plakaje, do Říma spěchal k opatu Leonovi, a lid mu udával cestu. Jakmile přišel k němu a vyřídil svěřené vzkazy, odevzdal opatu list, jež napsal osobně Nilus. Jakmile listem stvrdil svou věc, jak rozkázal Nilus, Leo dle svého zvyku ho nepřijal pod střechu ihned; jak už dovedl mýlit tak mnohé prostého ducha, lstivě a chytře se jal ho vyptávat na všechny věci: kdo on jest, jak smýšlí a jaká ho důstojnost zdobí. Pojednou začal předstírat hněv a s hrozbou tváří jal se mu předpovídat, jak mnohé ho čekají trudy, tajnosti nitra jeho tak zkoumaje chytrými slovy. Žádné výhody však ni pohromy nemohly zkrušit muže, jenž miloval pravdu a předsevzetí se držel. Když tedy opat viděl, jak pevná jeho je vůle, nepřístupná ni hrozbám trudy ni lahodným slovům, viděl, že rozmlouvání tím více ji zpevňuje v Kristu, přislíbil mu, že přijme ho k sobě, však nikoli dříve, pokud papež a pán se pořádně nedoví o všem, aby tak mocný otec svým výrokem, docela shodným předpisy svatých otců, mu určil, co by měl činit. Když pak řádně a správně vše provedl nábožný biskup, tentýž památný den, kdy Kristus opásán řízou pokorně umýval nohy svých žáků věřících v něho, v tentýž den též Vojtěch se mnišskou opásal kuklou. Potom dalšího dne, když Bílá sobota přišla, v den, kdy okovy hříchu se spouštějí v posvátné vodě z člověka, kuklu i on si spustil od hlavy k patám. Z druhů a průvodců dva, když viděli, k čemu se chystá, zahodí nečestně za

sebe zbraň a opustí světce. Jediný Gaudentius, jenž stále ho provázel cestou, bratr rodného bratra, byl pevný a u něho zůstal.

Vypovědět, jak prospíval v pokoře u bratří mnichů biskup Vojtěch, ni Cicero sám by neuměl slovy. Lákadla tělesných smyslů on zapudil nebeskou zbraní; kdykoli pocítil v duši, že hřích se pokouší o něj, duchovnímu otci se svěřoval, aniž kdy meškal, když pak za krátký čas mrak pokušení byl zahrán, vzcházal jak slunce, skvělejší tím, že přemohlo mračna. Výtečné osení tak, když zašel škodlivý koukol, vzrostlo k bohaté ctností žni již za krátkou dobu. Opat nařídil však, by sám všem bratřím byl poddán, aby se dověděl tak, zda slova se shodují s činy; na stupni posledním stát mu rozkázal ve sboru bratří, slepice opatrovat a vymývat nečisté stoky, v kuchyni posluhovat a stejně poslouchat stále, pro všechny potřeby též měl nosit na plecích vodu.

Vítězství pokory

Svatý biskup to vše vždy prováděl s radostnou myslí. Nepřítel starý a svůdník to zřel a pocítil bolest; proto se pokoušel lstí, hned tajnou, hned zase zjevnou, podvrátit mocný ten sloup, tak pevný pro víru v Krista. Jestliže svatý biskup kdy pozorně přinášel vodu od řeky anebo víno, což v skleněných nádobách nosil, řečený nepřítel hned mu strožil úklady pádem, na kusy záškodnou lstí mu rozbíjel nádoby křehké. Když tak přečasto činil, ten prostý a bezelstný světec pokaždé pocítil stud a nachem ve tváři vzplanul, na zemi v slzách ležel a prosil za odpuštění; zahanben nepřítel pak se na vše zběsile díval. Avšak jednoho dne, když bratřím přinášel na stůl nádobu plnou vína, jež ze skla křehkého byla, nohou zakopl vráz a na podlahu se skácel. O mramor udeřivši ta nádoba zařinčí silně. Opat sám, jenž ve sboru bratří opodál seděl, uslyšel hluk a ptá se, co to. On nevěděl ovšem, že též nešťastná věc se v šťastnou měnívá často. Nádoba plnou vína a netknutou shledána byla, jako by žádný seshora pád se vůbec byl nestal.

Další zázraky

Jakási Konstancie tam přišla jednoho času, paní bystrého ducha, a velké přinesla dary. Přišla se pomodlit k nim, a byvši pozvána k jídlu, řekla, že tři čtyři roky už neokusila chleba. Bratr Vojtěch poznal, že není to zdrženlivostí, nýbrž že prudká nemoc jí vnitřnosti sevřela moci. Vzal hned kousek chleba, ten křížem požehnal svatým, pak jej podal té paní a řekl: „Pro lásku Krista, vezmi si, milá dcero, to sousto chleba a sněz je! Pro jméno Kristovo nesmíš tím

soustem chlebovým zhrdnout. Jakmile přijala chléb ta paní a radostně snědla, mohla později vždy všech pokrmů požívat směle. Domů se vrátila pak, jsouce zdravím doprovázena, velebíc Krista Pána, tak velkého původce daru.

Nesmíme opominout ni této úžasné věci: jakýsi soudce dceru měl jedinou, zvala se Jana; horečkou vyčerpaná a sklíčena bolestí hroznou, trápila se již v poslední hodině života svého. Uzdravil ihned i ji, když pronesl Kristovo jméno.

Jednání o návrat

Zatím pak jeden muž - slul Radla - byl z domova vyslán, vlastní bratr onoho knížete, jehožto země, pastýřem zanechaná, se vlků kořistí stala; jménem českého lidu měl žádat, opuštěného, vrchního pastýře, pána, jenž v slavné Mohuči sídlil, o návrat vlídného otce a mistra hodného lásky. Jakmile dorazil tam a přednesl stížnost lidu, biskup starosti pln, že stádo, šíje tak tvrdé, pastýřem opuštěné je ponecháno jen sobě, nemeškal nic a posly hned obratné do Říma vyslal s listem k papežovi, a měli ho prositi snažně, aby to uvážil sám a dal zas pastýře lidu. V Římě se shromáždil svatý sněm, by rokoval o tom, vznikl pak veliký spor, a všichni měli v něm účast. Neboť klášterní bratři, ti nechtějí Vojtěcha pustit, vyslanci chtějí to však a žádají o spravedlnost: aby se vrátil pastýř, když kajicný národ to žádal. Takovou různici měli a případ rozebírali, až pak zvítězil náhled, jež zastával výmluvný Radla. Tu tedy pravil papež, sic nerad, však přinucen právem: „Vrátíme jej, když lid dle zákona o něho žádá, s jednou podmínkou však, již uznají obě dvě strany. Jestliže skutků zlých, jež páší, nechají vůbec, jestliže příkazům svatým své šíje podrobit chtějí, mějtež, koho si žádají zpět, a s Kristem, jak touží, sterou ctností žeň at' do svých sklízěj stodo. Jsou-li však odhodláni i nadále setrvat v hříchu, nech at' náš muž se varuje spolku s tvrdým tím lidem, aby snad, nevinen jsa, sám s vinnými nepadl v zkázu.“

Návrat

Do svých domovů lid se navrátil po těchto slovech, vyslanci pak se radostně vydali do vlasti ihned, zatímco bratři a opat slzeli, ba i sám papež. Cesta jim uběhla rychle a přišli ke hradu Plzni: na hranicích té země ten hrad tam leží jak mezník. Hrozná podívaná se dotkla tu svatého muže - viděl, že se tu koná trh, i pravil jim takto: „Aj, vaše víra! A tak to s vaším vypadá slibem! Takovým zaměstnáním má být tak svatý den slaven, kterého Kristus vstal a spoutal chapadla smrti? Mníte, že klamati mne mé důstojnosti je hodno Věřte mi, nikoli já:

sám Pán je vámi tak klamán!“ Promluvil tak a všechny trhovce odehnal z místa. Jakmile však se biskup přiblížil k vznešené Praze, zdvihl se hrad a veškerý lid mu v ústrety vyšel, radosti proléval slzy jak národ nadevše věrný, pravice, tolikrát poskvrněné, mu podává také, slibují též, že všechny rozkazy splniti chtějí. Avšak ochablost zlá již zakrátko slabochy zmohla. Tak jako často pes, co vyvrhl, jazykem líže, tak též neřestný lid zas upadl do starých hříchů. Za každým zločinem pádí, jak strhuje každého vášeň, nesmírná námaha dobrého otce je napořád marná.

Cizoložnice

Mezi zločiny těmi se přihodil žalostný skutek, běda, ó žel! Čísi paní vznešená chycena byla v cizoložství a samozvaný pak soud ji odsoudil za to. Majíc odpykat trest dle zásluhy za svoji vinu, unikši všem, ač měla svázány na zádech ruce, do sídla biskupa ctného se rychlou utekla nohou. Biskup cítil s ní lítost, jsa upřímně laskav a vlídný, v klášter svatého Jiří ji docela potají poslal, klíč pak věrnému strážci dal hlídati, aby se mohla pod ochranou svatého oltáře alespoň ukrýt. Chtěl jí buď zachránit život, neb sám chtěl o život přijít, koruny mučednické tak dojít, po které planul. Zástup ozbrojenců, již k oběmu zločinu byli hotovi, naplnil se zbraní hned dvůr biskupa celý, hledaje ukrytou ženu a dychtě na smrt ji vésti. Ke svým planým hrozbám dav urážky přidával četné, káraje světce, že hájí neprávem cizoložnici. Biskup, proti těm řečem jsa křížem ozbrojen svatým, z lůžka vysokého se vzchopil s bezpečným srdcem, blaženým mučednictvím jsa dychtiv ukončit život. Spěšně jak ten, kdo prchá bázně před nepřítelem, do středu nepřátel vnikl a zvolal radostným hlasem: „Aj, tu jsem! Aj, mne snad hledáte? Vizte, tu stojím!“ Jeden ze Slovanů, co biskupa obklopovali, ozval se hněvivě jménem všech a promluvil takto: „Klame se naděje tvá, když naším zločinem hledí dojít mučednictví neb života slavného konce. Přání tvé se dojistá nesplní, zato se stane něco, proč mnohem více ty naříkat budeš a želet. Jestliže na tato slova nám nevydáš cizoložnici, máme tvé bratry přec a máme tvé příbuzné také, na jejichž potomstvu nám lze sdostatek pomstít ten zločin.“ Když tak vyli jak psi a štěkali na ctného světce - k čemu, ach, lačné zlato je s to svést smrtelné lidi! - jakýsi zrádce z lidu, jsa lesklým podplacen zlatem, z celého zástupu toho si odvolá několik mužů, těm pak ukáže hned té hříšné ženštiny úkryt. Všichni pak hlídače lapí a ruce mu na zádech sváží, a když na lichocení se zdráhal vyzradit ženu, konečně postrašen mečem ji vyzradil, třeba mu k tomu nebyla svěřena; nic jí svatý neprospěl oltář, ač se ho držela pevně, své ruce vinouc kol něho. Jako je rvána ovce, již vlk

byl uloupil dravý, tak i ta žena dle rozsudku manžela rozhněvaného smrtí splatila to, že hříšně užila těla.

Druhý odchod

Takové hrozné činy, ba mnohem horší se dály od lidu prokletého, a výmluvnost učitelova nesvedla s nimi nic svou řečí blahou a spásnou. Zaplakal dobrý pastýř, že zmařena nesmírná práce, zaplakal nad bídným lidem, jenž nedbal příkazů víry, vrátil se do Říma zas, jenž svatých posvěcen krví, aby i později snad cos horšího nemusel vidět. Sluhou sluhů se stal ten biskup výtečný opět, dřívější pastýřskou hodnost zas ochotně za klášter změnil. Jak se klášterní sbor, ach, radoval - to bys byl viděl! - z návratu takového sluhy, jenž nikdy nebýval líný! Opatu Leonovi se tak prý zalíbil Vojtěch, že prý po sobě prvním ho učinil ve sboru bratří. On však svatými skutky sic předčil ostatní všechny, také však pokorným být se snažil a dosáhl toho. Tak byl mocný skutky a znalostí zákona povždy, čím však větší ctí byl povznesen před tváří lidí, tím byl pokornější a skromnější celým svým srdcem. Bratří se divili tomu, sám opat Leo se přiznal, jemu že podobného prý neviděl pod nebem dosud; neboť ve vší ctnosti on dosáhl dokonalosti.

Vidění

Tehdy se zachtělo Pánu, že zjeví sluhovi svému, jaké zásluhy má a veš smí za práci doufat; protož vidění noční mu ukázal, podivu hodné. Neboť když jedné noci svým údům ve spánku hověl, nebesa otevřená ctný biskup uviděl ve snách, z nich pak v rozličných řadách dva sbory vystupovaly, napravo purpurový a jakoby růžový vlevo, všichni pak sněžným vínkem své skráně zdobený měli. Za jejich zásluhy všem se dostalo odplaty vhodné: veškerým pokrmem jest jim chvála a nápojem sláva. Vnímavý biskupův sluch pak jasná zaslechl slova: „Uprostřed obojích zde tě čeká hodnost a místo.“ Zrána, když opat Leo byl přítomen, vyprávěl Vojtěch všem ten sen, leč nikoli tak, že sám by jej viděl, nýbrž jako sen cizí, a pravil: „Přesvatý Pavel vypráví kdes, že nebeská tajemství spatřil svým zrakem; nyní já kohosi znám, kdo opravdu takový bude, komu slíbil Kristus, že takým ho obdaří darem.“

Císař

Tenkrát právě se stalo, že Ota Třetí, král králů, nejkrásnější to syn, jež zplodil vznešený císař, když si byl udatností již podrobil okršlek světa, do svatého Říma se obrátil s velikým vojskem. Raného mládí květ mu chmýřím zastíral líce, udatnost však již zásluhou předstihla

jinošská léta. O žezlo vladařské tenkrát se ucházel, zda by ho došel. Neboť přesvatý Řím, jenž hlavou a pánem byl světa, pod Petrem, apoštolů kdys knížetem, dosáhnuv moci, povznáší do předních hradů i krále pozemských krajů, koho pak za krále určí, těm dává vladařské žezlo. Právě v těch dnech byl papež zachvácen zimnicí prudkou, za níž odevzdal zemi své tělo a nebesům duši, obojí vraceje tam, odkud předtím oboje vzešlo. Tehdy řečený král a veškerý královský průvod Ravenské Alpy překročil již a k městu se blížil. Římští velmoži jdou mu vstříc a dary mu nesou, jakož i vzkaz, jež senát ctihodný vyříditi kázal; praví, že po celý čas už čekají s oddaným srdcem na jeho vzácný příchod jak na příchod milého otce, také však žalostné nářky připojí nad bolnou smrti apoštolského otce, jenž přítel všeho byl lidu; dále se důtklivě táží a s vroucí zkoumají prosbou, jaké o novém pastýři stáda je mínění krále, koho pokládá hodným, by zastával takový úřad.

Nový papež. Jednání o druhý návrat

Tenkrát za toho času byl přítomen jakýsi kaplan, příbuzný králův to byl a jménem volal se Bruno, vynikal znalostí svatých věd i vznešenou krví, dobrý to muž a dokonalý snad od hlavy k patě, kdyby jen těkavé mládí mu v žilách nebylo vřelo. Král si ho přál, a veškerý sněm jej vyvolil tedy, na stolec apoštolský by dosedl, následník pocty. Přibylo tam též biskupů dvě, z nichž jeden slul jménem Wiligis, důstojný otec, a druhý Ildebald: ti ho dovedou na římský hrad, kde s velkou slávou je přijat, pak jej posadí na vzácný trůn, jež posvětil Petr. Potom konečně králů všech král se dostaví také, vstoupí, i jásá lid a vítá císaře senát důstojný, zdobený ctí a vážností podivu hodnou, národa nesčetné davy se radují po celém městě, neboť císař i papež dal nová Římanům práva. Tenkrát za oněch dnů ten císař přespravedlivý s Vojtěchem, přítelem svým, se mnohokrát hovorem bavil, s ctihodným ctihodný muž, a o mnohých mluvili věcech, neboť o duhovenstvo měl císař převelkou péči. Avšak Wiligis ctný, těch časů mohučský biskup, vida, že opuštění svým pastýřem Slované žijí, ihned, naplněn žalem, si stěžoval papeži hořce, v synodě apoštolské se ptal, co učiniti míní s lidem, který žije tak opuštěn, stolice svatá Každá církev prý se ze svých manželů těší, jenom jediná Praha je po svém pastýři vdovou: strpí-li to - tak říkal, - i sami se obtížují hříchem. Na své přátele stále a stále dotíral prosbou, církvi ovdovělé by vrátili manžela zase. Také na papeže on naléhat nepřestal dříve, až mu nástupce apoštolů, jsa přinucen, slíbil, že mu v milosti své vše splní, jak si to přeje. Velmi se zarmoutil biskup, že musí opustit klášter, neboť věděl dobře, že ničím poučováním tvrdého národa železná srdce se nedají zlomit. Přece však jedna věc mu zmírnila duševní bolest: jestliže nebude chtít lid svěřený plniti řádně příkazy, které dá,

ni darů přijímat spásy, měl jít k nepokřtěným a neznámým národům v dáli, aby jim příští nebeské království hlásal a kázal.

Do Mohuče

Ihned z kláštera vyšel, ne bez slz a velkého nářku, svatý Vojtěch a s ním se také ubíral odtud biskup Notherius, ten chovanec nanejvýš zbožný; provázel smutného druha i na cestě přes strmé Alpy, dokud nedorazil až ke dvoru v Mohuči slavné, neopustil ho dříve, než dospěli ke králi, který z římského území právě se vrátil. Zanechav všeho, ustal Vojtěch s králem a pokojně u něho trávil hodně dlouhý čas. Nic z věcí mu vratkého světa nebránilo, a on jen k pravdě nabádal krále, v kterém k nebeské vlasti chtěl vroucí roznítit lásku. Jakmile lidský dav mu poskytl příležitost, hned šel samotný k němu a přátelské rady mu dával, k laskavým aby byl laskav a nelaskavý zas k pyšným aby čím větší jest, tím menším se pokládal v nitru, věda, že jest jen člověk a po smrti červem že bude; chce-li snad požívat trvalých radostí věčného světla, vždy aby zhrdal tím, co zde jest, propadlé zkáze. Tak on poučoval, jak mohl, přechasto krále, aby se Krista bál a čistým ho miloval srdcem. Také však ochotně sloužil všem sluhům králova dvora, tak jako vlastní otrok vše koná pánovi svému. Často stahoval sám svým druhům obuv a v noci pod stinnou záštitou tmy se snažil ji v pořádek uvést. Shledával vše, co znavení sluhové opominuli, umýval často židle a utíral střevíce za ně, aniž kdo o tom věděl, a na své místo zas řádně ukládal vše. Jen nemnoha věcí se dotýkám sotva, abyste nemuseli mne poslouchat přespříliš dlouho o tom, co tehdy konal, jak vzdělával lidi a učil. Když tedy nikdo o tom, kdo koná takové práce, dlouho nevěděl nic (sám původce totiž se tajil), tenkrát jakýsi Wolfar, jenž králův milý byl přítel, prozradil sluhům všem, že tajník je světec.

Vidění

V Mohuči měl ten svatý muž též vidění ve snu, o kterém vypravoval: „Já ve snách,“ pravil, „jsem přišel na dvůr svého bratra a uprostřed něho jsem viděl hostinský pokoj stát, ach, na pohled krásný a velmi rozkošný byl, a v něm cos jako dvě líbezná lůžka, posetá drahokamy - to pro mne a pro mého bratra. Důstojná byla obě a zdobena povlakem sněžným. Bratrovo bylo krásné, však mé je předčilo ve všem, skvělosti nachových látek se lesknouc celé a zářící. V hlavách malý šátek tam visel, zdobený pestře, na němž takový verš byl zlatými písmeny vyšit: „Tento vzácný dar ti zchystala snoubenka tvoje.“ Takto když vyprávěl on, jsa neznalý, co se tím míní, všichni mu dí: „Ty pro jméno Kristovo umučen budeš! Neboť ta královská snoubenka tvá, jež dary ti dává, to jest paní nebes, toť přesvatá Mana Panna.“ On hned sklonil

šíjí a naplněn radostí velkou sladké písňě Kristu a svatě Marii zapěl za tento velký dar, jenž v noci mu ve snu byl zjeven.

Na cestách

Poté přemítal v nitru, a o čem přemýšlel v noci, zrána vyjevil vše, jsa odhodlán klidně a vroucně snášeti pro Krista muky, ba smrt též podstoupit pro něj. Sešli se ráno s králem a jali se rozmlouvat spolu. Po tajném hovoru pak, jež spřádali stále a stále, po objetí, jímž neměli se už spojití nikdy, dali si políbení, však nikoli bolesti prosté. Drahého přítele život pak světec poručil Kristu, pro jehož svatě jméno on žil a dýchal a trpěl; k světci turonskému se rozhodl nejprve jíti, k otci Martinovi, též k svatému Benediktovi, jehož zásluhami a ostatky proslulo chvalně Floriakum, jež tisíci zázraků svědčí, co zmůže pomocí on. Ty dva si za své ochránce získal. Odtud ke svému lidu, jenž tolikrát přísahal křivě, jenž byl zatvrzelý a vzpíral se Kristovu jařmu, rozkazům arcibiskupa jsa ve všem poslušen, spěchal do vlasti zpět, by přijaté rozkazy vyvážil skutky.

Mezitím však ten národ, vší bezbožnosti se oddav, spáchal veliký hřích a lsti též použil k němu. Pleníce úkladně hrad, jenž slove Kouřim (ta hanba!), zajatce nechráněné, jež získali pod slibem míru, zabijí tak jak mírné beránky - ctností i statky proslulé bratry jeho a bratrů syny a vnuky. Nevinná žena s mužem tu padá pod krutou ranou, všechno bohatství pak se v krvavou obrátí kořist. Jeden starší bratr, jenž unikl střelám a ohni - jediný ze všech bratrů světcových - stěží se spasil, ke králi Boleslavu pak dorazil, v Polsku jenž vládl. Po královském zvyku a z lásky k svatému bratru král mu velkými sliby a dary vlídnými přispěl.

Rozhod s Prahou. Misionářská cesta

Avšak svatý biskup ten hřích už předvídal v duchu; byl by sic bojoval rád, než včas též dovedl couvnout. Vyhnuv se lidu, jenž krví bratrů právě se zbrotil, k uvedenému králi hned zamířil, Boleslavovi, aby pak po jeho poslech lid nedbalý zákona zkoušel, chtějí-li poslušni být a zákonem božím se řídit. Celá Česká země však reptala, když se to stalo, vědoma jsouc si hřichu, té hrozné, úkladné vraždy, předáci národa pak mu vzkázali taková slova: My jsme jen proselyté, tys pravý Izraelita, my jsme hříšníci bídní a plémě přetvrdě šíje, ty jsi svatý biskup a ze svatě krve jsi vzešel: aj, aj, takový pán, jenž s nebem ve všem je spojen, nemůže žádných spolků přec míti s hříšnými lidmi! Odkud však nová ta věc: by k nám, jež nikoli jednou, nýbrž několikrát již odvrhl, bez naší viny, vracel se nestálý muž, a k tomu v beránčím rouše, tak

jako hrozný vlk, jenž požívá ovečky útlé? Neboť my víme, my víme, a celým tělem to víme, jakou falší a lží nám cinká svatá ta zbožnost! Nechceme ho, toho lichého pastýře, nechceme nikdy, ve trávě jeho slov had plný jedu se skrývá! Kdyby se vrátit měl (kéž naši to nestihne zemi!), přijde krve mstitel, a nikoli zákona ctitel, krve bratrů, již pravici svou jsme prolili právem. K čemu však mnoho slov? Jak jedním voláme hlasem nech ať v návrat nedoufá již - toť naděje planá!“

Se srdcem nikterak smutným to štěkání přesvatý biskup přivítal, naopak radostný pláč mu vytryskl z očí, on pak takovou řečí dal najevo veselost srdce: „Ejhle, po čem jsem toužil, oč žádal, předobry Kriste, pouta okovů mých sám národ zlomil a strhal. Svoboden, jak jest slušno, jdu za Tebou, neboť Ty, Bože, zhrdáš, kdo Tebou zhrdá, máš rád, kdo rád Tě má stále.“

Pluhem spásného slova jsa odhodlán stále a stále zorávat v Ježíši Kristu všech duší neplodný úhor, octl se na rozpacích, kam obrátit posvátné rádlo, má-li nejprve k Prusům či k Luticům zamířit kroky. Neboť ten obojí kmen, jsa oddán obřadům lichým, od zvěře nerozumné se stěží životem lišil. Ale když váhal takto, přec uznal za výhodnější rozsévat mezi Prusy to věčného života símě, vždyť kraj sousedil s říší zmíněného už krále. Nastoupil brzy svou pout', a král mu na cestu přidal dvakrát dvanáct mužů, ti měli mu zajistit pokoj, aby se bezpečně loď mu plavila hlubokým mořem. Když pak pospíchal na loď a hrad už poslední stihl, tam, kde království Polské tou pevností hraničí s mořem, mnohých zástupů křtem tam od hříchů očistil duše. Tam též při svaté mši, již před lidem slavnostně sloužil, v oběť přinášel krev a tělo věčného Krista, kterému za krátký čas sebe samého přinesl v oběť.

K Prusům

Nazítří však, když den už noční zapudil stíny, uštedřiv polibky všem a sladká pozdravu slova, na zakřivenou loď již vstoupil, s bolestí v srdci. Jakmile vytoužených pak břehů s příznivým větrem dostihl, poslal loď i se strážci do vlasti nazpět, zůstal v cizině sám a sám jen se dvěma bratry bratr Gaudentius to byl a kněz byl ten druhý, oba pak nad všechny jiné mu věrnými průvodci byli.

Učení pravého Boha se jali hned horlivě hlásat, věčného života slib vždy odměnou dávali tomu kdo chtěl věřiti v Krista a Krista chtěl následovati a kdo si posvátnou vodou křtu chtěl omýti duši. Šlechtici oné země i prostí obyvatelé, vzrušeni pověstí o tom, tam přišli a hrozili

zhoubnou válkou ctitelům Krista a do hrdel bili je pěstí, jeden z nich pak uchopil na břehu veliké veslo, za záda biskupova se postavil, a jak on držel ve stoje v rukou knihu a svaté předčítal žalmy, dprostřed obou boků ho do těla udeřil mocně. Z rukou vyrazena se rozlétne posvátná kniha ctihodné světcovo tělo se rozestře v podobu krize. Zevnějšek těla sic trpěl, však to, co světcova duše zamýšlela, to jasný klas dal najevo ihned; řekl: „Ó věčný králi, buď pochválen. Ježíši Kriste! Jestliže takého nic mne nestihne v budoucím čase, stačí, že alespoň tu jsem pro Tebe utržil ránu.“ Nechtěl však z přinucení, než z vlastní raději vůle opustit břeh, i šel vstříc lidu do niv a polí. Dvorce kteréhos pán jej přijal do domu čestně za hosta. Z toho měl radost, a jist jsa před nepřítelem, slavil sobotní den a nazítří neděli svatou.

Srážka s pohany. Vidění v římském klášteře

Zatím se scházel lid, jsa dychtiv surové vraždy. Tak jako ze všech stran psi jelena unaveného obkličují - on na srázné skále stojí a zoufá nad svou spásou, jsa lapen, a nikudy uniknout nelze - tak stál svatý Vojtěch, jsa obklopen zástupy lidu. Štěkají, dotírají a hrozí holemi světci, křičíce: „Pověz, kdo jsi a proč a odkud jsi přišel?“ Mírný jako ovce jim svatý odpoví Vojtěch: „Slovan rodem jsem a Vojtěch se nazývám jménem, učitel zaměstnáním a biskup hodností svatou. Napravit život váš je příčina příchodu mého, abyste nechali zla a činili toliko dobře, abyste věřili v Krista, s nímž můžete na věky žít, veselit se a v dobrém životě na věky trvat.“ Tak tedy promluvil světec. Než lůza drahnou už chvíli křičí a pustým láním a spíláním zahrne světce, u vzteku zběsilém doráží naň a smrti mu hrozí. Potom ta spiklá sběh se o zem holemi jala bušit a tak jako lvi řvou divoce na ctného světce: „Mějte to za velký zisk,“ tak pravili, „že jste tak dlouho náš tu učili lid svým šalbám a trestu jste ušli! Jako jen rychlý návrat vás ochrání, nehodné toho, tak vás nevelké prodlení jen zde na místě zničí. My a Prusové všichni, co v tomto království žijí, jehož vchodem jsme my a jehož chráníme hradby, máme společný zákon a jeden řád spásy tu trvá. Vy však, jestliže rychle té noci neopustíte pomezí naší země a volky tak neučiníte, zítra budete muset tak učinit, zhubeni smrtí.“ Oni se odebrali pak do dvorce, který byl blízko, na noc a tam pět strávili dní a zpívali Kristu chválu za sebe samy i za ten zběsilý národ. Co v těch končinách dleli a takto se zaměstnávali, v klášteře, ve kterém žil kdys dříve otec náš Vojtěch, jednomu bratru, jménem Janovi, za noci v spánku ukázal vidění Bůh a obsah jeho byl tento: Viděl ve svém snu, jak visí z nebeských výšin jakoby plátna dvě, jež nad sním bělejší byla, ta že pak ze země vzhůru dva muže zdvihají k mrakům, na vnější straně pak viděl dvě jména napsána zbožná; první byl biskup Vojtěch, ten blažený mučedník věčný, druhé jméno však onomu patřilo, který to viděl. Když to on vypravoval, ctný opat

Nilus ho káral přátelsky takto: „Můj synu přemilý,“ pravil mu vlídně, sny jsou většinou liché, ač leckdy se stává, že mnohé z viděných za noci snů nám pravdu předpovídají. Nevykládám-li křivě tu věštbu v srdci a duši, přec jen s pomocí boží mám tolik za nejjistější: Onen dobrý bratr, náš Vojtěch, nejlepší ze všech, stane se mučedníkem či teď se právě jím stává; přijímá odměnu již jak vítěz od Krista Pána.“

Bratrovo vidění

Téže pak noci, co měl ten otec vidění ve snách jiné vidění noční, však zakryté záhadou hustou, bratru blahého biskupa Vojtěcha zjevilo zřejmě, co se má zakrátko stát, co Vojtěch podstoupit musí. Vstal a pravil bratru, jenž kráčel odlehlou cestou: „Měl jsem zvláštní sen, tak podivný: chtěl bys jej slyšet?“ Bratr mu dí: „Jen pověz, co máš, Ó drahý můj synu!“ Nemeškal Gaudentius a jal se vyprávět takto: „Myslil jsem, jako bych bděl, že vidím posvátný oltář, na tom, jakož jsem zřel, byl postaven zlacený kalich, zpola jsa naplněn vínem, a nehlídal nikdo ten kalich. Když jsem jej, žízeň maje, chtěl zdvihnout, abych se napil, mladík, nevím, kdo to, však krásnou řízou byl oděn, zabránil mi a v smělém počinu krotě mou ruku „Nikoli pro tebe“ děl, „to obětní schovávám víno, nesmí nikdo z vás té svaté věci se dotknout, jedině biskup Vojtěch je musí vypít zítra.“ Odcházel jsem a plakal, neb strach mě naplnil hrozný. Potom ten sladký sen se rozptýlil do vzdušných prázdnot. „Synu, kéž Kristova milost to k dobrému obrátí,“ Vojtěch v odvet mu dal: „neb lichému snu já věřiti nechci.“

Poslední ráno

Zatím noční stíny již zahrno ze světa slunce, se zorou věštící den se rozprchly z celého nebe všechny i menší hvězdy. I povstali po libé noci, ihned zapěli Kristu dle zvyku chvalozpěv ranní, potom však vyrazili a brali se počatou cestou. Velké obtíže cesty si krátili přednesem žalmů, Kristus dobrotivý dlel stále a stále jim na rtech. Již pak samoty lesní, tak zlé, již doupata šelem opustili a jsouce nivami skončili také poslední píseň svou, když slunce, ve výši záříc, uprostřed kruhové dráhy se octlo, vrcholíc právě. Bratr svatou mši tu sloužil za zdar té cesty, onen pak svatý mnich, ten přijímal Ježíše Krista tělo a krev a takto se posilnil k žití i k cestě, sedě se svými bratry a jídla skrovného poživ. Hbitě pak zazpíval žalm i s veršem následujícím, s tváří radosti plnou se zdvihl z měkkého drnu, maličko poodešel, as tolik, co by kdo mohl kamenem dohodit jen, a opět si usedl právě: Zde si chci odpočinout, zde osvěžím chabnoucí síly.“ Ježto pak přílišným trudem námahou ve dne v noci byli znaveni již, tu nakrátko přáli si klidu.

Vojtěch a druhové spoutání

Když však plným proudem se rozlil nejhlubší spánek po údech svatých mužů, hle, slepá pohanská vášeň zavalí je, ač takého nic z nich netušil nikdo. Chopí se ctitelů Krista a paže jim provazy sváží. Světec biskup, ač měl už na zádech spoutány ruce, hleděl na své bratry a síly jim dodával, aby na mysli neklesali a umřít se nestrachovali, i kdyby viděli snad, že ho stínají, anebo zřeli, že jest podroben mukám. Hle, takovou řečí k nim mluvil: „Drazí průvodci moji, vy hledáte odměnu velkou: nyní statečnými se ukažte pro jméno Páně! Toto je den, jež ve steru přání jsem spatřiti dychtil, nad vítězným kdy vrahem, bvt' zvítězil, vítězi budem! Ach, co lepšího jest, co kdy sladšího bylo, nežli za vůdce Krista, tak velkého, dobrotivého ztratiti křehký život a za to si získati věčný?“

Umučení

Z dravého zástupu hned se vymrštil ohnivý Sikko, mečem smrtonosným pak proklál Vojtěchu prsa, když tak ze všech sil své bratry pobízeli k boji. Jakmile zasadil ránu ten vůdce spiklého davu shlukne se lid a ránu za ranou do těla vráží, až si vylili vztek tím bodáním sem a tam. Sedmero (běda, ó žel!) pak oštěpů vytáhli z těla, sedmero ran se na těle zjevilo, hlubokých, těžkých, nachové krve proud se prýštil ze svatých údů. On však, pozdvihnuv k nebi svůj zrak a spolu i srdce, nezastrašen tu stál a potom si k modlitbě klekl, neboť laskavé ruce mu svírala provazů pouta, prosil pokorně Krista, by odpustil lidu ten zločin. Neskončil ještě tu prosbu, a odešel z tohoto světa. Tak ta zbožná duše, tak vylétsi z žaláře těla, s Kristem vždy milovaným se raduje u věčné slávy. Surová barbarská cháska, ach, jása nad zdarem vraždy. Ježto pak zběsilost jejich se dosud nevybouřila, na kusy světcovy údy, již bezduché, rozsápou meči, useknou hlavu a na hrot kopí ji vetknutu nesou. Potom zvučným hlasem své modly oslavující, do svých domovů pod střechy své se vrátili všichni. Byl to devátý den, jak známo, před prvním květnem, co náš biskup Vojtěch byl umučen pro Krista Pána. Kéž nás na jeho stálou přímělu přesvatý Kristus chrání po všechny věky a nadto i po smrti dále!

ŽIVOT SVATÉHO PROKOPA

Prolog

Nejsvětějšímu pánu, Šebířovi, z milosti nejvyššího Tvůrce podle stavu obojího člověka nejdůstojnějšímu biskupu svatého kostela Pražského, jeho svatosti služebník, byť nehodný, vyslovuje přání, necht' se smí na tomto světě tak dařiti, aby na onom mohla odměny blaženství ve společnosti svatých dojíti.

Pohlížím-li zvlášt' bedlivou úvahou v své mysli na výtečnost Vaší důstojnosti a na nehodnost i zaostalost své vlastní osoby, stěží se Vám, nejsvětější z biskupů, odvažuji projevit s nárokem na pozornost Vaší zbožné dobrotivosti. Vždyť pokládám za záhodné a bezpečné, že by se má maličkost měla držet v mezích svého rozměru a nepředkládat ani slovem ani písmem svou titěrnost nebo smělou pošetilost pánu tak význačně důstojnému. Poněvadž však síla nutnosti je poutána takovým zákonem, že zhusta nařizuje úkoly nesnadné a nemožné, z příkazu této nezbytnosti jsem i já puzen, abych vyšel ze sebe nad sebe, zatímco se jakožto pranepatrný človíček a osoba tak opovržení hodná pokouším předestříti Vaší výtečnosti, nejsvětější pane, tento plod své chatrnosti.

Na opětovnou žádost svých spolubratří sestavil jsem v písemném záznamu děje o životě a obcování blaženého otce Prokopa, třebaže jsem věděl, že úkol přesahuje mé síly, a pokládal jsem za vhodné předložit toto sepsání Vaší jasnosti v úvaze, že bude spravedlivé a opatrné, jestliže nebudu směti ze své nepatrnosti odvážit se ničeho, co by dříve nebylo opřeno a posíleno váhou Vašeho souhlasu. Činím tak obzvláště též proto, že jste sám neméně dobře poznal život téhož svatého otce, který za doby Vašeho biskupství šťastně trávil život na tomto světě a ještě šťastněji a chvalněji jej za přízně boží milostivosti dokonal, a při jehož pohřebních obřadech jste ráčil být osobně přítomen, abyste mu prokázal službu zbožné lidskosti a doporučil jeho duši Pánu.

Poníženě a důvěřivě Vás tudíž prosím, abyste si dal přečísti znění tohoto dílka, určeného toliko k potřebě církevní, a to ještě jen výlučně v našem klášteře. A jestliže jsem se kde uchýlil ve věci nebo v slohu od přímky správnosti, což se nezkušeným snadno přiházívá, račiž to vaše důstojnost, snažně o to prosím, svým posudkem opravit a milostí Svého závažného slova našemu bratrstvu doporučit takové znění, aby bylo uchovááno na věčné časy.

A tak vázán jsa dluhem povinnosti a poutem bratrské lásky a nadto opřen jsa o ochranu Vaší svatosti a dobrotivosti, abych k chvále a slávě jména Kristova doporučil památku muže tak podivuhodného, jehož záslužný život touží poznati všichni synové svaté církve boží, odhodlal jsem se před celou prací předeslat tento vstup:

Hlasnou chválou plesej celý
zbožných mnichů zpěvný sbor,
plesej stejnozvučnou písni
mladý, starý, každý tvor!

Všech, kdo mají volnou chvíli,
zazni Kristu vděčný chór!
Jezu dobrý, Kriste vlídný,
rač nás, Pane, chrániti!

Račiž zbystřit naše smysly,
rozum zdokonaliti!
Bez přispění tvého nelze
nic nám samým činiti.

Jak žil zbožný otec Prokop,
dej, ať smíme šířiti
jednak písmem, jednak řečí!

Sláva buď ti veliká,
stejně s Otcem jako s Duchem,
chvála, moc též proslulá,
čest i spása, stálá pocta,
rovněž ctnost též všeliká!

Ted' i vždycky, jakož všude,
tobě zbožně žehnejme,
v každé hodině i zlomku
díky tobě vzdávejme,
neb nám spásu ve všem času zaručuje láska tvá.

Požehnána budiž ve zbožném předurčení svatosvatá Trojice a nedílná Jednota, řídící trojnásobný vesmír, která nepřipouští přijímám osob, avšak věncem odměňuje oddanost dobré vůle a z všelikých krajů i jazyků trojdílného světa vytváří jednotu svaté matky církve.

Z příkazu a daru milosti této svaté Trojice chci k přemítání věřících po pořádku odevzdati, kterak blahoslavený opat Prokop jako zápasník, ozbrojený zbraněmi božími, v svém tělesném životě setrval v Kristovi a v kterak znamenité shodě s počátkem byl jeho konec. Učiním tak slohem veskrze nezkušeným, přece však tak, jak mi ráčí vdechnouti sám původce a zdroj světla.

Shledá-li však někdo v mém podání jakoukoli nevhodnou závadnost, důrazně žádám, aby ji nepřičítal mé nevzdělanosti a pošetilosti a neprojevoval svou nelibost, nýbrž spíše aby mi to shovívavě odpustil. Třebaže je můj sloh prostý a vůbec si nečiní nejmenšího nároku na spisovatelské umění, přece se dovolávám svědectví vševědoucího Boha, že mé vypsání, přeložené do latiny ze slovanského písemného zpracování, je plně pravdomluvné.

Nuže již přistoupím k tomu, abych jeho látku ve stručnosti rozvinul.

Raduj se, šťastný Prokope, jenž nám jsi ochráncem svatým! Pro svého života ctnost sis získal nesmrtnou poctu.

Třebaže mnich, jsi vůdcem a bratry i klášter svůj chráníš, vlídný opate, v domě, v němž Bůh jim vykázal sídlo.

Jich buď pamětliv nyní i navždycky v pohotovosti, modle se za všechny své, Ty, jenž jsi ochránce náš!

1. Byl tedy blažený opat Prokop, rodem Čech, jenž v slovanském písmě, od nejsvětějšího biskupa Cyrila někdy vynalezeném a od církve kanonicky schváleném, byl dokonale vzdělán. Nejprve byl zdatným knězem světským, žil počestně a byl oddán pravé a Čisté službě boží. Později jako štítem jsa ochráněn mitrou mnišského řádu bez otřesu trávil život sám s jediným Bohem v závazku víry. S plamenným zanícením svého srdce pohrdl totiž z lásky k Ježíši Kristu ničemnou marností tohoto světa, odřekl se domova, manželky, statků, příbuzných i přátel, ba zapřev se sám sobě odvrátil se ode lstného světa i jeho ubohé nádhery. Prchaje z jeho zmateného víření zatoužil po odlehlosti pustiny a vyzbrojen jsa nebeskými zbraněmi usadil se pod klenbou jedné

opuštěné jeskyně, kterou obývalo tisíc d'áblů; ohradiv se tu na svou ochranu hrázemi ctností proti dorázení neřestí, útokům duchovních nepravostí a šípům pokušení, počal mužně bojovati, modlitbami, bděním a posty přirážeje své myšlenky ke skále, jenž jest Kristus (I. Kor. 10, 4).

Připomenutá jeskyně je vzdálena dvě míle od hradu Kouřimě a dostala své pojmenování od řeky Sázavy, která tam pod ní teče. Zde bezpečen jsa před vlnobitím světského zmítání a ukryt před lidmi, po dlouhý čas neúnavně působil jako zápasník boží. Avšak dobrotivý úraderk boží si nepřál, aby místo na hoře ležící zůstalo utajeno a aby svíce byla skryta pod nádobou (Mat. 5,14-16), chtěje, aby k chvále a slávě jeho jména svítila veřejně a byla příkladem hojným věřícím.

2. A tak působením nebeské milosti rozrůstala se v šíř i v dál pověst o ctnostech blaženého muže, po všech křižovatkách jsouc přetřásána mnohonásobným vypravováním do té míry, že na její doslech houfně přicházeli lidé oné země, aby mu nabídli své dárky a oddaně se poroučeli jeho modlitbám. On, jsa pln plamenné lásky, vlídně nadán pohostinností, půvabně ozdoben svatou rozvážností, čistý bezúhonností a prozíravý pokornou skromností, jasný svou umírněností a zanícený hojnou náboženskou horlivostí, jako déšť jarní, v pravý čas vylitý (Oz. 6, 3), svlažoval mluvou svatých kázání srdce svých posluchačů a rádem svého poučování velmi vítaně napravoval jejich mysli.

Dále ujímal se chudých s takovým bohatstvím soucitu od Boha vrozeným a staral se o ně s tak odhodlanou a radostnou starostlivou obětavostí, jako kdyby tu zcela zřejmě byl sám Kristus. A tak jeho péčí došli obživy všichni otrhanci a sirotci toho kraje. Spěchalo pak k němu množství věřících, kteří v srdci svém si přáli dáti výhost ziskům tohoto světa a zůstati s ním až do konce; on je dobrotivě přijímal a opatroval je jako slepice kuřátka pod křídly svými (Mat. 23, 37).

Vystavěl si pak chrámec ke cti nejsvětější boží rodičky Marie a svatého Jana Křtitele a shromáždil u sebe několik bratří zbožných v životě a v mravech. Poněvadž se v jednomyslné lásce duchovně shodovali, ustanovil jim mnišská pravidla a posvátnou službu boží podle vzoru dobrotivého otce Benedikta. Sám se však stal nejmenším mezi nejmenšími. Nikdo by nedovedl dost výmluvně vypověděti, jak nesmilně rozvážnou a účinnou osvědčil vůči bratřím pečlivost, příčinlivost a starostlivost, jaké bohatství

vlídné lásky. Vše to se dalo nikoli bez milosti daru Boha, který je podivuhodný a slavný v svatých svých. On se také postaral konáním zázraků o to, aby lidem nezůstalo tajno, jak velikou svou láskou oplácí lásku jeho.

3. Nuže v době mezi velikonoce a letnicemi, kdy se podle římského obyčeje zákonitým obřadem slaví litanie s třídním postem, vroucně toužil jeden člověk jménem Menno účastnit se prosebného průvodu jeho, přišel ke břehu výše připomenuté řeky a dlouho zde čekal. Zatímco tu náhodou nebylo nikoho, kdo by jej převezl k poustevně svatého muže, ani nebyla tam po ruce nějaká loďka, zahájil svatý otec v pravý čas obvyklý obřad posvátného průvodu. Tu onen muž, spatřiv na opačném břehu řeky loďku, zavzdychal z hloubí srdce a lítostivým hlasem zvolal k Bohu, řka: „Bože, kterýž skrze vyvolence svého Prokopa svatými počiny svými působíš veliké divy ctností, jejichž blahodárnost znamenitě rozněcuje nás hříšné k veliké oddané víře, učíš také skrze prosby jeho, nech ať loď přijde z druhé strany, abych zasloužil účastnit se jeho modlitby a žádoucího prosebného průvodu k chvále a slávě jména Tvého!“ Jakmile to řekl, náhle hbitým letem loďka i s tyčí, k níž byla připevněna, přijela k němu, takže se mohl přepravit a účastnit žádoucího průvodu. Svatý otec, když mu to muž s díkůvzdáním po pořádku vyložil, řekl mu v odpověď: „Nemysli, že božská vlídnost to způsobila pro mne nehodného, nýbrž věz, že tak učinila pro odevzdanost tvé víry. Neboť řekl Pán: Budete-li mítí víru jako zrno hořčičné, nebude vám nic nemožného (Mat. 17, 20). Aby tedy pevnost víry tvé zůstala neotřesená, ukázala tento zázrak podivuhodná moc Boha, jenž je požehnaný a slavný na věky věků, amen.“
4. Jeden člověk byl zmítán takovou zuřivostí ducha nečistého, že jej i velmi silní muži stěží mohli udržeti. Stále hrozně hlučel, vydáváje nesmírné a nesrozumitelné výkřiky. Když pak spoután jsa péčí svých drahých byl veden k svatému otcí, aby se jeho přímělnými prosbami uzdravil, volal ďábel řka: „Jaké já bezpráví tobě činím, Prokope, a proč mne vyháníš?“ A po těchto slovech počal tím člověkem hrozně lomcovati. Tehda blažený otec přikázav tomu člověku k pokání se postiti, poručil ho jednomu z bratří, aby se co nejhorlivěji věnoval modlitbě a zaklínání, sám se pak za něho přebedlivě trýznil posty a modlitbami. Když tak uběhl týden a svatý otec sám podle obyčeje nad ním ukončil vymítání, byl nečistý duch ihned spatřen, jak v podobě zcela černého ptáčka vylétl z úst nešťastníkových a usedl na kostelní střeše. Když pak otec setrval na modlitbách, svalil se prý ptáček na zem a takřka na kousky ve čtvero

se rozrazil. Od té doby přispěním milosti všemohoucího Boha po celý život onoho člověka se nad ním nikdy neuplatnilo panství zlého ducha.

5. Jednoho dne bylo také slyšeti, jak ďáblové v jeskyni volají a žalostivě naříkají: „Běda, běda! Proč muž nespravedlivý a nelaskavý bydlí v této jeskyni, jsa pln závisti? Již jeho zlobu déle trpěti nemůžeme, avšak se vším tovaryštvem milebuzským odejděme do úkrytu v pustině lobečské. Tam nás nebude moci znepokojovat tenhle prokletý člověk, který nám nedá tuto dále bydleti.“ Snad nám bude někdo pro toto líčení činit výčitky a namítat, že si popouštíme uzdu k příliš náročné a pošetilé chvále. Bůh uchovej, vždyť ještě o větších divech k slávě boží v dálejšku podle sil svých promluvíme, jestliže nám toho Bůh neodepře.
6. Později mnozí obyvatelé sousedních vsí zhusta k němu docházeli a žádávali ho o přispění v svých neuduzích; on však, následuje učitele pokory (Mat. 8, 4), jednotlivcům hrozil, aby se pověst toho druhu za jeho života nešířila.

Přišla k němu také s prosbou o pomoc jedna žena, jejíž zrak byl zastřen tmou dlouholeté slepoty. Když on pomodliv se k Bohu poznamenal její oči znamením svatého kříže, byl jí ihned vrácen dar světla a zraku. Nikdo zajisté nesmí pochybovat o připomenutých vzácných vlastnostech svatého muže; jeho život totiž vskutku byl takový, že si právem zasloužil, aby byl vyznamenán neobyčejnými schopnostmi.

7. Když četnými jinými dobrodiními, o kterých jsme pomlčeli, dávala milost boží najevo zásluhu svého oddaného služebníka, donesla se konečně pověst o jeho svatosti k sluchu knížete české země světlé paměti Břetislava. Ten spolu se svými velmoži zaplesal nesmírným jásotem, více než by kdo mohl uvěřit, a radostně se doporučil jeho modlitbám. Týž vévoda a dvorský výkvět navykli si ho potom nazývat otcem a rovněž snažně usilovali milovat ho s otcovskou úctou.

Pročež týž vévoda, rozšafně se poradiv s prozíravou a opatrnou bystrostí svých starších, velkomyslně rozhodl, že má být Prokop slavnostně povýšen na opata; zároveň některé nezbytnosti k životu klášternímu slušně opatřil, jiné přislíbil a potom také slušně splnil.

8. Onen se však strchoval mít přednost před ostatními a s vrcholnou mírností i usilovnou pokorou všemožně se zdráhal, dokládaje, že je muž nezkušený a nehodný a že není schopen poddaným ukládat povinnost poslušnosti; za svědka svého

nejvnitřnějšího poznání se dovolával Pána Boha, který je jediným bezpečným znalcem všech tajemství srdce (Dan. 13, 42). Konečně však ustoupil oblomujícím prosbám a všelikým laskavým i vlídným domluvám velmožů. A tak byl proti své vůli uveden v důstojenství opatské muž, na němž potom co nejzřejměji spočinula milost Ducha svatého.

Tento muž potom, zakotven jsa na pevném základě svých ctností a upevněn jsa trvalou předností své pokory i lásky, stal se pastýřem tak radostně vlídným a laskavě dobrotivým, že ho poddaní více milovali než se ho obávali; vytrvale jim udílel, hromadně i jednotlivě, spásná napomenutí a bohatá poučování, zpestřená příklady z minulosti. Třebaže jim v jeho době nechyběla hojnost všeho, přece se on sám živil prací rukou svých, mírnil nouzi chudých a ulehčoval starostem všech zarmoucených, osvěžuje je otcovskou útěchou, jako lékem občerstvuje nemocné rozvážný lékař, právě tedy život tak blažený a skvělý, zářil znamením ctností v chrámu božím jako slunce až do skonání svého života. Ba dokonce z vnuknutí Ducha svatého skvěl se i tajemným darem prorockým, jsa schopen předvídati věci budoucí.

9. Podle zjevení boží milosti předpověděl také dva dny napřed konec svého pozemského života. Povolav k sobě muže řádného, synovce svého Víta, a zbožného syna svého Jimrama, po pořádku jim vyložil budoucí události, jak je potom skutečný běh dění potvrdil. S hlasitým štkáním je velebně oslovil takto: Nejdražší synáčkové moji, kteréž jsem vychoval jako slepice kuřátka, vězte, že nadchází čas odchodu mého (2 Tim. 4, 6): třetího dne se na pokyn Páně jistojistě odeberu z tohoto příbytku tělesného a poručím vás Bohu. Ale obezřelosti vaší uvádím na vědomost, že po mém odchodu budete zmítáni útočnou směsicí rozčeřených pomluv i zhoubným vlnobitím pronásledování, že se po šest let stanete vyhnanci v cizí zemi a že toto vaše klášterní bydliště vydá vladařská moc knížecí v užívání lidem cizím. Vy však, nejmilejší synáčkové, neztroskotávejte proto ve víře, utvrzujte své spolubratry, Boha ze svých sil chvalte, ve štěstí mu blahorečte, v neštěstí ho vzývejte, ve chvílích radostných vzdávejte mu díky, ve smutných jej vyhledávejte, a on vás blahovůlí své starostlivosti posléze utěší. Vždyť po šesti letech vyhnanství slituje se Hospodin nad vámi a obnoví vám stav původního klidu, pomluvače vaše po zásluze stihne pomstou a dovede vás zpět do přístavu útěchy. Neboť po skonu nynějšího knížete, zbožného Břetislava, nastoupí Spytihněv a bude vás pronásledovati, avšak po jeho smrti ujme se knížecího

stolce v Čechách Vratislav, muž vážený a dobrotivý. Ten vás povolá zpět z vašeho vyhnanství a Pán náš Ježíš Kristus poskytne vám v tomto klášterním bydlišti klid a bezpečnost po všechny dny života vašeho, amen.“

10. Na druhý den přistoupil k němu jeden sirotek, kterého celý týden podle svého zvyku dobrotivě u sebe živil, zmírňuje tak jeho nouzi, a žádal, aby směl odejít domů. Svatý otec, nemaje nic, čím by ho z lásky obdaroval, řekl mu s veselou tváří: „Bud' tak laskav, nejdražší, a pobud' ještě, prosím; zítra totiž bude den Páně, jehož příchodu očekávám, a po mém skonu bude Ti dána má suknice.“
11. Vskutku pak následujícího dne, když po kanonické službě nešporní a po kompletáři usedl na loži, byl zachvácen prudkou nevolností. Ač byl v posledním tažení a dýchal ze zbytku sil, přece neustával s paží mužně napjatou odrážet starého nepřítele, ďábla, dýkou své modlitby. Náhle povolal k sobě bratry, otcovsky Útěšným poučováním je posílil v jejich bolestném žalu a bezútěšném nářku, sdělil jim přání o pohřbení svého těla a pětadvacátého dne měsíce března léta od vtělení Páně tisícího třiapadesátého odebral se z vlnobití tohoto světa k Pánu, z otroctví ke kralování, z lopoty do odpočinku, ze smrti do života věčného, podle vůle Pána našeho Ježíše Krista, jenž v dokonalé trojici živ je v slávě jakožto jeden Bůh po nekonečné věky věků, amen.

Posléze k pohřbení jeho tělesných ostatků dostavil se Šebíř, biskup kostela pražského, a s velikou poctou uložil jeho tělo v kostele svaté boží rodičky, jež svatý otec sám zbudoval.

12. A v hodině jeho pohřbu nářikavým hlasem zvolal jeden slepec: „Milostivý otče, milostivý Prokope, tvá svatost vymohla u Boha mnohým mnohá dobrodiní. Smiluj se také nade mnou, aby, ne-li déle, aspoň potud, co potrvá vznešená služba tvého pochovávání, mohly viděti mé oči.“ Jakmile to řekl, ihned prozřel a těšil se navracenému zraku tak dlouho, dokud se důstojné pohřbívání přesvatého těla neskončilo.

Nyní tedy pokládáme za vhodné, abychom slabými a stručnými slovy probrali, oživilí a pravdivým vylíčením s láskou odevzdali paměti věřících ony zázraky téhož svatého otce, které pro jeho zásluhy ráčila všemohoucnost Pána našeho podivuhodně způsobiti po jeho smrti.

13. Po skonání nejblaženějšího otce Prokopa družina bratří z vlastní vůle si zvolila ze svého středu za opata jeho synovce Víta. Zvolen tak byl beze lsti a v úřad uveden bez úplatnosti muž, který se vyznal ve věcech lidských i božských, nepřítel tohoto světa, proslule mravný, moudrostí přebdělý, ctihodný v tváři, vlídný v oslovení a smířlivě mírný.
14. Když on s prospěchem spravoval opatství, rozloučil se naposled se světem vévoda Břetislav. Na jeho místě se ujal otěží vlády Spytihněv. V tu dobu se naplnilo proroctví svatého otce Prokopa. Neboť z ponoukavé horlivosti ďáblovy vyvstali četní závistivci a smluvivše se o jedovatých výmyslech pomluv, jali se na dvoře vévodském chystat proti opatu Vítovi a jeho bratřím nástrahy klevet a útočice na sluch knížecí lichotivě ustrojenými nařčeními osočovali je rozmanitými pomluvami. Tak říkali, že spolu se slovanským písmem zřejmě zabředli v síť bludařství i pokrytectví a jím byli zcela rozvráceni. Proto vytrvale tvrdili, že jest docela čestnou povinností vyhnat je a dosadit na jejich místo opata i bratří latinského obřadu.

Ó závisti, kterak nerozmotatelné je předivo tvé horlivé úkladnosti! Ó závisti, hodná prokletí, spředená z všelikého zla, ohni neuhasitelný! Ale vpravdě, jako je šat rozežírán molem, tak se děje i s tím, kdo jí v horlivosti propadne; zato toho, kterému závidí, učiní slavnějším.

A tak opat Vít spolu se svými bratry, jež sdružila jednota lásky, odešel pryč do země uherské.

15. Avšak připomenutý vévoda, řídě se svým vlastním rozhodnutím i radou svých přátel, ustanovil do onoho kláštera za opata rodilého Němce, muže plného vášnivé hněvivosti.

Když se tam první noc po svém příchodu nový opat na obvyklé cestě k jitřní pobožnosti blížil ke kostelním dveřím, zjevila se mu postava svatého Prokopa, opřeného o dveře oratoře a promlouvajícího slova: „Kdopak ti dovolil prodlévat v tomto klášteře? Co tu pohledáváš?“ On však odpověděl: „Mocná ruka nejvznešenějšího vévody a neotřesitelná vznešenost jeho předních velmožů odevzdala tento klášter mně, abych jím až do konce svého života mocně vládl.“ Jemu řekl svatý otec: „Beze studu z pohanění svého vzdal se odtud co nejrychleji! Neučiníš-li to, pomsta z nebes dolehne na tebe!“ A s těmito slovy zmizel.

Nový opat však domnívaje se, že je to mámení satanovo, nijak tomu nevěnoval pozornost. A když ani následující, ani třetí noci nijak nedbal jeho výhrušného napomenutí, čtvrté noci na cestě k jitřní zjevil se mu svatý muž a pravil: „Proč se vzpouzíš uposlechnout mých přátelských výzev? Tento klášter jsem si vyprosil na Panu pro své duchovní syny, a ne pro tebe, kterýž jsi sem podvodně vešel. A jestli ti ten tvůj pan vévoda až dosud tuto moc přikázal, já ti ji od nynějška zakazuji!“ A s těmito slovy jal se ho prudce tepat nejpádnějšími ranami berlou, kterou nosil v ruce. Tu onen, jakoby popíhán bodcem Belloniným (Juvenalis, Sat. 4, 128 n.), bez odkladu se odtud vzdálil, horempádem se utekl k vévodovi země a zde vypověděl vše, co se mu přihodilo. Ten však užasnou mocným údivem počal se kolísat a v osidlech nejistoty setrval až do konce svého života.

16. Po smrti vévody Spytihněva odevzdala milost boží řízení vévodství do rukou věrného svého služebníka Vratislava, knížete slavné paměti. A poněvadž ten byl jedinečně oddán církevním bohoslužbám, přilnul také celým srdcem k tomuto klášteru. Vyslav posly ke králi uherskému se cti povolal zpět z vyhnanství opata Víta i jeho bratry a důstojně je navrátit jejich klášteru. Pro zásluhy a modlitby blaženého patrona Prokopa dostalo se jim příznivé útěchy od všemohoucího Boha; jeho milostí začal klášter v hojnosti oplývat vzrůstajícím dostatkem všelikých potřeb, takže byl nejenom navrácen bývalé cti, nýbrž i přiveden k novému vzrůstu.
17. Zlíbilo se nadto uvést ve známost hloubavé paměti věřících tento zázrak: Jeden ze služebnictva připomenutého knížete, jménem Labeša, byl u svého pána dokonale očerněn nespravedlivými pomluvami. Chtěje se proto skrytě vyhnout odsouzení veřejným rozsudkem, dorazil prudkým cvałem ke břehu řeky Sázavy. Ve strachu před těmi, kteří mu byli v patách, nemohl prchnout jinam, zároveň však i vzduché vody rozvodněné řeky mu znemožňovaly proniknout až k poustevně svatého muže. Ocitnuv se tak dokonale v kleštích těchto nesnází jal se z žalostně zmučeného srdce volat k Hospodinu: „Bože, Bože, kterýž jsi pramenem nesmírné lásky a slitování, pro zásluhy a modlitby svatého Prokopa, vyvolence svého, shlédni mně ku pomoci a zachraň mne z přenesmírné tísně, která mne kolkolem skličuje, abych velebné dobrotivosti Tvé a vyznavači Tvému svatému Prokopovi budoucně až do konce života svého bez přestání v každý čas vzdával díky a chvály, jenž jsi požehnaný na věky věků, amen.“

Bylo to tenkrát uprostřed léta a slunce pálo ze znamení Lva. Tu služebník, drže oře za uzdu, zkroušeně obracel kolem sebe své zraky a pojednou pozorněji přihlédnuv spatřil, že říční voda veskrze tuhla v led. Užasnuv stál tu bez ducha jakoby u vytržení, usilovně u sebe přemítaje, co asi znamená zázrak tak veliký, neslýchaný a neviděný, co je svět světem. Konečně přišel k sobě vyrozuměl, že tu znamenitost tak velikého zázraku způsobilo boží slitování pro zásluhu svatého otce Prokopa, a neochabuje ani na chvíli v této víře, suchou nohou přešel přes řeku i s koněm, kterého vedl za sebou. A když se potom ohlédl zpět, spatřil, že voda proudí zase jako obvykle. Dobrý Ježíši! Jak vyvýšena jsou tím díla Tvé vznešenosti, kterýž svou mocí, jakou jsi osvědčil před dávnými časy, předvádíš i nyní zázraky, o které se svatý Tvůj zasloužil! Tak jako jsi totiž kdysi dovolil, aby národ izraelský suše prošel rozestouplým Rudým mořem (Exod. 14, 16), tak jsi i tomuto člověku uštedřil, že pro zásluhu vyvolence Tvého Prokopa bez pohromy přešel suchou nohou přes ztuhlé vody i s koněm. Tobě tedy blahořečíme, všelikou slávu pějeme a díky vzdáváme, Tobě i s Otcem i Duchem svatým až na věky věků, amen.

18. Ještě jiný zázrak jsme pokládali za vhodné sdělit vnímavosti věřících. Žena jednoho úředníka, zachvácená byvši zhoubnými neduhy, vůčihledě chřadla. Tu se jí zjevil svatý otec se slovy: „Pošli rychle k opatu sázavskému Vítovi, synovci mému, a žádej, aby tě navštívil v tvé nemoci. Nebude-li moci přijít sám pro zhoršení své vlastní choroby, ať za sebe pošle syna mého Jimrama, spolubratra svého kláštera. Až ten tě vezme za ruku a dokončí modlitbu, náhle pocítíš záruku uzdravení.“

A co jí takto svatý otec slíbil, opravdu se stalo skutkem. Když totiž Jimram místo opata Víta skončil modlitbu svého navštívení a držel ruku nemocné, ihned nabyla zdraví na všech svých údech k chvále a slávě velkoleposti všemohoucího Boha, který působí podivuhodná dobrodiní pro zásluhy vyznavače svého svatého Prokopa.

19. A ještě o jiném divu povíme, aby si jej věřící vštíplili v paměť. Jeden ovčák v kraji téhož opatství ukradl šat svému hospodáři. Když ho několik dní potom hospodář našel oděného tím šatem, svlékl ho, přivolav k tomu sousedy, aby měl věc dosvědčenu, vložil provaz na jeho šíji a svázav mu ruce nazad chtěl jej bez odkladu vléci před kouřimské soudce. Tu však opat Vít, jakmile se o tom doslechl, vyslal posla přímlovou za viníka. Ale žalobník odmítl jeho prosby, pravě, že by jej postihl trest veřejné pomsty, kdyby beztrestně propustil viníka bez projednání věci na obecném

soudě. Naopak odvedl jej spoutaného do svého domu, zatížil jeho nohu těsnou a hrubou kládou a postaviv k němu hlídače držel ho přes noc ve vězení, hodlaje nazítří naplnit svou vůli, k níž ho podněcovala hněvivá touha po pomstě. Spoutaný ovčák však bez ustání se dovolával pomoci svatého otce, štkavě k němu vzdychaje. Tu o půlnoci, když tíha spánku podobného smrti zklížila oči strážců, zjevil se mu v jasu světla muž velebných šedin a ušlechtilé tváře, oděný rouchem mnišským, na hlavě mitru a v ruce hůl. Oslovil spoutaného: „Přišel jsem ti ku pomoci, vždyť jsi mne volal!“ A jakmile se holí dotkl klády a pronesl slova: „Bud’ vysvobozen z tohoto dřeva a příště již nehřeš!“, rozletěla se kláda s takovou rychlostí, že její střední část, jak se vymrštila, prorazila spodek dveří toho domu. Ale ten, který se zjevil, zmizel. Ovčák pak s rukama a nohama uvolněnými, zachráněn byv jako ptáče z osidla, neskonalými chválami boží lásky velebí slávu srdce božího. Strážcové strnuli úžasem a nenašel se ani potom nikdo, kdo by ho z onoho činu žaloval.

20. Ještě jiné dobrodiní boží působnosti oznámíme. Jeden muž, jménem Martin, stal se dobrovolně mnichem a v bázni boží obýval svou vlastní poustevnu poblíž často vzpomenuť kláštera. Když se jednou v noci podle svého zvyku chvatně vzdálil k předjitřní pobožnosti, vypáčili zloději dveře jeho poustevny a odnesli mu veškerý nábytek. Po skončeném jitřním obřadu mnich vrátiv se a neshledal v poustevně věci, které v ní byl zanechal, smuten a rozbolestněn utíkal ke hrobu svatého muže a pokleknuv tu jal se naříkat na neštěstí, které ho potkalo. Tehdy řekl: Velebný otče, nebude-li odchovanci Tvému, kterýž jsem od chlapeckých let žil pod žezlem Tvé řehole, poskytnuta pro Tvou zásluhu útěcha navrácením nábytku, v zoufalství opustím tento klášter, nikdy se v jiném neusadím a celý ostatní svůj život strávím v beznaději.“ A jak se potom v žalu vrací k poustevně, hle, vstříc mu jdou oni zloději, kteří poděšení byvše viděním božím a jati kajícností navrátili mu vše, co byli uchvátili. A tak ten muž, dokud žil, nepřestával splácet povinnou chválu Bohu, který působí tak veliká dobrodiní pro svého svatého vyznavače.

21. V témž klášteře také nějaké sestry žily pode jhem Kristovým. Jednou v noci jim zloději ukradli všechny jejich potřeby. Když si na tu zlou příhodu nářkem z nitra srdce a žalostivými slovy vespolek stěžovaly, dožadující se útěšné pomoci svatého otce Prokopa, zjevil se jim týž světec následující noci a pravil: „Nechovejte smutek v srdcích svých, poněvadž po dvou dnech dostanete všechno své nazpět!“ A s těmito slovy zmizel. Vskutku brzy se dostaví účinek tohoto slibu. Nejenom totiž byl k nim v poutech přiveden zloděj, nýbrž i odcizené věci byly jim navraceny.

22. Ještě jiný div předvedeme zrakům věřících. Týž světec se zjevil jedné ženičce, když spala na hradě Vyšehradě, a řekl jí: „Vstaň, chvatně jdi a vyřid' své přítelkyni, manželce Gostově: Pospěš a jdi do kláštera sázavského, poruč se tam modlitbám jednoho z bratří a dej se na pokání za spáchané hříchy, které tě jinak, neučiníš-li tak, zavedou do zkázy!“
23. Manželka jakéhosi Liburna, podnícena byvši v svém vřelém srdci podpalem žárlivostí krále babylónského, vzplála láskou k jednomu mladíkovi a tajně utekla s ním a nadto i s ukradeným majetkem manželovým. Manžel ji dopadl, poznamenal ji hojnými ranami a nakonec sevřev jí nohu do hrubé klády dal ji hlídati. Dlouze vzdychala žena v noci a oči jí mokvaly v záplavě slz. Tu se jala z hloubi srdce všemožně dovolávat pomoci svatého otce, slibujíc, že příště již nechce takto hřešiti. Tak dlouho prosila, až se jí svatý otec zjevil a řekl: „Bud' osvobozena z této klády, ale měj se na pozoru, abys dostála v slibu a nehřešila, sic tě postihne něco horšího!“
24. Zdá se nevyhnutelně potřebným zařadit do tohoto dílka ještě další div. Jedna žena byla po čtyři léta stížena temnotou slepoty a nebylo na ní téměř údu, který by jí nevypovídal poslušnost. I přišla do kláštera svatého muže a neúnavně zde dlouho vytrvávala v postech a na modlitbách. Tu v den přeslavného Narození Páně za slavných služeb božích v kostele životodárného Kříže poskytl Bůh pro svatého otce Prokopa světlo jejím očím i zdraví jejím údům. Tehdy žena, naplněna jsouc nevýstižnou radostí, jako by se byla probírala ze stínu smrti, vykřikovala slova: „Svatý Prokope! Svatý Prokope!“ I žasli lidé, kteří tam byli přítomni, a vyptávali se, co se jí přihodilo. Vykládala jim, že k ní přišel týž svatý otec a poznamenal jí oči znamením svatého kříže, načež ihned znovu získala zrak i tělesné zdraví. Tu začal se lid hned shlukovat a chválil i velebil Boha, který tak oslavuje svého svatého vyznavače.

Dobře tudíž musíme rozvažovat, jak čestnou slávou září týž světec na nebi, jestliže pro něho působí tolik třpytných zázraků na zemi Bůh, jenž je požehnaný a slavný a nade vše vyvýšený (Dan. 3, 52) na věky věků, amen.

Přídavek

25. Těmito a jinými zázraky co nejhojnějšími skvěl se blažený otec Prokop. Také k sluchu biskupů i všech prelátů, knížat i pánů, urozených i neurozených donesly se zvěsti o tom, co se po dlouhou řadu let událo kolem jeho hrobu v kostele svatého Jana Křtitele. A přece se nikdo nepřičinil o to, aby pozůstatky jeho přesvatého těla byly slavnostně

kanonizovány. Avšak ten, který s milostí boží svými zásluhami tyto divy konal, postaral se sám také o oslavu své tělesné schránky.

Léta totiž od vtělení Páně tisícího dvoustého třetího zjevil se opatu jménem Blažej, opatrovateli a správci svých spolubratří, napomenul jej a jednou, podruhé i potřetí mu nařídil, aby sebral svědectví všech lidí duchovních i světských, sepsal zázraky, které on tam vykonal, a co nejrychleji pospíšil do Říma ke dvoru papežskému pro kanonizaci jeho ostatků; přitom sám slíbil, že u papeže pomůže, jestliže rada nic nezmůže, aby své schráně dopomohl k oslavě.

A tak ten opat Blažej, přibrav si dva z bratří a opatřiv se dostatečným množstvím svědectví krajanů, vypravil se k panu papeži Innocenci Třetímu. Když mu celou věc blaženého Prokopa vyložil, dokládaje se zároveň písemnými záznamy, nepřikládal papež váhy ani slovům, ani písemnostem, a nechtěl docenit svatost tak vzácného muže. Opat pokoušeje se o mnohé připomínky ve věci sobě svěšené strávil v Římě celý rok. A když se mu již nedostávalo peněz k úhradě nákladů a poříditi nic nedokázal, pokloniv se prahu apoštolskému svěřil nadále blaženému Prokopovi, aby svou věc dokončil; sám se zvednuv vydal se tajně téže noci na cestu domů.

Nač dlouhé výklady? Blažený muž, jakož byl slíbil, ihned přišel ku pomoci. Neboť právě v tu chvíli, kdy opat Blažej mířil z městských bran, zjevil se svatý otec s pastýřskou holí papeži Innocenci v jeho ložnici a řekl: „Proč jsi váhal? K čemu ty tvé průtahy? Jak dlouho ještě strpíš, aby mé tělo takto leželo v zemi? Proč jsi dopustil, aby můj duchovní odešel s prázdnou? Nevydáš-li rozkaz, aby ustal v cestě ke svatému Vavřinci za hradbami města a ihned se vrátil, neschválíš-li svědectví o mých ostatcích a nepovolíš-li mi povinnou poctu, pak“ - a v tu chvíli zvedl svou pastýřskou hůl - „takto tluka dotluku tě!“

Probrav se papež ze spaní, otázal se takřka polomrtvým hlasem, kdo že je a odkud a jak že se jmenuje. Tu odvětil mu boží muž: „Mé jméno je Prokop“ a zmizel.

I vstal papež, kardinály svolal, kteří byli v Římě - bylo jich třináct a jména jejich se čtou v papežském privilegiu - ihned dal opata povolati zpět a prohlédnuv svědectví bedlivěji, jal se sloužit mši blaženému otci našemu Prokopovi. Potom vyslal Guidona, kněze kardinála u svaté Marie za Tiberem a svatého Kalixta, svého to legáta

pobočníka, opatřiv ho plnou mocí i písemným ztvrzením svých privilegií, aby provedl slavnostní kanonizaci ostatků blaženého muže. To se pak vskutku stalo čtvrtého dne měsíce července léta Páně tisícího dvoustého čtvrtého.

26. Při této kanonizaci dal Bůh najevo hojně podivuhodných a úžasných důkazů své moci. Neboť mnozí slepí nabyli zraku, malomocní byli očištěni, nemocní uzdraveni, posedlí osvobozeni, zajatí propuštěni, hluší sluchu navráceni, němí nabyli řeči a jiní a jiní nemocní byli uzdraveni pro zásluhy svatého otce Prokopa.

Když pak byl otevřen jeho hrob, linula se z něho přepůvabná vůně, takže všichni přítomní byli uvedeni v úžas a podiv. Tu kardinál Guido, svrchu jmenovaný, shlédnuv tyto zázraky a sepsav je, v přechýlných směrech klášter vyznamenal, najmě udělením odpustků; rovněž roucho své, v němž sloužil zpívanou mši, zanechal mnichům na památku, sázavský klášter přítomným biskupům vřele doporučil a nastoupil cestu zpět k Římu, metropoli světa.

LEGENDA O PĚTI BRATRÍCH

(Zpracování v Kosmově kronice)

Roku od narození Páně 1004. Benedikt se svými druhy byl umučen. Za času císaře Jindřicha, jenž po Otovi Třetím spravoval říši římskou, žilo v Polsku patero mnichů poustevníků, „pravých Izraelitů“: Benedikt, Matouš, Jan, Izák, Kristián a šestý Barnabáš. V jejich ústech nebyl nalezen klam ani v jejich rukou zlé dílo. O životě těchto otců bych měl psáti mnoho, ale raději chci psáti málo, protože vždycky se liběji požívá jídlo, jehož se skrovněji předkládá.

Obcování jejich bylo chvalitebné, Bohu milé, lidem obdivu hodné a těm, kdož ho chtěli následovati, příkladné. Neboť proto se obdivujeme zásluhám svatých, abychom následující jich sami se stali obdivu hodni. Těchto tedy pět mužů ne nevhodně můžeme přirovnati k pěti přístřeším rybníka bravného nebo k pěti moudrým pannám, majícím dostatek oleje milosrdenství, protože, sami chudi jsouce, chudým Kristovým, jež chovali v svých příbytcích, jak mohli posluhovali živobytím z milosrdenství. Oni sami pak měli takovou ctnost zdrženlivosti, že jeden z nich dvakrát, jiný jednou v sobotu, žádný však denně nepožíval

pokrmu. Pokrmem pak jim byla zelenina, vlastníma rukama vypěstovaná; chléb zřídka mívali, rybu nikdy, luštěnin nebo jáhel směli požívatí jen o velikonocích; pivali čistou vodu, a to jen s měrou; masité jídlo jim bylo ohavností a pohlédnutí na ženu prokletím. Oděv jejich byl drsný a hrubý, utkaný z koňských žíní. Na lůžku byl kámen za podušku a rohož, a to velmi stará a pro každého jediná, za pokrývku.

Pokoje nepřáli sobě a bdívali po celé noci v žalosti nad svými hříchy i nad lidu špatnými skutky.

Brzy zní prsa, od častých úderů zsinalá, brzy se potí těla od neustálého klekání zemdlená, brzy s rozepjatýma rukama a upřenýma očima každý za vzdechů vroucně se modlí. Nikdy nemluvili mezi sebou, leč jen na přicházejícího hosta, a to málo slovy. Vpravdě byli zákona činiteli, ne slyšiteli, vpravdě sebe samé s vášněmi a žádostmi těla křížující a kříž Kristův myslí i tělem nesouce, vzdávali oběť Bohu milou ne z cizího statku, ale z vlastního těla, neboť každého dne se tepali. Takovým u nich bývalo zvykem, že jednoho každého rána dali si ihned po mši až dolů ztýrati hřbety.

Na svou padaje tvář děl k druhému bratrovi bratr:

„Hřešíš, chceš-li mne šetřit, a biješ-li, nijak mne nešetř!“ a ten stoje s metlou odpovídal:

„Staň se, jak chceš!“

Pak modlil se ke Kristu, šlehaje bratra, řka:

„Ó, kéž pro tyto skutky ti odpustí laskavý Kristus.“

Sám se pak položil na zem a svá zas mu nastavil záda. Neříkal: „Bolí to, bratře,“ když jeden druhého mrskal, nýbrž „Žehnejte!“ zpíval neb „Smiluj se nade mnou, Bože!“ Lehkoť snáší se věc, již každý ochotně trpí.

Bůh hledě z výsosti na jejich trpělivost a bezúhonný život i na vytrvalost ve víře a skutcích, chtěl již odměniti strádání svatých svých a cestou podivuhodnou je uvéstí v rozkošnou vlast, když k nim přišel kníže Měšek, uslyšev o jejich dobré pověsti a svatem obcování, s několika průvodci, aby sebe těm svatým mužům poručil. A poznav jejich nouzi, dal jim velikou hojnost peněz, totiž měšec naplněný sto hřivnami, a přijav od nich bratrství a společenství v modlitbách, radostně se vrátil na svůj dvůr, snažně jich poprosiv a sebe jim poručiv, aby ho

vzpomínali. Ale oni nevěděli, co by si s penězi počali, protože nikdy nic takového neměli. Stáli ustrnulí - neboť již půl roku nic spolu nemluvili - až jeden z nich otevřel ústa a pravil:

„Poklady zlata a stříbra jsou zajisté osidlem smrti a těm, kdož mají přebytek v zlomyslném měšci, nesnadno se otevrou půvabná místa láje, zato však hrozná muka pekelná budou je trápit v Etně. Jistě nás pokouší nepřítel pokolení lidského, aby z nás učinil nepřátele Kristovy. Neboť kdo jest přítelem světa, bude učiněn nepřítelem Božím. Bohu se totiž protiví, kdo jeho přikázání neostřihají. Řeklť Bůh: „Žádný nemůže dvěma pánům sloužiti,“ a jako na vysvětlenou připojil: „Nemůžete sloužiti Bohu a mamonu.“ Již budeme otroky poddanými mamonu my, kteří jsme dosud byli svobodnými dětmi skromnosti. Zdali se nebude báti při zašumění větru, kdo ponese zlato? Či se nestává, že pocestný s prázdnou mošnou si zazpívá lupiči ve tvář?

Což nepřišli k nám častokrát loupežníci, a když nenašli, proč by nás zabili, odešli, někdy nás zranivše, jindy přijavše požehnaní. Jistě již letí pověst po světě, že milujeme svět a ty věc, jež jsou světa. Volají proti nám i tyto peníze samy, jež nikdy neumějí mlčeti, a již již se objeví ve dveřích nešlechtná rota lupičů, protože, co činí páni, vědí přemnozí. Ba spíše budiž hodně rychle vyvržena tato návnada smrti, potrava zlého, škoda duši, a toto stříbro ať se vrátí tomu, čí jest.“ I pošlou jednoho z bratří, jménem Barnabáše, jenž vždy vyjednával věci vnější, aby od bratří vyřídil knížeti toto: „Ač jsme hříšníci a lidé nehodní, přece vaši paměť stále chováme v svých modlitbách. Stříbra jsme nikdy neměli a nechceme je mít. Nežádát' Pán Ježíš Kristus od nás stříbra, nýbrž dvojnásobnou hřivnu dobrých skutků. Mnich, maje groš, nestojí za groš. Hle, vezmi si to své stříbro; nám není dovoleno mít věci nedovolené.“

Když on odešel ke dvoru, hned v první čtvrtině noci přibyla nepřátelská rota, a vrazivše náhle do dveří, našli je, ani zpívají žalmy Hospodinu. Meče jim k hrdlům přičinivše pravili:

„V svatém-li pokoji žítí si přejete, stříbro, jež máte, ihned všechno nám dejte a ušetřte života svého. Neboť dobře to víme, že bohatství od krále máte.“

Ale oni se dokládali Boha za svědka, k penězům se vytrvale neznali a řekli: „Peníze, jichž hledáte, jsou již v komoře knížecí, protože jsme jich neměli potřebí. Nevěříte-li tomu, zde jest naše obydlí, hledejte, jak se vám líbí, jen nám neublížujte.“ Ale oni, tvrdší než skály, pravili: „Není třeba řečí, buď nám vydejte peníze od knížete, nebo propadnete hrozně hrdlu.“ a ihned je nelítostně svázali, po celou noc rozličnými mukami trápili a nakonec všechny zároveň

mečem zabili. A tak bezbožníků hněv přenesl je do nebeského království. I bylo umučeno těchto pět bratří: Benedikt, Matouš, Izák, Kristián a Jan, roku od narození Páně 1004 dne 11. listopadu.